

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YETİŞKİNLERDE ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI İLE
BİLİŞSEL DUYGU DÜZENLEME VE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve PEKER

Psikoloji Ana Bilim Dalı
Klinik Psikoloji Programı

AĞUSTOS, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**YETİŞKİNLERDE ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI İLE
BİLİŞSEL DUYGU DÜZENLEME VE KİŞİLİK
BOZUKLUKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve PEKER
(Y2012.480064)

Psikoloji Ana Bilim Dalı
Klinik Psikoloji Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Margörit Rita KRESPI ÜLGEN

AĞUSTOS, 2023

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Yetişkinlerde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Bilişsel Duygu Düzenleme ve Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi çalışmamın, bilimsel ahlak kurallarına uymayan bir davranışa başvurulmadan yazıldığını ve yazım sürecinde yararlanılan eserlerin Kaynakça’da gösterildiğini onurumla beyan ederim.
(../../2023)

Merve PEKER

ÖNSÖZ

Tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Margörit Rita KRESPI ÜLGEN'e tez sürecimdeki katkılarından, daimi verdiği destekten dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca desteğini, umudunu benden esirgemeyen, her zaman yanımda olan değerli annem Gülhan YILMAZ ve değerli babam Rafet YILMAZ başta olmak üzere tüm aileme,

Varlığı ve desteği ile tüm süreç boyunca yanımda olan sevgili eşim Barış PEKER'E,

Bir dost, bir mentor olarak bu süreçte beni yalnız bırakmayan Dr. Psk. Ezgi ÖZKAN'a,

Tez çalışmama gönüllü katılım sağlayan tüm katılımcılara, sonsuz teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Bu süreçte kaybettiğim ve varlığını hep yanımda hissettiğim dedeme sevgi, minnet ve özlemle...

Ağustos, 2023

Merve PEKER

YETİŞKİNLERDE ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI İLE BİLİŞSEL DUYGU DÜZENLEME VE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Ebeveyn bir bireyin dünyaya geldiği andan itibaren direkt olarak deneyimleri üzerinde etkisi olan ve sergilemiş olduğu tutumlar ile kişinin hayatında önemli dinamiklere sahip olan bir konumda yer alır. Birey ebeveynin kendisi ile olan iletişim şekli, davranış kalıpları, duygusal tepkileri gibi birçok alanı kapsayan ebeveynlik stilleri hem duygu düzenleme hem de kişilik bozuklukları noktasında önemli bir role sahiptir. Kişinin ebeveyni tarafından var olan ebeveyn tutumunu algılama biçimi bireysel, sosyal, bilişsel ve psikolojik birçok alan üzerinde önemli bir etkiye sahip konumdadır. Araştırma bu noktada yetişkinlerde algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi incelenmeyi amaçlamıştır. Bunun için araştırmanın evrenini 2022 yılında Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 20 yaş ve üzeri bireyler oluşturmuştur. Örneklem grubu kartopu örnekleme yöntemi ile seçilen 263'ü kadın 237'si erkek toplam 500 kişiden oluşmuştur. 500 kişiye ait veriler Google Forms aracılığı ile online olarak toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak Sosyodemografik Bilgi Formu, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, SCID-II Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumu Ölçeği Çocuk Formu kullanılmıştır. İstatistiksel analizler SPSS 25 ve PROCESS 3.5 macro kullanılarak yapılmıştır. Normal dağılım varsayımınının karşılanıp karşılanmadığını incelemek amacıyla gerekli analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucunda parametrik testler kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre kişinin algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme becerisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kişinin algılanan ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, algılanan olumsuz ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin aracı rolü de bulunmuştur. Bu bulgular

literatür ışığında tartışılmış ve gelecek araştırmalar ve klinik uygulamalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn, Tutum, Duygu Düzenleme, Kişilik Bozukluğu.

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN PERCEIVED PARENTAL ATTITUDES AND COGNITIVE EMOTION REGULATION AND PERSONALITY DISORDERS IN ADULTS

ABSTRACT

A parent is in a position that has a direct impact on the experiences of an individual from the moment he/she is born and has important dynamics in the person's life with the attitudes he/she exhibits. Parenting styles, which cover many areas such as the individual parent's communication style, behavior patterns, and emotional reactions, have an important role in both emotion regulation and personality disorders. The way one perceives the parental attitude of one's parents has a significant impact on personal, social, cognitive and psychological areas. At this point, the research aimed to examine the relationship between perceived parental attitudes and emotion regulation and personality disorder in adults. For this purpose, the population of the study consisted of individuals aged 20 and over living in various provinces of Türkiye in 2022. The sample group consisted of 500 people, 263 women and 237 men, selected by snowball sampling method. Data were collected online via Google Forms. Sociodemographic Information Form, Cognitive Emotion Regulation Scale, SCID-II Form, Abbreviated Perceived Parental Attitude Scale Child Form were used as data collection tools. Statistical analyses were performed using SPSS 25 and PROCESS 3.5 macro. Necessary analyses were undertaken to check whether or not the assumption of normal distribution was met. As a result of these analyses parametric tests were used. Findings showed there was a significant relationship between the person's perceived parental attitudes and cognitive emotion regulation skills. There was also a significant relationship between the person's perceived parental attitudes and personality disorders. Moreover, maladaptive cognitive emotion regulation skills had a mediating role in the relationship between perceived negative parental attitudes and personality

disorders. Findings were discussed on the basis of the literature and recommendations were made for future research and clinical practice.

Keywords: Parental Attitude, Emotion Regulation, Personality Disorder.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ.....	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
I. GİRİŞ.....	1
A. Araştırma Amacı ve Önemi.....	3
B. Araştırma Modeli.....	4
C. Araştırmanın Temel Problemi	4
D. Araştırma Hipotezleri.....	5
E. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
F. Araştırmanın Sayıltıları	6
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
A. Ebeveynlik Kavramı	9
1. Olumlu Ebeveynlik.....	10
B. Algılanan Ebeveyn Tutumları.....	12
1. Ebeveyn Tutumları	12
a. Demokratik ebeveyn tutumu.....	15

b. Otoriter ebeveyn tutumu	17
c. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu	17
d. Aşırı hoşgörülü ebeveyn tutumu.....	18
e. İzin verici ebeveyn tutumu.....	18
f. İlgisiz-kayıtsız ebeveyn tutumu.....	19
g. Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumu	19
h. Reddedici ebeveyn tutumu	19
i. Dengesiz ebeveyn tutumu	20
C. Ebeveynlik Kuramları.....	20
1. Ebeveynlik Kabul-Red Kuramı	20
a. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu	22
2. Bağlanma Kuramı	23
a. Ebeveynlik kabul-reddi ve bağlanma stilleri.....	24
D. Bilişsel Duygu Düzenleme.....	25
1. Duygu Kavramı.....	25
a. Tarihçe	25
b. Duygunun özellikleri ve işlevi.....	27
c. Duyguların ifade edilmesi	29
2. Duygu Düzenleme Becerisi.....	30
3. Duygu Düzenleme Becerisinin Gelişimi.....	33
4. Duygu Düzenleme Becerisi Kuramları	34
a. Gross'un süreç modeli	34
5. Bilişsel Duygu Düzenleme Becerisi.....	37
E. Kişilik.....	38
1. Kişilik Kavramı.....	38
a. Tarihçe	38

2. Kişilik Kuramları.....	41
a. Sigmund Freud'un psikodinamik kuramı.....	41
b. Alfred Adler'in kişilik kuramı	43
c. Carl Jung'un kişilik kuramı	45
d. Karen Horney'in kişilik kuramı	46
e. Erik Erikson'un kişilik kuramı.....	46
f. Erich Fromm'un kişilik kuramı	49
g. Harry Stack Sullivan'ın kişilik kuramı.....	49
h. Carl Rogers'ın insancıl kişilik kuramı.....	49
i. Davranışçı kuram	50
j. Abraham Maslow'un kişilik kuramı	51
k. Hans Eysenck'in kişilik kuramı	52
l. Beş faktör kişilik kuramı	52
3. Kişiliği Oluşturan Faktörler	53
F. Kişilik Bozuklukları	55
1. Kişilik Bozukluğu Kavramı	55
2. A Kümesi Kişilik Bozuklukları.....	56
a. Paranoid kişilik bozukluğu	56
b. Şizoid kişilik bozukluğu	57
c. Şizotipal kişilik bozukluğu	58
3. B Kümesi Kişilik Bozuklukları.....	59
a. Antisosyal kişilik bozukluğu	59
b. Borderline kişilik bozukluğu	60
c. Histriyonik kişilik bozukluğu	62
d. Narsistik kişilik bozukluğu	62
4. C Kümesi Kişilik Bozuklukları	63

a. Çekingen kişilik bozukluğu.....	64
b. Bağımlı kişilik bozukluğu	65
c. Obsesif kompulsif kişilik bozukluğu	65
5. Pasif Agresif Kişilik Bozukluğu	66
6. Self Defeating Kişilik Bozukluğu	67
III. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	69
A. Ebeveyn Tutumları	69
1. Ebeveyn Kabul-Reddi	71
2. Ebeveyn Tutumları ve Bilişsel Duygu Düzenleme Becerisi	73
3. Ebeveyn Tutumları ve Kişilik Bozuklukları.....	77
4. Ebeveyn Tutumları ile Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Becerisinin Aracı Rolü	81
IV. YÖNTEM.....	83
A. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	83
B. İşlem	83
1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	84
2. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği.....	84
3. SCID-II Formu.....	85
4. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumu Ölçeği-Çocuk Formu	85
C. Verilerin Analizi.....	86
V. BULGULAR	89
A. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	89
1. Tanımlayıcı İstatistiksel Analiz Verileri	90
B. Korelasyon Analizleri	91
1. Yetişkinlerde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişki	91

2. Yetişkinlerde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Bilişsel Duygu Düzenleme Arasındaki İlişki	93
C. Aracılık Analizleri	95
VI. TARTIŞMA.....	103
A. Korelasyon Analizleri	103
1. Ebeveyn Tutumları ile Bilişsel Duygu Düzenleme Becerisi Arasındaki İlişki	103
2. Ebeveyn Tutumları ile Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişki	106
3. Aracılık Analizleri.....	111
a. Reddedicilik-anne ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü	111
b. Reddedicilik- anne ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide diğerlerini suçlamanın aracı rolü	111
c. Reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü	112
d. Reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide diğerlerini suçlamanın aracı rolü.....	113
e. Reddedicilik-anne ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide diğerlerini suçlamanın aracı rolü.....	113
f. Reddedicilik-baba ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü	115
g. Reddedicilik-baba ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü	116
VII.SONUÇ VE ÖNERİLER	117
A. Sonuç.....	117
B. Öneriler.....	121
1. Klinik Uygulamalar	121
2. Gelecekteki Araştırmalar	122
VIII. KAYNAKÇA.....	125

EKLER	171
ÖZGEÇMİŞ.....	195

KISALTMALAR LİSTESİ

APA	:American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Birliği)
EKAR	: Ebeveyn Kabul-Red Kuramı
KAET-Ç	: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu
vd.	: Ve diğerleri

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1.SCID-II Ölçeği, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeğinin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	86
Çizelge 2.Katılımcıların Demografik Özellikleri	89
Çizelge 3.Katılımcıların Yaş ve SCID-II Ölçeği, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeğine Ait Puanlarının Tanımlayıcı Değerleri	90
Çizelge 4.. SCID-II Ölçeği ile Yetişkinlerde Çocukluktaki Ebeveyn Tutumları Ölçeği Arasındaki İlişki	91
Çizelge 5.. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği ile Yetişkinlerde Çocukluktaki Ebeveyn Tutumları Ölçeği Arasındaki İlişki.....	93
Çizelge 6.Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü.....	96
Çizelge 7.Reddedicilik-Baba ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü.....	97
Çizelge 8.Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü	98
Çizelge 9.Reddedicilik-Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü	99
Çizelge 10. . Reddedicilik-Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü	100
Çizelge 11. Reddedicilik-Anne ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü	101
Çizelge 12. Reddedicilik-Baba ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.	Model 1 Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü.....	95
Şekil 2.	Model 2 Reddedicilik-Baba ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü.....	96
Şekil 3.	Model 3 Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü.....	97
Şekil 4.	Model 4 Reddedicilik- Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü	98
Şekil 5.	Model 5 Reddedicilik-Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü	99
Şekil 6.	Model 6 Reddedicilik-Anne ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü	100
Şekil 7.	Model 7 Reddedicilik-Baba ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü	101

I. GİRİŞ

Kişilik ve kişilik bozukluklarıyla ilgili çalışmalar son 20-30 yıldır anormal psikolojide merkezi bir öneme sahip olarak görülmektedir. Tanısal kısımda ve bilimsel çalışmalarda kişilik, önemli ve özel bir alana sahip olmaktadır. Kişilik kavramı, günlük hayatta kullanılan ve tanımlanan şekilden farklı olarak özel ve karmaşıktır. Kişilik, “Persona” kavramından türetilerek, antik çağ zamanlarında tiyatro oyunlarında kullanılan bir maske olarak bilinmektedir. Bu maske olarak tanımlanan persona aslında ardındaki bireyi karakterize eden, yansıtan başka özellikleri de taşımaktadır. Persona terimi zamanla yanılsama ve oyun çağrışımını kaybederek; kişinin gerçeği yansıtan, gözlenebilen, belirgin özelliklerini temsil etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Çağdaş kullanıma en yakın yapılan diğer bir kişilik tanımı ise kişinin daha az sıklıkta ortaya çıkan, gizil kalmış psikolojik özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişilik, psikolojik özelliklerin karmaşık örüntüsü olarak belirtilirken psikolojik işlevsellik ile büyük ölçüde ilişkili olduğu bilinmektedir (Millon vd., 2004).

Sosyal deneyimler, gelişim ve yapısal özelliklerinin sonucu olarak ortaya çıkan kişilik; kişinin uyum içinde yaşamasını sağlayan köklü davranış, düşünce ve duygu kalıplarıdır. Kişiye kalıcılık ve tahmin edilebilirlik özelliği, süreklilik kazanan bu duygu, davranış, tutum ve düşünceler bütünü ile olmaktadır. (Güleç ve Köroğlu, 2007). Kişilik kavramı çalışılırken, psikolojik tepkilerin önemli yönlerini kapsaması nedeniyle bütüncül bir bakış açısı ile bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal yapılanmalarında ele alındığı söylenebilmektedir (Taymur ve Türkçapar, 2012).

Gelişim psikolojisi literatüründe ebeveynliğin çocuğun birçok gelişim alanındaki rolü sık çalışılan konulardan biri olmuştur. Ebeveynlerin çocuğa yönelik davranışları, çocuğun uzun vadede uyum, işlevsellik gibi davranışlarını etkilemektedir. Ebeveyn çocuk arasındaki etkileşimin incelendiği araştırmalara baktığımızda; ebeveyn ve çocuk arasındaki bu ilişkinin sıcak ve destekleyici olması durumunda; çocuğun bilişsel gelişimini, dil gelişimini, sosyo-duygusal

gelişimini, kişilik gelişimini, akademik başarısını olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Kaiser ve Hancock, 2003; Cummings vd., 2003; Mahoney ve Bella, 1998).

Ebeveyn tutumları literatürde hem koruyucu faktör olarak hem risk faktörü olarak görülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri ve uyguladıkları tutumlar, davranışlar çocukların kişiliklerinde büyük rol oynamaktadır (Yavuzer, 2014). Çocukların olumlu kişilik özelliklerine sahip olmalarında, gelişim dönemlerini sağlıklı şekilde tamamlamalarında benimsenen ebeveyn tutumlarının etkisi yadsınmamaktadır (Güler-Yıldız, 2017).

Duygular hayatta karşılaşılan yaşam olaylarında önemli, merkezi bir rol oynamaktadırlar. Davranışsal, fizyolojik birçok özelliği içermesine rağmen duyguların her şeyden önce psikolojik olduğu öne sürülmektedir (Lazarus, 1991). Yaşanan olayların anlamlandırılmasını sağlamakla birlikte kişilerarası düzenlemeyi de sağlayarak yaşama anlam verilmesine olanak tanımaktadır (Greenberg, 2004). Duyguların hafif, şiddetli, olumlu, olumsuz, genel, özel, kısa, uzun, birincil veya ikincil olarak çeşitleri görülebilmektedir (Sheppes vd., 2015). Literatürde duygu kavramı üzerine yapılan tanımlamalarda görüş birliği bulunmamaktadır. Lazarus (1991), duyguyu; dışa vurulmayan davranış eğilimi, fizyolojik rahatsızlık veya değişim, sıkça duygulanım olarak adlandırılan öznel bir yaşantı olarak tanımlamaktadır. Duyguların çoğu zaman yararlı olduğu bilinmekle beraber zarar verici olduğu durumlarda duygunun birkaç ögesinin azaltılması, sürdürülmesi veya arttırılmasını sağlayan süreçlerin bütünü karşımıza duygu düzenleme kavramını çıkarmaktadır. Kişinin amaçlarını gerçekleştirmede duygusal tepkilerini izleme, değerlendirme, değiştirmek için kullandığı içsel ve dışsal tepkilerin bütünü duygu düzenleme olarak tanımlanmaktadır (Thompson, 1994).

Duygu düzenleme, mood (ruh hali), stres, olumlu veya olumsuz duyguları da içeren tüm duygu yüklü durumların düzenlenmesi olarak da bilinmektedir (Koole, 2010). Duygu düzenleme sürecindeki başarısızlık veya eksiklik birçok psikopatoloji türünün belirgin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Gross, 2002). DSM-IV'teki psikopatoloji tanı ölçütlerinin % 75'inden daha fazlası duygu ya da duygu düzenleme ile ilgili sorunlar ile tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2000). DSM-IV, duygu veya duygu düzenleme ile ilgili

sorunların psikopatolojik teşhislerde önemli bir yer tuttuğunu kabul eden bir teşhis kılavuzu olmasına rağmen, DSM-V'te bu konuya daha fazla vurgu yapılmıştır (American Psychiatric Association, 2013). Bir çok temel duygulanım bozuklukları duygu düzenlemedeki güçlükleri içermekle birlikte; diğer ruhsal bozuklukları da duyguların kontrol altına alınamamasıyla tanımlanmaktadır (Thompson ve Goodman, 2010).

A. Araştırma Amacı ve Önemi

Yapılan bu çalışmada ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkinin incelenmesi aynı zamanda algılanan olumsuz ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin aracı rolüne bakılması hedeflenmiştir.

Araştırma için yapılan literatür çalışmasında kişilik kavramı üzerinde uzun zamandan beri ortak bir tanım noktasının belirtilmediği görülmektedir. Belirtilen farklı kavramlardan yola çıkarak kişilik, doğumdan itibaren uzun süre boyunca kişinin edindiği belli düşünce ve duygularla oluşan görece değişmesi zor, kişiyi diğerlerinden farklılaştıran, davranışlarının oluşmasına neden olan yapı olarak tanımlanabilir (Smith, 2018). İşlevsellikte bozulmalar ise değişmesi zor olan bu davranış kalıplarının bozulup kişinin toplumla uyumunu bozması ile başladığı görülmektedir (Jones ve Smith, 2020). Bu uyumsuz durumun kişinin hayatında geniş alanlara etki etmesi ve kişilik bozuklukları çalışmada geniş bir şekilde açıklanmıştır. Kişilik bozukluklarının bu denli önemli olmasının nedeni komorbid (eş tanı) durumlara yol açabilmesi ve böylelikle tedaviyi daha zor hale getiriyor olmasıdır (Skodol, 2012). Bu önemli noktaların kişilik bozukluklarının çalışmalara konu olmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Ebeveyn tutumları ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide erken yaşam dönemleri ve ilk çocukluk dönemlerinin ele alındığı çalışmalar oldukça azdır. Bu tez ile algılanan ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide erken çocukluk dönemleri göz önüne alınarak ele alınırken aynı zamanda bilişsel duygu düzenleme süreçleri de işlenecektir. Literatürde bu değişkenlerin bir arada ele alındığı ve tüm kişilik bozukluklarına değinildiği çalışma sayısı yok denecek kadardır. Bu nokta ile yapılan tez çalışmasının özgün olduğu düşünülmektedir. Kısaca bu çalışmada öncelikle ebeveyn tutumları, bilişsel duygu düzenleme

becerisi ve kişilik kavramları ele alınacaktır. Algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişki incelenerek aynı zamanda algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile belirlenen kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan yıkım ve diğerlerini suçlamanın aracı rolüne bakılacaktır. Yapılan literatür araştırmasında ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları ve bilişsel duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkiyi bir arada ele alan başka bir araştırmaya rastlanamamıştır. Spesifik olarak belirtilen kişilik bozuklukları ile davranım bozuklukları, ebeveyn tutumları ve duygu düzenleme güçlüğünü ele alan çalışmalar mevcuttur.

Yapılan literatür taraması sonucunda, kişilik bozukluklarının nedensel, yordamsal ve tedavi teknikleri açısından erken yaşam dönemlerine ağırlık verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Son dönemlerde artan araştırmalarla yetişkinlik çağı problemi olarak görülen kişilik bozuklukları önceki yaşam dönemlerine de eğilerek incelenmeye başlanmıştır. Yapılan bu çalışmada kişilik ve kişilik bozuklukları incelenmiş ve oluşmasında etkili olabilecek faktörlerin neler olduğu, aralarında nasıl bir ilişki olduğu incelenerek literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Yürütülen bu çalışma ile kişilik bozukluklarına neden olabilecek faktörleri belirlemenin, bu faktörleri incelemenin kişilik bozukluklarına yönelik önleme ve müdahale planlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

B. Araştırma Modeli

Bu araştırma, 18-60 yaş aralığında olan yetişkinlerin çocukluklarında algıladıkları ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme becerileri ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan nicel araştırma desenleri içerisinde yer alan ilişkisel tarama modeline uygun bir çalışmadır.

C. Araştırmanın Temel Problemi

Yapılan araştırmada algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme becerileri ve kişilik bozuklukları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakılarak; yıkım, diğerlerini suçlama uyumsuz bilişsel duygu

düzenleme becerilerinin algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile borderline, bağımlı ve self defeating kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide aracı rolü araştırılarak literatüre katkı sağlaması hedeflenmiştir. Araştırmanın temel problemi “Yetişkinlerde algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme süreçleri ve kişilik bozuklukları arasında bir ilişki var mıdır?” “Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile borderline, bağımlı ve self defeating kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide yıkım, diğerlerini suçlama uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü var mıdır?” olarak belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında duygu düzenlemenin aracı rolü çoğunlukla ebeveyn tutumları ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide ele alınmıştır (Bedirhanbeyoğlu, 2018; Carvalho Fernando, 2014; Kuo; 2015; Sheppes, 2015). Bu sonuçtan yola çıkarak literatüre destek ve katkı sağlaması amacıyla aracılık analizinde algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile borderline, bağımlı ve self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri olan yıkım ve diğerlerini suçlamanın aracı rolü olup olmadığına bakılmıştır. Çalışmanın bağımsız değişkeni ebeveyn tutumları; bağımlı değişkenleri ise bilişsel duygu düzenleme becerisi ve kişilik bozukluklarıdır.

D. Araştırma Hipotezleri

Bu araştırmada yer alan temel değişkenler sosyodemografik özellikler, ebeveyn tutumları, bilişsel duygu düzenleme becerileri ve kişilik bozukluklarıdır. Önceki yıllarda konu ile ilgili yapılan çalışmaların incelenmesi ve bu tezin yapısal olarak tasarlanması sonrasında çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir

H1: Algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme becerisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Algılanan ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin aracı rolü vardır.

H3A: Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi yıkımın aracı rolü vardır.

H3B: Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi diğerlerini suçlamanın aracı rolü vardır.

H3C: Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi yıkımın aracı rolü vardır.

H3D: Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi diğerlerini suçlamanın aracı rolü vardır.

H3E: Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi diğerlerini suçlamanın aracı rolü vardır.

H3F: Algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi yıkımın aracı rolü vardır.

E. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada kullanılan SCID-II ölçeği son 30 yılda yapılan araştırmalarda kullanılmasına rağmen içeriği DSM-III-R tanı ölçütlerine göre hazırlanmıştır. SCID-II ölçeğinin yüz yüze uygulanmamış olması ve katılımcılarla görüşme yapılmamış olması araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak görülmektedir. Araştırma Türkiye’de yaşayan, çevrimiçi anket yoluyla ulaşılabilen 18-60 yaş arası bireylerle, sunulan ölçeklerden elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır. Araştırma sonuçları, bu sınırlılıklar içerisinde ele alınarak yorumlanmıştır.

F. Araştırmanın Sayıtları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının araştırmada ölçülmek istenen özellikleri doğru olarak ölçtüğü varsayılmıştır. Sosyodemografik Bilgi

Formu, KAET-Ç, SCID-II, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği'ndeki sorulara örneklem grubundaki kişilerin doğru, yansız, içten cevaplar vermiş oldukları varsayılmıştır. Belirlenen örneklemin evreni temsil edeceği varsayılmıştır.

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Ebeveynlik Kavramı

Ebeveyn olma duygusu hem en zor hem en güzel olan duygular arasında tanımlanabilir. Evli çiftlerin neredeyse yarısından fazlası tarafından deneyimlenen normatif ve geleneksel süreçlerden biri de ebeveynliğe geçiş olarak tanımlanmaktadır (Houseknecht, 1988). Bu geçiş hamilelik ile başlayan ve doğumla sona eren bir süreç olarak açıklanabilir (Goldberg, 1988). Bazı literatürlerde ise bu tanım, çiftlerin hamile kalmaya karar verdikleri süreçle başlayıp çocuğun 2-3 yaşına gelmesi ile son bulan dönem olarak tanımlanmaktadır (Gottlieb ve Pancer, 1988). 1950'li yıllarda ebeveynlik ile ilgili araştırmalar önem kazanmıştır. Erken dönemlerde yapılan araştırmalarda elde edilen bilgilerde ebeveynliğe geçişte bireylerin yoğun bir bunalıma girdikleri söylenmektedir (Dyer, 1963; Hobbs, 1968; LeMasters, 1957). Çocuk sahibi olmanın insan hayatındaki 102 stresli yaşam olayından altıncı olduğu Dohrenwend ve arkadaşları tarafından (1978) bulunmuştur.

Yapılan araştırmalarda ebeveynlik, bireylere yeni roller, gereksinimler getirdiği için dengesizliklerin yaşandığı bir dönem olarak açıklanmaktadır (Levy-Shiff, 1999). Ebeveynlik sürecinde, bireyler çocuğuyla, kendi ailesiyle, iş arkadaşlarıyla, eşiyle olan ilişkilerinde bazı değişimler yaşayabilmektedir (Cowan ve Cowan, 1988). Ebeveynlik sürecinde kendini algılama, kişisel öz yeterlilik, duygusal durum, kişisel olgunluk, değerler gibi alanlarda bireysel değişimlerin olduğu söylenmektedir (Antonucci ve Mikus, 1988). Bu dönemde sadece birey olarak değil çift olarak da bazı değişimler söz konusudur. Ebeveynler etraflarındaki kişiler tarafından da yeni bir statü kazanırlar (Palkovitz 2007: 29). Tüm bu değişimler söz konusu iken çiftlerin geçmiş yaşantılarına dayanarak yeni yaşantılarına uyum sağlamakta güçlük çekebilecekleri düşünülebilir.

Ebeveynlik literatüründe diğer bir rastlanan kısım ise evlilikte ki doyum ve mutlulukta bir azalmaya neden olduğudur (Belsky, 1985; Belsky, Lang ve

Rovine, 1985; Belsky, Spanier ve Rovine, 1983; Shereshefsky ve Yarrow, 1973). Partnerlerin büyük bir kısmında doğum sonrasında aralarında çatışmaların sıklaştığı da söylenmektedir (Cowan ve Cowan, 1987). Çatışmaların nedeni ebeveynliğe geçiş ile gelen rollerin çiftlerde değişime sebep olmasıdır. Annelerin babalara göre ebeveynlik hakkında yaptıkları yatırımın daha fazla olduğu söylenmektedir (Cowan, 1998).

Gelişim psikolojisi literatüründe ebeveynliğin çocuğun birçok gelişim alanındaki rolü sık çalışılan konulardan biri olmuştur. Ebeveynlerin çocuğa yönelik davranışları, çocuğun uzun vadede uyum, işlevsellik gibi davranışlarını etkilemektedir (Taşkın, 2015). Ebeveynlerin çocukları ile olumlu, güvenli bir bağ kurması; fiziksel, duygusal, sosyal ihtiyaçlarını karşılaması; yanlış disiplin yollarından kaçınması; çeşitli gelişim alanlarında gelişimini desteklemesi (Baumrind ve Thompson, 2002) ; kendi sorumluluklarını bilen, bağımsız bir birey olarak yetiştirme gibi birçok sorumlulukları vardır (Brooks, 2013; Pekşen Akça, 2012). Ebeveynlik tanımı veya içeriğinin ebeveynnden ebeveyne değişiklik gösterebileceği düşünülmektedir. Kimi ebeveyn için mutlu çocuk yetiştirmek; kimisi için bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilecek çocuklar yetiştirmek; kimi sorumluluklarını bilen ve bu doğrultuda hareket eden çocuklar yetiştirmeyi hedefleyebilir. Ancak tüm ebeveynlerin ortak arzusunun iyi ve olumlu tutumlara sahip ebeveynler olmak istedikleri düşünülmektedir. Ebeveynlerin istekleri bu doğrultudayken bazı olumsuz koşullar sebebiyle çocukları için tehdit oluşturabilirler. Bu nedenle çocukların iyi oluşları aslında ebeveynlerinin iyi oluş hallerine bağlıdır (Daly vd., 2015).

Ebeveynler, çocuklarının var olan potansiyelini ortaya çıkarmak, iyi oluş halini sağlamak, refah düzeyini korumak; arttırmak, gelişimine uygun şekilde desteklemekten yükümlüdürler. Tüm bunları gerçekleştirmeye çalışırken ebeveynler kendi rollerini, çocuklarının sahip oldukları hakları, bu hakların getirdiği sorumlulukları bilmelidirler (Rodrigo, 2010).

1. Olumlu Ebeveynlik

Avrupa konseyi (2016), olumlu ebeveynliği, besleyen, güçlendiren, herhangi bir şiddet türü içermeyen, çocuğun tam gelişimini sağlayabilmek için sınırları belirleyen, rehberlik sağlayan, çocuğun en yüksek yararının sağlanmasını

gözetken olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre olumlu ebeveynlik bazı ilkelerle tanımlanmıştır:

- Bakım, çocuğun ihtiyaç duyduğu sevgi, sıcaklık, güvende hissetme ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılama;
- Yapı ve Rehberlik, çocuğun güvenlik duygusu için gerekli sınırları sağlamak;
- Tanıma, çocuğu dinleyebilmek, birey olarak görebilmek, birey oluşuna değer vermek;
- Güçlendirme, çocuğun yeterlilik duygusunu, kendine yönelik kontrol duygusunu geliştirmek;
- Şiddet içermeyen yetiştirme, uygulanabilecek her türlü psikolojik, fiziksel şiddet, ceza türünden uzak kalmaktır.

Olumlu ebeveynlik, çocuğun her dönemde gelişimini destekleyen, davranışlarını yapıcı hale dönüştüren bir anne baba yaklaşımıdır. Çocuklarıyla iyi iletişim kurmayı destekleyen, gelişimlerini desteklemeye yönelik tutum ve önerileri içeren bir yaklaşımdır. Çocuklara güvenli, ilgi çekici, öğrenmeyi destekleyen ve kolaylaştıran, tutarlı bir disiplin ortamı yaratmak, kendisi ve çocuğu ile ilgili gerçekçi değerlendirme ve beklentiye sahip olmak, ebeveynin kendine vakit ayırabilmesi bu yaklaşımda önemli noktalardan biridir. Bu yaklaşımı benimseyen ailelerde yetişmiş çocukların sahip oldukları becerileri tanıma ve geliştirme, kendi benlikleri ile ilgili olumlu algılara sahip olma olasılıkları yüksektir. Olumlu ebeveyn yaklaşımı benimsemenin en önemli rolü ise çocuklarda görülebilecek davranış problemlerini önlemesidir (Sanders vd., Turner, 2003).

Olumsuz ebeveyn tutumları, olumsuz pekiştiriciler, uygun olmayan disiplin yöntemleri ile bilinirken olumlu ebeveyn tutumları becerilerin teşvik edilmesi, olumlu katılım sağlama, izleme ve sorun çözme ile eşleşmiştir (Patterson ve Fisher, 2002). Ebeveynler, çocuklarının uyumlu sosyal davranışları ve kendini düzenleme becerilerini destekleyebilirler (Eisenberg ve Valiente, 2002). Güvenli bağlanma veya sıcak ilişki kuramayan ebeveynler , olumsuz gelişen ebeveyn-çocuk ilişkisi sonucunda çocuklarda olumsuz davranışlar veya farklı problemler

gelişebilmektedir (Berk, 2004). Olumlu ebeveynlik yaklaşımı güvenli bağlanma üzerine kurulan bir yapıdır. Güvenli bağlanma ile birlikte benimsenen olumlu ebeveyn tutumu, çocukların belirlenen aile içi kurallara daha çok uyum sağlamasını, problem davranışların görülmesini azaltmaktadır. Olumlu ebeveyn tutumunun her iki ebeveyn tarafından benimsenmesi önemlidir; iki ebeveyninde benimsediği durumda çocuk-ebeveyn ilişkisine katkısının daha fazla olması beklenmektedir (Brooks, 2013).

Çocuğun hayatı boyunca gelişiminde uzun süreli, etkili ve kalıcı rollerinin olması ebeveynliği bir araştırma konusu yapmaktadır (Grusec ve Davidov, 2007). Ebeveynlerin kendilerine, ebeveyn olmaya ve çocuğa dair sahip oldukları düşünceler çocuğun gelişimine etki etmektedir. Bu nedenle ebeveynlik araştırmaları ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarına ve bilişlerine odaklanmaktadır (Kuczynski, 1984; Goodnow, 1988). Sıcak ilişki, hassas davranma, açıklayıcı olma, bilişsel müdahaleler de bulunma, çocukta olumlu davranışları açıkladığından bu davranışlar olumlu-destekleyici ebeveyn tutumları olarak adlandırılır. Şiddet, itaat, güçle bastırmak, kontrol altına almaya çalışmak gibi davranışlar ise çocuğun gelişim süreçlerine olumsuz etkiler yaptığından bu davranışlar olumsuz ebeveyn davranışları olarak tanımlanmaktadır (Tamis-LeMonda vd., 2004). Ebeveyn tutumları beklentiler, değerler, hedefler gibi bilişsel süreçlerle ilgilidir (Abidin, 1992; Okagaki ve Bingham, 2005). Ebeveyn tutumları, bilişlerin etkililiği kadar çocuğun yetiştiği ev ortamı da gelişimi için önemli derecede etkilidir (Bradley ve Caldweşş, 1984; Caughy, Randolph ve O'campo, 2002). Evin fiziksel koşullarının yeterli olması, gelişimde ihtiyaç duyduğu uyaranların yeterliliği gibi özellikler çocuğun gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Yeung vd., 2002).

B. Algılanan Ebeveyn Tutumları

1. Ebeveyn Tutumları

Ebeveyn tutumları kavramı ile literatürde hem koruyucu faktör olarak hem risk faktörü olarak karşılaşılmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri ve uyguladıkları tutumlar, davranışlar çocukların kişilik gelişimlerinde büyük rol oynamaktadır (Yavuzer, 2014). Çocukların olumlu kişilik özelliklerine sahip olmalarında, gelişim dönemlerini sağlıklı şekilde

tamamlamalarında benimsenen ebeveyn tutumlarının etkisi yadsınmamaktadır (Güler-Yıldız, 2017). Tutum kavramı birçok farklı şekilde açıklanmıştır. Allport (1933), tutum kavramını yaşantıların bir sonucu olarak, bireyin davranışları üzerinde yönlendirici, dinamik bir etkiye sahip bir hazırlık durumu olarak tanımlar. Horne (1985), tutumu; belli bir nesneye karşı aleyhinde veya lehinde davranmaya karşı öğrenilmiş bir süreç olarak tanımlar.

Anne baba tutumları, çocuklarını yetiştirirken anne babaların benimsediği ve uyguladığı davranışlar, kalıplar olarak tanımlanmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993). Ebeveynlerin benimsedikleri tutumların, çocuklarının dış dünyaya, diğer bireylere ve nesnelere, yaşama dair sahip oldukları bakış açılarının temelini oluşturmada etkisi büyüktür (Yavuzer, 1990). Ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye dair benimsedikleri inançları, beklentileri, davranışları çocuk yetiştirme stilleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de anne baba tutumları olarak çocuk yetiştirme stilleri ele alınmakta ve farklı yöntemler, ölçekler kullanılarak benimsenen bu tutumların gençler üzerinde etkileri araştırılmaktadır (Sümer vd., 1999:36).

Disiplin açısından ebeveyn tutumlarını Yörükoğlu (1978) sıkı tutum, gevşek tutum, tutarsız tutum olarak üçe ayırmaktadır. Anne baba tutumlarını değerlendirmek için geliştirdikleri ölçekte Devereux ve arkadaşları (1969), tutumları destekleyen, aşırı istekleri olan, ısrarcı, denetleyen ve cezalandıran olmak üzere dörde ayırmıştır. Anne baba tutumları toplumdan topluma fark gösterebildiği gibi aileden aileye de fark gösterebilir. Aile içerisinde de aynı zamanda anne ve baba arasında da çocuk yetiştirme tutumları arasında farklılıklar görülebilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

Son zamanlarda kullanılan batı ebeveyn modeli 40 yıldan fazla süredir sürdürülen faktör analizi çalışmalarına dayanmaktadır. Yapılan bu ilk faktör analizleri ile ebeveyn tutumlarının boyutları belirlenmiş, daha sonra yapılan sosyalleşme etkileri araştırmalarında da kullanılmıştır (Hart vd., 2003). Kabul-red, baskınlık-boyun eğme boyutu Symonds (1940) tarafından ortaya konmuştur. Sevgi-düşmanlık, bağımsızlık-kontrol boyutları Schaefer (1959) tarafından bulunmuştur. Bulunan bu boyutlar deneysel bilgilere dayanmakta olup, kuramsal alt yapıya sahip olmamaktadır (Darling ve Steinberg, 2017).

Baumrind (1971) yaptığı çalışmaları faktör ve deneysel analiz çalışmalardan ayırmış, kuramsal bir temele dayayıp ; ebeveynliğin anne baba denetimi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışma sonucunda Baumrind, üç farklı ebeveyn otorite kalıbı benimsemiştir. Bu kalıplar “otoriter, izin verici, demokratik anne baba denetimi” olarak isimlendirilmiştir.

Baumrind (1971), demokratik anne baba tutumunu; anne babaların çocuklarını izlediği, disiplinin de hakim olduğu, aynı zamanda destekleyici davranışlarının olduğu, talepkarlık ve duyarlılık boyutlarını yüksek olarak tanımlamaktadır. Çocukların kendi fikirlerini, beklentilerini açıklayabildikleri, aile kurallarına katılabildikleri, benimseyebildikleri, anne babanın çocuğun davranışlarını rahatsız etmeden denetleyebildiği bir ortam olarak açıklamaktadır (Baumrind,1971).

Otoriter anne baba tutumu; çocuğu denetlemek, çocuk üzerinde hakimiyet kurmak, disipline etmek ve çocuğun itaat etmesi üzerine benimsenen davranışlar olarak açıklanmaktadır. Bu tutum ebeveynlerin sahip oldukları boyutlar açısından incelendiğinde talepkar boyutlarının yüksek; duyarlılık boyutlarının düşük olduğu görülmektedir (Baumrind, 1991). Bu tutumu benimseyen anne babalar koydukları kurallara çocuklarının koşulsuz şartsız uymalarını isterler, uymadıkları takdirde çocuğu disipline etmek için ceza yöntemini kullanmaktadırlar. Çocukları ile sıcak, yakın bir iletişimleri genellikle yoktur ve kuralların gerekçelerini genellikle çocuklarına açıklamazlar. Bu anne babalar dışarıdan soğuk, duygusuz, genellikle mutsuz, sosyal yakınlık kurmakta zorlanan kişiler olarak tanımlanmaktadırlar (Baumrind, 1991; Reitman vd. , 2002).

İzin verici anne baba tutumu; anne babaların çocuklarının kendilerini ifade etmeleri, kendi duygu ve davranışlarını düzenleyebilmeleri, bağımsız olabilmeleri için benimsedikleri davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bu anne babalar sıcak, yakın ilişkiyi benimsemekte, çocukları ile güç savaşına girmekten kaçınmakta ve çocuklarının gözünde otorite figürü olmaktan kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle çocukları üzerinde denetim güçleri zayıf olmaktadır (Baumrind, 1991; Reitman vd., 2002).

Klasik anne baba tutumları öncelikle Baumrind (1991) tarafından tanımlanmıştır; Maccoby ve Martin (1983) tarafından bu tutumların boyutlarına

duyarlılık ve talepkarlık boyutları eklenerek; anne baba tutumlarını da dört sınıfta tanımlamışlardır. Otoriter, demokratik, izin verici, ihmalkar anne baba tutumları. Duyarlılık boyutunda anne babanın sıcak, yakın ilişkiyi benimsediği, bağımsızlığı ve öz yeterliliği destekleyici davranışlarda bulunduğunu açıklamıştır. Talepkar boyutunu ise anne babanın çocuktan olgun ve sorumluluk sahibi olarak davranmasını talep ettiği, disiplin ve denetimin hakim olmasıyla açıklamaktadır (Baumrind 1991; Maccoby, Martin, 1983). Demokratik anne baba tutumunu benimseyen ebeveynlerde duyarlılık ve talepkarlık boyutlarının yüksek olduğunu; otoriter anne baba tutumunu benimseyen ebeveynlerde talepkarlık boyutunun yüksek duyarlılık boyutunun düşük olduğunu belirtmektedirler. İzin verici ebeveyn tutumunu kendi içerisinde ikiye ayırmışlardır; müsamahakar ve ihmalkar izin verici anne baba tutumları. İzin verici-müsamahakar anne baba tutumunda duyarlılık boyutunun yüksek, talepkarlık boyutunun düşük olduğunu ; izin verici-ihmalkar anne baba tutumunda her iki boyutunda düşük olduğunu açıklamaktadırlar (Lamborn vd., 1991).

Anne baba tutumlarının en belirgin boyutlarına baktığımızda duygusal ilişki boyutu kabul edici tutumdan reddedici tutuma kadar uzanmakta; denetim boyutu ise kısıtlayıcı tutumdan hoşgörölü tutuma kadar uzanmaktadır (Yavuzer, 1998). Genel bilinen ebeveyn tutumları demokratik, otoriter, izin verici, ilgisiz-kayıtsız, mükemmeliyetçi, reddedici, dengesiz-tutarsız tutumlar olarak tanımlanabilir (Kulaksızozoğlu, 1999).

a. Demokratik ebeveyn tutumu

Bu tutuma sahip ebeveynler çocuklarının birey olduğunu kabul eder, bağımsız oluşlarını destekleyici davranışlarda bulunurlar. Çocuklarının gelişim dönemlerini takip eder, kazanımları için uygun zemini sağlarlar. Çocuklarının kendine özgü, tekil olduğunu kabul eder, özgür biçimde yetişip kendi ilgi ve yeteneklerini ortaya koyabilmesi için uygun ortamı hazırlarlar. (Kulaksızozoğlu, 1999). Çocuklarının ihtiyaçlarını, isteklerini ilgi ve anlayışla dinler, davranışlarını anlamaya çalışırlar. Çocuklarına karşı yakın ve sıcak bir iletişimi benimserler ancak net bir sınırları da vardır (Miller vd., 1992). Demokratik tutumda, herkesin özgür davrandığı ve kuralların olmadığı yanlış bilinen durumun aksine aile gibi toplu bir yapıda aslında bazı kuralların olması gerektiği ve bu kuralların aile

üyeleri tarafından beraberce belirlendiği, kurallar üzerinde herkesin söz hakkına sahip olduğu durum hakimdir (Şendil, 2003:179; Alisinanoğlu,1995).

Bu tutuma sahip ebeveynler, koydukları kuralların neye dayandığını, mantıklı açıklamasını çocuklarına yaparlar, çocuklarının bu kuralları içselleştirmesini ve tutarlı bir şekilde sürdürmelerini sağlamaya çalışırlar. Çocuk bu davranışlar sayesinde kendini denetleyebiliyorken aynı zamanda da güven duygusunu yaşamaktadır (Şendil, 2003). Çocuklarının temel ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra ebeveynler çocuklarına koşulsuz bir sevgi sunmaktadırlar. Buna karşılık çocuk yaptığı hiçbir şey sonucunda sevgiden mahrum kalmayacağını bilir ve sevgi bir yaptırım aracı olarak kullanılmamaktadır (Kulaksızoğlu, 1999).

Bu tutumda kesin, değişmez sınırlar yerine çocuğun seçebileceği, alternatifler olan sınırlar belirlenmektedir. Bunun sonucunda çocuğunda kabul edebileceği bir denetim mekanizması belirlenmiş olur. Kurallar belirlenirken çocuğun yapabilirlikleri, gelişim dönemleri göz önünde bulundurulur. Çocuğun kendini denetlemesine önem verilerek, öğüt verme davranışı yerine uygulaması istenen davranış iyi bir rol model olarak öğretilmeye çalışılır. Çocuk istenen davranışı gösterdikçe davranışı pekiştirilir ve kendini denetleme davranışı (öz denetim) geliştirilmeye çalışılır (Navaro, 1999). Aile içerisinde yaşanan anlaşmazlıklar, çatışmalar uzun sürmemekte, açık iletişim yolu kullanılarak çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır (Dönmezer, 1999). Ebeveynler ani gelişebilecek stres içeren yaşam olaylarını sakinlikle karşılar, işbirliğine açık davranırlar. Bu ebeveynler çocuklarına karşı güven ilişkisine dayalı, hoşgörülü bir tutum benimserler (Kağıtçıbaşı, 2000). Çocuğun disiplinini sağlamak için fiziksel ceza yöntemleri yerine başarıları ödüllendirilir, istenmeyen davranışını azaltmak için mahrum bırakma, kanıt gösterme gibi yöntemler kullanılır (Şendil, 2003). Demokratik anne baba tutumuna sahip ebeveynler çocuklarından kendilerini denetleme becerilerine sahip olmaları, olgun davranışları, birey olabilmeleri için talepte bulunurlarken; sıcak, yakın ilgi, duygusal ilişkiyi de eş zamanlı benimsemektedirler (Lamborn vd., 1991). Demokratik ebeveyn tutumunun, çocuğun gelişimini en sağlıklı yönde etkileyen ve en çok kabul gören tutum olduğu ileri sürülmektedir (Bornstein ve Bornstein, 2007).

b. Otoriter ebeveyn tutumu

Geleneksel aile yapısında en sık benimsenen anne baba tutumudur. Anne babanın katı bir otorite uyguladığı, çocuğun belirlenen kurallara uymak zorunda olduğu, çocuğun güvenini olumsuz yönde etkileyen anne baba tutumudur (Yavuzer, 1996). Bu tutumda ebeveynler çocuklarının birey oluşunu kabul etmez, sürekli denetler ve kontrol altında tutarlar. Anne babanın davranışlarının temelinde baskın, hakim olmak yatmaktadır (Şendil, 2003). Ebeveynler, koydukları kuralların tartışılmasını, değiştirilmesini kabul etmezler. Çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik hareket etmezler. İstenmeyen, olumsuz davranışların hakaret, ceza, aşağılama gibi yöntemlerle sözel, fiziksel cezalar ile karşılık bulmasını sağlarlar (Şendil 2003). Her hata, yanlış davranış fark edilir, irdelenir ve düzeltilmeye çalışılır. Bu tutumda anne baba otoritesine karşı gelmek kabul edilmemektedir (Yörükoğlu, 1999; 2002). Otoriter tutum, ebeveynlerin koydukları kurallara çocukların sıkı ve katı bir disiplinle uymasındır. Ebeveynler çocuklarına karşı sert, katı bir tutum sergilerler ve sevgilerini çocukları kurallara uydukları sürece gösterirler (Ekşi, 1990).

Çocuğun yapmış olduğu bağımsız davranışlar anne baba için yanlış olarak değerlendirilip, özerkliği engellenir. Sorgulamalar, irdelemeler, kurallar üzerine konuşmak kabul edilmediği için açık iletişim tercih edilmemektedir (Steinberg, 2007). Ebeveynler çocuğun sahip olduğu merak ve öğrenme güdüsünü baskırlar. Fiziksel cezalandırma yöntemlerini kullanarak saldırganlık davranışının çocuk tarafından gözlemleyerek öğrenmesine neden olurlar (Kulaksızoğlu, 1999). Bu tutuma sahip ebeveynler çocuğun yaptığı her olumsuz davranışı sözlü veya fiziksel olarak cezalandırırlar; sözlü cezalar direkt çocuğun kişiliğine yöneliktir (Demiriz ve Öğretir, 2007).

c. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumu

Bu ebeveynler çocukları için kapalı bir fanus oluşturup, çocuklarını tüm kötülüklerden ve zararlardan korumaya çalışırlar. Demokratik tutum ile karşılaştırıldığında anne baba çocuklarına sorumluluk vermezler çünkü çocuklarının verilen sorumlulukları yerine getiremeyeceğini düşünürler. Genellikle çocukların yapması gereken işler ebeveynleri veya büyükleri tarafından yerine getirilir, bu davranış sonunda da çocuklar desteksiz karar

alamayacak ve harekete geçmekte zorlanacak duruma gelirler. Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuklarına olması gerekenden daha fazla ilgi, denetim, özen gösterirler. Çocuğun tek başına hareket etmek istediği veya gerek duyulmayan durumlarda bile anne baba çocuğa müdahale eder. (Şendil, 2003). Yavuzer (1996), aşırı koruyucu tutumu benimsemenin, annenin duygusal yalnızlığı ile ilgili olduğunu söylemektedir. Yaptığı aşırı telafi edici ve koruyucu davranışları ile aslında kendi mutsuzluğunu, yalnızlığını gidermeye çalışmaktadır. Diğer bir benimseme nedeni ise eşlerin kendi arasındaki uyumsuzluklar, çocuğun tehlikeli bir hastalık geçirmiş olması, daha önce çocuklarını kaybetmiş olmaları, anne babanın kendi ailelerinden yeterince ilgi, sevgi görmemiş olmaları olarak söylenebilir (Şendil, 2003).

d. Aşırı hoşgörölü ebeveyn tutumu

Bu tutuma sahip ebeveynlerde söz sahibi tek kişi çocuktur, aile üyeleri çocuğun isteklerine uymak zorundadırlar, onun isteklerine göre hareket ederler. Yapılan olumsuz davranışlarda ceza ya uygulanmamakta ya da cezanın uygulanması unutulmaktadır. Bu aile tutumunda çocuk ebeveynlerini yönetir duruma gelir. Bu tutum, genellikle orta yaştan sonra çocuk sahibi olan ailelerde veya kalabalık aile ortamında tek çocuğun olduğu durumlarda benimsenir (Aydın, 2002).

e. İzin verici ebeveyn tutumu

Bu anne baba tutumunda, anne babanın denetimi düşük, tepkisellikleri yüksektir. Çocuğun yaptığı her davranış anne baba tarafından kabul görür, tercihlerine karışılmaz, toplumsal normlar öğretilmez dolayısıyla normlara uygun davranış beklentileri de yoktur. Olumsuz bir davranışa ebeveynler tarafından herhangi bir yaptırım yoktur (Dönmezer, 1999).

Çocuklarının gelişimine kuralların veya sınırlamaların zarar vereceğini düşündüklerinden kuralları yoktur. Çocuklarını bağımsız seçimler yapma ve davranma konusunda cesaretlendirirler. Bu tutumda genellikle ebeveynlerinde katkısı ile belirlenen yemek, uyku, televizyon izleme gibi zamanlar tamamen çocuğun isteğine bağlıdır. Anne babalar çocuğun hiçbir davranışını denetlemezler. Aralarındaki ebeveyn-çocuk bağı bazen çok yakın bazen uzak olarak görülebilir (Şendil, 2003).

Ebeveynler çocuklarının davranışlarına kabul edici bir tutum sergilerler. Disiplin konusunda etken konumdan ziyade edilgen konumdadırlar. Çocuklarının davranışlarına yönelik talepleri az olduğundan çocukları davranışları konusunda özgür bırakırlar. Çocuklarının hayatlarına dahil olmaktansa çocuklarının yeri geldiğinde kendilerine kaynak olarak başvurabileceklerini düşünürler (Steinberg, 2007).

f. İlgisiz-kayıtsız ebeveyn tutumu

Bu tutumu benimseyen anne babalar, çocuklarına karşı disiplin, denetim noktasında zayıf kalırken aynı zamanda çocuklarının ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik davranışlarda da zayıftır. Çocuklarını yapacakları işler konusunda engel olarak görür, ilgi ve bağı zayıf tutar, çocukları ile ilgilenmezler (Dönmezer, 1999). İlgisiz - kayıtsız anne babaların ihmalkar oluşları çocuklarına ayırdıkları vakti olabildiğince kısmak için yaptıkları davranışlar ile ilgilidir (Macoby ve Martin, 1983). Çocuklarının okul yaşantıları, katıldıkları etkinlikler, arkadaşlıkları hakkında çok az bilgiye sahiptirler (Steinberg, 2007: 158-159). Bu tutum, çocuğun dışlandığı, kenarda kaldığı, görmezden gelindiği anlamını taşımaktadır (Yavuzer, 1996 :33). Anne babalar aile düzenlerini kendilerini merkeze koyarak yaparlar, kendi istekleri, ilgileri ve beklentileri doğrultusunda şekillenirler. Bu düzenlemeyi yaparken çocuklarının istek ve beklentilerinden uzaktırlar (Steinberg, 2007: 158-159).

g. Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumu

Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuklarının mevcut gösterdikleri başarıyı, gelişimi yeterli görmezler. Çocuktan sahip olduğu özelliklerin karşılayamayacağı türde beklentileri vardır. Koyulan tüm kurallar, çocuktan beklenen istekler, uygulanan davranışlar çocuktan hep daha iyisini yapması yönündedir (Çağdaş, 2002). Bu koyulan yüksek beklentiler, çocukta kaygı duygusunun gelişmesine veya artmasına neden olur. Beklentileri karşılayamadıkça utanç ve yetersizlik hissetmeye başlar (Köknel, 2004).

h. Reddedici ebeveyn tutumu

Bu ebeveyn tutumunun benimsendiği durumlar genelde çocuğun istenmediği, istenmeyen yollarla (tecavüz, istenmeyen gebelik vb.) gerçekleşen gebeliğin doğumla sonuçlanması şeklinde olmaktadır. Anne babanın çocuğu sevgi

ve ilgiden mahrum bıraktığı, çocuğa karşı net bir reddetme davranışı gösterdikleri tutumdur. Çocuklarının yaptıkları olumsuz davranışlara karşı tolerans göstermezler ve genellikle ceza verme yöntemini kullanırlar. Çocuklarını yok sayma eğiliminde oldukları için çocuklarının ilgi ve isteklerine karşı umursamaz, ilgisiz davranırlar (Şendil, 2003: 179).

i. Dengesiz ebeveyn tutumu

Bu tutum, ebeveynler arasında benimsenen tutumların birbiri ile aynı olmaması sonucunda ortaya çıkan farklı davranışlar olarak tanımlanabilir. Ebeveynlerin farklı tutumları benimsemesi bireysel görüş farklılıklarından olabileceği gibi, yetiştikleri aile ortamları, öğrendikleri rol modellerde etkili olabilir. Bunun sonucunda bir ebeveyn çocuğun davranışını onaylarken diğeri eleştirebilir. Bu tutum bazen ebeveynlerin kendi içlerinde de çelişmesi ile görülebilir. Çocuğun davranışı ebeveyn tarafından bir gün ödüllendirilirken diğeri gün ceza almasına sebep olabilir (Dönmezer, 1999). Bu tutumu benimseyen aile ortamlarında, disiplinin nerede, ne zaman uygulanacağı belirsizdir. Bu nedenle çocuk nerede nasıl davranması gerektiği konusunda kafa karışıklığı yaşayabilmektedir. Ebeveyninin gösterdiği davranışlar hoşgörü ve ceza arasında gidip gelmektedir (Yörükoğlu, 2002).

C. Ebeveynlik Kuramları

1. Ebeveynlik Kabul-Red Kuramı

Ebeveyn kabul-red kuramı (EKAR), Rohner (1975) tarafından ortaya konan, çocuklukta algılanan ebeveyn tutumlarının etkisi ortaya çıkaran ve bir kişilik kuramı ile bütünleşen, deneysel çalışmalar ile desteklenen bir kuramdır. Psikoloji ve antropoloji eğitimlerini tamamlayan Rohner, tezini ebeveyn kabulünün kültürler arası farklılıklarının karşılaştırılması konusu ile yazmıştır (Rohner, 1960).

Rohner, kuramını 1975 yılında tanımlamış, 1986'da geliştirmiştir. Kuramın sorularının yanıtlanması için birçok araştırmacı çok sayıda çalışmalar yapmıştır (Khaleque ve Rohner, 2002).

Çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul-red algısının, davranışsal, bilişsel, duygusal gelişim dönemleri üzerine olası etkilerini açıklamaya çalışan bir

sosyalizasyon kuramı olarak açıklanmaktadır. Evrensel yaklaşıma sahip olan bu kuramda Rohner, insan davranışının kültürlerarası genellenebilir oluşundan bahsetmiştir (Rohner, 2004).

Kişilik, baş etme ve sosyokültürel alanlar olmak üzere üç alanda beş temel soru sormaktadır. Kişilik alanı; din, dil, ırk, kültür, cinsiyet fark etmeksizin tüm çocuklar algıladıkları kabul red algısında aynı yönde mi tepki verirler? Algıladıkları kabul red algısının etkileri yetişkinlik dönemlerinde de görülür mü? Sorularını sormaktadır. (Rohner vd., 2007; Rohner ve Britner, 2002).

Baş etme alanı; bazı çocuk veya yetişkinlerin ebeveynleri tarafından reddildiklerinde bu durumla diğerlerine göre nasıl daha etkin bir şekilde başa çıkabildiğini sormaktadır (Khaleque ve Rohner, 2002 ; Rohner ve Britner, 2002).

Sosyokültürel alan; bazı ebeveynlerin çocuklarına neden sıcak ve sevgi dolu yaklaştığını, bazı ebeveynlerin ise soğuk, ilgisiz, katı olabildiğini sormaktadır. Bu tutumlarda hangi toplumsal etkenler anne ve babayı etkilemektedir? Toplumun sahip olduğu genel yapı ve bu toplumda yaşayan insanların davranışları ile kabul-red kuramı ne kadar ilgilidir? sorularını sormaktadır (Rohner ve Britner, 2002).

EKAR kuramının kişilik alt kuramında, ebeveynlerin kabul red algısı, ileriki yaşam dönemlerinde kişinin kendine ve dış dünyaya yönelik algılarının gelişiminde etkili olduğunu söylemektedir. Bu alt kuram, ebeveyn kabul reddinin kişilik gelişimi ve genel psikolojik durum üzerindeki etkisini açıklamaya çalışmaktadır. Kişilik alt kuramı, kişinin etrafında önemli olarak gördüğü kişilerden olumlu tepkiler alma ihtiyacının biyolojik temelli olup, evrim sürecinde ortaya çıktığını söylemektedir. Bu olumlu tepkiler ihtiyacı, bakım, ilgi, destek, şefkat olarak düşünülebilmektedir. Bebeklik, çocukluk dönemlerinde bu ihtiyaç bakım veren kişiler tarafından sağlanırken yetişkinlik dönemlerinde bu ihtiyaca karşılık verebilecek diğer kişiler ortaya çıkmaktadır. Diğer kişiler kişilik alt kuramı tarafından kişinin uzun süreli duygusal bağ kurdukları kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle ebeveynin kabul reddi, çocuğun kişilik gelişimi için etkileyici bir rol olmaktadır (Rohner, 1986).

EKAR'ın baş etme alt kuramı, reddedilen kişilerden bazılarının nasıl diğerlerine göre psikolojik sorunlarla karşılaşmadığını, reddedilmenin olumsuz duyguları ile nasıl baş edebildiklerini araştırmaktadır. Teorik ve deneysel olarak

bu alt alan kuramın en az geliştirilebilmiş bölümüdür (Somerfield ve McCrae, 2000).

EKAR'ın sosyokültürel sistemler modeli alt kuramı incelendiğinde, ebeveyn kabul red algısının karmaşık bir ekolojik bağlamda gerçekleştiği söylenmektedir. Bu kuram kabul reddin, toplum öncülleri, sonuçları, bağıntıları açısından incelenmesini sağlamaktadır (Rohner vd., 2007).

a. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu

Ebeveyn ve çocuk arasında kurulan duygusal bağ, ebeveynliğin sıcaklık boyutu ile ilgili olup ebeveyn kabul-red kuramının alt boyutudur. Bu duygusal bağ, ebeveynler tarafından davranışlar, jest ve mimiklerle ifade edilebilir. Sıcaklık boyutunun iki ucu bulunmaktadır; boyutun bir ucunda ebeveynin sıcak, ilgili, hoşgörülü, şefkatli, bakım veren rolü varken yani sevginin ön planda olduğu durum söz konusuysa diğer ucunda ise ebeveynin bu duyguları belirgin şekilde göstermediği, esirgediği, çocuğa karşı psikolojik, fiziksel şiddet uyguladığı ebeveyn reddi yer almaktadır (Rohner vd., 2007).

Lamborn ve arkadaşları(1991), ebeveynlerin çocuklarına karşı dört farklı şekilde reddedici olabildikleri söylenmektedir. Soğuk veya sevgisiz olmak ; düşmanca ve saldırgan olmak; ilgisiz veya ihmalkar olmak; ayrılmamış reddedici olmak. Ayrılmamış reddedici ebeveyn davranışında ebeveynin belli bir soğuk veya düşmanca davrandığı durumlar olmadığı halde çocuk umursanmadığını, sevilmediğini düşünmektedir. Ebeveyn olarak sıcaklık hisseden kişinin davranışları da sıcak ve sevgi verici olmaktadır. Ebeveynler sevgilerini fiziksel olarak yani sarılarak, öperek dokunarak ; sözel olarak (iltifat, takdir vb.); bazı jest, mimikler kullanarak sözel olarak da ifade edebilmektedirler. Ebeveyn düşmanlık, öfke gibi duygularla hareket ettiğinde ortaya çıkan davranış saldırganlık olmaktadır. Bu saldırganlık davranışı ebeveynler tarafından vurma, itme, cimcikleme gibi davranışsal şekilde görülebilirken; küfür etme, alay etme, hakaret etme gibi sözel olarak da görülebilir veya çocuğu rencide edecek şekilde jest ve mimikler de kullanabilirler (Rohner vd., 2007).

Ebeveynlerin benimsedikleri ilgisizlik ihmal davranışını da beraberinde getirmektedir. İçsel bir güdüleyici olan ilgisizliğin davranışa dönüşmüş hali ihmaldir ancak bu ikisi arasında düşmanlık ve saldırganlık gibi doğrudan bir ilişki

yoktur. Bazen ebeveynler ilgisizlik ile alakası olmayan bir sebepten çocuklarını ihmal edebilirler. Çocuklarına duydukları öfke duygusu ilgisizliğe yol açıp, çocuklarının ihtiyaçlarına karşılık vermemelerine neden olabilmektedir. Tüm bunlar çocukların kendilerini sevgisiz, reddedilmiş hissetmelerine yol açabilmektedir. Sevgi ve sıcaklığın olduğu ailelerde bile çocuklar arada bir incitici davranış veya duygu yaşayabilmektedirler (Rohner, 2004).

2. Bağlanma Kuramı

Annelerin çocuklarına karşı benimsemiş oldukları tutum ve davranışlar, çocuğun ileriki yaşam dönemleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bartholomew ve Horowitz, kişilerin kendileri ve diğer kişiler ile ilgili olumlu ve olumsuz olmak üzere iki tür içsel model olduğunu söyleyip, dörtlü bağlanma stilini oluşturmuştur (Yıldız, 2012). Bu bağlanma stiline göre; güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, korkulu bağlanma ve kayıtsız bağlanma olmak üzere dört yetişkin bağlanma stili vardır. Güvenli bağlanma stiline sahip olan kişi, hem kendini hem de diğer kişileri olumlu değerlendirir. Saplantılı bağlanma stiline sahip olan kişiler, kendileri için olumsuz değerlendirme yaparken diğer kişileri olumlu değerlendirmektedirler (Terzi, 2014). Korkulu bağlanma stiline sahip olan kişi, kendini ve diğer kişileri olumsuz değerlendirir. Kendini değersiz, seilmeyi hak etmeyen biri olarak değerlendirirken, diğer kişileri de güvenilmez, reddedici olarak değerlendirir. (Yıldız, 2012). Kayıtsız bağlanma stiline sahip olan kişiler ise kendilerini olumlu değerlendirirken, diğer kişileri olumsuz değerlendirirler. Düzenli ilgi görmüş, tüm ihtiyaçları karşılanmış olan çocuklar Bartholomew, Henderson ve Dutton (2001)'a güvenli bağlanma stiline sahip olmaktadır; bakım veren kişi tarafından ilgisiz bırakılan, ihtiyaçları karşılanmayan veya reddedilen çocukların ise kayıtsız ve korkulu bağlanma stiline sahip olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalarda, ebeveyn sıcaklığının güvenli bağlanma stili ile ilişkili olduğu ; ebeveyn reddinin ve kontrolünün ise güvensiz bağlanma stili ile ilgili olduğu bulunmuştur (Perris ve Andersson, 2000).

Kişinin psikolojik, sosyal, duygusal gelişiminin üzerinde önemli bir etkisi olduğu düşünülen erken yaşantılar döneminde ebeveyn ve çocuk arasında kurulan ilişkinin, benimsenen tutum ve davranışların, kişilik gelişimine etkisi ile beraber kişiliğin gelişimini etkileyebilecek duygu düzenleneme becerisi, benlik algısı ve

bağlanma stilleri üzerine etkisinin de araştırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

a. Ebeveynlik kabul-reddi ve bağlanma stilleri

Ebeveynlerin algılanan kabul red algısının yetişkinlik döneminde bağlanma stilleri üzerinde de önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Erken dönem yaşantılarında kurulan bağlanma stillerinin yaşamın sonraki dönemlerinde kurulan ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994).

Kişinin ebeveyni ve sahip olduğu diğer bağlanma figürleri tarafından reddedilmesi, kabul-red kuramına göre kişinin bağımlılığıyla beraber farklı kişilik türlerinin ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Bu, kişide; saldırganlık veya pasif agresiflik, düşmanlık ve düşmanlık kontrolü içeren psikolojik sorunlar, duygusal olarak tepkisiz olmak, algılanan ebeveyn reddi ve kontrolünün türüne, süresine, sıklığına ve şiddetine bağlı olarak olgunlaşmamış bağımlılık veya savunmacı bağımsızlık, benlik saygısında düşüş, öz yeterlik duygusunda eksiklik, duygusal dengesizlik ve negatif dünya görüşünü gibi kişilik problemleri görülebilmektedir (Raby vd., 2017). Kuramsal olarak ortaya çıkan bu eğilimlerin, algılanan ebeveyn reddinin sebep olduğu yoğun psikolojik gerilimden dolayı ortaya çıkması beklenmektedir. Uzun süreli ve yüksek derecede ebeveyn reddi hisseden çocuklar ve yetişkinler; öfke, kızgınlık ve diğer yıkıcı duygulara ve bu duyguların neden olduğu yıkıcı davranışlara eğilimlidirler (Riggs ve Kaminski, 2010). Bu kişiler ileride karşılaşılabilecekleri reddedilmelerden korunmak için içe kapanık bir davranış sergileyebilir, daha az duygusal tepkilere sahip olurlar. Bunun sonucunda kişide sevgiyi alma verme, sevgiyi gösterebilme ile ilgili sorunlar yaşanabilmektedir (Rohner ve Veneziano, 2001).

Ebeveynleri tarafından red yaşayan bazı kişiler ise savunmacı bağımsızlık geliştirmektedirler (Carlson vd., 2009). Bu bağımsızlık türü aslında sağlıklı olup, kişinin olumlu tepki alabilmek için davranışsal taleplerinin az olmasıdır. Ancak reddedilmiş, savunmacı bağımsızlık gösteren kişilerin sıcaklık, ilgi, destek arayışları ve ihtiyaçları devam ettiği için bu bağımsızlık türü sağlıklı hale gelmektedir (Besser ve Priel, 2010). Genelde kişiler bu ihtiyaçları görmek istemeyip, reddedici bir tutumla karşılarındaki kişiyi uzaklaştırmaya çalışırlar. Bu bağımsızlık türü reddedilen bireylerin kendilerini reddeden kişileri de reddederek

karşı red sürecinin oluşmasına neden olabilmektedir. Tüm bunlar çoğunlukla şiddet döngüsüne ve diğer kişilerarası ilişki sorunlarına yol açabilmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002) .

Öfke duygusu ve davranışları, olumsuz, düşük benlik algısı ile beraber algılanan ebeveyn reddinin diğer karşılaşılan sonuçları; stres ve olumsuz yaşam olayları ile başa çıkabilme yeteneklerinin zayıf olması olarak görülmektedir (Rohner vd., 2005). Reddedilmişlik algısına sahip olan kişilerin duygusal dengeleri kabul gören kişilerin duygusal dengesine göre daha kolay değişebilmektedir. Reddedilmiş olan kişiler stresli veya olumsuz yaşam olaylarında öfke veya ağlama gibi tepkiler verirken kabul görmüş kişiler bu olayları daha sakin karşılamaktadırlar (Rohner vd., 2007) . Diğer insanları güvensiz, düşmanca, tehdit edici, tehlikeli olarak görüp olumsuz dünya algılayışına sahip olma eğilimindedirler (Rohner, 1975). Bu kişiler, ellerinde herhangi bir kanıt olmaksızın etraflarındaki kişilerden düşmanlık geleceğine dair diğer kişilerin güvenilmez, incitici, öngörülemeyen kişiler olduklarına dair zihinsel imajlara sahiptirler (Rohner ve Brothers, 1999). Çocukluk döneminde yaşanan reddedilme sürecinin, kişinin yetişkinlik dönemindeki bağlanma figürleriyle veya yakın bir partnerle sağlam, güvenilir, samimi ilişkiler kurabilme yeteneğini etkilemektedir (Masten, 2001).

D. Bilişsel Duygu Düzenleme

1. Duygu Kavramı

a. Tarihçe

Duygu, insanlığın var olduğu günden beri en çok merak edilen, araştırılan kavramlardan biri olmuştur. Psikoloji alanının önem kazanması ile birlikte duygular üzerine yapılan araştırmalar artmaya başlamıştır. Duygu kelimesi, Latince “-motere” kökünden geldiği ve Türkçe’de hareket etmek anlamına geldiği Goleman tarafından açıklanmaktadır (Goleman, 1995).

Duygu kelimesinin tanımlanması milattan önceki dönemlere kadar dayanmaktadır. Duygular, Aristoteles (M.Ö. 384-22) tarafından, kişinin mutlu veya mutsuz zamanlarında algıları veya varsayımları ile ortaya çıkan ve bu zamanlara eşlik eden refakatçiler olarak tanımlanmaktadır.

Duygu kelimesi, İngilizce “emotion”, latince “e” ve “more” kelimelerinin birleşmesi ile türemiştir. Latince “e” dışarı, dışarıya; “movere” ise hareket etmek anlamına gelmektedir (Young, 1994). Emotion kelimesinin sözlük anlamına baktığımızda harekette olmak, bir yerden bir yere hareket etmek anlamına gelmektedir. Ek olarak karıştırmak, bozmak anlamları da bulunmaktadır. Psikoloji alanında yapılan literatür taramalarında duygu kavramını kişinin zihinsel süreçlerinin dışsal tepkilerini etkilemesi ile oluşan bedensel ve zihinsel değişikliklerin tümü olarak açıklanmaktadır (Myers ve Derakshan, 2004). Duygular, çeşitli özelliklere sahip olmasına rağmen aynı zamanda psikolojik olarak tanımlanmaktadır (Lazarus, 1991). Duygu, Goleman (2010: 373) tarafından bir his ve bu hisse eşlik eden düşünceler, psikolojik ve biyolojik olarak oluşan değişimler ve bir hareket eylemi olarak tanımlanmaktadır.

Duygu kavramı için literatürde çeşitli tanımların bulunmasının nedeni duygunun gözlemlenmesinde yaşanan zorluklardır. Kişiler hissettikleri duyguları tanımlamakta güçlük çekmiyorken, akademik çalışma yapanlar ve diğer kişiler duyguları gözlemlemekte zorlandığı için duygu kavramı konusunda bir fikir birliğine varılamamaktadır (Weiss ve Cropanzano, 1996: 19).

Bir sürecin kavramsallaştırılması olarak karşımıza çıkan duygu, farklı duyguların tanımlanması için de farklı sınıflara ayrılmıştır. Hafif, şiddetli; kısa veya uzun süreli; olumlu veya olumsuz duygular olarak sınıflandırılabilir (Sheppes vd., 2015). Bu sınıflamalar için birçok farklı yaklaşım karşımıza çıkmaktadır; en basit şekilde olan nesnelere uzaklaşmayı veya yaklaşmayı sağlayan süreçler tarafından yapılan sınıflandırmadır (Arnold, 1960). Hoş olan ve hoş olmayan duygular da var olan diğer bir sınıflandırma türüdür. Olumlu/pozitif ve olumsuz/negatif duygular olarak da sınıflandırmalar adlandırılabilir (Barret ve Russel, 1999). Duyguları faydalarla ve zararlarla ilgili duygular şeklinde Lazarus (1991) sınıflandırmıştır. Temel ve karmaşık duygular sınıflandırması da yapılan diğer sınıflamalardan biridir (Plutchik, 1980). Yapılan bu sınıflandırmada da temel ve karmaşık duygular kuramcılar tarafından farklı şekilde ele alınmaktadır. Korku, hayret, üzüntü, tiksinti, öfke, sevinç, umut, kabul Plutchik (1980) tarafından 8 temel duygu olarak kabul edilmiştir. Şaşırma, üzüntü, öfke, neşe, tiksinti, küçümseme ve kaygı 7 temel duygu olarak Ekman (1982) tarafından kabul edilmektedir. Ekman’ın tanımladığı 7 temel duyguya ek

olarak Izard (1971) ilgi, utanç ve suçluluk duygularını da ekleyip 10 temel duygu olduğunu söylemektedir. Kişinin yaşamındaki tüm duygulara yön veren temel duyguların mutluluk ve üzüntü olduğu Weiner ve Graham (1984) tarafından ileri sürülürken; Gray (1990), acı ve zevk duygularının temel duygular olduğunu ileri sürmektedir. Temel duygular bir çatı altında toplayan Goleman (2010: 373-374), en çok kabul gören duyguların üzüntü, öfke, korku, utanç, zevk, sevgi, şaşkınlık, iğrenme olarak sınıflamıştır.

Her kuramcının temel duygular için farklı duyguları ele aldığını göz önüne alarak bu listelerde ortak olan neşe, üzüntü, öfke, tiksinti, kaygı duygularının temel duygular olabileceği söylenmektedir (Oatley ve Johnson-Laird, 1987). Sınıflandırılan karmaşık duyguların temel duyguların birleşimi ile oluştuğunu Ekman (1982) söylerken, Plutchik (1980) karmaşık duyguların farklı duyguların bir araya gelmesi ile oluştuğunu söylemektedir.

b. Duygunun özellikleri ve işlevi

Duyguların günlük hayattaki işlevleri ile ilgili de birçok açıklama bulunmaktadır. Motivasyon, davranışların düzenlenmesi, davranışların sürdürülmesi ve güdülenme gibi durumlarda duygular önemli rol oynamaktadır (Izard, 2007).

Sahip olduğumuz duygular, kişilerarası ilişkilerde düşüncelerimiz ve davranışlarımız hakkında karşımızdaki kişiyi bilgilendirmeyi ve aynı şekilde karşımızdaki kişi hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Öte yandan duygular kendimiz içinde neyi istediğimizi, neyin bizim için önemli olduğunu fark etmemizi, önemli olanlar arasında bir önem derecelendirmesi yapmamıza olanak sağlamaktadır (Frijda, 1986).

Karar verme süreçlerinin önemli bileşenlerinden biri de duygular olarak bilinmektedir. Duygular, kendi içsel süreçlerimizi düzenleme konusunda rol oynarken aynı zamanda içinde bulunduğumuz dışsal çevreninde düzenlenmesinde etkili olmaktadır (Izard, 2009).

Bilişsel, davranışsal, bedensel tepkilerle yeni oluşan durumlara uyum sağlamada duygular rol oynamaktadır. Duyguların kişileri davranışa götürmesinde de rol oynadığı bilinmektedir. Kişi karşılaştığı durumda yaşadığı duygu sayesinde sergileyeceği davranış hakkında bilgi edinmiş olur (Keltner ve

Gross, 1999). Bu etkileşim bize duygu ve davranışın arasında bir bağ olduğunu düşündürmektedir. Kişi korktuğu bir olay ile karşılaştığı zaman korkusuna uygun bir davranış sergiler; sahip olduğu duygusu duruma uygun bir davranış sergilemesini sağlar (Frijda, 1994).

Bu durumda yeni oluşan olaylara gösterilen uyum sürecinde, ortaya çıkacak davranışın belirlenmesinde duyguların belirleyici olan faktörlerden olduğu düşünülmektedir.

Duyguların işlevleri açısından literatüre bakıldığında işlevlerinin bazen olumlu bazen olumsuz olabileceğine dair görüşler bulunmaktadır (Gross, 1998). Duyguların kontrolünü Plato, iki farklı atı kontrol etmeye çalışan bir arabacıya benzetir ; biri kontrol edilemeyen, hırçın bir at; diğeri ise kontrol edilebilen, uysal bir at. Bu benzetme ile Plato, olumsuz duyguların da var olabileceğine, her zaman duyguların işlevsel olamayabileceğine değinmektedir (Leahy vd., 2011). Kişiye sahip oldukları duyguların yararları kadar zararları da olabilmektedir. Olumsuz bir duygu hisseden kişi bu duyguyu reddedebilir, uzaklaşmak isteyebilir. Böyle olduğunda hissettiği duygunun şiddetini azaltabilir, sürdürebilir veya arttırabilir (Sheppes vd., 2015).

Duyguların ortak özellikleri Baltaş (2006) tarafından 7 tane olarak belirlenmiştir: Duygular ortak arar; kişiler, sahip oldukları duyguları eşleme ihtiyacı duyarlar. Aynı ortamda önemsedikleri kişinin sahip olduğu duyguyu benimseme davranışını gösterirler. Bu duygu ortaklığı kişinin benimsediği duyguyu jest ve mimiklerine, giyimine yansıtması ile de kendini gösterir. Duygular geçicidir; bu duygu özelliği, kişiye duygularını kontrol etme noktasında yarar sağlamaktadır. Duygular ortaya çıktıktan bir süre sonra yoğunluklarını kaybederler. Bu özellik sayesinde kişi üst üste yaşadığı duyguların karmaşasından uzak kalır. Eğer birbirine yakın duygular yaşıyorsa, duygular kuvvetlenebilir. Aynı duyguyu uzun süreli yaşamak normal değildir; bu özelliğin en belirgin görüldüğü durumlar aşk ve yastır. Yaşanan durum ortadan kalktığı veya sonlandığı halde hala duygu devam ediyorsa patolojik bir durum olarak adlandırılmaktadır. Duygular biyolojik kalıplara sahiptir; duyguların belirli bir düzen içerisinde sıralanmasından beynin iç bölgesindeki limbik sistem görevlidir. Bu anatomik düzen sayesinde bireylerin düşünce ve davranışları biçimlenmektedir. Duygular kişiye özeldir; farklı kişiler, karşılaşılan aynı

uyaranlara farklı duygusal anlamlar yükleyebilmektedirler. Duyguların yoğunluğu, süresi, sıklığı bireye has ve özeldir. Kişinin yaşam tecrübeleri duyguların oluşmasına etken olduğu gibi, olaylara olan bakış açısı değiştikçe olayla ilgili olan duyguları da değişmektedir. Duygu önce bedene yansır; duygunun fark edilir derecede ortaya çıkmasından önce duygu bedende ortaya çıkmaya ve hissedilmeye başlar. Yaşanan en ufak duygu değişimleri bile kişinin yüz ifadelerinde kendini gösterir.

c. Duyguların ifade edilmesi

Beden ve yüz hareketleri, sözel iletişim çeşitleri, sesin özellikleri duyguların ifade edilmesinde kullanılmaktadır. Kişilerin duygularını paylaşma ihtiyaçlarının altında çok karmaşık nedenler olabilmektedir. Kişilerin bir olay hakkında konuşma, duygularını paylaşma ihtiyaçlarının altında en güvenilir sebebin yaşadıkları duygusal olayla ilgili bilişsel ihtiyaçları gidermek olduğunu yapılan araştırmalar göstermiştir. Olanları sıraya koyma, olanların anlamını keşfetme, olanları anlama ihtiyaçlarını kişiler, duygusal yaşantılar aracılığıyla fark ederler ve bu doğrultuda paylaşma ihtiyaçları da artmaktadır (Rime vd., 1998).

İşsel yaşantıların dışarıya aktarılması duyguların ifade edilmesi ile mümkün olmaktadır. Olumsuz duygularını ifade eden kişi, yalnızca yaşadığı duygu hakkında bilgi vermez aynı zamanda duygu durumunda da değişiklik yaşayabilmesine olanak sağlamaktadır. Olumsuz olaylar hakkında konuşmak kişinin olay hakkında bilişsel bir yapıya sahip olup, iç görüşünün artmasına da yardımcı olmaktadır (Pennebaker, 1989). Uzun süre bastırılan duygular bir süre sonra çarpıtılmış şekilde ortaya çıkmaktadır. Topluma uygun şekilde ortaya çıkan duygular, kişi ve toplum için en sağlıklı durum olarak belirtilmektedir (Köknel, 1997). Kişilerin sahip oldukları inançlar, kültürler, değerler, düşünceler farklılık gösterse de duygular evrenseldir. Kişiden kişiye duyguların ifade edilmesi farklılaşabilmektedir. (Beck, 2001).

Düşük benlik saygısı, diğer kişilere daha bağımlı olma; duygularını tanımayan, anlamlandıramayan, duygularını ifade edemeyen kişilerde görülmektedir. Sahip olunan duygular üzerinde konuşmak, duyguları daha kolay anlamlandırmayı ve duygular üzerinde kontrol sahibi olmayı sağlamaktadır.

Olumlu veya olumsuz duyguları yaşamamak, ifade etmemek hem ruhsal hem fiziksel sorunlara neden olmaktadır (Yavuzer, 2000).

Duygulardan ayrılabilmek, soyutlanabilmek mümkün olmamaktadır ancak yapıcı şekilde duyguların yönetilmesi kişiye sahip olduğu duyguların amacına uygun hizmet etmesini sağlamaktadır. Kişi, hayatı boyunca olumlu, olumsuz birçok duyguyu deneyimlemektedir. Deneyimlenen bu duygular doğru şekilde yönetildiğinde kişinin ruhsal olarak iyilik haline yardım eder (Üstün, 2008).

Empati ve duygusal olarak kendini açma Barrett Leannard (1981)'a göre birbirilerini tamamlayıcı nitelikte görevlere sahiptir. Kişilerarası ilişkilerde kişinin etkin olabilmesi için empati ve kendini açmanın birlikte kullanılması gerektiğini söylemektedirler. Empati ve duygusal olarak kendini açma davranışını birlikte kullanan kişilerin sosyalleşme düzeylerinde de artış görülmektedir. Empati becerisi ile kişi kendi duygularını fark eder ve başkalarının duygularını anlama becerisi bu yolla artmaktadır. Kendi duygularının farkında olan kişi, sahip olduğu duyguları uygun bir şekilde ifade edebilir ve olumlu ilişkiler kurabilir (Bridge, 2003).

Duygusal yoğunluğun artmasıyla, duygu paylaşma ihtiyacının ve isteğinin arttığı belirtilmektedir. Yaşanan olayla ilgili tüm duygular, kişinin duygusal tecrübeleri hakkında konuşmasıyla tekrardan canlanabilmektedir. Yaşanan olayla ilgili kişinin duygularının devam etmesi ve hissetmesi paylaşım ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Kişi yaşadığı bir duygusal olayda olumsuzlukla karşılaşp, başarısızlık yaşıdıysa, yeterli iyileşmeyi sağlayamadıysa paylaşma ihtiyacı ortaya çıkar ve bu ihtiyacını belli seviyede gerçekleştirmektedir. Kişiler bu paylaşımlarda bulunurken aslında yaşadıkları olaya dair olumsuz duygularını tekrar deneyimleseler bile bunu isteyerek yapmaktadırlar (Pennebaker vd., 2001).

2. Duygu Düzenleme Becerisi

Duygular, kişiyi tepkilerini başlatabilmesi için psikolojik, biyolojik ve zihinsel olarak harekete geçirmektedir (Değirmenci, 2020). Kişiler, karşılaştıkları farklı durumlara veya olaylara karşı değişik duygular hissetmektedir. Yaşamlarını içinde bulundukları çevreyle uyumlu şekilde sürdürülebilmeleri için bu duyguların kontrol edilmesi gerekmektedir (Gross, 1998). Bireylerin, duygularını kontrol edebilmek, düzenleyebilmek için bir çaba göstermek zorunda

oldukları belirtilmektedir. Yalnızca üzüntü ,öfke , kaygı gibi olumsuz duyguların kontrol edilmesini değil; sevgi, ilgi ve mutluluk gibi olumlu deneyimlerinde paylaşılması duygu düzenlemenin işlevlerini içermektedir. (Gross ve Thompson, 2007; Mauss, Bunge ve Gross, 2007).

Duygular kişideki biyolojik, psikolojik ve çevresel faktörlerin karmaşık etkileşimleri sonucunda ortaya çıkmaktadır (Southam- Gerow, 2013). Kişinin içinde bulunduğu çevresel koşullara ve bu çevredeki kişilere bağlı olarak davranışsal, bilişsel, fizyolojik tepkiler göstermesinden duygular sorumludur (Denollet vd., 2008). Bu işlev, aslında duygu düzenleme becerisini de açıklamaktadır. Kişilerin duygularını tanımaları, algılamaları ve nasıl göstereceklerine ilişkin süreçler duygu düzenleme olarak tanımlanmaktadır (Gross ve Thompson, 2007).

Karşılaştıkları olaylarda olumsuz duyguların tetiklenmesi, kişiler için stres faktörü olarak tanımlanabilmektedir. Genel psikolojik sağlığın sağlanmasında bireyin duygularını düzenleyebilmesi etkili bir rol oynamaktadır. Kişinin kendine yönelik şefkati, kendini yatıştırması, merhameti, cesareti duygu düzenleme becerileri ile kazanılmaktadır (Vatan ve Kâhya, 2018). Kişinin stresli bir yaşam olayı ile karşı karşıya kaldığında bazı yöntemlerle duygularını kontrol etmesi de duygu düzenleme olarak tanımlanmaktadır (Gross, 2015). Duygu düzenleme becerileri öncül odaklı ve tepki odaklı stratejiler olmak üzere Gross (1998) tarafından sınıflandırılmıştır. Öncül odaklı stratejiler olayla karşılaşıldığında henüz duygu ortaya çıkmadan duyguya müdahale etmeye yönelik stratejiler olarak tanımlanmaktadır. Tepki odaklı stratejiler, duygu ortaya çıktıktan sonra yaşanan duygunun yoğunluğunu azaltmaya yönelik stratejiler olarak tanımlanmaktadır.

Aynı zamanda durumun ayarlanması, durumun seçimi, dikkati verme, bilişsel değişim ve tepkinin değişimi olarak da duygu düzenleme becerileri ele alınabilmektedir (Gross, 1998). Kişilerin içinde yaşadıkları topluma uyum sağlayıp, normlarına uygun davranabilmeleri için duygu düzenleme becerisine sahip olmaları gerekmektedir. Duyguların düzenleme becerisinde sorunlar yaşanması, psikolojik ve toplumsal sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir (Gross, 2002).

Kişisel ve çevresel etkenler duygu düzenleme becerisini etkileyebilmektedir. Yaş, mizaç, olaylara ve duygulara odaklanmak, farkındalık duygu düzenleme becerileri ve yöntemlerinin gelişiminde etkili olabilmektedir (Kısmetoğlu, 2019). Duygu düzenleme becerisinde etkili diğer bir etken ise ebeveynlerdir. İlk yaşam dönemlerinden itibaren çocuklar, duygularını tanımayı, baş etmeyi ebeveynlerinden öğrenirler. Ebeveynlerin bu etkisi çocuğun yaş dönemine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Ebeveynlerin özellikle olumsuz olaylar karşısında verdikleri tepkiler duygu düzenleme becerisi üzerinde etkili olmaktadır (Sarıtaş Atalar ve Altan-Altay, 2018).

Kişinin sahip olduğu duygu düzenleme becerilerini duruma uygun, esnek ve faydalı bir şekilde kullanması kişiden kişiye farklılık göstermekle birlikte kişilerin sahip oldukları psikolojik rahatsızlıklarla da yakından ilişkilidir (Rugancı ve Gençöz, 2010). Yapılan literatür çalışmasında, duygu düzenleme becerisinin psikopatolojinin ortaya çıkması ve ilerlemesinde etkisi olduğu belirtilmektedir (Gratz vd., 2015). Temel kişilik özelliklerinin ve kişilik bozukluğu belirtilerinin duygu düzenleme becerisi tarafından yaygın şekilde yordandığı görülmektedir (Borges ve Naugle, 2017).

Olaylar karşısında verilen duygusal tepkiler, süresi, şiddeti ve bu tepkileri değiştiren, düzenleyen içsel ve dışsal süreçler duygu düzenleme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Gross, 1998). Duygusal tepkileri arttırmak, engellemek, sürdürmek ve bastırmak duygu düzenleme süreci içinde yer almaktadır (Thompson, 1994: 27-28). Duygu düzenleme süreci; otomatik veya kontrollü şekilde, bilinçli veya bilinçsiz şekilde gerçekleşebilmektedir (Gross, 1998: 275).

Duygu düzenleme becerisine, Webb (2012) ve arkadaşları tarafından üç temel özelliğine vurgu yapılmıştır ;ilk olarak, kişiler sahip oldukları olumlu veya olumsuz duygularını azaltarak veya arttırarak düzenlemektedirler . Kişilerin değiştirmeye çalıştıkları bu duyguların içinde bulundukları gelişimsel döneme göre değişip değişmediği hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Yapılan araştırmalarda genç yetişkinlerin sahip oldukları olumsuz duyguları azaltmaya yönelik düzenleme yaptıkları görülmüştür (Gross ve Thompson 2007).

İkinci olarak, duygu düzenleme becerisinin bilinçli olarak yapılmasıdır. Duygu düzenlemenin önce bilinçli olarak başlayıp sonrasında bilinçli

farkındalığın dışında gelişmesi Gross ve Thompson (2007) tarafından söylenmektedir. Gross ve Thompson (2007), duygu düzenleme becerisini bilinçli, kontrollü kısımdan bilinçdışı, otomatik düzenlemeye doğru olan bir boyut üzerinde tanımlamaktadır.

Üçüncü olarak, duygu düzenleme süreçleri içinde bulundukları duruma göre durumları iyileştirmekte veya kötüleştirmektedir. Gross ve Thompson (2007) ise duygu düzenleme biçimleri için önceden iyi ya da kötü diye bir varsayımda bulunmamayı savunmaktadır.

Duygu düzenleme becerileri üzerinde içsel faktörler kadar dışsal faktörler de etkili olmaktadır (Thompson, 1994). Bağlamsal faktörlerde duygu düzenleme becerisinin gelişiminde etkili olmaktadır. Bağlamsal faktörler; ilk yaşam dönemlerinde bakım verenlerin etkileri, duyguların tanındığı, anlaşıldığı, aktarıldığı ve yönetildiği dilin öğrenilmesi, gelişmesi, duygu ifadesinin uyumlu ya da uyumsuz sonuçlara yol açabileceğini tanımlayan kültürel değerlerdir (Gross, 2007).

Duygu düzenleme becerisi, kişinin kendi kişisel hedeflerine uygun olarak duygularını ifade etmeyi de içerir. Duygu ifade etme yolu duruma özgü olup evrensel değildir. Bazı verilen tepkiler, yaşanan sosyal ortam için uygun değilken diğer sosyal ortama uygun olabilir (Gross ve John, 2003). Örneğin, annenin oyuncakları toplama isteğine çocuğun ağlayarak tepki vermesi karşı çıkmak için kullanıldığında uyumsuz olabilirken; büyük kardeşinin saldırısına uğradığında kendini korumak için kullanıldığında faydalı olabilir. Kısacası duyguyu ifade etmek, kişinin sahip olduğu ifade becerisine, bulunduğu ortamın isteklerine, kendi için belirlediği hedeflere ve ortamdaki diğer kişilerin hedeflerine dayanmaktadır (Thompson, 1994: 38-39).

3. Duygu Düzenleme Becerisinin Gelişimi

Yaşamın ilk dönemlerinde bakım verenler tarafından sağlanan duygu düzenleme becerisi, kişinin bulunduğu sosyo kültürel çevre içerisinde karşılıklı etkileşimlerle de ortaya çıkmaktadır (Freidlmeier ve Trommsdorff, 1999). Mizaç, bilişsel özellikler duygu düzenlemede etkili olurken kişinin yetiştiği aile ortamının, ebeveynlerinin kişilik özelliklerinin de duygu düzenleme üzerinde etkisi olduğu görülmektedir (Morris vd., 2007).

Bebekler olumsuz duygu karşısında yaşadıkları duygusal uyarılmayı azaltabilmek için bakım verenleri ile etkileşime geçerler. Bu etkileşimde temas, yakınlık, kendi kendini yatıştırma, dikkatini dağıtma gibi bazı stratejiler kullanır. Bakım verenlerin bebeğe karşı duygusal ifadeleri veya sözel iletişimi bebeğin kendi duygusal tepkileri ve davranışları için bir rol olup, ebeveynlerinin olaylara verdikleri tepkilere göre kendi duygularını düzenlemeye başlarlar. Bağlanma kuramı üzerine çalışan kuramcılar, çocukların duygusal gelişiminde bakım verenlerin düzenleyici bir rol üstlendiklerini belirtmektedirler (Ruppert, 2011). Çocuğun ilk bakım verenleri ile güvenli bağlanması ile kazanılan becerilerden birinin duygu düzenleme becerisi olduğunu belirtmektedirler (Bowlby, 1988).

Okul öncesi dönemde çocuklar, temel duygusal becerilerini kazanmaktadırlar. Çevresinde duygusal olarak dikkat çeken özellik ve durumlara yaklaşma, uzaklaşma ya da bu durumları değiştirme imkanları olduğunu fark ederek duygu düzenleme açısından becerikli hale gelmektedirler. Duygusal süreçleri başarı ile yönetebilmek çocukların, duygusal becerilerinin aile ortamında uygun eğitimsel süreçlerle desteklenmesine bağlı olduğu söylenmektedir (Pollak vd., 2000).

Anne babalarını model alan çocuklar duygularını tanımaya ve kontrol etmeye yönelik yöntemler geliştirmeye başlamaktadırlar. Ebeveynlerin çocukların duygularını anlamaları, etkili iletişim kurmaları, karşılaşılan duygusal sorunlar karşısında kontrollü tepkiler gösterebilmelerinin önemli olduğu görülmektedir. Duygularını tanımaları ve anlamaları, duygularını ifade etmeleri, duyguları hakkında konuşmaları için ebeveynler ve öğretmenler çocukları cesaretlendirmelidir. Çocuğun okul öncesi döneminde duygu düzenleme becerisinin, ebeveynlerin desteği ile geliştiği söylenmektedir (Fox ve Calkins 2003). Literatürde ebeveynlerin ve sosyal çevrenin verdiği bu destek ile çocuğun duygularını; içinde bulunduğu ortamın koşullarıyla uyumlu olacak şekilde kontrol edip, değiştirebildiği görülmektedir (Thompson, 1994).

4. Duygu Düzenleme Becerisi Kuramları

a. Gross'un süreç modeli

Kişilerin, belli yöntemler yoluyla duygularını sürdürebileceği, arttırabileceği veya azaltabileceği duygu düzenleme kuramları tarafından

açıklanmıştır (Gross, 1998; Parrott, 1993). Duyguların genellikle yararlı ancak bazı durumlarda yıkıcı olabildiği John ve Gross (2004) tarafından belirtilmektedir. Duygu düzenleme kuramları, duyguların etrafta olan başka bir şeyi düzenlemesi ile değil ; duyguların kendi içlerinde nasıl düzenlendiği ile ilgilenir. Duyguların kişinin çevresi ile etkileşimiyle ortaya çıkan düzenli tepkiler olduğu belirtilmektedir.

Gross (1998) tarafından geliştirilen duygu düzenleme süreç modeline göre duygu üretme süreci beş noktada düzenlenebilir: Durumun seçimi, durumun değiştirilmesi, dikkatin yayılması , bilişlerin değişimi, ve tepkilerin ayarlanması olarak belirtilmiştir. Gross (2011) bu model arasında ayırım yapmıştır. Öncül odaklı ve tepki odaklı duygu düzenleme stratejileri olarak yaptığı ayırımı Gross (2011) ilk dördün öncül odaklı ve sonuncunun tepki odaklı olduğunu belirtmektedir. Süreç modeli, duygu düzenleme sürecinin kişinin duygularını harekete geçirecek fizyolojik, davranışsal ya da deneyimsel bir tetikleyici unsurla karşılaştığında başladığını savunmaktadır (Gross, 2001).

Duygu düzenleme süreci beş aşamada incelenmesine rağmen, bu aşamalar arasında ortak özellikler bulunmaktadır. Öncül odaklı duygu düzenleme stratejileri, duygunun ortaya çıkmadığı erken dönemlerdeki düzenlemeleri ele alan, duruma verilen duygusal etkinin değiştirilmesini ele alan stratejidir. Tepki odaklı duygu düzenleme stratejileri, duygu ortaya çıktıktan sonra oluşan yaşantısal, fizyolojik belirtileri değiştirmeyi amaçlamaktadır (John ve Gross, 2004; Gross ve Thompson, 2007).

Durumun seçilmesi, durumun dönüştürülmesi, dikkatin yayılması ve bilişsel değişim öncül odaklı stratejilerin dört aşaması olarak belirlenmiştir. Durumların Seçilmesi; kişinin belli bir olay ya da kişiyle karşılaştıktan sonra oluşan duygusal etkiye göre kaçınma ya da yaklaşma tepkileri olarak tanımlanmaktadır (Gross, 2002). Durum seçiminde, kişinin farklı durumların olası özellikleri hakkında ve bu özelliklerin doğurabileceği duygusal tepkiler hakkında bilgi sahibi olduğu varsayılmaktadır. Örneğin, saldırgan birinden kaçınmak, sevmediğimiz bir kişiye görünmemek amacıyla farklı bir yoldan geçmek. (Gross, 1998: 283-286). Durum Dönüştürülmesi; kişinin karşılaştığı durum veya olaya yönelik ortaya çıkan tepkinin değişmesi için çevresel düzenleme yapması olarak tanımlanmaktadır. Durumların seçilmesi ve dönüştürülmesi basamakları ile duygu düzenleme süreci

aslında başlamış olur. Bu iki basamakla kişi içinde bulunduğu durumu ve doğal tepkileri şekillendirmeye başlar. (Gross, 2002). İçinde bulunulan durum değiştirilerek, durumun getirdiği duygusal etkilerin azalması veya artması beklenmektedir. (Gross, 1998: 283-286). Dikkatin Yayılması; kişinin odaklanmaya veya kaçmaya karar vereceği durumda uygun tepkiyi hangi yöne vermesi gerektiğini sağlamaktadır. (Gross, 2002). İçinde bulunan duruma duygusal olarak uymayan yönler odaklanmak, dikkatin durumdan uzaklaştırılmasını içermektedir. Bu kişinin iç odağını da değiştirmesi anlamına gelmektedir. Örneğin durumla uyumlu olmayan düşünceler veya anılar akla getirilmesi. (Gross, 1998: 283-286). Bilişsel Değişim; kişi odaklanacağı yönü belirledikten sonra içinde bulunduğu durum hakkındaki düşüncesini değiştirme aşamasını içermektedir. Kişi içinde bulunduğu durumu anlamlandırdıktan sonra düşüncesini değiştirmeye başlar. (Gross, 2002). Klasik savunma mekanizmaları, olayları olumlu yorumlama da bu aşama altında toplanabilmektedir. Karşılaştırma bilişsel değişimi, kişinin kendi durumunu başka bir kişinin durumu ile karşılaştırarak olumsuz duygularını azaltmayı hedeflemesidir. Bilişsel yeniden çerçeveleme, kişinin yaşadığı başarısızlığı elde ettiği bir diğer başarı ile reddettiği bilişsel değişimdir. Yeniden değerlendirme, yaşanan duygusal etkinin değişmesi için durumu bilişsel olarak dönüştürmektir. Yeniden değerlendirme ile olumsuz olarak değerlendirilen durumun olumsuz duygu deneyimlerinde azalmalar görülmektedir (Gross, 1998: 283-286).

Yukarda bahsedilen aşamalar öncül odaklı stratejilerin aşamalarıdır. Duygu düzenleme sürecinin beşinci maddesi tepki odaklı stratejinin aşamasıdır. Tepki Değişikliği; kişi içinde bulunduğu durumda ortaya çıkan duygularına yönelik tepkilerinin değiştirildiği aşama olarak tanımlanmaktadır. (Gross, 2002). Fizyolojik, davranışsal, deneyimsel olarak verilen tepkiyi doğrudan etkiler. Duyguların ifade ediliş şeklini, verilen tepkiyi değiştirerek duygu düzenleme sağlanmaya çalışılır. Bahsedilen beş duygu düzenleme stratejilerinin biri ya da hepsi aynı anda kullanılabilir ve farklı durumlarda uyumlu ya da uyumsuz görülebilmektedir. (Gross, 1998: 283-286).

Öncül odaklı bir strateji olan bilişsel yeniden değerlendirme, duygu tepki eğilimlerinden önce ortaya çıkmaktadır. Buradan yola çıkıldığında bilişsel yeniden değerlendirmenin tüm duygu sürecinin değişmesinde etkili olabileceği

anlamına görülmektedir. Tepki odaklı bir strateji olan duygu baskılama, ortaya çıkan duygu tepki eğilimlerinin davranışsal yönüne etki etmektedir. Duygu baskılama, yaşanan olumsuz duyguların davranışsal ifadesine azaltıcı bir etkide bulunurken, yaşanan pozitif duyguların ifade edilmesini de sınırlamaktadır. Duygu baskılama bu yönü ile olumsuz duygu deneyimlerini azaltmaz aksine yaşanan olumsuz duyguların çözülmemesi ve birikmesine neden olmaktadır. Yapılan literatür araştırmasında, incelenen bilişsel yeniden değerlendirme; öfkenin (Rivers, vd, 2007; Takebe, vd., 2017), tükenmişliğin (Chang, 2009), olumsuz duyguların (Nakagawa vd., 2017), anksiyete bozukluklarının (Pico-Perez vd., 2017) ve depresyonun (Garnefski ve Kraaij, 2007) olumsuz etkilerini azalttığı ve iyi oluş halini arttırdığı (Cabello ve Fernandez- Berrocal, 2015; Ranney vd., 2017; Wang vd., 2017) belirtilmektedir. Duyguların ortaya çıkmasında, duygu düzenlemenin; bilişsel yeniden değerlendirme ve duygu baskılama olarak iki temelde çalıştığı görülmektedir. Yaşanan bir durumun duygusal etkisini değiştirme yolu bilişsel yeniden değerlendirme olarak açıklanmaktadır (John ve Gross, 2004). Kişinin karşılaştığı olay karşısında devam eden duygu ifadesini engelleyen tepki duygu baskılama olarak açıklanmaktadır (Gross, 1998).

5. Bilişsel Duygu Düzenleme Becerisi

Kişilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları stresli yaşam olaylarında duygularını yönetmek amacıyla kullandıkları baş etme stratejileri bilişsel duygu düzenleme becerileri olarak tanımlanmaktadır (Garnefski vd., 2001; Thompson, 1991). Duyguları tanıyabilmek, kontrol edebilmek ve düzenleyebilmek noktasında bilişsel süreçlerin önemli bir rolü olduğu belirtilmektedir (Garnefski ve Kraaij, 2006). Bilişsel süreçler ile kişi duygularını kontrol edebildiği gibi duygularını kabullenip baskılanmasına da yol açabilmektedir (Garnefski vd., 2001). Bilişsel duygu düzenleme teorisi Garnefski ve meslektaşları (2001) tarafından geliştirilmiştir. Bu teoride dokuz tane bilişsel duygu düzenleme stratejisinden bahsedilmektedir. Bu stratejiler de kendi içlerinde uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri olarak ayrılmışlardır. Uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejilerine bakıldığında (Garnefski vd 2001) : Kabul; kişinin karşılaştığı olumsuz olayı kabul ederek, olaydan veya duygudan uzaklaşmaya çalışması olarak belirtilmektedir.

Pozitif/olumlu yeniden odaklanma; yaşanan olumsuz olay yerine kişinin olumlu olayları düşünmesidir. Plana tekrar odaklanma; yaşanan olumsuz olay karşısında kişinin çözüm üretme yollarını aramasıdır. Pozitif yeniden gözden geçirme; kişinin karşılaştığı olumsuz olayda olumlu yönleri bulmaya dair düşüncelere sahip olmasıdır. Bakış açısına yerleştirme; yaşanan olayın başka olaylarla karşılaştırması yapılarak değerini azaltmaktır.

Uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden ruminasyon; kişinin olumsuz olay karşısında çevre de düzenleme yapmak yerine olaya ait duygu ve düşünceleri kendine tekrarlatmasıdır. Felaketleştirme (yıkım); kişinin yaşadığı olayda daha çok olumsuz yanlara odaklanarak hayatındaki en kötü olay gibi görmesi ve yanlış varsayımlarda bulunmasıdır. Diğerlerini suçlama; yaşanan olayın nedeninin başkaları olduğunun düşünülmesi olarak açıklanmaktadır. kendini suçlama; kişinin karşılaştığı olumsuz olay karşısında kendini suçlu ve sorumlu hissederek değersizleştirme olarak açıklanmaktadır (Garnefski , 2001).

E. Kişilik

1. Kişilik Kavramı

a. Tarihçe

Doğuştan getirilen ve sonradan kazanılan, tutarlı olarak sergilenerek kişiyi diğerlerinden ayıran özellik kişilik olarak tanımlanmaktadır (Taymur ve Türkçapar, 2012). Kişinin, sahip olduğu duygusal, sosyal, zihinsel, fiziksel özelliklerinin süreklilik göstermesi halidir. Bu tanımlamalar ile kişinin, göreceli olarak kalıcı kalıplar ile tepkilerini belirleyen en temel unsurun kişilik olduğunu söyleyebiliriz. Kişinin kendine has davranışlarını, düşüncelerini belirleyen sistem olarak da kişilik için başka bir tanım yapılmaktadır (Taymur ve Türkçapar, 2012; Dal ve Eroğlu, 2009).

Kişiliği tanımlarken bazı kişilik kuramcıları, kişiliğin; kişinin bir veya daha fazla kişi ile ilişkideyken anlaşılabilirliğini bunun nedeninde ise kişiliğin varsayımlara dayandığını, dışarıdan gözlemenin zor olabileceğini, kişinin iç dünyasının incelenmesi gerektiği kadar kişilerarası kurduğu ilişkinin de önemli olduğunu belirtmektedirler (Dal ve Eroğlu, 2009).

Kişinin kendine has özelliklerinin birleşimi kişiliği oluşturmaktadır. Olaylar karşısında sergilediği tutumlar, verdiği tepkiler olarak tanımlanmaktadır. Kişinin sahip olduğu bu yapı bir bütün olup, tutarlılığa sahiptir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010; İnanç ve Yerlikaya, 2016). Kişinin sahip olduğu duygular, düşünceler, davranışlar, kendine has özellikler, sosyal ve fiziksel durumların tamamı kişilik olarak tanımlanmaktadır (Taymur ve Türkçapar, 2012).

Karakter ve huy (mizaç) olarak kişilik iki yapıdan oluşmaktadır. Kişinin yaşadığı dünyayı anlama, görme, baş etme biçimi karakter olarak tanımlanırken; mizaç biyolojik temelli olup, doğuştan getirilen davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Doğum öncesi ve doğum sonrasında da çocuğun içinde bulunduğu fiziksel ve ruhsal koşulların kişiliği etkilediği söylenmektedir. (Öztürk ve Uluşahin, 2011). Mizaç, her kişilikte doğumdan itibaren bulunmaktadır.

Öztürk ve Uluşahin (2015), kişiliği, kişinin hangi özelliklere sahip biri olduğunun anlaşılmasını sağlayan, sabit özellikler bütünü olarak tanımlamaktadır. Kişilik tanımı yaparken Özdemir ve arkadaşları (2012) kişiliği, kişinin doğumuyla başlayıp, kişiye özel oluşunu vurgularken aynı zamanda kişiyi diğerlerinden ayırt eden unsurların da kişiliğe ait olduğunun altını çizmektedir. Kişilik ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, tanımlar hakkında görülen ortak nokta, kişinin doğumu ile başlayan, hayatlarındaki farklı etkenlerin farklı zamanlarda oluşmasıyla gelişen bir süreç olmasıdır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

Bu ortak noktadan yola çıkarak kişilik konusunda en önemli dönem olarak ilk çocukluk dönemi hatta bu dönem ile bağlantılı olan ergenlik dönemi ile karşılaşılmaktadır. Yapılan bu çalışma ve diğer literatür çalışmalarında bu dönemlere ait ebeveyn tutumlarının, ebeveyn- çocuk ilişkilerinin ve ek olarak duygu düzenleme becerilerinin incelenmesi de sağlıklı kişiliği anlama ve bundan sapma göstererek oluşan kişilik bozukluklarını anlama, çözüm üretme noktasında oldukça önemli bir amaca hizmet etmesi hedeflenmektedir.

Farklı kuramcılar tarafından farklı bakış açıları ile kişilik tanımlanmaya çalışılmıştır. Erken çocukluk dönemleri, genetik etkenlerin kişiliğin gelişimindeki önemini vurgulayan bazı araştırmacılar mevcutken, bazı araştırmacılar ise çevresel ve toplumsal etkenlerin kişiliğin gelişimini etkilediğini savunmaktadırlar. Kişiliği bir bütün olarak değerlendiren araştırmacılarla beraber,

kişiliğin ayırt edici özellikleri üzerine odaklanan bazı araştırmacılar literatürde mevcuttur. Farklı kuramcılar tarafından oluşan kişiliğe farklı bakış açıları yapılan tanımlamaların tek başlık altında toplanmasına engel olmaktadır (Schiffman ve Kanuk, 2004:120). Yapılan başka bir tanımda kişilik, kişiyi diğerlerinden ayıran tüm özellikler olarak tanımlanırken, kişilerarası ilişkilerde kendini gösterme biçimi olması üzerinde de durulmuştur. (Şimşek vd., 2003:73). Bu nedenle kişiler yaşadıkları olayları sahip oldukları zihinsel, duygusal, fiziksel farklılıklar nedeniyle farklı şekilde yorumlamaktadırlar. Kişilerin sahip oldukları bu farklılıklar; kişilerarası ilişkileri etkilemekte, duygu, düşünce ve davranışlara yön vermekte aynı zamanda kişiliğin temelini oluşturmaktadır (Durna, 2005: 275-276).

Kişinin içinde bulunduğu durumlar karşısında sahip olduğu psikolojik özellikleri ile verdiği davranış tepkileri olarak kişiliğin diğer bir tanımı yapılmaktadır (Buchanan ve Huczynski, 1997:134). Kişilik, kişinin diğer kişilerden ayrılarak iç ve dış dünyası ile ilişki kurmasını sağlarken aynı zamanda sahip olduğu geçmiş tecrübelerine uyumunu da değerlendirilmesini sağlamaktadır (Onur, 2000: 183; Cüceloğlu, 2011: 404).

Kişilik hakkında yapılan diğer bir tanım ise kişinin içinde bulunduğu ortamlardaki etkileşimini belirleyen ayırt edici düşünce, duygu, davranışların örüntüsü olarak yapılmıştır (Atkinson vd., 2008:433). Kişinin ait olduğu toplum içinde öğrendiği davranışlar ve alışkanlıklarla ilgili olan kişilik, kişinin duygu, düşünce, davranış, ilgi ve yeteneklerinin çevresi ile uyumu olarak da tanımlanmaktadır (Yavuzer, 2001:140). Yapılan tüm bu tanımlamaları destekleyen diğer bir kişilik tanımı, kişinin zihinsel ve bedensel özelliklerinde görülen farklılıkların kişinin davranışlarına yansımaları olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 1991: 250; Köknel, 2005: 23). Kişilik gelişimi için, pek çok farklı faktörün etkisinden bahsetmek mümkündür. Genetik ve biyolojik özellikler, çevresel etkenler, kültürel, psikolojik ve sosyal statüler gibi etkenler kişiliğin oluşumunda ve gelişiminde etkisi bulunan faktörler arasında sayılmaktadır (Aytaç, 2000: 163-165).

Güney, (2006), kişilik özelliklerini; doğuştan olup, doğum sonrası edinilen özelliklerden meydana gelmesi, sosyal çevre içerisinde gösterilen davranışlar bütünü olması, çevrenin etkisi ile ortaya çıkan bir olgu olması, zihinsel ve

davranışsal özelliklerin toplamı olması, davranışları, düşünceleri yönetme becerisini sağlamak olarak belirlemiştir.

2. Kişilik Kuramları

Kişilik üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar, kişiliği, kişilik tiplerini, oluşumunu ve gelişimini açıklamak için sahip oldukları farklı bakış açıları ile birbirlerinden farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu nedenle kişiliğin oluşumu, gelişmesi hakkında yapılan çalışmalar sonucunda araştırmacılar, kuramları doğrultusunda farklı modeller ortaya koymuşlardır (Güney, 2006: 98).

a. Sigmund Freud'un psikodinamik kuramı

Doğum ile gelen, kalıtsal özellikler taşıyan içgüdüleri içeren kısmı id; id'den gelen istekleri çevreye göre düzenleyen ve uyumlu hale getiren kısmı ego; kişiye içinde bulunduğu yakın veya uzak çevresinden aktarılan öğretileri, ahlak, doğruluk, vicdan, dürüstlük gibi soyut kısımları içeren kısmı süperego olarak açıklanmıştır. Bu üç kavramın arasındaki etkileşim ile davranışların meydana geldiği kuram tarafından söylenmektedir (Usal ve Kuşluvan, 2002: 89-90; Burger, 2006: 132).

Daha detaylı şekilde dürtüleri, arzuları içeren kalıtsal, ilkel kişilik kısmı alt benlik, ilkel benlik, id olarak tanımlanır. Cinsellik ve saldırganlık Freud'a göre kişinin doğuştan getirdiği bu dürtülerdir (Özdemir vd., 2012: 570; Özen, 2013: 19).

Ego, id'in kısıtlayıcısı ve engelleyicisi olarak, istek ve arzuların yani dürtülerin doyurulabilmesi için topluma uyumlu bir yol buluncaya kadar ertelemeyi sağlamaktadır. Ego, kişinin içinde bulunduğu toplumla uyumlu davranmasını sağlarken aynı zamanda id'i denetim altında tutmaya çalışmaktadır. Süperego'ya uygun şekilde id'in isteklerini uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır. Dış dünya ve dürtüler arasında akıllı ön planda tutarak aracı bir görev görmektedir. Freud'a göre ego'nun görevini iyi yaptığı durumlarda kişinin davranışlarının düzenli olması beklenmektedir (Zel, 2001: 34; Hazar, 2006: 30).

Süperego en son gelişen bölüm olup, kişiliğin ahlaki yönünü temsil etmektedir. Süperego, id'den gelen dürtüleri dizginleyip, bu istekleri toplumun belirlediği yargılara uygun hale getirip, bireyin davranışlarını düzenlemeye

çalışmaktadır. Kişiyi, ailesi ve toplum tarafından öğretilen değerleri içermekte aynı zamanda uyaran, cezalandıran, yargılayan yapıya sahip olduğu bilinmektedir (Engle, 1957: 44; Özdemir vd., 2012: 570-571).

Bu üç kavramın etkileşiminde farklı dengeler görülmesi Freud'a göre kişilik farklılıklarının olmasının kaynağıdır (Güney, 2006: 200). Kişilik, bu üç kavramın etkileşimi ile olmaktadır (Özdemir, vd., 2012: 570).

Freud, kişiliğin biçimlenmesinde bebeklik ve çocukluk döneminde yaşanan tecrübelerin etkili olduğunu söylemektedir (Sayar ve Dinç, 2011: 98). Freud, yeni doğan kişinin psikoseksüel evrelerden geçerek kişiliğinin geliştiğini öne sürmektedir (Özdemir vd., 2012: 571). İleriki yaşam dönemlerinde, psikoseksüel dönemlerde gelişen kişilik özelliklerinin etkili olmaya devam ettiğini belirtmektedir. Bu psikoseksüel dönemler şu şekilde açıklanmaktadır (Sayar ve Dinç, 2011):

Oral dönem: Doğumla başlayan ve 18. Aya kadar devam eden ilk gelişim dönemidir. Yaşamsal bölge bebek için ağız olarak tanımlanmıştır. Bu dönem güven kavramı için oldukça önem taşımaktadır. Bu dönemde kurulan anne-bebek ilişkisinde anne bebeğin ihtiyaçlarına yanıt verirse bebek dış dünyayı güvenli bulmaya başlar. İlerleyen zamanlarda, annenin göstermiş olduğu ilgi, sevgi ve şefkat bebek için temel güven kaynağını temsil eder. Güvensiz, karamsar ve bağımlı kişiliğin temelleri bu dönemde yeterince beslenemeyen veya uzun süre annesi tarafından emzirilmeye devam edilmesi sebebiyle atılmış olmaktadır (Arı vd., 2000: 72).

Anal dönem: Üç yaşın sonuna kadar sürmekte olup, çocuğun ilk kez kendi denetimini kullanabileceği eylemleri fark ettiği dönemdir. Bu dönemde çocuklar, 18. aydan sonra dışkıının tutulması ve bırakılması üzerinde kontrolü öğrenir. Çocuğa verilen katı, baskıcı bir eğitim veya disiplin anlayışı ya da çocuğu tümüyle rahat bırakma, bağımsızlık duygularının gelişmesini geciktirmektedir. Aşırı düzenli, titiz ve kompulsif davranışlar gösteren anal-tutucu yetişkinliğe bu dönemde yaşanan çatışmalar neden olmaktadır (Burger, 2006).

Fallik dönem: çocukların yetişkin cinselliğinden farklı olan cinselliğe merak duydukları 3-6 yaşları arasına denk gelen dönemi içermektedir. Çocuk bir yandan anneyi tümüyle içselleştirmek, annenin tüm ilgi ve sevgisini isterken, öte

yandan da bu isteklerinden dolayı cezalandırılma kaygısı yaşamaktadır Yetişkinlik döneminde uygun cinsel kimliği benimsemekte sorun yaşanmasının nedeni bu dönemde çocuğun davranışlarının kınanması, merakı yüzünden cezalandırılması, sorduğu soruların eleştirilmesi olabilmektedir (Burger, 2006: 134-135).

Latent dönem: altı yaşından oniki yaş civarına kadar sürmektedir. Fallik dönemin duygusal çalkantılarının azaldığı, daha sakin ve huzurlu olduğu, cinsellik ve saldırganlık enerjisinin fark edildiği, oyun oynama, araştırma gibi becerilerin edinildiği, kişilerarası ilişkilerin kurulmaya başlandığı dönemi içermektedir. Sahip oldukları cinsel kimliğin benimsendiği, sosyalleşmelerin başladığı belirtilmektedir (Burger, 2006: 135).

Genital dönem: 12 yaş civarında başlayıp daha sonraki yıllara kadar uzanan, çocuğun artık yetişkin kişiliğine dönüştüğü dönemi içermektedir. Dönem içerisinde önceki dönemlerin çatışmaları yeniden yaşanmakta ve bu çatışmalara çözüm yolları aranmaktadır. Çatışmaların başarıyla atlatılmasıyla yetişkin kişilik kazanılmaktadır (Burger, 2006: 137).

Pregenital dönem: olarak ifade edilen ilk üç dönem Freud'a göre kişilik gelişmesinde büyük önem taşımaktadır. Çocuğun önemli kişilik özelliklerinin temelleri pregenital dönemlerde atılmaktadır (Özdemir vd., 2012: 571).

b. Alfred Adler'in kişilik kuramı

Cinsellik ve sevgi güdüsünün fazla abartıldığını ileri süren Alfred Adler, psikanalizden sonra analitik psikolojinin temelini oluşturmuştur (Kolb ve Brodie, 1982: 12). Kişiyi, kişilerarası ilişkilerin içinde incelemeye çalışmasıyla sosyal psikolojik bir kuram olarak tanımlanmaktadır (Yörükan, 2006: 16). Kişiliği, çevresel faktörlerden bağımsız olarak kişinin kendisinin oluşturduğunu savunmaktadır. Modern kişilik teorisyenleri arasında kişiliğin oluşumunda toplumsal ilişkileri ve özellikleri benimsemesi nedeniyle yer almaktadır (Usal ve Kuşlvan, 2002: 90-92). Kişinin toplumda var olma, yükselme çabalarının, toplum etkilerinin kişilik üzerinde etkili olduğu görüşünü savunmaktadır. Kişinin güdülerinin temel kaynağının üstünlük kurma çabası, kendini yetkinleştirme olduğunu belirtmektedir. Üstünlük ve daha iyi olmaya olan arayış kişinin büyümesi ile devam eder. Yaşamının ilk dönemlerinde kendine dair eksik veya

güçlenmesi gereken zayıf yönleri fark etmesi kişinin kendini aşağılık hissetmesine neden olur. Kişilik gelişimi bu kurama göre, aşağılık duygusuna karşı oluşmaktadır; kişi zayıf olduğu yönleri güçlendirmeye çalışarak kendi çabasıyla kişiliğini oluşturup, geliştirmeye çalışmaktadır (Başaran, 2000: 65; Köknel, 2005: 112).

Yetersizlik, aşağılık, üstünlük gibi kavramların ve bu kavramların neden olduğu krizlerin kişiliğin gelişmesinde ve davranışların oluşmasında önemli rol oynadığı belirtilmektedir. Adler, kişilerin güç ve statü elde edebilmek için üstünlük ve egemenlik güdülerine sahip olduklarını, tüm bunların kişinin davranışını başlatan şeyler olduklarını ileri sürmektedir (Kolb ve Brodie, 1982 : 12; Köknel, 2005: 117). Kuram, evrensel olarak herkesten üstün olma arzusunun olduğunu, sürekli olarak karşılaştıkları nesne veya durumları denetim altında tutmak istediklerini söylemektedir. Adler, bu üstünlük içgüdüsünün her zaman giderilmesinin mümkün olamayacağından bahsetmektedir. Üstünlük ihtiyacı yeterince karşılanamadığında kişide yetersizlik ve aşağılık duygularına neden olmaktadır (Eroğlu, 1996: 155).

Yaşama, aşağılık duygusu ile başlayan çocuğun hayatına devam edebilmesi için büyük ve güçlü yetişkinlere bağımlı olmasını Adler üstünlük çabası olarak açıklamaktadır (Köknel, 2005: 120). Kişinin yaşam boyu karşısına çıkan tüm engeller, kişinin sahip olduğu aşağılık duygusundan kurtulması üzerine tasarlandığı kurama göre söylenmektedir. Aşağılık kompleksi, kişinin herkesten kendini daha aşağıda görmesi ile kişiyi üstünlük kurma motivasyonuna değil; çaresizlik duygusuna itmesi ile açıklanmaktadır (Yanbastı, 1996: 74; Köknel, 2005: 119; Burger, 2006: 152).

İleriki yaşam dönemlerinde çocuğun kişilik ile alakalı sorun yaşamasına sebep olabilecek iki ebeveyn davranışı belirlenmiştir. Aşırı koruyucu, gereğinden çok ilgi, özen gösteren ebeveynler çocuklarının bağımsızlıklarını kısıtlar, aşağılık duygularını arttırır ve bazı kişilik sorunlarına zemin hazırlayabilirler. Diğer bir yanlış ebeveyn tutumunda ise ebeveynler ihmalkar davranışlar sergileyerek, çocukların güvensiz, şüpheli, soğuk kişiler olmasına neden olmaktadır (Burger, 2006: 153).

c. Carl Jung'un kişilik kuramı

Adler gibi Jung'da psikanalitik yaklaşımda cinsel dürtülerin fazla ön planda olduğunu, diğer dürtülerin de cinsel dürtüler kadar ön planda olduğunu savunmuşlardır. Jung, kuramında kişinin amaçlarına ve amaçlarına ulaşabilmek için gösterdiği çabaya vurgu yapmıştır. Kişiliğin, kalıtım ve bireysellikle beraber kişinin belirlediği amaçlar ile şekillendiği kuram tarafından belirtilmektedir. Karmaşalar, Ego, Kişisel Bilinçaltı ve Ortak (Kolektif) Bilinçaltı olmak üzere Jung kişiliği dört bölümde incelemektedir (Topses ve Bulut Serin, 2012: 50).

Hayvani dürtülerin, ilkel imgelerin ve içgüdülerin toplandığı kısım ortak bilinçaltı olarak tanımlanmaktadır. İçinde bulunduğumuz çevreye göstermek istediğimiz tepkilerin bu imgeler sayesinde olduğu söylenmektedir. Bu imgeler Jung tarafından arketipler olarak adlandırılmıştır (Burger, 2006: 172). Anima ve Animus, Gölge, Persona ve Self olarak arketipler birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Kadın figüründe bulunan erkek özellikleri, yaşamı boyunca erkeklerle kurduğu ilişkilerinden kaynaklanan, erkeklerle ilgili kişisel deneyimleri ve gizil durumda olan erkeksi kökeni Animus olarak adlandırılır. Anima ise erkeğin dışı yönü olarak açıklanır. Jung'a göre her erkeğin içinde dışı, her dışının içinde erkeksi bir yön vardır. Bu arketiplerin temel görevi, ilişki yürütme ve eş seçimi süreçlerine öncülük ederler. İçimizde bulunan anima veya animusu yansıtarak eş arayışını başlattığımız kuram tarafından söylenmektedir (Fordham, 2004: 69). Jung, gölge olarak nitelendirdiği arketipi, kişinin hemcinsleri ile kurduğu ilişkiyi etkileyen, insanlığın hayvani yönünü temsil eden, iyi ve kötü yanlarını ortaya çıkaran, kişiliğin gelişmemiş yanı olarak açıklamaktadır. Toplum içinde uyum ile yaşayabilmenin mümkün olması için kişinin gölgesinin isteklerinin veya eğilimlerinin evcilleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Gölgenin eğilimlerini bastırabilecek güçlü bir persona ile bu evcilleştirme sürecinin sağlanabileceği açıklanmaktadır (Gençtan, 1988: 180). Persona arketipi, bir maske olarak kişinin göstermek istemediği, gizlediği yüzünü tanımlamaktadır. Topluma karşı, dış dünyaya karşı takınılan kimlik olarak da açıklanmaktadır. Jung'un personayı, Antikçağ aktörlerinin oynadıkları oyunlarda büründükleri rolleri temsil etmek için giydikleri maskeden yola çıkarak kullandığı bilinmektedir. İlk çağların akıl temsilcisi olan ideal insan ise Jung tarafından self olarak tanımlanmaktadır (Fordham, 2004: 60).

d. Karen Horney'in kişilik kuramı

Karen Horney kuramında, kişilik ile ilgili çalışmalar yaparken sosyal ilişkiler ve erken çocukluk dönemi üzerinde durmuştur. Emniyet veya güvenlik duygusu ve doyum Horney'e göre kişiliği yönetmektedir. Kişi giyecek, yiyecek, barınma, cinsellik gibi bir çok ihtiyacını güvende hissetmek ve doyum sağlayabilmek için feda edebileceğini söylemektedir. Kişi korkudan, tehlikeden uzak, güvenli bir şekilde hayatını sürdürmek istemektedir. Kurama göre kişiliği yöneten korku ve güvenlik aynı temel ihtiyaca ait iki farklı boyut olarak tanımlanmaktadır (Güney, 2006: 207).

Horney, kişilerin temel kaygıları ve kaynaklardan oluşan çeşitli kaygılarını yenebilmek veya yönetebilmek için kişilerarası ilişkilerde belirtilen üç temel kalıptan birini kullandıklarını söylemektedir. Bu kalıplar İnsanlara yönelme, insanlara karşı olma ve insanlardan uzaklaşma olarak ifade edilmektedir (Eren, 2000: 73). İnsanlara yönelme; çocuklar bazen çaresiz kaldıklarında bu duygularını vurgulayarak, bakım verenlerinden sevgi ve kabul görmek isteyerek kaygılarıyla baş etmeye çalışırlar. Kaygı karşısındaki bu davranışları yetişkin olduklarında da devam eder. Yetişkinlik döneminde bu kişiler karşılarında kişiye bağımlılık geliştirirler ancak sevmek ve sevgiyi paylaşmak konusunda iyi değillerdir. İnsanlara karşı olma; Bazı kişiler için ise kaygı ile baş edebilmenin yolu karşısındaki kişiye bağımlı olmak yerine onunla savaşımdır. Horney bu durumu nevrotik tarzın dışsallaşması olarak açıklamaktadır. İnsanlardan uzaklaşma; bazı kişiler için kaygı ile başa etmek için karşısındaki kişiye bağımlı ya da düşmanca davranmak yerine hiç kimseyle ilişki kurmazlar. Kaygı ile baş etmenin en etkili yolu nevrotik kişiler için insanlardan uzak durmaktır. Horney'in kuramına göre kişinin korku ve kaygıları ile baş etme biçimi, kişilik özelliklerini gösteren en önemli etkidir.

e. Erik Erikson'un kişilik kuramı

Kişiyi toplumsal, psikolojik, biyolojik ve bilişsel olarak tüm yönleri ile ele alıp, bunların arasındaki bağlantıların kişinin gelişimindeki rollerini inceleyen bir gelişim kuramı olarak tanımlanmaktadır (Erikson, 1968). Bu kuram, kişinin gelişiminde doğuştan getirdiği özellikleri kabul etmekle beraber gelişiminde sosyal, toplumsal, tarihsel unsurlarında etkili olduğunu söylemektedir. Erikson

kuramında, egonun potansiyel olarak kişinin içinde bulunduğunu ancak bu potansiyelin ortaya çıkmasında çevresel koşulların etkili olduğunu savunmaktadır. Yeni doğan bir kişinin kişiliğinin şekillenmesinde değişik toplumların, kendilerine özel kişiliklere ve çocuk yetiştirme tutumlarına sahip olmalarının etkili olduğunu söylemektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2012:157). Kişiliğin yaşamın ilk yıllarında şekillendiği düşüncesini reddederek, kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğünü söylemektedir (Gençtan, 2002). Sosyal temelleri de baz alarak oluşturduğu teorisini “Psikososyal Gelişim Teorisi” olarak tanımlamaktadır. Kuram, kişinin sosyal etkileşime geçtiği, çevresini fark ettiğini, çevresine doğru yöneldiği, potansiyellerini doğru şekilde ortaya çıkardığı epigenetik (aşamalı oluşum ilkesini) ilkeyi baz alarak oluşturulmuştur (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2012:164). Bu ilke çerçevesinde Erikson, kişilik gelişiminin biyolojik olarak belirli bir sırayla sekiz evrede tamamlandığını ileri sürmektedir (Erikson, 1968). Bu evreler, döneme özgü ihtiyaçları, tamamlanması gereken görevleri, gelişimsel krizleri ve olası çözümleri içermektedir. Her evre bir önceki evreden etkilenecek bir sonraki evreye temel hazırlamaktadır (Erikson, 1968). Evrelerde bahsedilen krizler kişinin ihtiyaçlarını ve toplumun kişiden beklentilerinin doğurduğu çatışmayı içermektedir. Evreler arası geçişlerde krizlerin bir sonuca ulaşabilir olması önemli görülmektedir (Bilge, 2014). Bahsedilen krizler yaşanırken kişinin hem uyumlu hem uyumsuz yaşantıyı tecrübe etmesinin önemli olduğu belirtilmektedir. Sadece olumlu veya sadece olumsuz yaşantının tecrübe edilmesinin bir sonraki dönem için eksiklik yaratabileceği öne sürülmektedir. İki uçlu olan bu krizlerde, iki yaşantı deneyimlenirken olumlu niteliğin ön plana çıkmasının önemli olduğu belirtilmektedir. Evrenin sonunda Erikson’un temel güç olarak tanımladığı ego gücünün ortaya çıkması beklenmektedir. Temel gücün evrelerin sonunda kazanılmamasının temel bir patolojiyi işaret ettiği belirtilmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2012). Erikson’un kuramında psikoseksüel kuramdan farklı olarak bir evrede çözülmemiş olan kriz bir fiksasyona neden olmayarak diğer aşamalara geçmeye engel olmadığını savunmaktadır. Psikoseksüel kuram yaşanan fiksasyonların diğer aşamalara geçişi engellediğini savunurken, Erikson çözülemeyen krizin ileriki evrelerde çözüme kavuşturulabileceğini savunmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2012).

Psikososyal gelişim kuramı sekiz evrede tanımlamaktadır (Erikson, 2014):

Temel güven ve güvensizlik dönemi: Yaşamın ilk yıllarını kapsamaktadır. Bebeğin kendisine ve çevresine dair güven duyup duyamayacağına karar verdiği aşama olarak açıklanabilmektedir. Bakımverenin bebeğin ihtiyaçlarını karşılaması derecesi bu güvenin derecesini belirlemektedir.

Özerklik ve utanç/şüphe dönemi: Çocuğun bağımsızlık arayışına girdiği dönem olarak açıklanabilir. Bu dönemde çocuk, yemek yeme, konuşma, yürüme, tuvaletini tutma bırakma gibi eylemleri deneyimler. Bedeninin özerkliğine karşılık ebeveynlerinin utanç/şüphe gibi geri dönütleri bu dönemdeki karmaşayı oluşturmaktadır.

Girişimcilik-suçluluk dönemi: Çocuğun merak, hayal kurma, hedef koyma gibi becerilerinin geliştiği söylenmektedir. Bu dönemde çocuğun merak ve gelişimleri desteklenirse dönem başarı ile atlatılır ancak eleştirilir veya engellenirse suçlanma eğilimli bir kişilik geliştirebileceği öne sürülmektedir.

Çalışkanlık-aşağılık duygusu dönemi: Çocuktan beklentilerin artmaya başladığı dönem olarak tanımlanabilir. Bu dönemde çocuğun başarılı, çabaları desteklendiğinde çalışma arsu ve başarı duygusu oluşurken; yaptıkları değer ve takdir görmediği durumda aşağılık duygusu gelişebilmektedir.

Kimlik ve kimlik karmaşası dönemi: Psikolojik ve sosyal içerikli bir karmaşadan söz edilmektedir. Bu dönemde çocuk yeni kazandığı rollerle geçmişteki deneyim ve tecrübelerini birleştirmeye çalışmaktadır.

Yakınlık ve soyutlanma dönemi: Kişi etrafındaki kişilerle yakınlık kurma isteği içerisinde olurken aynı zamanda kazandığı kimliği kaybetme korkusu nedeniyle bir soyutlanma isteği içerisinde de kalmaktadır.

Üretkenlik ve durağanlık dönemi: Kişinin bir sonraki kuşak için yaşadığı sorumluluk ve ilgiyi içermektedir.

Bütünlük ve umutsuzluk dönemi: Kişinin benlik yapısının bütünlüğe ulaştığı, geçirdiği tüm hayatı iyi ve kötü yönleri ile kabul etmeye çalıştığı dönem olarak açıklanmaktadır.

f. Erich Fromm'un kişilik kuramı

Fromm, kişiliğe ekonomik ve kültürel yönlerle bakan ilk kuramcı olarak bilinmektedir. Kişinin içinde bulunduğu sosyal sınıfın, eğitim durumunun, mesleğinin, dini ve felsefi görüşlerinin kişiliğinin bir yansıması olduğunu söylemektedir (Deniz ve Erciş, 2007: 21). Kişinin, toplumsal bir varlık olduğu, var olan fizyolojik ihtiyaçlarının da doyumunun toplum tarafından belirlendiği Fromm tarafından söylenmektedir (Ayar, 2010: 1). Doğumla gelen güçleri reddetmeyerek bu güçleri mizaç olarak açıklarken; karakterin sosyal etkileşimler ve yaşam tecrübeleri sonucunda oluştuğunu belirtmektedir. Kişiliği, fiziksel özellikleri ve mizacı belirleyen kalıtsal özellikler, sosyal ve kültürel özelliklerin bütünü olarak tanımlamaktadır. Fromm'un kuramının, kişiliğe bakış açısının kanıtlanamaz oluşu, bilimsel verilere sahip olmaması eleştirilere sebep olmuştur (Yanbastı, 1996).

g. Harry Stack Sullivan'ın kişilik kuramı

Sullivan kuramında, kişiye özgü davranışların kişilerarası ilişkilerden olduğunu, sosyal etkileşimin kişilik gelişimindeki en önemli unsur olduğunu söylemektedir. Doğuştan gelen doğal dürtüler, kişinin içinde toplum ve kültür ile gelişmektedir. Bu doğrultuda kurama göre odak noktası ilişkiler ve etkileşim durumları olmaktadır. Kişilik, kurama göre ilişki durumunda ortaya çıkmakta olup; diğer kişilerin somut varlığı şart olmamakla beraber imgesel olabilir, var olmayan kişiler de olabilmektedir. Rüyalar, düşünme, düş kurma, anımsama gibi süreçler ilişkileri içermektedir. Sullivan, kişiliğin bu yönüne yaptığı vurgu ile diğer kuramlardaki boşluğu doldurmakla beraber kuramının yüzeysel olduğuna dair eleştiriler de almıştır (Yanbastı, 1996: 207).

h. Carl Rogers'ın insancıl kişilik kuramı

Carl Rogers, insanı özünde iyi, akılcı, gelişimi önemseyen ve gelişmeye doğru isteği olan bir varlık olarak tanımlamaktadır (Altıntaş ve Gültekin, 2014). Rogers kişilik kuramında, kişinin bilinçli bir şekilde düşünce ve davranışlarını değiştirebileceğini, yönetebileceğini savunmaktadır. Dışsal etkilerin yıkıcı ve kontrolsüz davranışlarla ortaya çıktığını; kişiliğin içsel olarak olumlu bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Kişinin sahip olduğu akıl yürütme, karar verme, duyguları değerlendirme gibi özellikleri bulunduran merkezi sinir sistemine ve

sahip olunan potansiyel ve donanımı vurgulayarak; kişiliğin kontrolsüz ve edilgen yapısı olduğu görüşüne karşı çıkmıştır (Rogers, 2011). Carl Rogers (1961), kuramını oluştururken Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nden yola çıkmıştır. Kişinin kendini gerçekleştirme dürtüsünün doğuştan geldiğini belirterek, bu dürtünün anne-çocuk etkileşimindeki koşulsuz sevgi ile desteklendiğini, çocuğun koşulsuz şekilde sevgi ihtiyacının karşılanabilmesi durumunda olumlu benlik imgesinin oluştuğunu savunmaktadır. Sevgi ihtiyacının belli koşullara göre karşılandığı durumda, çocukta reddedilme korkusu ile benlik gelişiminin engellenmesi, benliğinin sevilmeyen taraflarının baskılandığı, kendini gerçekleştirme dürtüsünün sınırlanması görülmektedir (Schultz ve Schultz, 2007).

Rogers, kişilik üzerine çalışmalar yaparken benlik kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. Benlik kavramını, kişinin kendine atfettiği özellikler olarak tanımlamaktadır. İdeal benliği, kişinin sahip olmak, ulaşmak istediği benlik olarak tanımlamıştır. Sahip olunan benlik ile istenen ideal benlik arasındaki farkın fazla olması durumunda, kişinin kendine dair tutumları ve benlik algısında olumsuzluklar görülmektedir (Karahan ve Sardoğan, 2012). Kendini gerçekleştirme isteği, doğuştan gelmekte ve Rogers'a göre kişinin varlığını sürdürebilmesi ve geliştirebilmesini sağlamaktadır. Kendini gerçekleştirmekte olan bireyler, sahip oldukları eksikleri ve hataları fark edip, kendilerini olduğu gibi kabul ederler (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

Kendini kontrol edebilen, yönetebilen kişiler kendini kabul düzeyleri yüksek kişilerdir. Kuram tarafından psikolojik olarak sağlıklı bireyler; kendilerine, kapasitelerine güvenirlir, kaygı durumlarını yönetebilirler, kendi duygularına ve isteklerine göre hareket ederler, kendilerine saygı duyar ve severler. Nevrotik kişiler ise kuram tarafından ait olma, korunma, sevilme ihtiyaçlarının karşılanmadığı, doyuma ulaşamamış kişiler olarak tanımlanmaktadırlar (Karahan ve Sardoğan, 2012).

i. Davranışçı kuram

Ivan Pavlov, John Watson, Edward Thorndike, Skinner gibi kuramcılar tarafından davranışçı yaklaşım benimsenmiştir. Kuram, kişinin doğru ya da yanlış davranışlarının nedenini koşullanma ile açıklamaktadırlar (Altıntaş ve Gültekin, 2014). Kişilik, yaşantılar sonucu oluşan, çevre tarafından şekillenen yapı olarak

ele alınmaktadır. Kapsamlı bir kişilik kuramı oluşturmaktan çok öğrenme alanının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Yanlış davranışların öğrenilerek edinildiği, öğrenme stratejilerinin değişimi ile ortadan kalkabileceği savunulmaktadır. Davranışları şekillendiren en önemli nokta olan ödüllendirmeye vurgu yapılmaktadır. İstenen davranışın pekiştirilmesi veya öğrenmenin kolaylaştırılması için uygun koşulların sağlanması ödüllendirme olarak açıklanmaktadır. Koşullanmalardaki farklılıkların, kişiliğin kişiden kişiye farklılaşmasına neden olduğu belirtilmektedir (Altıntaş ve Gültekin, 2014).

j. Abraham Maslow'un kişilik kuramı

Maslow'un kişilik geliştirme kuramı, ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı ile birlikte ele alınmaktadır. Kişinin gerekli olan ihtiyaçlarını karşılaması ile kendini geliştirmesi mümkün olmaktadır. Kendini gerçekleştirme, ihtiyaçlar hiyerarşisinde önemli bir basamak olarak Maslow (1943) tarafından kabul edilmektedir. Kişinin her açıdan içindeki potansiyeli ortaya çıkarabilmesi, kendini ifade edebilmesi ve bu potansiyelini en iyi şekilde kullanabilmesi kendini gerçekleştirme olarak açıklanmaktadır. Kendini tanımış olan kişinin amacının tüm kapasiteye sahip olabilme isteği de kendini gerçekleştirme olarak belirtilmektedir (Hoffman, 2001). Kendini aşmışlık, kendini gerçekleştirmenin bir üst boyutu olarak, kişinin kendi potansiyelinin de üstünde kazanımları olması ile açıklanmaktadır. Kişi bu boyutta beklenenden fazlasına sahip olarak daha çok topluma fayda sağlamaya çalışmaktadır (Koltko-Rivera, 2006). Maslow'a göre bu ihtiyaçlar karşılandıktan sonra kendini gerçekleştiren insanlar; bulundukları ortama kolay uyum sağlar, sosyal çevrelerinde kişilerarası ilişkileri iyi kurarlar, çevrelerinden bağımsız hareket eder, özerk olmaya düşkündürler, yaratıcı özellikler gösterirler (Tekke, 2019). Kişiler kendilerini gerçekleştirme süreçlerinde diğer kişiler ile olan iletişimlerinde hassas davranır, kendilerine ve dış dünyaya dair fikirler edinir, etraflarında olan olayları anlama ve yorumlama ihtiyacı içinde bulunur ve sosyal çevreleri ile pozitif etkileşimde bulunurlar (Ender ve Akman, 2000). İçinde bulunduğu yere ait hissetme, kök salma, sevgi ihtiyaçlarını karşılamış olma, sosyal çevreye sahip olma, üretken ve iyi huylu olma gibi özellikler kendini gerçekleştiren kişilerde görülmektedir (Buscaglia, 1989).

k. Hans Eysenck'in kişilik kuramı

Eysenck'in kuramına göre kişilik, kişinin kalıtımla ve çevresel faktörlerle etkileşimi sonucu oluşan gerçek veya gizil davranışlarının bütünü olarak tanımlanmaktadır (Yanbastı, 1996: 235). Kişilik, Eysenck tarafından hiyerarşik olarak dört düzeyde incelenmektedir (Erdoğan, 1991: 248; Usal ve Kuşluvan, 2002: 99-100). Birinci düzey; kişiye ait özel tepkileri barındıran, kişiliğin en alt düzeyi olarak tanımlanmaktadır. Sahip olunan kalıtsal özelliklere göre kişilerin spesifik niteliklere sahip olmaları, biyolojik tepkilerin belirli uyarıcılara verilmesinin bu düzey ile alakalı olduğu söylenmektedir. İkinci düzey; kişinin ait olduğu çevreden öğrendiği alışkanlıklarla ilgili olan kısımdır. Kişi edindiği deneyim ve tecrübelerle dayanarak, benzer olaylara karşı benzer davranışları sergiliyor olması bu düzeyde ele alınan bir konu olmaktadır. Üçüncü düzey; kişinin edindiği alışkanlıklarının ve davranışlarının düzenlendiği, eğilimler düzeyi olarak da bilinen alandır. Sahip olunan alışkanlık ve davranışlar bu alanda belli eğilimlere yönelerek, sonucunda kişilik kalıpları belirlenmektedir. Dördüncü düzey ise kişilik tiplerinin ortaya çıktığı ve belirginleştiği düzey olarak belirtilmektedir. Eysenck'e göre her bir düzeyin barındırdığı unsurun etkisi kişilik tiplerinin ortaya çıkmasında önemli olmaktadır.

Kişilik kuramının düzeylerini inceleyen Eysenck, öncelikle nevrotizm ve dışa dönüklük olmak üzere iki boyut belirtmiş, daha sonra belirlediği boyutlara, psikotizm boyutunu da eklemiştir. Belirlediği bu boyutlar ile Üç Büyükler olarak bilinen kuramı ortaya koymuştur. Sosyalite ve dürtüsellik dışa dönüklük boyutu temsil ederken; aşırı tepkisellik veya duygusal tutarsızlıklar nevrotizm boyutunu temsil etmektedir. Soğuk, mesafeli, agresif, güvensiz, suçluluk, duyarsızlık gibi kişilik özellikleri psikotizm ile temsil edilmektedir. Girişken, insanlarla iletişim kurabilen, sürdürebilen kişiler dışa dönük kişiler olarak; kaygılı, depresif, gergin, çekingen, aşırı duygusal ve düşük özgüveni olan kişiler nevrotik kişiler olarak tanımlanabilir (Karancı vd., 2007:255).

1. Beş faktör kişilik kuramı

Kişiliğin çeşitli dillerde nasıl ifade edildiği ile ilgili çalışmalar yapılmış; birtakım özellikler belirli terimlerle ifade edilerek kişilik tanımlanmıştır. Dile dayalı kişilik özellikleri ile ilgili ilk çalışmalar İngiliz dilinde yapılmış ve elde

edilen sonuçlarda beş faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır (Goldberg 1990). Farklı çalışmalarla ortaya çıkan beş faktörü Norman (1963), Dışadönüklük, Yumuşak başlılık, Öz-denetim, Duygusal Dengelilik ve Kültür olarak belirlemiştir (Somer vd., 2011). McCrae ve Costa (1984) tarafından yapılan çalışmalarda açık fikirlilik, orijinallik gibi özellikleri barındıran Deneyime Açıklık boyutunu eklemişlerdir. Dışadönüklük boyutu, konuşkan, hayat dolu olma, sosyal olma, neşeli olma gibi özellikle tanımlanmaktadır (Somer vd., 2011). Dışadönüklük boyutunun diğer ucunu içedönüklük temsil etmektedir. İçedönüklük bireyler yalnızlığı tercih eden, çekingen, sakın kişiler olarak tanımlanmaktadır (Bono ve diğ., 2002). Yumuşak başlılık boyutu, uyumlu olma olarak da tanımlanabilmektedir. Yardımsever, şefkatli, güvenilir kişiler olarak bilinmektedirler (Burger, 2006). Bu faktörün diğer bir ucunu ise hırçınlık/antagonizm temsil etmektedir. Hırçın/antagonizm faktörünü duygusal açıdan katı, sempatiden uzak, iş birliğine yanaşmayan, şüpheli kişiler olarak tanımlamaktadırlar (McCrae ve Costa, 1987). Öz denetim faktörü zeka ve başarılı olma ile ilişkilendirilmektedir (Çiçek ve Aslan, 2020). Bu faktördeki kişilerin disiplinli, başarılı, planlı oldukları bilinmektedir. Faktörün diğer ucunda ise dikkatsizlik ve kolay dağılma ile karakterize yönsüzlük/dağınıklık faktörü bulunmaktadır (Somer vd., 2011). Duygusal tutarlılık ise iyi, sakın, uyum sağlayan kişilerle olarak tanımlanırken (Burger, 2006); duygusal tutarsızlık faktörü kişilerarası ilişki kurmada zorluk yaşama, ilişkilere bağlı kalmakta zorlanma, kuruntulu düşüncelere sahip olma, düşmanca davranışlar sergileme gibi davranışlar ile belirtilmektedir (Çiçek ve Aslan, 2020). Beş faktör kişilik modelinde kültür boyutu açık fikirlilik, özgünlük gibi özellikleri kapsayan deneyime açıklık boyutu olarak tanımlanmıştır (Somer vd., 2011). Bu boyut, geleneksellikten uzak olma, bağımsızlık, deneyime açık olma ile tanımlanmaktadır.

3. Kişiliği Oluşturan Faktörler

İnsan gelişimi karmaşık bir süreç olup, çeşitli temel gelişim alanlarının karşılıklı etkileşimi ile oluşmaktadır. Gelişim süreci boyunca kalıtım veya çevre etkili olurken bazı durumlarda her ikisi de etkili olmaktadır. Kişilik gelişiminin, anne babalardan doğumla geçen kalıtsal özelliklerle ve çevresel etmenlerle oluştuğu bilinmektedir (Sümer, 2010).

Çocuğun var olan potansiyelinin belirlenmesinde genetik faktörler ön planda iken çevresel faktörler potansiyelin nasıl kullanılacağını etkilemektedir. Anne babanın kişilik özellikleri, zeka düzeyleri genetik etkenler olarak; deneyimleri, içinde bulunduğu aile, toplum çevresel etkenler olarak tanımlanmaktadır. Çevre kişilik gelişiminde, kişiliğin ileriki yaşam dönemlerinde alacağı şekli belirlemede rol oynamaktadır. Olgun, dengeli bir benlik geliştirebilmek için kişilik devamlı bir gelişim hali göstermektedir (Sümer, 2010). İlk çocukluk yıllarında anne babaların çocuklarına karşı benimsedikleri tutumlar kişilik gelişiminde etkili olmaktadır (Sezer, 2010). Çocuğun büyümesiyle ebeveynlerinin etkisi azalmaya başlarken okul, aile, kültür gibi çevresel faktörlerin önemi artmaya başlamaktadır. Kişilik gelişimi ergenlik döneminin sonuna kadar sürmektedir. Kişinin tutarlı, bütünlük sağlayan yapıya duygu, düşünce, davranış boyutunda ulaşması ile sürecin tamamlanmış olduğu belirtilmektedir. Tamamlanan bu yapı zaman içerisinde değişimlere uğrasa da temel özellikleri devam etmektedir (Sümer, 2010).

Yapılan literatür taramasında, anne babanın kişinin hayatında en önemli yere sahip olduğu, iyi kurulan anne baba çocuk ilişkisinin yetişkin dönemlerinde etkili olduğunu görülmektedir (Sümer, 2010). Kişilerarası ilişkileri iyi yönetebilen, sürdürebilen kişilerin ebeveynleri ile sıcak, yakın ve doyurucu bir ilişkiye sahip oldukları belirtilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarına karşı benimsedikleri tutumların önemi vurgulanmaktadır (Sümer 2010; Sezer, 2010). Çocuklar ebeveynlerini gözlemleyerek sahip oldukları tutumları ve davranışları öğrenmektedirler. Bu gözlemler ile çocuklar, özdeşim sağlamakta aynı zamanda içinde bulundukları çevrenin ahlaki, kültürel yanlarını da benimsemektedirler (Aydın, 2002).

Anne baba tutumlarından bazıları olumlu olarak değerlendirilirken, bazıları da olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Ebeveyn tutumlarından otoriter, aşırı koruyucu, aşırı serbest ebeveyn tutumları olumsuz ebeveyn tutumları arasında belirlenirken, demokratik ebeveyn tutumu olumlu ebeveyn tutumu olarak ele alınmıştır. Olumsuz ebeveyn tutumları çocuğun kendine güvenini olumsuz etkilemekle birlikte kendisini tanıması ve kabullenmesini de engellemektedir. Kişilik gelişimini olumsuz etkileyen diğer faktörlere bakıldığında; ebeveynlerin

ortak tutumu benimseyememesi, tutarsızlık, ödöl cezanın dengesiz kullanılması, aile içi iletişimin kötü olması gibi nedenler görölmektedir (Sümer, 2010).

Kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyen demokratik ebeveyn tutumunda; anne babalar çocuklarının ihtiyaçlarını karşılar, çocuklarını denetler, tutarlı, güven verici, kendi aralarında da davranışları uyumludur. Bu tutum ile yetiştirilen çocukların sorumluluk duygusuna sahip oldukları, kendini ifade edebildikleri, özgüveni yüksek oldukları görölmüştür. Koruyucu olarak benimsenen ebeveyn tutumunda; anne babalar çocuklarını aşırı koruyup denetleyerek; gereğinden fazla müdahale edilerek çocuk yerine karar verirler. Bu tutum ile yetişen çocukların kendine yetmede zorlandıkları, özgüvenlerinin düşük olduğu, karar verme becerilerinin zayıf olduğu görölmüştür. Otoriter anne baba tutumunda; anne babalar sıkça ceza yöntemi kullanır, kendi istedikleri doğrultuda çocuklarının davranmalarını isterler. Bu tutum ile yetişen çocuklar da, duygu ve düşüncelerini ifade etmekte zorlanma, saldırganlık düzeylerinde artma, benlik saygılarında düşüklük, bağımsız kişiliğin oluşamaması gibi özellikler görölmektedir (Sezer, 2010).

F. Kişilik Bozuklukları

1. Kişilik Bozukluğu Kavramı

Klinisyenler arasında, kişilik bozukluklarını tanılamada ortak bir dilin oluşması için DSM ve ICD tanı sistemlerindeki kategoriler kullanılmaktadır (Ertan ve Cankorur, 2017). Kişilik bozuklukları DSM-5 tarafından, kişinin içinde bulunduğu kültüre ait beklentileri karşılayamayacak şekilde davranan, devamlılık gösteren içsel ve davranışsal bir örüntü olarak en az iki alanda etki göstermesi olarak tanımlanmaktadır. Biliş, duygulanım, kişilerarası ilişkiler ve dürtü denetimi bu iki alan olarak belirtilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Kişilik bozukluğu, değiştirilmek istenmeyen, benimsenmiş yani benliğe uyumlu (egosintonik) hale gelmiş ruhsal bozukluktur. Kişi bu durumda kendisinin değil çevresinin değişmesi gerektiğini düşünmekte bu nedenle de çevresi ile çatışma hali yaşamaktadır. Kişinin çevresini değiştirmek istemesi durumu alloplastik olarak tanımlanmaktadır (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Kişilik bozukluğuna sahip olan kişilerin iç görüşünde zayıflık, yeterli olgunlaşmaya sahip olamama, yaşadıkları zorlukların farkında olamama durumları görülmektedir. Bu sebeple de genellikle herhangi bir yardım isteğinde bulunmamaktadırlar. Geç ergenlik veya yetişkinlik dönemlerinde ortaya çıkmaya başlamaktadır. Kadın ve erkeklerde eşit düzeyde olup, görülme sıklığı %6 civarında belirtilmektedir. Genetik geçişin kişilik bozukluklarında önemli bir role sahip olduğu bilinmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

2. A Kümesi Kişilik Bozuklukları

Sıra dışı, garip özellikleri barındıran kişilik bozukları A kümesi kişilik bozuklarında sınıflandırılmaktadır. Paranoid kişilik bozukluk, şizoid kişilik bozukluk, şizotipal kişilik bozukluk bu küme altında incelenmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

a. Paranoid kişilik bozukluğu

Sürekli olarak başkalarının güvenilmez, kötü niyetli olduğunu düşünen, şüpheli, kindar, alıngan, düşmanca duygulara sahip kişiler olarak bilinmektedirler. Diğerlerine olan güvensizliklerinden dolayı sırlarını kimse ile paylaşmayan, kendi fikirlerine bağlı, yakınlık kurmayan kişilerdir. Kalıtsal yatkınlık görülmekte olup, erkeklerde görülme sıklığı kadınlara göre daha fazladır. Toplumda %0,5 civarında görülme sıklığı belirtilmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Aldatılmış, kandırılmış olma düşünceleri yoğunlukta olup kendine saldırıldığını düşündüklerinde öfke ile karşılık verebilirler (Doksat, 2008). İçer kapanık, korkak bir yapıya sahip olmalarına rağmen dışardan bakıldığında güvensiz, kibirli, kinci gözükmektedirler (Tatlıdil ve Turan, 2007). Paranoid kişilik bozukluğuna sahip olan kişilerin yaşam öykülerine bakıldığında çoğunlukla çocukluk dönemlerinde olumsuz tutum veya yaşam olaylarına rastlanılmaktadır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

DSM-5, paranoid kişilik bozukluğunu; erken erişkinlikte başlayan, kişinin diğerlerinin davranışlarını kötü niyetli olarak algıladığı devamlı bir güvensizlik ve şüphelilik olarak açıklamaktadır. Kişilerde, kendisine kötülük yapıldığından ya da aldatıldığından kuşkulama, söylediklerinin kendisine karşı kullanılacağı korkusu, söylenenlerden aşağılanma veya tehdit algılayarak öfke ile karşılık

verme, daimi kin besleme gibi özellikler göstermektedirler (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

b. Şizoid kişilik bozukluğu

Şizoid kişilik bozukluğuna sahip olan kişiler Kosson ve arkadaşlarına (2008) göre kendi iç dünyaları ile aşırı ilgilenmektedirler. Kişilerarası ilişki kurmakta zorlanırlar; ya hiç ilişki kurmazlar ya da mesafeli bir ilişki kurmaktadır. Dışarıdan mesafeli, soğuk, umursamaz görünürler. Genellikle ailelerinden bir veya iki kişi ile yakın ilişkidedirler. Köroğlu ve Bayraktar (2010), şizoid kişilik bozukluğuna sahip kişilerin izole oldukları için duygularını ifade etme becerilerinin gittikçe azaldığını bu nedenle de toplumdan ayrışma noktasına geldiklerini söylemektedirler. Kendi iç dünyalarına yoğunlaşmaları dikkat ve konsantrasyonları arttırabildiğinden farklı alanlarda yetenekleri olup, başarı sağlayabilmektedirler. Bu konu üzerinden kişinin bir bozukluğa sahip olup olmadığı hemen fark edilememekte ancak ilerlemesi durumunda kişinin toplumdan ayrıştığı, sadece kendine yer vermesi ile bir soruna dönüştüğü görülmektedir (Göker vd., 2007). İleriki evrelerinde şizoid kişilik bozukluğuna sahip kişilerin Köroğlu ve Bayraktar (2010) tarafından kısa ve orta uzunlukta psikotik epizodlar yaşadığı belirtilmektedir. %7,5 civarında toplumda görülme sıklığı olup, genetik geçişi olduğu, erkeklerde kadınlara göre iki kat daha fazla görüldüğü bilinmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

Bu bozukluğa sahip kişiler, başkalarının yanında kendilerini rahatsız hisseder, yalnız kalmak isterler, mecbur kaldıklarında yüzeysel ilişkiler kurarlar, genellikle ilişki kurmaktan kaçınırlar, ciddi duruşa sahip olup eğlenceden kaçınırlar, iletişim kurmak yerine kısa cevapları tercih ederler, farklı yönlerle ilgi duyup, sosyal yaşantılardan uzak durur, duygularını ifade etmekte güçlük çekerler (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 21-23). Aynı zamanda öz bakım becerilerinde düşüklük de görüldüğü belirtilmektedir (Doksat, 2008). Farklı alanlarla uğraşan şizoid kişilikler olduğu gibi iç ve dış dünyası sınırlı olanları da vardır. Kendi iç dünyalarında olmaktan rahatsız olmadıkları için eğer komorbid (eş tanı) giden bir ruhsal bozuklukları yoksa tedavi ihtiyacı belirtmemektedirler (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Şizoid kişilik bozukluğuna sahip kişilerin yaşam öykülerine bakıldığında çocukluk dönemlerinde aile ilişkilerinde olumsuz yaşam olaylarının olduğu görülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 21-22). Erken yaşam dönemlerinde bebek ve bakım veren ilişkisinde anneden gelen benlik algısının çocuk tarafından yanlış içselleştirildiği ve gelişimin sekteye uğradığı Masterson (2015) tarafından belirtilmektedir.

DSM-5'te şizoid kişilik bozukluğu; erken erişkinlikte başlayarak farklı ortamlarda toplumsal ilişkilerden kopma ve duygularını kısıtlı gösterme, genellikle yakın ilişkilere girmekten kaçınma, tek başına etkinliklerde bulunmayı tercih etme, cinsel yaklaşımlara duyulan az ilgi, az sayıda etkinlikten zevk alma, belirli kişilerle görüşme, diğer kişilerin övgü veya eleştirilerini umursamama, duygusal olarak düz, soğuk ve kopuk özelliklerle belirtilmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

c. Şizotipal kişilik bozukluğu

Şizotipal kişilik bozukluğuna sahip kişiler, düşünce ve davranışları tuhaf görünümlü, genellikle yalnız, sıra dışı tecrübelerle sahip gibi konuşur ve davranırlar, alıngan ve kuşkucudurlar, farklı giyimleri, büyüsel/ayinsel içerikli konuşmaları, tuhaf ve dalgın görünmektedirler. Paranoid fikirler, büyü/ayinsel düşünceler, yanılsamalı fikirler , diğer kişilere yönelmiş fikirler olmak üzere dört ana tip düşünceleri olduğu belirtilmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

%3 civarında görülme sıklığı olup, erkekler de ve şizofreni tanısı almış olan yakınlarla sahip kişilerde daha sık görülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Şizotipal kişilik bozukluğuna sahip kişilerin yaşam öykülerine bakıldığında çocukluk döneminde bedensel ve ruhsal olumsuz yaşam olaylarına maruz kaldıklarını söylenilebilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

DSM-5, şizotipal kişilik bozukluğunu; erken yetişkinlikte başlayarak, farklı ortamlarda ortaya çıkan, yakın ilişkilerden aniden rahatsız olma, bilişsel ve algısal çarpıtmalar, sıra dışı davranışlar, alışılmışlığın dışında inançlar veya büyüsel düşünceler; bedensel yanılsamalar, kuşkucu düşünceler, uygunsuz veya kısıtlı duygulanım gösterme, sıradışı görünüm veya davranışlar, yakın akrabaları dışında herhangi bir arkadaş çevresinin olmaması şeklinde açıklamaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

3. B Kümesi Kişilik Bozuklukları

Coşkusal, dramatik özellikli kişilik bozuklukları B kümesi kişilik bozuklukları altında incelenmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Bu kümenin özellikleri saldırgan tutumlar, diğerlerini eleştirme, dürtüsel hareketler, duygusal düzensizlikler, teatral davranışlar, planlanmış kendine zarar verme girişimleri, terk edilmek veya yalnız kalmaktan aşırı korkma ve kaygılanma ile görülmektedir (Shiner, 2009). Bu grupta antisosyal kişilik bozukluk, borderline kişilik bozukluk, histrionik kişilik bozukluk, narsistik kişilik bozukluk yer almaktadır (APA, 2013).

a. Antisosyal kişilik bozukluğu

Antisosyal kişilik bozukluğuna sahip kişilerin şiddete yatkın oldukları, içsel denetim mekanizmalarının güçsüz olduğu, bağımlılığa yatkın oldukları, rastgele cinsellik yaşadıkları, aldatma davranışına sık başvurdukları bilinmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011). Empati becerilerinde zayıflık, sağlıklı ilişkiler kurmak ile birlikte rasyonalizasyon, yansıtma, eyleme dökme en sık kullandıkları savunma mekanizmaları olarak görülmektedir (Doksat, 2008:250).

Diğer kişilik bozukluklarından farklı olarak belirtileri yetişkinlik döneminde değil ergenlik döneminde de görülebilmektedir (Meloy, 2009; Yakeley ve Williams, 2014). Bu kişilik bozukluğunun en belirgin özelliği, empati duygusundan yoksun olma, yaptığı davranışlar için pişman olmama, suça eğilimli olma, aşırı dürtüsel, plansız hareket etme, normlara uymama olarak görülmektedir (Yıldırım ve Türeli, 2015). Sayılan bu belirgin özellikler çocukluk döneminde uyumsuzluk olarak adlandırılır; ergenlik döneminde ise dürtüsel davranışlarla yani saldırganlık, hırsızlık, zarar verme vb. belirginleşerek ileriki dönemlerde tanı alması ile tamamlanmaktadır (Öztürk ve Uluşahin, 2015). Erkeklerde %3-7 civarında görülürken; kadınlarda %1 civarında görülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 43-44).

Antisosyal kişilik bozukluğunun nedenlerinde genetik etkenler ile birlikte erken dönem yaşantılarda bakım verenlerin gelişimi engelleyici, cezalandırıcı tutumlara sahip olmaları da görülmektedir (Güleç ve Köroğlu, 2000). Ebeveynleri tarafından duygusal ve fiziksel ihmale maruz kaldıkları düşünülmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2015).

Masterson (2015), nesne ilişkilerinin bu kişilik bozukluğu için önem taşıdığını söylemektedir. Bakım veren ile kurulan güvensiz, cezalandırıcı ilişkinin çocuğun kendini koruma güdüsü ile saldırgan davranışlar geliştirmesine sebep olabileceğini belirtmektedir.

DSM-5, antisosyal kişilik bozukluğunu; kişinin en az 18 yaşında olup, 15 yaşından itibaren görülen başkalarının hakkını umursamama, yasal sorumlulukları yerine getirmekte zorlanma, tutuklanmaya neden olabilecek davranışlarda bulunma, sık yalan söyleme, dolandırıcılık yapma, dürtüsel davranışlar, gelecek hakkında fikir sahibi olamama, kendisinin ve başkalarının güvenliğini tehlikeye atma, öfke hali, yapılan kötü davranışlar sonucunda pişmanlık duymama özellikleri ile açıklamaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

b. Borderline kişilik bozukluğu

Duygusal tutarsızlık, terk edilme kaygısı, ara ara görülen saldırgan davranışlar, genellikle etrafa göstermek için kendine zarar verme davranışı Akhtar (1987)'a göre bu bozukluğun ana özellikleridir. Stabil kişilik özelliklerinden uzak, uçlarda yaşayan, hızlı değişimler gösteren, öngörülemez, manipülatif özellikler göstermektedirler (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Temel diğer bir özellikleri olarak ilişkilerindeki dalgalanmalar gösterilmektedir. Karşılarındaki kişiyi bir anda yüceltip bir anda değersizleştirebilirler (Kohut, 2006).

Benlik algısında, ayrışma ve duygu kontrolünde, bağlanmada sorunlar yaşarlar; bunalım, krizler geçirir, gerçeği değerlendirmeleri ara ara bozulabilir; yalnızlığa tahammül etmekte zorlanırlar, öfkelenebilir, saldırgan davranışlarda bulunabilirler (Köroğlu ve Bayraktar, 201059). Sosyal, mesleki ve cinsel kimliklerinde tutarsızlıklar görülebilir. Ergenlik döneminde bu bozukluğa ait bazı özellikler görülebilir, eğer devamlılık gösterdiği durum söz konusu olursa tanı alabilme durumları görülmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011570-571). Yoğun stres durumları ile karşılaştıklarında dissosiasyon yaşayabilmektedirler. Ya hep ya hiç tarzında düşünmeye ve davranmaya eğilimli olup, öfke kontrol güçlüğü yaşamaktadırlar (Doksat, 2008251-252). %2 civarında toplumda görülme sıklığı olup, kadınlarda daha fazla görüldüğü belirtilmiştir. Genellikle borderline kişilik bozukluğu tanısına sahip olanların %90'ında eş tanı görülmektedir. Ailesinde

duygu durum bozukluğu, bağımlılık gibi bozuklukların olma olasılığının daha fazla olduğu belirtilmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 201061-62).

Psikanalitik kuram borderline kişilik bozukluğunu nesne ilişkileri kuramında ayrılmalı gelişim olarak tanımlamaktadır. Bebeğin bakım verenini içselleştirme sürecinde sorun yaşadığını, benlik tasarımının zarar gördüğünü, ve belirlenen bu sürede (0-18 ay) takılma yaşadığını, ileriki yetişkinlik döneminde borderline kişilik bozukluğu geliştirebildiğini söylemektedir (Volkan, 2007). Doğum esnasında oluşan bazı travmaların bu bozukluğa sebep olabileceği söylenmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 201061-62). Borderline kişilik bozukluğuna sahip olan kişilerin yaşam öykülerinde erken çocukluk dönemlerinde ilgi, sevgi ve denetim, disiplin eksikliklerinin veya aşırı denetimin olmasının bireyselleşmelerini engelledikleri görülmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011572).

Erken çocukluk döneminde içselleşen nesne ilişkileri ileriki yaşam dönemlerinde çatışma ve aktarımların temelini oluşturmaktadır (Kernberg, 2004). Oral dönemde, ebeveynler tarafından yapılan mahrum bırakmanın ve yaşanan çatışmaların çözüme ulaşamamasının patolojilere sebep olabileceği Kernberg (1967) tarafından söylenmektedir. Nesne ilişkilerini içselleştirme sürecinin evrelerden oluştuğu herhangi bir evrede takılma olması durumunda patoloji oluşabileceği belirtilmektedir (Kernberg, 1967; 1972). 6. ve 18. ay arasında kendilik ve nesne ayrımının yapıldığı evreyi tamamlamakta sınır kişilik örüntüsüne sahip olan hastaların zorlandığı belirtilmektedir. Bu evrede bütünleşmiş bir kendilik kavramı iyi / kötü kendilik ve imgelerinin ilkel bölme ile ayrılması nedeniyle görülememektedir. Bu evrenin sağlık şekilde tamamlanamamasının sınır kişilik örüntüsüne yol açabileceği öne sürülmektedir (Clarkin vd., 2007; Kernberg, 1967; 1972).

DSM-5'e göre borderline kişilik bozukluğu; erken erişkinlikte başlayan, kişilerarası ilişkilerde, benlik algısında ve duygulanımda tutarsızlık ile kendini gösterme olarak açıklanmaktadır. Kişilerde, terk edilmekten kaçınmak, aşırı yüceltme ve aşırı değersizleştirme arasında gidip gelen kişilerarası ilişkilere sahip olma, kimlik karmaşası, dürtüsel davranışlar gösterme, intihar davranışları veya girişimleri, daimi boşluk duygusu, öfkeli olma, çözülme gibi özellikler belirtilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

c. Histriyonik kişilik bozukluğu

Teatral, ilgi çekici, gösterişli davranışlar, olaylar karşısında teatral ayılıp bayılmalar, abartılı ve şuh giyim ile kendini göstermektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2015). %2-3 civarında toplumda görülürken, kadınlar da erkeklere oranla daha sık görüldüğü belirtilmektedir (Gabbard ve Allison, 2009). Bu kişilik bozukluğuna sahip kişiler, ilgi çekebilmek, kendilerini sevdirebilmek, cinsel olarak tercih edilebilir görünmek için iddialı kıyafetler giyer, makyajlar yaparlar. Bu tutumları sonucunda amaçları sadece ilgi ve dikkat çekmek olduğu için genellikle cinsel faaliyetlerde bulunmazlar (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Duygularını yüzeysel yaşarlar, olayları ve ihtiyaçlarını büyüterek, abartarak yaşarlar, yüzeysel ve geçici ilişkiler kurarlar, yer yer narsistik özellikler gösterebilirler, kendilerini isteklerini karşılamak için zayıf gösterirler (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Histriyonik kişilik bozukluğunun nedenleri Köroğlu ve Bayraktar (2010) tarafından, bakım veren çocuk ilişkisinin soğuk, mesafeli olması; baba figürünün katı, cezalandırıcı tutumu ve anne figürünün özgür davranışlı, neşeli yani şuh bir tutum sergilemesi olarak açıklanmaktadır.

DSM-5, histriyonik kişilik bozukluğunu aşırı duygusallık ve ilgi çekme arayışı ile açıklamaktadır. Kişilerde, ilgi odağı olmadığı durumlarda rahatsız olma, cinsel yönden, ayartıcı, uygunsuz davranışlar gösterme, değişken yüzeysel duygular gösterme, ilgi çekmek için dış görünümünü kullanma, ayrıntıdan yoksun konuşma, yapmacık ve gösterişli davranma, kolay etki altında kalma, daha yakın ilişkiler kurmak isteme gibi özellikler belirtilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

d. Narsistik kişilik bozukluğu

Kendini beğenen, başkalarını eleştiren, beğenmeyen, kibirli, alaycı, ilgiye düşkün kişiler olarak görülmektedirler (Öztürk ve Uluşahin, 2015). İstismarcı, benmerkezci bir yapıya sahip oldukları da bilinmektedir (Akhtar, 2009). Sahip oldukları bu özelliklerin karşılanmadığı veya yeterince karşılanamadığı yerlerden ve kişilerden uzaklaşmak isterler, öfke duyarlar (Masterson, 2011). Kendini olduğundan fazla önemli görme, özel haklara sahip olduğunu düşünme, eleştiri kabul edememe, empati becerisinde düşüklük, dış görünümünü oldukça önemseme gibi davranışlarla da kendini göstermektedir. %1 civarında toplumda

görölme sıklığı bulunmaktadır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Bu bozukluğa sahip kişiler, büyüklenmeci tavırlara sahip olsalar da aslında kırılğan, hassas, özgüvenleri düşük kişilerdir. İşlerini en iyi şekilde yaparak övgü, takdir almaya çalışırlar ve bu bağlamda hayatlarında başarılıdırlar. Alçakgönüllü olarak görünüp, toplumsal duyarlılıkları yapmacık bir seviyededir. Yeni bilgi öğrenme motivasyonları düşük olup zaten her şeyi bildiklerini savunurlar. Yüzeysel ilişkiler kurmakta, cinsel ilişkilerinde sadece fiziksel doyum sağlamaya odaklanmaktadır (Akhtar, 2009: 11-12).

Narsistik kişilik bozukluğunda , erken çocukluk döneminde yaşanan anne kaybı, anne ile yeterli empatinin kurulamamasının rol oynadığı düşünülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının benimsendiği ailede büyümenin, olumsuz olay ve duygu ile karşılaşmamış olmanın, aşırı ve sürekli şekilde övülen, yüceltilen ortamda büyümüş olmanın narsistik kişilik bozukluğuna neden olabileceği söylenmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Kendilik psikolojisi kuramında Kohut (2006) , narsistik kişilik bozukluğunu ve diğer tüm psikopatolojileri erken dönem ilişkilerindeki yetersizlik ile açıklamaktadır. Narsistik kişilik bozukluğu, nesne ilişkileri kuramından ayrılma ve bireyleşme süreciyle açıklanmaktadır (Mahler, 2012). Erken yaşam döneminde annenin verdiği bakımdaki eksiklikler birincil narsisizmi bozar ve çocuk ideal yapıya tekrar ulaşabilmek için büyüklenmeci bir benlik oluşturmaktadır. Masterson (2015), terk edilme korkusunun egoda sahte bir değerlilik üretmesine neden olduğunu ortaya koymaktadır.

DSM-5, narsistik kişilik bozukluğunu; büyüklenme, beğenilme gereksinimi ve eşduyum yapamama ile açıklamaktadır. Kişilerde, büyüklenme, var olan özelliklerini abartma, özel biri olduğuna inanma ve bunlar doğrultusunda özel ve farklı kişilerle anlaşılabileceğine inanma ve bunları hak ettiği belirtme, kendi çıkarları doğrultusunda hak etme ve başkalarını kullanma, kıskanma veya başkalarının onu kıskandığını düşünme, saygısız davranma gibi özellikler belirtilmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

4. C Kümesi Kişilik Bozuklukları

Kişilik bozuklukları kümesinde, uygun ve düzenli terapi yöntemleri ile sağaltıma en iyi cevap veren yapı olarak tanımlanmaktadır (Perry, 2009).

Bunaltı, korku gibi özelliklere sahip kişilik bozukluklarını içermektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Bu kümedeki bozukluklarda, kişilerarası ilişkilerden uzak durma, özgüvende düşüklük, sorumluluktan kaçınma, edilgenlik, içe kapanıklık, onay arama davranışları görülmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2015). Sevilme ihtiyaçları nedeniyle etraflarındaki diğer kişilerin onaylarına ihtiyaç duymaktadırlar (Bornstein, 2012). Aynı zamanda yetersizlik ve özgüven eksikliklerinin belirgin olduğu da görülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

a. Çekingen kişilik bozukluğu

Kişilerarası veya toplumsal ilişkilerden kaçınma, değersizlik, yetersizlik duyguları, reddedilme korkusu, eleştirilerden ve olumsuz cevaplardan korkma gibi özelliklerle kendilerini göstermektedirler (APA, 2013). Bu bozukluğa sahip kişilerin olumsuz benlik kavramına sahip olduğu ve bu nedenle yakın ilişkilere girmekten kaçındığı bilinmektedir. Kişinin sahip olduğu olumsuz benlik kavramının, tekrar eden olumsuz deneyimlerin sonucunu benliğine atfetmesiyle oluştuğu söylenmektedir (Lampe ve Malhi, 2018: 57-59). %0,5-1 civarında toplumda görülme sıklığı bulunmaktadır. Çekingen kişilik bozukluğunun nedenlerine bakıldığında, ebeveynleri tarafından aşırı koruyucu tutumun benimsenmesinin veya eleştirel tutumun benimsenmesinin veya ailelerinde var olan çekingen kişilik bozukluğunun etki edebileceği söylenmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Erken çocukluk dönemlerinin etkisi ile sahip olunan kaçınan veya kaygılı bağlanma stiline sahip kişilerin de çekingen kişilik bozukluğuna yatkın oldukları görülmektedir (Lampe ve Malhi, 2018). Obsesif veya fobik düşüncelere sahip ebeveynlerin, korumacı veya eleştirel tutumlarının de bu bozukluğa neden olabileceği öne sürülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

DSM-5'e göre çekingen kişilik bozukluğu; toplum içinde çekingenlik, yetersizlik duyguları ve olumsuz değerlendirilmeye aşırı duyarlılıkla açıklanmaktadır. Kişilerde; eleştirilme, onaylanmama, dışlanma, utandırılacağı ya da alay edileceğini düşünme korkuları yüzünden kişilerarası ilişkilerden kaçınma, seviceklerinden emin olmadıkça ilişkilerden kaçınma, kendisini beceriksiz olarak tanımlama gibi özellikler belirtilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

b. Bağımlı kişilik bozukluğu

Bağımlı kişilik bozukluğu kendini, güven arama, karşısındakine aşırı bağımlı olma, onaylanma ihtiyacı, edilgen olma, yetersizlik duygusu, çocuksu haller, uysallık gibi özellikler ile göstermektedir. Kendi isteklerini söyleyemeyen, kendi isteklerinin önüne başkalarının isteklerini koyan, yalnızlığa tahammül edemeyen kişiler olarak da bilinmektedirler (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Başkalarına bu kadar önem vermelerinin sebebi terk edilmekten korkmaları ile açıklanmaktadır (Doksat, 2008). Başkalarına yardım etmekte zorlanırlar ancak sürekli bir yardım ihtiyaçları vardır. Kendilerine destek verebilecek, yardım edecek kimse olmadığında güvensiz, çaresiz hissetmeye başlamaktadırlar (Öztürk ve Uluşahin, 2011). Bu bozukluğa sahip kişiler kendilerini fazlaca uysal ve pasif göstererek ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaya çalışmaktadırlar (Simonelli ve Parolin, 2017: 1-13).

%2,5 civarında toplumda görülme sıklığı olup, kadınlarda daha sık rastlanmaktadır. Bağımlı kişilik bozukluğunun nedenlerine bakıldığında, erken yaşam dönemlerinde ebeveyn kaybı, ebeveynlerinden ayrı yaşamış olmak gibi faktörler karşımıza çıkmaktadır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010:119). Aynı zamanda aşırı koruyucu ebeveyn tutumuna sahip bir ailede büyümüş olmanın da etkisinin olduğu görülmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

DSM-5'e göre bağımlı kişilik bozukluğu; diğerler kişilerden yeterince destek ve geri dönüt almadıkça gündelik kararlar vermekte zorlanma, başkasının sorumluluk almasını tercih etme, farklı görüşte olduğunu söylemekte güçlük çekme, kendi başına bir iş yapmak istememe, başkalarının desteğini almak için hoşuna gitmeyen şeyleri yapma, kendi kendine yetemeyeceği korkusu yüzünden tek başına kalmak istememe, ilişkileri sonlandığında destek kaynağı sağlamak için yeni bir ilişki arama, yalnız ve desteksiz kalma korkusu yaşama gibi özelliklerle açıklanmaktadır. (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

c. Obsesif kompulsif kişilik bozukluğu

Bu kişilik bozukluğuna sahip kişi kuralcı ve mükemmeliyetçi bir tutum takınarak var olan düzenini korumaya çalışmaktadır. Mükemmeliyetçi tutumunun sonucu olarak yineleyici ve takıntılı davranışları ortaya çıkmaktadır. Belirledikleri kurallarda ise esneklik payı bulunmamaktadır. Karar alma

mekanizmalarındaki zayıflık sebebiyle genellikle başkalarının fikirlerini almaktadırlar (Kocakula ve Altunoğlu, 2018). Ek olarak bu kişilerde kontrol ihtiyaçlarının yüksek olduğu, iş birliğine yatkın olmadıkları, para harcama davranışında zorlandıkları görülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Obsesyon ve kompulsiyonlar, obsesif kompulsif bozukluktaki gibi her zaman görülmeyip; genellikle yoğun stres durumlarında görülmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Kişilerarası ilişki kurmak, sürdürmek bu kişilik bozukluğuna sahip olan kişiler için zor olabilmektedir (Cain vd., 2015). Kuralcı ve mükemmeliyetçi tutumları bu kişilere başarıyı getirirken; esnek olamamaları, kendi kurallarının dışına çıkamamaları başarılarını sürekli olamamasına neden olmaktadır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010).

%1 civarında toplumda görülme sıklığı olup, erkeklerde daha sık rastlanmaktadır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Kişinin erken dönem yaşantılarında ebeveynlerinin katı tutumlara sahip olmasının önemli bir etken olduğu söylenmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Psikanalitik kurama göre erken dönem yaşantısında kişiye yeterli özerkliğin verilmemesi, cezalandırmaların olması, tuvalet eğitiminde yaşanan tutma veya atma konusunda anne ile yaşanan çatışmaların belirleyici nedenler arasında olduğu söylenmektedir (Özakkaş, 2013).

DSM-5'e göre obsesif kompulsif kişilik bozukluğu; esnekliğin az olduğu, verimliliğin düşmesine neden olan, düzenlilik, eksiksizlik, denetim altında tutma davranışlarıyla açıklanmaktadır. Kişilerde, ayrıntılara önem verme, kendilerine göre kurallara, sıralamalara veya düzene sahip olma, hayatlarını güçleştirecek derecede eksiksiz yapma davranışı içinde olma, eskimiş ya da değersiz eşyaları elden çıkaramama, iş birliği yapmak istememe, cimri davranma, inatçılık gösterme gibi özellikler belirtilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

5. Pasif Agresif Kişilik Bozukluğu

DSM-5'te tanımlanmayan pasif agresif kişilik bozukluğu, DSM-4'te olumsuz (negativist) kişilik bozukluğu olarak da görülerek başka türlü adlandırılmayan kişilik bozukluklarında yer almaktadır (APA, 2000). Açık bir şekilde olmaksızın engelleme, erteleme, inatçılık gösterme davranışları ile

agresyonun pasif olarak ifade edilmesidir. İstek ve ihtiyaçlarını doğrudan dile getirme göstermezler. İstemedikleri durum söz konusu olduğunda işleri erteleme, istekli davranmama, geciktirme, mazaret bulma, hata arama gibi davranışlar göstermektedirler. Daha az abartılı, dramatik ve duygusal olup agresyon boyutları daha yüksektir (Kaplan ve Sadock, 2005). DSM-4, pasif agresif kişilik bozukluğunu, erken erişkinlikte başlayan verimlilik isteklerine karşı olumsuz tutumların benimsendiği ve pasif direncin olduğu bir kişilik örüntüsü olarak tanımlamaktadır. Görevleri tam olarak yapmaya karşı pasif direnç gösterme, takdir alamamak veya yanlış anlaşılmaktan yakınma, somurtkan ve tartışmacı tutuma sahip olma, otoriteyi küçümseme ve eleştirileri kabul etmeme, şanssızlıklarını abartma ve devamlı yakınma gibi özelliklerle görülmektedir (APA, 2000).

6. Self Defeating Kişilik Bozukluğu

DSM-5'te tanımlanmayan self defeating kişilik bozukluğu, literatürde önerilen bir kişilik bozukluğu olup, kendine zarar veren kişilik bozukluğu (mazoşist kişilik bozukluğu) olarak da tanımlanmaktadır. DSM-3 (1980)'te bu bozukluktan bahsedilmiştir. 1987'de DSM-3-R' de tekrar ele alınarak gözden geçirilmiştir; üçüncü baskısının bir ekinde tartışılmıştır ancak resmi el kitabına kabul edilmemiştir. Diğer kişilik bozuklukları ile özellikleri bakımından önemli ölçüde benzemesi nedeniyle klinik olarak değerlendirilememiştir. DSM- 4 'te tamamen kullanımı kaldırılarak DSM-5'ten bugüne dek diğer belirtilmiş kişilik bozukluğu ve belirtilmemiş kişilik bozuklukları tanılarının çoğunlukla kullanımının yerini almıştır (Reich, 1987). Self defeating kişilik bozukluğu, erken erişkinlikte başlayarak kişinin zevkli aktivitelerden kaçınarak, baltaladığı, acı çekebileceği durumlara veya ilişkilere kendini maruz bıraktığı, başkalarının yardım taleplerini reddettiği, olumlu yaşanan olayların arkasından kendini olumsuz olaylara veya duygulara maruz bıraktığı özelliklerle görülmektedir (Kass, 1987).

III. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

A. Ebeveyn Tutumları

Ebeveyn çocuk arasındaki etkileşimin incelendiği araştırmalarda; ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin sıcak ve destekleyici olması durumunda; çocuğun bilişsel gelişimini, dil gelişimini, sosyo-duygusal gelişimini, kişilik gelişimini, akademik başarısını olumlu yönde etkilediği görülmektedir (Kaise ve Hancock, 2003; Cummings vd., 2003; Maccoby, 1992; Mahoney ve Bella, 1998).

Schaefer (1959), bir ve üç yaş arasında çocuğu olan anneleri ve aralarındaki ilişkiyi inceleyerek anne baba tutumlarının boyutları ile ilgili bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonucunda annenin davranışlarını sevgi-düşmanlık; kontrol-bağımsızlık olarak iki boyutta gruplamıştır. Bu iki boyutun uç noktalarında benimsenen davranışlar bilinen, tipik ebeveyn davranışlarını oluşturmaktadır. Sevgi boyutunda ebeveynlerin çocuklarıyla yakın ilişki kurduğu, desteklediği, övgüyü sıklıkla kullandığı, ceza yöntemini neredeyse hiç kullanmadıkları boyuttur. Kontrol boyutunda ebeveynler çocuklarının itaatkar, sorgulamayan, boyun eğici olmalarını beklerler . Bu iki boyutta kontrolsüz benimsenen bağımsızlığın izin verici anne baba tutumuna; kontrolsüz benimsenen düşmanlığın saldırganlığa yol açtığı belirtilmektedir (Yazgan İnanç vd., 2007).

Martinez ve Forgatch (2001), tarafından yapılan çalışmada olumlu ebeveyn tutumunu benimseyen ailelerin çocuklarında karşı gelme davranışlarında negatif bir ilişki görülüyorken; olumsuz ebeveyn tutumu benimseyen ailelerin çocuklarında karşı gelme davranışında olumlu bir ilişki görülmektedir. Olumlu ebeveyn tutumu çocuklardaki pozitif kazanımları arttırırken, olumsuz ebeveyn tutumlarının azalmasıyla çocuklarda pozitif kazanımların arttığı görülmüştür. (Forgatch ve DeGarmo; 2000; Gardner ve Shaw, 2008; Patterson ve Fisher, 2002).

Baram ve arkadaşlarının (2012) yaptığı çalışmada, anne farelerin yavrularına verdiği bakım davranışlarındaki tutarlılık ve öngörülebilirlik ile

yavruların beyin gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada, yavruların anneleri tarafından sık sık yalnız bırakılması ve annelerin bakım davranışlarında tutarsızlık göstermesi durumunda, yavruların beyin gelişiminde bozulma yaşandığı görülmüştür. Bu sonuçlar, tutarlı bakım davranışının çocukların sağlıklı beyin gelişimleri için önemli olduğunu göstermektedir. Annenin verdiği bakım davranışının öngörülemez veya tutarsız olması, çocukta bilişsel ve duygusal zayıflıklara yol açabileceği düşünülmektedir.

Johnson ve arkadaşları (1999) tarafından yürütülen araştırmada, çocuklukta maruz kalınan kötü muamele (ihmal, fiziksel ve cinsel istismar) ile erken yetişkinlikte kişilik bozuklukları arasındaki ilişki incelenmiş ve erken yetişkinlikte kişilik bozukluğu geliştirme riskinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Benimsenen ebeveyn tutumlarının çocuklarının kişilikleri, davranışları üzerindeki etkisinin yadsınamaz derecede önemli olduğu söylenebilir. Demokratik tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarında ileriki dönemlerde amaç ve başarı merkezli hareket ettikleri, ani gelişen stres durumlarında sakin kalarak çözüm ürettikleri, iş birliğine yatkın ve otoriteyi kabul ettikleri görülmüştür (Sclafani, 2004). Benzer bir çalışma Erozkın (2012) tarafından ebeveynlik tarzlarının incelenmesi ile yürütülmüştür. Çalışmada ebeveyn tarzları ve çocukların kaygı duyarlılıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara bakıldığında otoriter tutumun benimsendiği ailelerin çocuklarında yüksek düzeyde kaygı duyarlılığı ve karar verme becerilerinde zayıflıklar görülürken; destekleyici tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarında düşük kaygı duyarlılığı ve karar verme becerilerinin daha iyi olduğu görülmüştür.

Demokratik ebeveyn tutumunu benimseyen aileler ile yapılan çalışmalarda bu tutumla büyütülen çocukların daha az depresif duygu durumuna sahip oldukları, daha az riskli davranışta bulundukları görülmektedir (Lamborn vd., 1991). Okul öncesi çocuklarla diğer bir çalışmada, çocukların dışa dönük, bağımsız bir kişilik geliştirdikleri ve daha enerjik davrandıkları ortaya konmuştur (Grolnick, 2002). Demokratik tutumla yetiştirilmiş çocukların yaratıcı, özgüveni yüksek, arkadaş edinmeye daha yatkın, kendini ifade becerisi yüksek, akademik başarısı yüksek oldukları (Yılmaz, 1999); duygu regülasyon becerilerinin daha iyi olduğu yapılan diğer çalışmalarda görülmektedir (Towe-Goodman ve Teti, 2008).

Kars ve arkadaşlarının (2019), yürüttüğü bir araştırmada ebeveyn tutumları ile ergenlerin duygu düzenleme becerileri ve iyilik halleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yapılan araştırmada demokratik ebeveyn tutumuna sahip ebeveynlerin duygu düzenleme becerilerine olumlu etki ettiği görülürken otoriter ebeveyn tutumuna sahip ebeveynlerin duygu düzenleme becerisine olumsuz etki ettiği söylenmektedir. Ergenlik döneminde duygu düzenleme güçlüğüne ve kendine zarar verme davranışının ebeveynler tarafından duygusal olarak ihmal edilme ve hassas bir mizaca sahip olma ile ilişkili olduğu (Crowell, vd. 2014) tarafından söylenmektedir.

Otoriter ebeveyn tutumu ile yetiştirilmiş çocuklarda saldırganlığı gözlemleyerek öğrendikleri, öfke ve kızgınlık duygularına sahip oldukları görülmektedir (Kulaksızoğlu, 1999). Bu çocuklar duygularını kolay ifade edemeyen, otorite karşısında geri çekilen, otorite ortadan kalktığı durumlarda aykırı davranışlar sergileyen, kendinden güçsüz kişilere saldırganca davranan kişiler oldukları görülmektedir (Şendil, 2003). Dönmezer (1999), bu tutumla yetiştirilen çocukların içe kapanık, sosyal becerileri zayıf, özgüven duygusunun zayıf, bağımlı kişilik özelliklerine sahip veya uyumsuz kişiler olduklarını söylemektedir. Otoriter ebeveyn tutumu ile yetiştirilen çocukların benlik saygılarının düşük olduğu, uyum problemlerinin fazla olduğu, kaygı düzeylerinin ise yüksek olduğu görülmektedir (Hart vd., 2003 ; Sümer vd., 2010). Bu tutum, çocukların özgüveninin düşük, içe kapanık, etrafa güvensiz, düşmanca duygulara sahip, saldırgan olmalarına neden olabilmektedir (Kaya, 1997).

Dwairy (2008), otoriter ebeveyn tutumunun ve ebeveyn tutarsızlığının, ergenlerde psikolojik bozukluklarla ilişkisini incelediği çalışmada, ebeveynlerin tutarsız davranışlar sergilemesinin psikolojik bozukluklarla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu sonuçların, tutarlı bir ebeveynlik yaklaşımının önemini vurguladığı düşünülmektedir.

1. Ebeveyn Kabul-Reddi

Yapılan literatür taramasında; yapılmış olan iki binden fazla çalışmada kişilerin cinsiyet, kültür, din, dil, ırk ayrımı yapmaksızın çocukluk dönemlerinde bakım verenlerinden kabul görme ihtiyacı içinde olduğu görülmektedir (Rohner vd., 2007). Yapılan araştırmalar, çocukların psikolojik uyumlarını ebeveynlerinin

gösterdikleri kabul - red davranışının %26 oranında etkilediğini; yetişkinlik döneminde ise karşılaşılan psikolojik sorunların %21'ini çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul-red algısı ile açıklamaktadır (Rohner, 1975). Yapılan araştırmalarda ebeveyn kabul red algısının döllenme ile başlayıp ölüme kadar uzandığı söylenmektedir (Rohner, 1989).

Olumlu benlik algısına sahip çocukların koşulsuz sevgi, ilgi, şefkat gibi davranışlar gösteren ebeveynler ile büyüdükları görülürken; olumsuz benlik algısına sahip çocukların ebeveynlerinin düşmanca ve saldırgan davranışlara sahip oldukları görülmüştür (Yavuzer, 2015; Cüceloğlu, 2016). Yapılan araştırmalarda ebeveynlerinden yüksek seviyede red gören çocukların daha çok olumsuz benlik algısına sahip oldukları görülmüştür (Ener ve Fatma, 2021).

Aslan ve Batıgün (2017), ebeveyn kabul reddi ile intihar olasılığı arasındaki ilişkiyi yaşam amaçları ve yalnızlık açısından değerlendirdiği çalışmasında ebeveyn kabul reddinin intihar olasılığıyla ilişkili olduğunu; ebeveyn kabul reddine maruz kalan bireylerde intihar düşünceleri ve davranışlarının daha yüksek olabildiğini belirtmektedir.

Çini (2015), yürüttüğü çalışmada algılanan ebeveyn kabul-reddi ile kişilerarası ilişkiyi ve bu ilişkide duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolünü incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, algılanan ebeveyn kabul-reddinin yüksek olduğu durumlarda depresyon ve sürekli kaygı düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rol oynadığı yani, algılanan ebeveyn kabul-reddi, duygu düzenleme güçlüklerini artırarak depresyon ve kaygı düzeylerini etkilediği görülmektedir. Bulgulara bakılarak, ebeveynlerin çocuklarına sağladıkları kabul ve reddin, duygusal sağlık ile önemli bir ilişkisi olduğunu düşünülmektedir.

Şenel ve Tolan (2022) tarafından, ergenlerde ebeveyn kabul-red algısı ile red duyarlılığı, sosyal kaygı, yalnızlık, duygu düzenleme güçlüğü ve problemli internet kullanımı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada daha düşük ebeveyn kabulü algısı olan ergenlerin daha yüksek red duyarlılığı ve duygu düzenleme güçlüğü sergilediği görülmüştür.

Moed ve arkadaşları (2015), 3 yaşından itibaren 354 çocuk ve annesini takip ederek ebeveyn-çocuk ilişkisindeki saldırganlık ve sıcaklık düzeylerinin, çocuğun

duygu düzenleme becerilerinin gelişimi üzerindeki etkisini incelemeyi hedeflemişlerdir. Araştırma sonuçlarında ebeveyn-çocuk ilişkisindeki saldırganlık düzeylerinin çocuğun duygu düzenleme becerileri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu, ilişkideki sıcaklık düzeylerinin ise çocuğun duygu düzenleme becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkilediği, daha yüksek düzeyde saldırganlık ve daha düşük düzeyde sıcaklık sergilenen ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuğun duygu düzenleme becerilerinin olumsuz bir şekilde gelişmesine katkıda bulunduğu görülmüştür.

2. Ebeveyn Tutumları ve Bilişsel Duygu Düzenleme Becerisi

Duygu düzenleme becerisine sahip olmanın ve bilişsel süreçleri doğru bir şekilde yönetebilmenin erken çocukluk dönemleri ile ilgili olduğu bilinmektedir (Garnefski vd., 2001). Erken çocukluk döneminde, çocuğun temel duygusal ihtiyaçları olduğu ve bu ihtiyaçların eksiksiz karşılanması gerektiği, aksi takdirde yetişkinlik döneminde belli sorunlara yol açabileceği belirtilmektedir. Yapılan bir araştırmada (Field, 1994), çocuğun duygusal ihtiyaçlarına karşılık veren, deneyimlerini duygusal anlamda ifade etmesine yardımcı olan, anlamaya çalışan ebeveynin, çocuğun sosyal ve duygusal açıdan olumlu bir gelişim göstermesine katkıda bulunduğu belirtilmiştir.

Ebeveyn tutumları, duygu düzenleme ve iyilik haller arasında anlamlı bir ilişki olduğu Kars, Bektaş ve Akyürek (2019) tarafından yapılan çalışmalarda görülmüştür. Yapılan çalışmalarda demokratik ebeveyn tutumu ile yetiştirilen çocuklarda işlevsel olmayan bilişsel duygu düzenleme becerilerinin daha az görüldüğü diğer bir deyişle arasında negatif bir ilişki olduğu; otoriter ebeveyn tutumu ile yetiştirilen çocuklarda ise işlevsel olmayan bilişsel duygu düzenleme becerilerinin daha sık görüldüğü diğer bir anlatımla aralarında pozitif ilişki olduğu; ihmalkar ebeveyn tutumu ile yetiştirilen çocuklarda işlevsel olmayan bilişsel duygu düzenleme becerilerinin daha sık görüldüğü ;aralarında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Yaman (2018), yürüttüğü çalışmada demokratik ebeveyn tutumunun olumlu; otoriter ebeveyn tutumunun ise bilişsel duygu düzenleme süreçleri üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Jabeen, Anis-ul-Haque ve Riaz (2013) tarafından yürütülen çalışma, ergenler arasında duygusal düzenlemenin bir göstergesi olarak ebeveynlik

tarzlarının rolünü incelemektedir. Araştırmada, farklı ebeveynlik tarzları (otoriter, otoriter olmayan ve ılımlı) ile ergenlerin bilişsel duygusal düzenleme becerileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, otoriter ebeveynlik tarzına sahip olan ergenlerde bilişsel duygusal düzenleme becerilerinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Otoriter olmayan ve ılımlı ebeveynlik tarzına sahip olan ergenlerde ise bilişsel duygusal düzenleme becerilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, ebeveynlik tarzının ergenlerin duygusal düzenleme becerileri üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bilim (2012) tarafından yapılan diğer bir çalışmada, çocuklukta yaşanan istismar deneyimleri ile bilişsel duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmacılar, bu ilişkiyi inceleyerek çocuklukta yaşanan istismar deneyimleri ile bilişsel duygu düzenleme güçlüğü arasında negatif bir korelasyon (ilişki) olduğu sonucuna varmışlardır. Huh, Kim, Lee ve Chae (2017) tarafından yapılan araştırmada, bilişsel duygu düzenleme ile çocukluk dönemi travmaları arasında incelenen ilişkide, uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile çocukluk istismar yaşantıları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Karagöz (2010) çalışmasında, çocukluğunda duygusal istismara maruz kalan bireylerin kendini yaralama davranışı ve madde kullanımına yatkın olduğunu ve duygu düzenleme güçlüğü çektiklerini ortaya koymuştur. Bedirhanbeyoğlu (2018) çalışmasında, duygusal istismarın bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile ilişkisini araştırmıştır ve aralarında anlamlı ilişki saptamıştır. Yine aynı çalışmada cinsel istismar ve uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejileri arasında anlamlı negatif bir ilişki bulmuştur. Demirkapı (2014) çalışmasında, çocukluk örselenmeleri, kimlik gelişimi ve duygu düzenleme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmasında, fiziksel ihmal davranışı ile uyumsuz duygu düzenleme arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Fonagy ve arkadaşlarının (2009) yaptıkları araştırmada ebeveynlerin ilgi ve koruyucu tutumlarının çocukların duygu düzenleme becerileri ve yetişkinlikteki psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkisi inceledikleri araştırmada, ebeveynlerin ilgisinin, çocuğun duygu düzenleme becerisinde olumlu yönde etki ettiği ebeveynlerin ilgi ve aşırı korumacı tutumlarının yetişkinlik dönemindeki duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkide de rol oynadığını vurgulamaktadırlar.

Duygu düzensizliğinin düşük olmasının ebeveynlerin ilgili bir tutum sergilemesi ile mümkün olduğu; ebeveynlerini sıcak olarak değerlendiren katılımcıların duygusal tepkilerini daha az bastırdıkları da görülmüştür. Benzer bir çalışma ergenlerle Morris ve arkadaşları (2007) tarafından yapılmıştır. Benimsenen olumsuz tarzdaki ebeveyn tutumlarının çocuğun duygu düzenleme becerisini olumsuz yönde etkilediği ; duygu düzenleme becerisinde eksikliklere yol açan nedenlere ek olarak ebeveynlerin uyguladığı katı disiplin, uygulanan kötü davranışların rol model alınması, destek eksikliği, tutarsız davranışlar gibi nedenler de belirtilmiştir (Shipman ve Zeman, 2001: 329-330).

Ebeveynlerin duygu düzenleme becerisi ile çocukların duygu düzenleme süreçleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda literatürde mevcuttur. Meyer ve diğerleri (2014) tarafından yapılan çalışma, ebeveynlerin duygusal deneyimlerini, duygusal ifade ve düzenlemelerini nasıl temsil ettiklerini ve bu temsillerin çocukların duygusal düzenleme becerilerini nasıl etkilediğini ele almaktadır. Ebeveynlerin duygusal temsillerinin çocukların duygusal düzenleme sürecinde önemli bir rol oynadığı, ebeveynlerin pozitif ve sağlıklı duygusal temsilleri, çocukların duygusal düzenleme becerilerini olumlu yönde etkilediği araştırma sonuçlarında görülmektedir. Benzer bir çalışma Brand ve Klimes-Dougan (2010) tarafından, ergenlik döneminde duyguları tanıma, ifade etme süreçlerini incelenerek ve annelerin ve babaların bu süreçteki rollerini araştırmışlardır. Bu çalışmaya göre, anne ve babalar, ergenlere duygusal ifadeyi modellemekte, duygusal ifadeyi tanıma ve anlama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olarak aynı zamanda ergenlere duygusal deneyimlerini etkili bir şekilde düzenleme ve yönetme becerilerini de öğretmektedir. Eisenberg ve arkadaşları (1998)'da aynı konuyu ele alarak 168 çocuk ile ebeveynlerin çocukların duygularını ifade etme ve düzenleme konusunda nasıl davrandıkları ile ilgili çalışma yapmışlardır. Çalışmanın sonuçları, ebeveynlerin duygusal sosyalizasyon yaklaşımlarının çocukların duygusal ifade ve düzenleme becerileri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. McDowell ve arkadaşları (2002), çocukların duygusal düzenleme süreçleri ve sosyal yeterlilikleri ile ebeveyn tutumlarını inceledikleri bir çalışma yürütmüşlerdir. Yürüttükleri bu çalışmada anne ve babanın benimsedikleri olumlu, sıcak etkileşim ve ebeveyn tutumunun çocukların duygu düzenleme ve sosyal yeterliliklerinin gelişmesinde

önemli rol oynadığını öne sürerken; Havighurst ve arkadaşları (2010) da bu çalışmaları destekleyecek nitelikte bir araştırma yürütmüşlerdir. Yaptıkları araştırmada, ebeveynleri çocuklarının duygusal becerilerini geliştirme konusunda geliştirdikleri bir eğitime dahil ederek çocukların duygusal ifadelerini tanıma, anlama ve yönetme becerilerini geliştirme konusunda destek sağlanması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçları, ebeveynlerin duygusal becerileri iyileştirmede etkili olduğunu göstermiştir.

Ebeveynlerden annenin duygusal destek ve sıcaklığı ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara bakıldığında Aydın (2011) tarafından, üniversite öğrencilerinin empati becerileri, kişilik özellikleri, anneden algıladıkları çocuk yetiştirme stilleri ve ahlaki muhakeme düzeyleri arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, empati becerileri ile ahlaki muhakeme düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu, anneden algılanan çocuk yetiştirme stilleri ile ahlaki muhakeme düzeyleri arasında da ilişkiler bulunmuştur. Benzer bir çalışma Cummings ve Davies (1996) tarafından annenin kabullenici, duyarlı ve sevgi dolu tutumlarının bebeklerin güvenli bağlanma geliştirmesindeki rolünü incelenmiştir. Araştırma sonuçlarında annenin kabullenici, duyarlı, sevgi dolu olduğu durumda bebeklerin güvenli bağlanma geliştirdiği bulunmuştur. Bu çalışmalardan ve sonuçlarından yola çıkarak çocukların duygu düzenleme becerisinin gelişiminde annenin duygu düzenleme becerisine ek olarak sahip olduğu bağlanma stili ve kişilik özelliklerinin de önemli olduğu görülmektedir. Hardy ve meslektaşları da (1993) yürüttükleri çalışmada, annenin desteği ve duyarlılığının çocuklarda duygu düzenleme yöntemlerini ve kullanımını olumlu yönde desteklediğini göstermektedir. Yapılan çalışmada, anne duyarlılığı, bebeğin ihtiyaçlarını doğru şekilde algılayabilme ve aynı oranda hızlı ve uygun cevap verebilme olarak tanımlanırken; çalışmada anne duyarlılığı, özgüven gelişimi, duygu düzenleme becerileri, stresle başa çıkma becerilerini de olumlu yönde desteklediği söylenmektedir. Aynı zamanda çalışma anne bakımı yetersiz kalan çocukların, olumsuz ruh sağlığına sahip olma ihtimallerinin yüksek olduğu, risk faktörleri veya olumsuz yaşam olayları karşısında daha savunmasız kaldıklarını da vurgulamaktadır.

Seçer (2017), çocukların bağlanma biçimleriyle sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmanın bulgularına

göre, çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Güvenli bağlanma biçimine sahip olan çocuklar, genellikle daha yüksek sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerilerine sahip olma eğiliminde oldukları bilinmektedir.

Diğer bir çalışma Sarıtaş, Grusec ve Gençöz'ün (2013) çalışmasıdır. Çalışma, annenin tutumları ve ergenin duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkide sıcak ve sert ebeveynlik tutumlarının aracı rolünü incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın bulguları, annenin sıcak ve destekleyici bir ebeveynlik tutumu sergilemesinin, ergenin duygu düzenleme becerilerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Ayrıca, annenin sert ve eleştirel bir ebeveynlik tutumu sergilemesinin ise ergenin duygu düzenleme becerilerini olumsuz yönde etkilediği belirlenmiştir.

3. Ebeveyn Tutumları ve Kişilik Bozuklukları

Literatürde ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemleri ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi ele alan birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin, Johnson ve arkadaşları (2000), ergenlik dönemindeki psikopatolojinin yetişkinlikteki kişilik bozukluklarıyla ilişkili olabileceğini bulmuştur. Ayrıca, Lenzenweger (2008), ergenlik dönemindeki kişilik bozukluklarının yetişkinlikte devam edebileceğini ve daha ciddi bir psikopatolojiye yol açabileceğini öne sürmüştür. Kişilik bozuklukları ve erken çocukluk dönemi ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantıların (örneğin, istismar, ihmalkarlık veya aile içi şiddet gibi) ileriki yaşlarda kişilik bozukluklarına yol açma olasılığını incelemiştir. Yetişkinlik dönemindeki kişilik bozukluğu riski ile ilişkili olan ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine diğer bir araştırma da Johnson ve arkadaşları tarafından (2006) tarafından yürütülmüştür. Ebeveynlerin düşük ilgi, sıcaklık ve destek göstermelerinin, çocukların ileriki dönemde kişilik bozukluğu riskini artırdığı, aşırı kontrolcü ve otoriter ebeveynlik tarzının da çocuklarda kişilik bozukluğu riskini artırıcı bir faktör olduğu çalışma sonuçlarında bulunmuştur. Enns ve arkadaşlarının (2002), yaptıkları çalışmada ebeveyn bağlanması ve yetişkinlik dönemi psikopatolojileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda bulgulara çocukluk dönemindeki ebeveyn bağlanması ile yetişkinlik döneminde

psikopatoloji geliştirme riskleri arasında bir ilişki olduğu öne sürülmektedir. Benzer konulu bir çalışma Westen ve arkadaşları (2006) tarafından yürütülmüştür. Bağlanma modelleri ve kişilik bozukluklarının değerlendirildiği çalışmada güvensiz bağlanma modeline sahip kişilerin kişilik bozuklukları geliştirmeye yatkın oldukları aynı zamanda duygu düzenleme becerilerinin de zayıf olduğunu tüm bunların sonucunda davranışsal ve kişilerarası problemler görülebileceğini belirtilmiştir.

Kişilik bozukluğu ile ebeveynlik davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir sistemik araştırma yürüten Laulik ve arkadaşları (2013), çalışmanın sonucunda duygusal istismar, fiziksel cezalandırma, tutarsız disiplin ve düşük destek gibi olumsuz ebeveyn davranışlarının çocukların psikososyal gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu bulmuşlardır. Diğer bir çalışma Crawford ve Del Castillo (2009) tarafından, çocukluk döneminde yaşanan travmatik deneyimlerin (örneğin, istismar, ihmal) yetişkinlikteki kişilik bozuklukları üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, çocuklukta yaşanan travmatik deneyimlerin yetişkinlikteki kişilik bozuklukları üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu görülmüştür. Benzer konulu bir çalışma Crowell ve arkadaşları (2009) tarafından yapılmıştır. Çalışmada borderline kişilik bozukluğunun gelişimindeki etkenler araştırılarak çocukluk çağındaki istismar, ihmal gibi olumsuz ebeveyn tutumlarının bu bozukluğa zemin hazırladığı aynı zamanda duygu düzenleme süreci ile de ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Bandelow (2005), yaptığı çalışmada sınırda kişilik bozukluğu olan bireylerdeki erken travmatik yaşam olayları, ebeveyn tutumları, aile geçmişi ve doğum risk faktörlerini araştırmıştır; elde ettiği bulgulara göre sınırda kişilik bozukluğu olan bireylerin daha yüksek oranda erken travmatik yaşam olaylarına maruz kaldığı, olumsuz ebeveyn tutumlarına sahip olduğu görülmüştür. Laporte ve Guttman (2007) tarafından yapılan diğer bir çalışmada, borderline kişilik bozukluğu olan kişiler bir kontrol grubu ile ebeveyn bağlanmaları noktasında kıyaslanmıştır. Araştırma sonuçlarında borderline kişilik bozukluğu olan kişiler, genellikle daha düşük bir duygusal desteği ve daha yüksek bir çatışmayı belirtmişlerdir.

Ogata ve diğerleri (1990) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk döneminde maruz kalınan aile içi şiddetin, ileriki yaşlarda antisosyal kişilik

bozukluğu geliştirme riskini arttırdığı görülmüştür. Gunderson (2009), kişilik bozukluğu olan bireylerde ebeveyn tutumlarının rolünü incelediği bir çalışmada, kişilik bozuklukları ve patolojik çocukluk yaşantılarına sahip olan kişiler ile çalışmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların yarısında ebeveynlerinin duygusal olarak eksik kaldığı, tutarsız davranışlar sergiledikleri, korunma ihtiyaçlarının karşılanamadığı görülmüştür. Katılımcıların çeyreğinde ise çocukluk dönemlerine ait fiziksel olarak ihmal edildikleri de vurgulanmaktadır. Yine Gunderson ve arkadaşlarının (1975) borderline kişilik bozukluklarını inceledikleri bir çalışmada borderline kişilik bozukluğunun çocukluk dönemindeki örselenme ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine benzer konulu bir çalışma Lobbetael ve arkadaşları (2010) tarafından, farklı türlerdeki çocukluk istismarının kişilik bozukluklarıyla olan ilişkisi ele alınmıştır. Çalışmanın bulguları, çocukluk istismarının çeşitli kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğu, özellikle cinsel istismarın sıklıkla borderline kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğu, fiziksel istismarın ise antisosyal kişilik bozukluğu ile ilişkili olduğu, duygusal istismarın ise genel olarak kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmaları destekleyen diğer bir çalışma Shi ve arkadaşları (2012) tarafından yapılarak çocukluk dönemindeki fiziksel ve duygusal istismarın antisosyal kişilik bozukluğu özellikleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Belsky ve arkadaşları (2012), borderline kişilik bozukluğunun risk faktörlerini ve etiyolojik nedenlerini saptamak için yaptıkları çalışmada çocukların davranışlarını, duygusal durumlarını ve aile ortamlarını incelemişlerdir. Sonuçlara bakıldığında borderline kişilik özelliklerinin erken çocukluk döneminde ortaya çıkan belirli etiyolojik faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, istismar ve ihmal gibi çocukluk dönemindeki travmatik deneyimler, genetik yatkınlıklar ve ailedeki ilişki kalitesi gibi faktörler, borderline kişilik özelliklerinin gelişiminde rol oynayabileceği belirtilmiştir.

Natsuaki ve arkadaşları (2009), tarafından paranoid kişilik bozukluğu belirtileri taşıyan ergenlerin çocukluk dönemlerinde kötü muameleye maruz kalmaları ile ilgili öykülerinin diğer ergenlerin öykülerinden farklılıkları inceledikleri çalışmada; paranoid kişilik bozukluğu belirtilerine daha fazla sahip olan ergenlerin çocukluk dönemlerinde kötü muameleye maruz kaldıkları söylenmektedir. Ayrıca yapılan çalışmada bu ergenlerin ailelerinde daha az duygusal destek ve daha az iletişim olduğu da belirtilmiştir. Johnson ve

arkadaşları (1999) tarafından yürütülen çalışmada, ebeveynlerin çocuklarına karşı zarar verici tutumlarının (istismar, ihmalkarlık veya aşırı koruyuculuk gibi) çocukların kişilik bozuklukları riskini arttırdığını araştırmayı amaçlamışlardır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, çocukluklarında zarar verici tutumlara maruz kalmış bireylerin kişilik bozuklukları geliştirme riskinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle, çocuklara istismar veya ihmalkarlık uygulanan bireylerin antisosyal, borderline ve paranoid kişilik bozukluklarına yatkın olma olasılığının arttığı; aynı şekilde, aşırı koruyucu tutumlarla yetiştirilen çocukların da bağımlı, paranoid ve obsesif-kompulsif kişilik bozukluklarına yatkın olma riski taşıdığı görülmektedir. Torgersen ve Alnæs (1992) yaptıkları çalışmada, şizotipal bireylerin genellikle soğuk ve duygusal olarak uzak bir ebeveyn tutumu algıladıklarını belirtmektedirler.

Çocukluk döneminde yaşanan travmatik olayların B kümesi kişilik bozuklukları üzerindeki etkisi incelendiği çalışmada, çocukluk çağı travmalarının kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasında önemli bir rolü olup olmadığını bakılmıştır. Özellikle histriyonik kişilik bozukluğunun, çocuklukta maruz kalınan duygusal istismarın etkisiyle ortaya çıkabileceği ve erken yaşam dönemlerinde ihmal ve duygusal istismarın olumsuz şemaların gelişimine neden olabileceği ve çocukluk çağı travmalarının antisosyal ve narsistik kişilik bozukluklarının da gelişiminde rol oynayabileceği de yapılan çalışmada vurgulanmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, histriyonik kişilik bozukluğunun ortaya çıkmasında çocuklukta maruz kalınan duygusal istismarın etkili olduğu; çocuğun bakım vereni tarafından duygusal ve fiziksel olarak ihmal edilmesi, potansiyelini gerçekleştirme için izin verilmemesinin narsistik kişilik bozukluğunun gelişimine neden olabileceği görülmektedir. (Ashiq, Riaz ve Ashiq, 2018).

Bornstein (1992), bağımlı kişilik bozukluğunun gelişimini ele aldığı çalışmada bağımlı kişilik bozukluğunun erken dönem gelişim süreçleri ve ebeveyn bakımı ile ilgili olduğunu belirtmektedir.

Kernberg (1989), narsistik kişilik bozukluğunun çocukluk döneminde nasıl geliştiği ve seyrettiği ile ilgili yaptığı çalışmada; narsistik kişilik özelliklerinin erken yaşlarda başladığını ve zamanla geliştiğini, çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerinin, aile dinamiklerinin ve çevresel etkenlerin narsistik kişilik özelliklerinin ortaya çıkışında rol oynadığını belirtmektedir.

4. Ebeveyn Tutumları ile Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Becerisinin Aracı Rolü

Çocukluk çağı travmatik yaşantıları ile duygu düzenleme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu belirten literatürde çalışmalar bulunmaktadır (Westbrook ve Berenbaum, 2017; Bedirhanbeyoğlu, 2018). Aynı zamanda bazı çalışmalar da duygu düzenleme güçlüğüne çocukluk çağı travmatik yaşantıları ile borderline kişilik örgütlenmesi arasında aracı rolü olduğunu vurgulamaktadır (Carvalho Fernando vd., 2014).

Kuo (2015) tarafından yapılan araştırmada, duygusal istismar ve borderline kişilik bozukluğuna duygu düzenleme güçlüğüne kısmi aracılık ettiği; çocuklukta duygusal istismarın borderline kişilik bozukluğunun şiddeti ile ilişkili olduğu görülmüştür. Olumsuz duyguları düzenleyememe, kabul edememe davranışı çocukluk döneminde yaşanan duygusal istismar ve borderline kişilik bozukluğunun ilişkisi üzerinden de açıklanabileceği düşünülmektedir. Benzer bir çalışma Sheppes ve arkadaşları (2015) tarafından çocukluk çağında karşılaşılan fiziksel, cinsel ve duygusal istismar ve ihmal yaşantılarının borderline ve narsisistik kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi araştırmayı ve duygu düzenlemenin aracı rolüne bakılmasını amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarında duygu düzenleme güçlüğüne borderline kişilik bozukluğunu açıklamada önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Literatürde borderline kişilik bozukluğunda duygu düzenlemenin aracı rolünü inceleyen Van ve arkadaşları da (2013), borderline kişilik bozukluğunda yetersiz duygu düzenleme becerisinin kısmi aracı rolü olduğunu belirtmişlerdir. Fosatti ve arkadaşlarının (2015) benzer konulu çalışmasında, maruz kalınan duygusal istismar ile borderline kişilik özellikleri arasında duygu düzenleme güçlüğüne önemli bir aracı rolü olduğu belirtilmiştir. Bertele ve arkadaşları (2022), çocukluk çağı istismarının borderline kişilik bozukluğu ile ilişkisi üzerinde duygusal düzenleme zorluklarının aracı bir rol oynayıp oynamadığını araştırmış; araştırma sonucunda aracılık rolüne sahip olduğu görülmüştür.

IV. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri analizine dair bilgilere yer verilecektir.

A. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2022 yılında Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 18 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubu kartopu örnekleme yöntemi ile seçilen 263'ü kadın 237'si erkek toplam 500 kişiden oluşmaktadır. 500 kişiye ait veriler Google Forms aracılığı ile online olarak toplanmıştır.

B. İşlem

Öncelikle İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Kurulu'na araştırma önerisi ve araştırmada kullanılacak veri toplama araçları bildirilmiş ve gerekli bilgiler verilmiştir. Etik kurul onayı verildikten sonra araştırmada yer alan ölçek ve formlar Google Forms aracılığı ile online olarak Türkiye'nin çeşitli illerindeki kişilere ulaştırılmıştır. Katılımcılara ölçek ve formları doldurmadan önce tezin; amacı, konusu ve özellikleri, çalışmanın içeriği ve süresi hakkında, çalışmaya katılan kişilerin bilgilerinin ve toplanan verilerin gizliliği ile ilgili bilgi verilerek; çalışmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı bildirilmiştir.

Araştırmaya katılan kişilere, Sosyoemografik Bilgi Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu, SCID-II ve Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği uygulanmıştır. SCID-II ölçeği, kişilik bozukluklarını değerlendirmek için kullanılan 120 soruluk bir öz bildirim formundan oluşmaktadır. Yüz yüze uygulanması durumunda yapılandırılmış bir görüşme olarak tanımlanırken görüşme yapılmadan da değerlendirmede kullanılabilmektedir. Çalışmada ölçeğin uygulanmasında katılımcılarla yüz yüze görüşme yapılmaması nedeniyle ölçeğin öz bildirim formu kullanılmıştır. Cümle anlaşılmıyor. SCID-II ölçeği herhangi bir kişilik bozukluğu tanısı koymadan

yalnızca kişilik bozukluklarına yatkınlık ile ilgili sonuçlar vermektedir. SCID-II Ölçeği ile ilgili geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapan kişilerden, alanda ölçeği aktif şekilde uygulayan psikiyatr ve psikologlardan ölçeğin çalışmaya uygunluğu, nasıl kullanılması ve yorumlanması gerektiği hakkında süpervizyon alınmıştır. Katılımcıların çalışmayı tamamlaması yaklaşık olarak 25 dakika sürmüştür. Araştırma verileri Aralık 2022 – Mart 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Yukarıda bahsedilen veri toplama araçlarının ayrıntılı bilgileri ise alt bölümde bulunmaktadır.

1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Katılımcılara sosyodemografik veri formu çalışmanın başında verilmiştir. Bu veri formu ile katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Ölçekte cinsiyet, yaş, ekonomik durum, eğitim durumu, psikolojik hastalık öyküsü gibi özelliklerin sorgulandığı sorular bulunmaktadır.

2. Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği

Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, kişilerin günlük hayatlarında yaşadıkları stres verici yaşam olaylarında, kişilerarası ilişkilerde kullandıkları duygu düzenleme becerileri ölçmektedir. Ölçek, beşli likert olup (0 neredeyse hiçbir zaman, 4 neredeyse her zaman) otuz altı maddeden oluşmaktadır (Garnefski vd., 2001). Ölçeğin Türkiye toplumuna uyarlanması Bozo ve Tuna (2010)'nın çalışmaları ile yapılmıştır. Ölçüt bağımlı geçerlilik yönteminden faydalanılarak ölçeğin geçerlilik çalışmaları yapılmıştır.

Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği ile Olumsuz Duygudurum Ölçeği arasında $r=-,572$ istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Güvenirlik çalışmaları kapsamında ise Cronbach Alpha, madde-toplam, madde-kalan, madde ayırtedicilik ile test-r-test metotları kullanılmıştır. Bu uyarlamada Cronbach Alpha değerinin, test-r-test güvenirlik katsayısının, ölçeğin madde toplam korelasyon değerlerinin, madde korelasyon değerlerinin normal sınırlar arasında değiştiği görülmüştür. Bu değerler Cronbach Alpha değeri $\alpha=,784$, test-r-test güvenirlik katsayısı ise “ $r=. 1,00$ ”, ölçeğin madde toplam korelasyon değerlerinin “ $,188$ ” ile “ $,468$ ” arasında, madde kalan korelasyon değerlerinin ise “ $,104$ ” ile “ $,392$ ” arasında değişkenlik gösterdiği belirtilmiştir. Ölçekte maddelerin ayırt edici özellikte olup olmadığını analiz etmek için ayırt edicilik analizi yapılmıştır

ve bu analizin sonunda her maddenin ayırt ediciliğinin yüksek olduğu görülmüştür. Cronbach Alpha katsayısı, kabul etme için .62, pozitif tekrar odaklanma için .71, plana tekrar odaklanma için .71, pozitif yeniden gözden geçirme için .76, bakış açısına yerleştirme için .69, düşünceye odaklanma için .75, kendini suçlama için .81, yıkım için .82, diğerlerini suçlama için .73 mevcut çalışmanın iç tutarlılık katsayıları olarak belirlenmiştir.

3. SCID-II Formu

SCID-II, kişilik bozukluklarını değerlendirmek amacı ile geliştirilmiş 120 soruluk öz değerlendirme formundan oluşmaktadır (Spitzer vd., 1990). Ölçekte evet veya hayır cevaplar bulunmaktadır. Yüz yüze yapılan ölçeklerde uygulayıcı hastanın verdiği “evet” yanıtlarına yoğunlaşmaktadır (Coşkunol vd., 1994). Soria ve arkadaşları (1990), SCID-II’nin Türk toplumuna uyarlama çalışmalarını yürütmüşlerdir. Coşkunol ve arkadaşları (1994), ölçeğin güvenirlik çalışmalarını yürütmüşlerdir. Bu çalışmada 0,80 kullanıcılar arası uyuma düzeyi olarak bulunmuştur.

İç tutarlılık katsayısı olarak tanımlanan Cronbach Alpha katsayısı; Avoidant Kişilik Bozukluğu için .69, Bağımlı Kişilik Bozukluğu .65, Obsesif-kompulsif Kişilik Bozukluğu için .62, Pasif Agresif Kişilik Bozukluğu için .66, Self Defeating Kişilik Bozukluğu için .75, Paranoid Kişilik Bozukluğu için .66, Şizotipal Kişilik Bozukluğu için .69, Şizoid Kişilik Bozukluğu için .64, Histrionik Kişilik Bozukluğu için .64, Narsistik Kişilik Bozukluğu için .75, Borderline Kişilik Bozukluğu için .85, Antisosyal Kişilik Bozukluğu için .63 olarak mevcut çalışmada belirlenmiştir.

4. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumu Ölçeği-Çocuk Formu

KAET-Ç, yetişkinlerin çocukken kendilerine anne babalarının nasıl davrandığına ilişkin algılarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Reddetme, duygusal sıcaklık, aşırı koruma olmak üzere üç alt ölçekten ve anne babalar için ayrı değerlendirmelere sahip olmak üzere 4’lü likert ölçeğinden oluşmaktadır (Arrindell vd., 1999). Ölçek 81 maddenin kısaltılmış halini içeren 23 maddedir (Perris vd., 1980). Türk toplumuna uyarlama çalışmaları Karancı ve arkadaşları (2006) tarafından yapılmıştır. 2, 6, 9, 12, 14, 19 ve 23 olarak duygusal sıcaklık alt boyutunda ; aşırı koruyuculuk alt boyutunda 3, 5, 8, 10, 11, 17,18, 20,22 olarak

aşırı koruyuculuk alt boyutuda; 1, 4, 7, 13, 15, 16 ve 21 olmak üzere reddedicilik alt boyutunda ölçekte hem anne hem baba tutumlarını değerlendiren maddeler bulunmaktadır. Özgün çalışmaya uygun olarak 17. Madde tersten kodlanarak puanlanmaktadır.

Anne reddedicilik, duygusal sıcaklık ve aşırı koruyuculuk alt boyutları için alfa katsayıları sırasıyla 0.80, 0.76 ve 0.76'dır. Baba reddedicilik, duygusal sıcaklık ve aşırı koruyuculuk alt boyutları için alfa katsayıları sırasıyla 0.82, 0.79, 0.79 olmak üzere çalışmada üç aynı boyut görülmektedir (Karancı vd., 2006). İç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, Duygusal Sıcaklık-Anne alt ölçeği için .84, Aşırı Koruyuculuk-Anne alt ölçeği için .78, Reddecilik-Anne alt ölçeği için .74, Duygusal Sıcaklık-Baba alt ölçeği için .85, Aşırı Koruyuculuk-Baba alt ölçeği için .79, Reddecilik-Baba alt ölçeği için .73 mevcut çalışma için belirlenen katsayılardır.

C. Verilerin Analizi

SPSS 25 programı kullanılarak yapılan araştırmadan elde edilen verilerin analizleri yapılmıştır. Verilerin normal dağılımı sağlayıp sağlamadığını belirlemek için öncelikle ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. İnceleme sonunda elde edilen değerlerin -3 +3 referans aralığında değiştiği görülmüştür (Kalaycı, 2009). Yapılan değerlendirmeler sonucunda verilerin analizinde parametrik testler kullanmak tercih edilmiştir. Pearson korelasyon analizi ölçüm araçları arasındaki ilişkiyi test etmek için kullanılmıştır. PROCESS 3.5 macrosu, aracılık analizi için tercih edilmiştir. Güven aralığı %95, p değeri 0.05 olarak bu çalışma için referans alınarak belirlenmiştir.

Çizelge 1. SCID-II Ölçeği, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeğinin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Basıklık	Çarpıklık
SCID-II Ölçeği		
Avoidant Kb	-0.869	0.251
Bağımlı KB	0.590	0.912
Obsesif-kompulsif KB	-0.419	0.221
Pasif Agresif Kb	-0.806	-0.096
Self Defeating Kb	-0.183	0.613

Çizelge 1 .(devamı) SCID-II Ölçeği, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeğinin Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	Basıklık	Çarpıklık
Paranoid KB	-0.844	-0.168
Şizotipal KB	-0.465	0.493
Şizoid KB	-0.507	0.700
Histrionik KB	0.157	-0.509
Narsistik KB	-0.302	0.582
Borderline KB	-0.478	0.345
Antisosyal KB	1.693	1.395
Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği		
Kabul Etme	-0.262	0.033
Pozitif Tekrar Odaklanma	0.013	-0.058
Plana Tekrar Odaklanma	-0.183	-0.297
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	-0.049	-0.343
Bakış Açısına Yerleştirme	-0.184	-0.221
Düşünceye Odaklanma	0.022	-0.143
Kendini Suçlama	-0.383	0.567
Yıkım	-0.518	0.421
Diğerlerini Suçlama	-0.353	0.010
Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği		
Duygusal Sıcaklık-Anne	-0.626	-0.308
Aşırı Koruyuculuk-Anne	-0.007	0.358
Reddecilik-Anne	1.549	1.355
Duygusal Sıcaklık-Baba	-0.752	-0.098
Aşırı Koruyuculuk-Baba	0.151	0.690
Reddecilik-Baba	1.854	1.383

V.BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde çalışma kapsamında toplanılan verilerin analizleri sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

A. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin elde edilen bulgular Çizelge 2’de sunulmuştur.

Çizelge 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	263	52.6
	Erkek	237	47.4
Yaş	18-24	102	20.4
	25-34	252	50.4
	35-44	89	17.8
	45-60	57	11.4
Medeni durum	Evli	230	46.0
	Bekar	228	45.6
	Dul / Boşanmış	42	8.4
Çocuk sayısı	0	320	64.0
	1-3	180	36.0
Eğitim durumu	Lise	42	8.4
	Üniversite	316	63.2
	Yüksek Lisans/Doktora	142	28.4
Çalışma durumu	Çalışıyor	400	80.0
	Çalışmıyor	100	20.0
Meslek	Memur	84	16.8
	İşçi/Özel sektör	269	53.8
	Esnaf	12	2.4
	Serbest	117	23.4
	Emekli	18	3.6
Gelir düzeyi	0-5250 TL	83	16.6
	5250-8000 TL	105	21.0
	8000 TL ve üzeri	312	62.4
Yaşanan yer	İlçe	74	14.8
	İl	426	85.2
Anne ve baba birliktelik durumu	Berber	401	80.2
	Ayrı / Boşanmış	99	19.8

Çizelge 2 .(devamı) Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Anne	Sağ	467	93.4
	Vefat	33	6.6
Baba	Sağ	417	83.4
	Vefat	83	16.6
Çocukluğunda kiminle yaşadığı	Anne	43	8.6
	Baba	3	0.6
	Anne ve Baba	432	86.4
	Akraba	12	2.4
	Sosyal Kurumlar	3	0.6
	Diğer	7	1.4
Psikiyatrik tanı	Evet	88	17.6
	Hayır	412	82.4
Psikiyatrik tedavi	Evet	85	17.0
	Hayır	415	83.0
Ailede psikiyatrik tanı	Evet	118	23.6
	Hayır	382	76.4
Ailedeki psikiyatrik tanısı olan kişinin tedavi durumu	Evet	106	21.2
	Hayır	394	78.8

1. Tanımlayıcı İstatistiksel Analiz Verileri

Katılımcıların araştırma ölçeklerinden elde ettikleri puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistiksel analiz sonuçları Çizelge 3’de sunulmuştur.

Çizelge 3. Katılımcıların Yaş ve SCID-II Ölçeği, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeğine Ait Puanlarının Tanımlayıcı Değerleri

	n	Min	Maks	$\bar{X}$	Ss.
SCID-II Ölçeği					
Avoidant Kb	500	0	7	3.02	2.02
Bağımlı KB	500	0	8	2.24	1.71
Obsesif-kompulsif KB	500	0	11	5.05	2.33
Pasif Agresif Kb	500	0	9	3.95	2.18
Self Defeating Kb	500	0	13	4.07	2.81
Paranoid KB	500	0	8	4.14	2.12
Şizotipal KB	500	0	8	2.45	1.98
Şizoid KB	500	0	5	1.44	1.43
Histrionik KB	500	0	10	5.84	2.09
Narsistik KB	500	0	11	3.54	2.61
Borderline KB	500	0	18	6.55	4.29
Antisosyal KB	500	0	7	1.34	1.48
Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği					
Kabul Etme	500	4	19	11.21	2.61
Pozitif Tekrar Odaklanma	500	4	20	11.19	2.88

Çizelge 4. (devamı) Katılımcıların Yaş ve SCID-II Ölçeği, Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeğine Ait Puanlarının Tanımlayıcı Değerleri

	n	Min	Maks	$\bar{X}$	Ss.
Plana Tekrar Odaklanma	500	7	20	14.51	2.69
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	500	4	20	13.61	3.10
Bakış Açısına Yerleştirme	500	4	20	12.10	2.94
Düşünceye Odaklanma	500	4	20	13.40	3.07
Kendini Suçlama	500	4	18	9.02	3.20
Yıkım	500	4	19	9.14	3.44
Diğerlerini Suçlama	500	4	18	9.68	2.75
Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği					
Duygusal Sıcaklık-Anne	500	7	27	18.92	4.62
Aşırı Koruyuculuk-Anne	500	9	36	20.34	5.12
Reddecilik-Anne	500	7	22	10.08	3.16
Duygusal Sıcaklık-Baba	500	7	27	17.31	4.97
Aşırı Koruyuculuk-Baba	500	9	33	18.36	5.04
Reddecilik-Baba	500	7	23	9.57	2.90

B. Korelasyon Analizleri

1. Yetişkinlerde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişki

Çizelge 4. . SCID-II Ölçeği ile Yetişkinlerde Çocuklukta Ebeveyn Tutumları Ölçeği Arasındaki İlişki

	Duygusal Sıcaklık-Anne	Aşırı Koruyuculuk-Anne	Reddedicilik-Anne	Duygusal Sıcaklık-Baba	Aşırı Koruyuculuk-Baba	Reddedicilik-Baba
Avoidant Kb	-.177**	.044	.183**	-.200**	.001	.195**
Bağımlı KB	-.013	.120**	.301**	-.047	.050	.182**
Obsesif-kompulsif KB	-.008	.146**	.186**	.005	.128**	.170**
Pasif Agresif Kb	-.027	.076	.237**	-.129**	.043	.179**
Self Defeating Kb	-.054	.189**	.339**	-.108*	.127**	.253**
Paranoid KB	-.060	.045	.179**	-.125**	-.047	.102*
Şizotipal KB	.026	.069	.197**	-.040	.054	.160**
Şizoid KB	-.120**	.102*	.246**	-.107*	-.029	.163**
Histrionik KB	.011	.166**	.165**	-.060	.129**	.151**
Narsistik KB	.003	.051	.191**	-.053	.053	.187**
Borderline KB	.001	.098*	.323**	-.105*	.021	.238**
Antisosyal KB	.057	-.040	.216**	-.013	.069	.231**

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi Pearson Korelasyon Testi

Annenin duygusal sıcaklık tutumu ile Avoidant, Şizoid kişilik bozukluğu arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Duygusal Sıcaklık-Anne

puanları arttıkça Avoidant, Şizoid kişilik bozukluğu puanları azalmaktadır. Duygusal Sıcaklık-Baba ile Avoidant, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizoid, Borderline kişilik bozukluğu arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Duygusal Sıcaklık-Baba puanları arttıkça Avoidant, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizoid, Borderline kişilik bozukluğu puanları azalmaktadır.

Aşırı Koruyuculuk-Anne ile Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Şizoid, Histrionik, Borderline kişilik bozukluğu arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Aşırı Koruyuculuk-Anne puanları arttıkça Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Şizoid, Histrionik, Borderline kişilik bozukluğu puanları artmaktadır.

Reddedicilik-Anne ile Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluğu ile arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Reddedicilik-Anne puanları arttıkça Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluğu puanları artmaktadır.

Aşırı Koruyuculuk-Baba ile Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Histrionik kişilik bozukluğu arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Aşırı Koruyuculuk-Baba puanları arttıkça Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Histrionik kişilik bozukluğu puanları artmaktadır.

Reddedicilik-Baba ile Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluğu arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Reddedicilik-Baba puanları arttıkça Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluğu puanları artmaktadır.

Elde edilen bulgula doğrultusunda H2 hipotezinin desteklendiği görülmektedir.

2. Yetişkinlerde Algılanan Ebeveyn Tutumları ile Bilişsel Duygu Düzenleme Arasındaki İlişki

Çizelge 5. . Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği ile Yetişkinlerde Çocukluktaki Ebeveyn Tutumları Ölçeği Arasındaki İlişki

	Duygusal Sıcaklık- Anne	Aşırı Koruyuculuk- Anne	Reddedicilik- Anne	Duygusal Sıcaklık- Baba	Aşırı Koruyuculuk- Baba	Reddedicilik- Baba
Kabul Etme	-.158**	.172**	.188**	-.144**	.071	.102*
Pozitif Tekrar Odaklanma	.196**	-.109*	-.102*	.071	-.101*	-.033
Plana Tekrar Odaklanma	.297**	.020	-.146**	.272**	-.001	-.173**
Pozitif Yeniden Gözden Geçirme	.198**	-.027	-.121**	.225**	.026	-.071
Bakış Açısına Yerleştirme	.084	.028	.076	.194**	-.008	.032
Düşünceye Odaklanma	-.110*	.108*	.084	-.152**	.067	.003
Kendini Suçlama	-.269**	.185**	.391**	-.281**	.125**	.306**
Yıkım	-.178**	.074	.284**	-.284**	.080	.269**
Diğerlerini Suçlama	-.093*	.119**	.174**	-.113*	.131**	.191**

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi Pearson Korelasyon Testi

Annenin duygusal sıcaklığı ile Pozitif Tekrar Odaklanma, Plana Tekrar Odaklanma, Pozitif Yeniden Gözden Geçirme arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Annenin duygusal sıcaklık düzeyi arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerinin puanları da artmaktadır.

Duygusal Sıcaklık anne tutumu ile Kabul Etme, Düşünceye Odaklanma, Kendini Suçlama, Yıkım, Diğerlerini Suçlama arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Duygusal Sıcaklık anne tutumu düzeyi arttıkça uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin puanları azalmakta ve aynı zamanda uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan kabul etme puanı da azalmaktadır.

Annenin aşırı koruyuculuğu ile Kabul Etme, Düşünceye Odaklanma, Kendini Suçlama, Diğerlerini Suçlama arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Annenin aşırı koruyuculuk düzeyi arttıkça uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin puanları da artma görülürken; uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan kabul etme düzeyinde de artma görülmektedir.

Aşırı Koruyucu anne tutumu ile Pozitif Tekrar Odaklanma arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Aşırı Koruyucu anne tutumu düzeyi

arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan Pozitif Tekrar Odaklanma puanı azalmaktadır.

Annenin reddediciliği ile Kabul Etme, Kendini Suçlama, Yıkım, Diğerlerini Suçlama arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Annenin reddedicilik düzeyi arttıkça uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin puanları artış görülürken; uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan kabul etme puanının arttığı görülmektedir.

Annenin reddediciliği ile Pozitif Tekrar Odaklanma, Plana Tekrar Odaklanma, Pozitif Yeniden Gözden Geçirme arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Reddedicilik anne tutumu düzeyi arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerinin puanları azalmaktadır.

Babanın duygusal sıcaklığı ile Plana Tekrar Odaklanma, Pozitif Yeniden Gözden Geçirme, Bakış Açısına Yerleştirme arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Babanın duygusal sıcaklık düzeyi arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerinin de puanları artmaktadır.

Babanın duygusal sıcaklığı ile Kabul Etme, Düşünceye Odaklanma, Kendini Suçlama, Yıkım, Diğerlerini Suçlama arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Duygusal Sıcaklık baba tutumu puanları arttıkça uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin puanları azalırken uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan kabul etme puanının azaldığı görülmektedir.

Babanın aşırı koruyuculuğu ile Kendini Suçlama, Diğerlerini Suçlama arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Babanın aşırı koruyuculuk tutumu puanları arttıkça uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerileri olan Kendini Suçlama ve Diğerlerini Suçlama puanları artmaktadır.

Babanın aşırı koruyuculuğu ile Pozitif Tekrar Odaklanma arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Babanın aşırı koruyuculuk düzeyi arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan Pozitif Tekrar Odaklanma puanı azalmaktadır.

Baba reddediciliği ile Kabul Etme, Kendini Suçlama, Yıkım, Diğerlerini Suçlama arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Babanın reddedicilik düzeyi arttıkça uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerileri

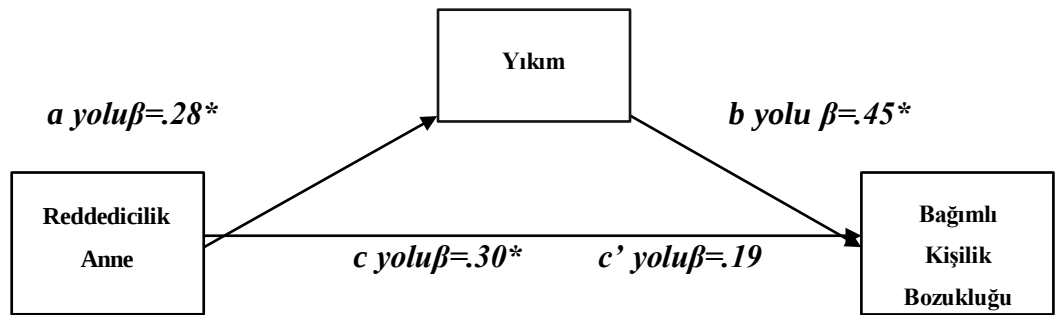
puanların da artış görülürken uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan kabul etme puanında da artma görülmektedir.

Baba reddediciliği ile Plana Tekrar Odaklanma ile arasında negatif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Reddedici baba tutumu puanı arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan Plana Tekrar Odaklanma puanı azalmaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda H1 hipotezinin desteklendiği görülmektedir.

C. Aracılık Analizleri

Aracılık modelinin analizinde çok fazla kullanılan Baron&Kenny nedensel adımlar tekniğinin geçerliliği günümüzde tartışmalı olduğundan dolayı psikoloji araştırmaları için uygulanan bootstrap tekniğine dayanan yeni yaklaşımın kullanılması tercih edilmiştir. (Gürbüz S., 2019). Bu sebepten dolayı Process Macro 3.5 kullanılarak aracı rol analizleri gerçekleştirilmiştir. Literatürde yapılan ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide duygu düzenlemenin aracı rolüne ilişkin araştırmalar (Kuo; 2015; Sheppes, 2015) sonucunda; bu çalışmada uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri olan yıkım ve diğerlerini suçlamanın algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile borderline, bağımlı ve self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide aracı rolü olup olmadığına bakılmıştır.

Şekil 1. **Model 1** Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

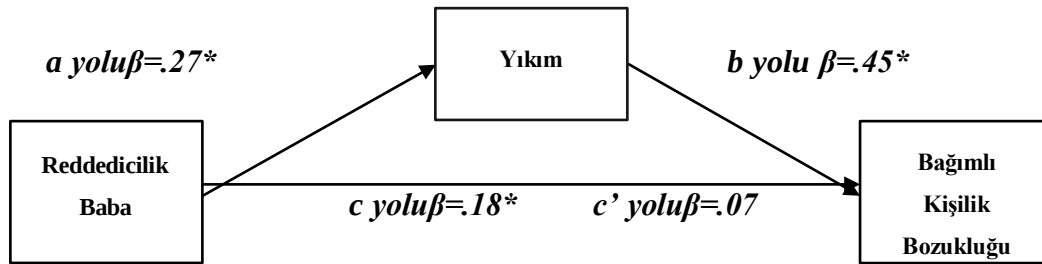
Model 1'in incelenmesine ilişkin aracı etki değerleri Çizelge 6' da verilmiştir.

Çizelge 6. Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

					%95 Güven Aralığı	
Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Direkt Etki	Dolaylı Etki	Alt Sınır	Üst Sınır
Reddedicilik-Anne	Yıkım	Bağımlı KB	0.30*	0.11*	0.04	0.09

* $p < 0.05$

Aracılık rolüne ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, reddedicilik-anne ile yıkım arasındaki a yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .28$; $p < 0.05$); Yıkım ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki b yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .45$; $p < 0.05$); Reddedicilik-anne ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki c yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .30$; $p < 0.05$); olarak saptanmıştır. Bir sonraki aşamada aracı değişken olan yıkım modele dahil katıldığında c' yolunun β değerinin .30'dan .19'a gerilediği ve anlamlılığını yitirdiği saptanmıştır ($p > 0.05$). Tüm bu sonuçlara bakılarak, yıkımın tam aracı rolü olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda H3A hipotezinin tamamen desteklendiği görülmektedir.

Şekil 2. **Model 2** Reddedicilik-Baba ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

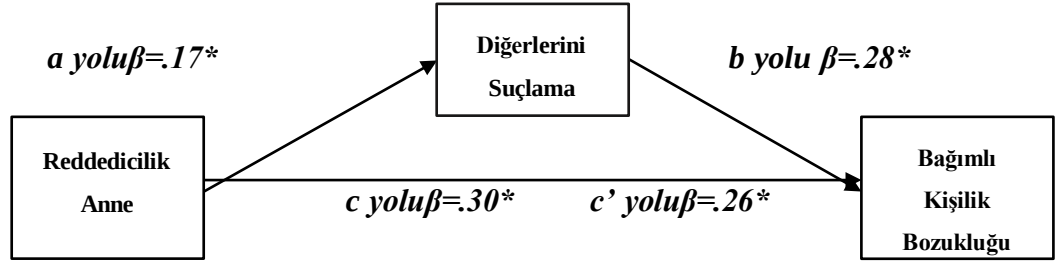
Model 2'nin incelenmesine ilişkin aracı etki değerleri Çizelge 7' de verilmiştir.

Çizelge 7. Reddedicilik-Baba ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

					%95 Güven Aralığı	
Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Direkt Etki	Dolaylı Etki	Alt Sınır	Üst Sınır
Reddedicilik-Baba	Yıkım	Bağımlı KB	0.18*			
				0.11*	0.04	0.09

* $p < 0.05$

Aracılık rolüne ilişkin bulguları değerlendirildiğinde, reddedicilik-baba ile yıkım arasındaki a yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .27$; $p < 0.05$); Yıkım ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki b yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .45$; $p < 0.05$); Reddedicilik-baba ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki c yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .18$; $p < 0.05$); olarak saptanmıştır. Bir sonraki aşamada aracı değişken olan yıkım modele katılmıştır ve c' yolunu kontrol edildiğinde β değerinin .18'den .07'ye gerilediği ve anlamlılığını yitirdiği saptanmıştır ($p > 0.05$). Bu sonuçlara bakılarak yıkım değişkeninin tam aracı rolü olduğu tespit edilerek H3A hipotezinin tamamen desteklendiği görülmektedir.

Şekil 3. **Model 3** Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü

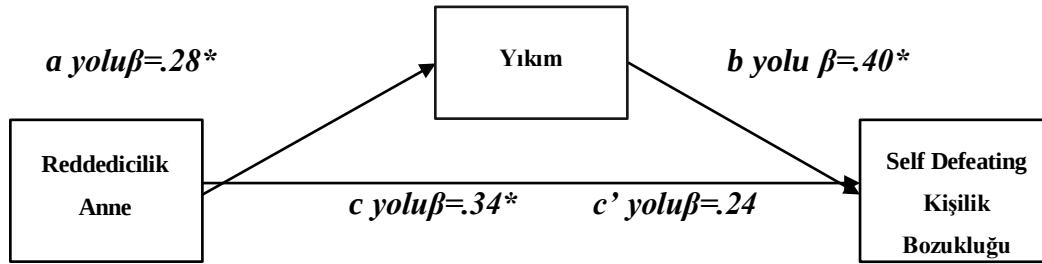
Model 3'ün incelenmesine ilişkin aracı etki değerleri Çizelge 8' de verilmiştir.

Çizelge 8. Reddedicilik-Anne ile Bağımlı Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü

					%95 Güven Aralığı	
Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Direkt Etki	Dolaylı Etki	Alt Sınır	Üst Sınır
Reddedicilik-Anne	Diğerlerini Suçlama	Bağımlı KB	0.30*			
				0.04*	0.01	0.04

* $p < 0.05$

Aracılık rolüne ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, reddedicilik-anne ile diğerlerini suçlama arasındaki a yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .17$; $p < 0.05$); Diğerlerini suçlama ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki b yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .28$; $p < 0.05$) ; Reddedicilik-baba ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki c yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .30$; $p < 0.05$); olarak saptanmıştır. Bir sonraki aşamada aracı değişken olan diğerlerini suçlama modele katıldığında c' yolunun β değeri kontrol edildiğinde .30'dan .24'e gerilediği ve anlamlılığını yitirmediği saptanmıştır ($p < 0.05$). Bu sonuçlara bakılarak, diğerlerini suçlamanın kısmi aracı rolü olduğu tespit edilerek H3B hipotezi kısmen desteklenmektedir.

Şekil 4. **Model 4** Reddedicilik- Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

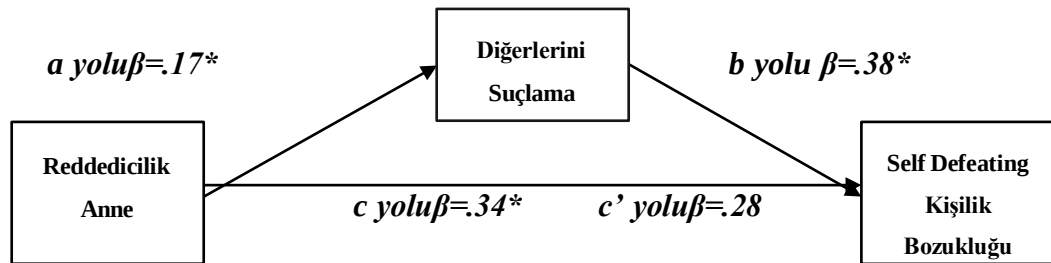
Model 4'ün incelenmesine ilişkin aracı etki değerleri Çizelge 9' de verilmiştir.

Çizelge 9. Reddedicilik-Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

					%95 Güven Aralığı	
Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Direkt Etki	Dolaylı Etki	Alt Sınır	Üst Sınır
Reddedicilik-Anne	Yıkım	Self Defeating	0.34*			
				0.10*	0.05	0.12

* $p < 0.05$

Aracılık rolüne ilişkin bulgular değerlendirildiğinde, reddedicilik-anne ile yıkım arasındaki a yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .28$; $p < 0.05$); Yıkım ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki b yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .40$; $p < 0.05$); Reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki c yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .34$; $p < 0.05$); olarak saptanmıştır. Bir sonraki aşamada aracı değişken olan yıkım modele katıldığında c' yolunun β değerinin .34'den .24'e gerilediği ve anlamlılığını yitirdiği saptanmıştır ($p > 0.05$). Bu sonuçlar doğrultusunda yıkım değişkeninin tam aracı bir role sahip olduğu ve H3C hipotezinin tamamen desteklendiği görülmektedir.

Şekil 5. **Model 5** Reddedicilik-Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü

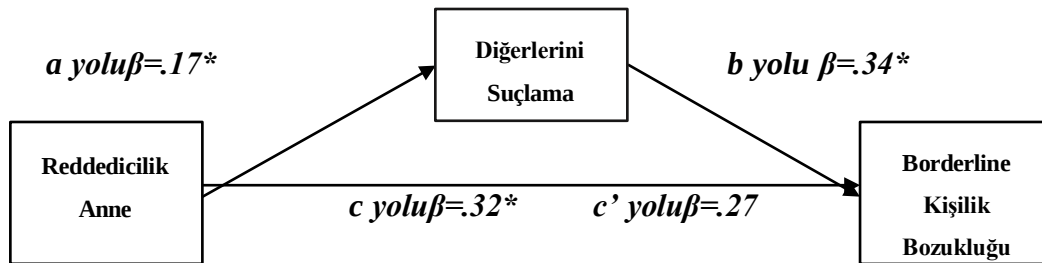
Model 5'in incelenmesine ilişkin aracı etki değerleri Çizelge 10' da verilmiştir.

Çizelge 10. . Reddedicilik-Anne ile Self Defeating Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü

					%95 Güven Aralığı	
Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Direkt Etki	Dolaylı Etki	Alt Sınır	Üst Sınır
Reddedicilik-Anne	Diğerlerini Suçlama	Self Defeating	0.34*			
				0.06*	0.02	0.08

* $p < 0.05$

Aracılık rolüne ilişkin diğer bir bulgu, reddedicilik-anne ile diğerlerini suçlama arasındaki a yoluna ilişkin beta değeri ($\beta=.17$; $p < 0.05$); Diğerlerini suçlama ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki b yoluna ilişkin beta değeri ($\beta=.38$; $p < 0.05$); Reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki c yoluna ilişkin beta değeri ($\beta=.34$; $p < 0.05$); olarak saptanmıştır. Aracı değişken olan diğerlerini suçlama modele katıldığında c' yolunun β değerinin .34'den .28'e gerilediği ve anlamlılığını yitirdiği saptanmıştır ($p > 0.05$). Bu sonuçlara bakıldığında diğerlerini suçlama değişkeninin tam aracı bir role sahip olması ile H3D hipotezinin tamamen desteklendiği görülmektedir.

Şekil 6. **Model 6** Reddedicilik-Anne ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü

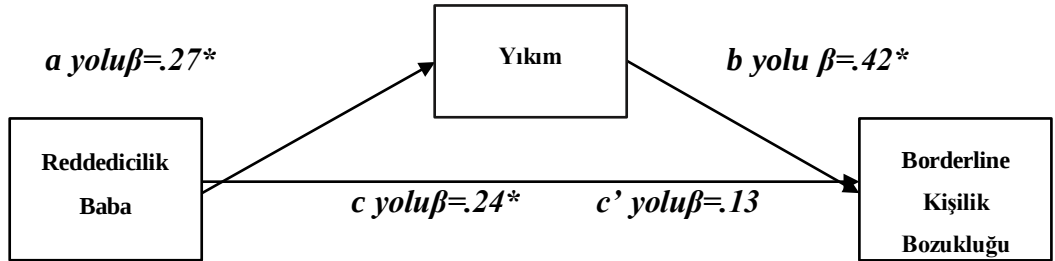
Model 6'nın incelenmesine ilişkin aracı etki değerleri Çizelge 11' de verilmiştir.

Çizelge 11. Reddedicilik-Anne ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Diğerlerini Suçlamanın Aracı Rolü

					%95 Güven Aralığı	
Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Direkt Etki	Dolaylı Etki	Alt Sınır	Üst Sınır
Reddedicilik-Anne	Diğerlerini Suçlama	Borderline Kb	0.32*			
				0.05*	0.04	0.10

* $p < 0.05$

Aracılık rolüne ilişkin bulgular incelendiğinde, reddedicilik-anne ile diğerlerini suçlama arasındaki a yoluna ilişkin beta değeri ($\beta=.17$; $p < 0.05$); Diğerlerini suçlama ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki b yoluna ilişkin beta değeri ($\beta=.34$; $p < 0.05$); Reddedicilik-anne ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki c yoluna ilişkin beta değeri ($\beta=.32$; $p < 0.05$); olarak saptanmıştır. Aracı değişken olan diğerlerini suçlama modele katıldığında c' yolunun β değerinin .32'den .27'ye gerilediği ve anlamlılığını yitirdiği saptanmıştır ($p > 0.05$). Bu sonuçlara bakılarak diğerlerini suçlama değişkeninin tam aracı bir role sahip olması ile H3E hipotezinin tamamen desteklendiği görülmektedir.

Şekil 7. **Model 7** Reddedicilik-Baba ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

Model 7'nin incelenmesine ilişkin aracı etki değerleri Çizelge 12' de verilmiştir.

Çizelge 12. Reddedicilik-Baba ile Borderline Kişilik Bozukluğu Arasındaki İlişkide Yıkımın Aracı Rolü

					%95 Güven Aralığı	
Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Direkt Etki	Dolaylı Etki	Alt Sınır	Üst Sınır
Reddedicilik-Baba	Yıkım	Borderline KB	0.24*	0.11*	0.09	0.19

* $p < 0.05$

Aracılık rolüne ilişkin bulgular incelendiğinde, reddedicilik-baba ile yıkım arasındaki a yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .27$; $p < 0.05$); Yıkım ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki b yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .42$; $p < 0.05$); Reddedicilik-baba ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki c yoluna ilişkin beta değeri ($\beta = .24$; $p < 0.05$); olarak saptanmıştır. Bir sonraki aşamada aracı değişken olan yıkım modele katıldığında c' yolunun β değerinin .24'den .13'e gerilediği ve anlamlılığını yitirdiği saptanmıştır ($p > 0.05$). Bu sonuçlara bakılarak, yıkımın tam aracı rolü olduğu tespit edilerek, H3F hipotezi tamamen desteklenmektedir.

VI. TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın değişkenleri olan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme ve kişilik bozukluklarının birbirleriyle olan ilişkisi ilgili literatürde yer alan araştırmalar ışığında tartışılmıştır. Çalışmada öncelikle algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme becerisi ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişki tartışılmıştır. Ayrıca reddedici ebeveyn tutumları ile belirlenen kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide belirlenen uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolüne ait bulgular incelenerek tartışılmıştır.

A. Korelasyon Analizleri

1. Ebeveyn Tutumları ile Bilişsel Duygu Düzenleme Becerisi Arasındaki İlişki

Kişilerin stresli yaşam olayları karşısında kullandıkları başa çıkma yolları bilişsel duygu düzenleme becerileri olarak tanımlanmaktadır (Garnefski, vd., 2001; Thompson, 1991). Bilişsel duygu düzenleme stratejileri ; uyumlu stratejiler ve uyumsuz stratejiler olarak ikiye ayrılmaktadır (Garnefski, vd., 2001). Ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme arasındaki ilişkiye yönelik yapılan korelasyon analizi sonucunda; olumlu ebeveyn tutumları ile uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi arasında anlamlı pozitif yönde bir ilişki görülürken olumsuz ebeveyn tutumları ile uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerileri arasında da anlamlı pozitif bir ilişki görülmektedir. Başka bir ifade ile bahsedilen değişkenlerden birindeki artış diğer değişkende de artışa neden olmaktadır.

Araştırma sonuçlarında, duygusal sıcaklık (anne ve baba) düzeyi arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisinde de artış görülürken; uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinde azalma görülmektedir. Araştırma sonuçlarında anne ve babanın duygusal sıcaklığı arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan kabul etme stratejisinde azalma görülmektedir. Bu sonuç literatür bulguları ile örtüşmemektedir (Towe-Goodman ve Teti, 2008; Kars

vd.,2019). Duygusal sıcaklık düzeyinin fazla olması durumunda annenin veya babanın çocuğu olumsuz durumlardan koruması veya olumsuz duygularla baş başa bırakmaması nedeniyle çocuğun duyguları tanıma, ifade edebilme veya düzenleyebilme becerilerinde düşüş olabileceği düşünülmektedir. McDowell ve arkadaşları (2002), yürüttükleri çalışmada anne ve babanın benimsedikleri olumlu, sıcak etkileşim ve ebeveyn tutumunun çocukların duygu düzenleme ve sosyal yeterliliklerinin gelişmesinde önemli rol oynadığını öne sürmüşlerdir. Havighurst ve arkadaşlarının (2010) yürüttüğü çalışmada ebeveynlerin duygusal becerileri iyileştirmede etkili olduğu görülmüştür. Hardy ve diğerlerinin(1993) çalışmasında, annenin desteği ve duyarlılığının çocuklarda duygu düzenleme yöntemlerini ve kullanımını olumlu yönde desteklediğini göstermektedir.

Duygu düzenleme becerisi ve ebeveyn tutumlarının karşılıklı ilişki içinde olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırma bulgularını destekleyen literatürde çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. Kars, Bektaş ve Akyürek (2019) tarafından yapılan çalışmada olumlu ebeveyn tutumları ile işlevsiz duygu düzenleme becerisi arasında negatif ilişki görülmüyorken; otoriter ve ihmalkar ebeveyn tutumu ile işlevsiz duygu düzenleme becerisi arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmektedir. Jabeen, Anis-ul-Haque ve Riaz (2013) tarafından yürütülen çalışmada otoriter ebeveynlik tarzı ile duygusal düzenleme becerileri arasında negatif yönlü ilişki olduğu, ılımlı ebeveynlik tarzı ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğu öne sürülmektedir. Otoriter tarzda benimsenen ebeveyn tutumu ile çocuğun duygu düzenleme becerisi arasında olumsuz bir ilişki belirtilmiştir. Diğer çalışmalarda bulguları desteklemektedir (McDowell vd., 2002; Moilanen, 2007; Manzeske ve Stright, 2009; Lee vd., 2013).

Diğer bir sonuca bakıldığında, reddedicilik ve aşırı koruyuculuk (anne ve baba) boyutu ile uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer elde edilen sonuca bakıldığında olumsuz ebeveyn tutumları olan aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumları ile uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkide anlamlı negatif yönlü bir ilişki görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre anne ve baba reddediciliği puanı arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan kabul etme stratejisi düzeyinde de artma görülmektedir. Bu sonuç

literatür bulguları ile uyuşmamaktadır. Literatür çalışmalarına göre otoriter tutuma veya ebeveyn reddine maruz kalan çocukların bilişsel duygu düzenleme becerilerinde olumsuz yönde gelişim görülmektedir (Yaman, 2018; Kars vd., 2019). Ancak yapılan araştırma sonuçlarına göre bu tutum ile karşılaşan çocukların uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejisi kullanabildikleri görülmüştür. Bu doğrultuda ebeveyn reddi veya olumsuz tutum ile karşılaşan çocukların olumsuz olay veya duygu karşısında daha kolay kabullenme yaşadığı düşünülmektedir.

Elde edilen bulguları destekleyecek diğer bir çalışma ise Morris ve arkadaşları (2007) tarafından yürütülmüştür. Benimsenen olumsuz tarzdaki ebeveyn tutumları ile duygu düzenleme güçlüğü arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Cassidy (1998) tarafından, bakımverenin sergilemiş olduğu baskıcı, cezalandırıcı, disiplinli, sabırsız ve öfkeli tutumlarının çocuğun psikolojik gelişimini ve duygularını ifade etmesini olumsuz engellediği vurgulanmaktadır. Havighurst ve diğerleri (2010), ebeveynlerin olumsuz tutumlarının düşük duygu düzenlemesine ve bunun da sosyo-duygusal gelişim alanlarında olumsuz sonuçlara yol açabileceğini bildirmiştir. Huh, Kim, Lee ve Chae (2017) tarafından yapılan çalışmada, uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile çocukluk istismar yaşantıları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bedirhanbeyoğlu (2018) çalışmasında, erken dönem duygusal istismarın bilişsel duygu düzenleme stratejileri ile ilişkisini araştırmıştır ve aralarında anlamlı ilişki saptamıştır. Demirkapı (2014), fiziksel ihmal davranışı ile uyumsuz duygu düzenleme arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Aşırı koruyuculuk anne baba tutumu düzeyi arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerinde azalma görülürken; uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinde de artma araştırma sonuçlarında görülmektedir. Sonuçlarda annenin aşırı koruyuculuğu arttıkça uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerisi olan kabul etme stratejisi düzeyinin arttığı görülmektedir. Bu sonuç bazı literatür sonuçları ile örtüşmemektedir (Morris, 2007; Baram vd, 2012; Dönmezer, 1999). Bu tutuma sahip ebeveynler çocukları için kapalı bir fanus oluşturup, çocuklarını tüm kötülüklerden ve zararlardan korumaya çalışırlar (Şendil, 2003). Bu doğrultuda bu tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarını koruma amacıyla daha az duygu

düzenleme güçlüğü ve olumsuz duygu yaşayarak çocuklarının duygu düzenleme süreçlerine olumlu yönde de katkı sağlayabilecekleri düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekleyen çalışma Fonagy ve arkadaşları (2009) tarafından yapılarak araştırmada; ilgili ve koruyucu ebeveyn tutumu ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçlarına zıt olarak mevcut çalışmanın bulgularında aşırı koruyuculuk anne ve baba alt boyutu ile işlevsiz duygu düzenleme becerileri arasında pozitif yönlü bir ilişki de bulunmuştur. Bu sonuç arasındaki farkın kültürel farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir; literatür bilgilerine bakıldığında aşırı korumacı ebeveyn tutumunun batı kültürlerinde yaygın olmadığı, daha çok demokratik, otoriter, izin verici ebeveyn tutumları ile ilgili çalışmalara odaklanıldığı görülmüştür (Levy, 1966; Yavuzer, 1996). İlgili literatür incelendiğinde ebeveyn tutumları ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir (Meyer vd., 2014; Brand ve Klimes-Dougan 2010; Eisenberg vd., 1998; Cummings ve Davies 1996; Sarıtaş vd., 2013).

2. Ebeveyn Tutumları ile Kişilik Bozuklukları Arasındaki İlişki

Kişiyi diğerlerinden ayıran, kendine has, tutarlı ve yapılaşmış özellikler bütünü kişilik olarak tanımlanmaktadır (Yazgan İnanç, 2009). Kişilik bozukluğu, kişilik özelliklerinin bazı kişilerde daha uçlarda yaşanması, tutarlılığın bozulması, bu durumun işlevsellikte bozulması olarak belirtilmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010). Kişilik bozukluklarının gelişimini etkileyen faktörlerden bir tanesinin de anne baba tutumları olduğu bilinmektedir (Johnson, vd., 2006: 579-585). Otoriter (Öztürk ve Uluşahin, 2011) ve koruyucu anne baba tutumunun (Özdemir, vd., 2012) risk faktörü olduğu bilinirken demokratik ebeveyn tutumunun kişilik gelişimini olumlu yönde etkilediği bilinmektedir. Çalışmada ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkinin incelenmesine dair yapılan korelasyon analizinin sonuçlarına bakıldığında bahsedilen değişkenlerin arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına bakıldığında duygusal sıcaklık anne boyutu ile çekingen, şizoid kişilik bozuklukları arasında negatif yönlü ilişki görülürken; duygusal sıcaklık baba boyutu ile çekingen, pasif agresif, self defeating, paranoid, şizoid ve borderline kişilik bozuklukları arasında negatif yönlü bir ilişki görülmektedir. Diğer bir

ifade ile olumlu ebeveyn tutumlarından biri olan duygusal sıcaklık anne-baba boyutu arttıkça kişilik bozukluklarının düzeyi azalmaktadır. Literatürde bu sonucu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Johnson ve arkadaşları (2006) tarafından yürütülen çalışmada ebeveynlerin düşük ilgi ve sıcaklık göstermelerinin kişilik bozuklukları ile ilişkili olduğu, otoriter tutumun kişilik bozukluklarını arttırıcı bir risk faktörü olduğu görülmüştür. Crawford ve Del Castillo (2009) olumsuz çocukluk yaşantılarının kişilik bozuklukları ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Literatürde çocukluk döneminde yer alan ebeveyn tutumları incelendiğinde çeşitli ruh sağlığı sorunlarının arkasında çocukluk döneminde ebeveyn tutumunun etkisi ön plana çıkmıştır. Çocukların ilişkileri içinde çocuk ve ergen mağdurlarında eleştirmen değerlendirmesine, içe dönüklüğe, itaatkar ve pasif davranışa ve düşük benlik saygısına aşırı duyarlı olma gibi uyumsuz kişilik özellikleriyle ilişkisine rağmen, bu özellikler uzun vadeli sürekliliğe sahip olsa da, yetişkinlikte kişilik bozukluklarıyla ilişkisi hakkında dikkate değer bir araştırma eksikliği vardır. Araştırmaların yalnızca sınırlı bir kısmı söz konusu ilişkileri detaylı bir şekilde incelemektedir (Brummelman vd., 2015). Kişilik bozuklukları, sosyal, mesleki ve diğer önemli işleyiş alanlarında önemli sıkıntı veya bozulmanın meydana gelmesine neden olarak uyumsuz içsel deneyim ve davranış kalıpları ile karakterize edilen bir grup zihinsel bozukluk olarak tanımlanabilir (Dickinson ve Pincus, 2003). Bu bozukluklar genellikle ergenlikle tanınır ve bunlardan muzdarip hastaların tüm yaşamları boyunca sürebilir. Kişilik bozuklukları alanındaki teorisyenler ve klinisyenler, ebeveynlerin tutumları ile kişilik bozukluklarının gelişimi arasındaki bağlantıyı vurgulamaktadırlar. Bu nedenle, ebeveyn tutumları ile benlik ve diğerleri hakkında uyumsuz bilişsel-duygusal şemaların ve ilgili bir şekilde sosyal bilgi işlemedeki önyargıların kökenine odaklanmak gerektiği ifade edilmektedir. Kişinin ebeveyni ile arasında var olan ilişkiyi algılama şekli ile özellikle olumsuz deneyim olarak ifade edilen aşağılanma, reddedilme ve devalüasyon anlamına gelen sosyal acı, fiziksel acı ile kişisel ve sosyal düzeyde yaşam yörüngelerinde olumsuz sonuçlarla zaman içinde süren duygusal izlerin meydana geldiği ifade edilmektedir (Hepper, 2010).

Yetişkinlerin annenin var olan ebeveyn tutumuna ilişkin çocukluk dönemine dair yapılan çalışmalarda annenin reddedici ya da duygusal olarak sıcak olması ile koruyucu olması ya da eleştirel olması gibi tutumlarının kişilik bozuklukları ile ilişkisi ortaya konmaktadır. Ebeveyn, çocuğun ilk andan itibaren sosyal, duygusal ve bilişsel olarak gelişmesi için fırsatlar yaratan önemli bir kaynak olarak kabul edilir. Ebeveynler ve çocuk arasındaki etkileşim, çocuğun aile içindeki konumunu belirler ve duygularını, fikirlerini, tepkilerini ve kişiliğini şekillendirir. Yani çocuğun kendisi ve dünya hakkındaki algıları ve çevreye verdiği tepkiler anne ve babasının tutum kalıplarından etkilenmektedir (Erdoğan ve Uçukoğlu, 2011).

Alanda özellikle borderline kişilik bozukluğu, narsistik kişilik bozukluğu, bağımlı kişilik bozukluğu ve obsesif kompulsif kişilik bozukluğuna ilişkin çalışmalar ön plana çıkar. Duygusal sıcaklık ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar daha çok annenin duygusal sıcaklığı değişkenine odaklanır ve kişilerde borderline kişilik bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu ve obsesif kompulsif kişilik bozukluğu alanlarında etkisi olduğu ifade edilir. Elde edilen bu bulgular araştırma sonuçları ile tutarlı sonuçlara sahiptir (Bicknell, 2014; Johnson vd, 2000; Lezenweger, 2008;Enns vd.,2002).

Çalışmanın diğer bir sonucuna bakıldığında reddedicilik anne – baba alt boyutu ile kişilik bozuklukları arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki görülmektedir. Bu ilişki olumsuz ebeveyn tutumlarından biri olan reddedicilik anne- baba boyutu artarken çekingen, bağımlı, histriyonik, borderline, obsesif kompulsif, paranoid, narsistik, antisosyal, şizotipal, şizoid, pasif agresif, self defeating kişilik bozukluklarında da artış olmasıyla açıklanabilmektedir. Bandelow (2005), yaptığı çalışmada borderline kişilik bozukluğu olan kişilerin olumsuz ebeveyn tutumları ile yetiştirildiğini belirtmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgu literatürden elde edilen sonuçlarla desteklenmektedir. Sperry (2015), şizoid kişilik bozukluğu olan kişilerin ebeveynleri tarafından ilgisiz, umarsamaz, cezalandırıcı bir ebeveyn tutumu ile büyütüldüklerini vurgulamaktadır. Westen ve arkadaşları (2006) tarafından yapılan çalışmada güvensiz bağlanma modeline sahip kişilerin kişilik bozuklukları geliştirmeye yatkın oldukları belirtilmiştir. Laulik ve arkadaşları (2013) yaptıkları çalışmada fiziksel cezalandırma, tutarsız disiplin ve düşük destek gibi olumsuz ebeveyn davranışlarının çocukların

psikososyal gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu bulmuşlardır. Crawford ve Del Castillo (2009), travmatik deneyimlerin yetişkinlikteki kişilik bozuklukları üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu öne sürmüşlerdir. Borderline kişilik bozukluğunun gelişimindeki etkenlerin araştırıldığı çalışmada çocukluk çağındaki istismar, ihmal gibi olumsuz ebeveyn tutumlarının rol oynadığı görülmüştür (Crowell, 2009). Bandelow (2005), sınırda kişilik bozukluğu olan bireylerin daha yüksek oranda erken travmatik yaşam olaylarına maruz kaldığı, olumsuz ebeveyn tutumlarına sahip olduğunu çalışmasında belirtmiştir. Laporte ve Guttman (2007), borderline kişilik bozukluğu olan kişilerin, ebeveynlerini genellikle daha düşük bir duygusal destek veren ve daha yüksek bir çatışma bağlamına sahip olarak tanımladıklarını belirtmişlerdir. Belsky ve meslektaşlarının (2012) yaptığı çalışmada benzer bulgulara sahiptir. Çocukluk döneminde maruz kalınan aile içi şiddetin, ileriki yaşlarda antisosyal kişilik bozukluğu geliştirme riskini barındırdığı Ogata ve meslektaşları (1990) tarafından çalışmalarında belirtilmiştir. Bu bulguyu diğer literatür çalışmaları da desteklemektedir (Lobbastael, 2010; Shi vd., 2012). Natsuaki ve arkadaşları (2009), paranoid kişilik bozukluğu belirtilerine daha fazla sahip olan ergenlerin çocukluk dönemlerinde kötü muameleye maruz kaldıkları söylemektedir.

Ebeveynlerin tutumları ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer yaklaşımda annenin reddedici tutum üzerinde olmasına odaklanılmaktadır. Yapılan birçok araştırmada ebeveyn kişilik bozukluğunun çocuklara yönelik düşmanlıkla ilişkili olduğuna ve bunun da çocukta zihinsel bozukluk riskini artırdığına dair kanıtlara sahiptir. Hem annenin hem de babanın çocukla olan ilişkisinde düşmanca tutuma sahip olması beraberinde belli kişilik bozukluklarının meydana gelmesine zemin hazırlıyor görülmektedir (Moed vd., 2017). Davranış bozukluğu tanısı konan çocukların ebeveynleri üzerinde yapılan çalışmalarda hem annelerde hem de babalarda yüksek düzeyde reddedici davranış kalıpları bulgulanmıştır. Bu davranış kalıpları içinde birçok alt başlık da söz konusudur. Bununla beraber reddedici tutum içinde olan annelerin çocuklarının, bu tür bozuklukları olmayan annelerin çocuklarına göre daha fazla psikiyatrik tanıya ve daha zayıf dürtü kontrolüne sahip oldu ifade edilmekte ve benzer şekilde, annenin ve babanın çocuğa karşı reddedici tutum ve bununla ilişkili davranış kalıpları içinde olmasının diğerlerine kıyasla daha fazla obsesif

kompulsif bağımlı, narsistik ve antisosyal kişilik bozukluğu gösterdiği ifade edilmektedir (Dyavanoor ve Jyoti, 2017; Haskan ve Yıldırım, 2015; Gençoğlu vd., 2014).

Aşırı Koruyuculuk-Anne ile Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Şizoid, Histrionik, Borderline kişilik bozukluğu arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Aşırı Koruyuculuk-Anne puanları arttıkça Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Şizoid, Histrionik, Borderline kişilik bozukluğu puanları artmaktadır. Bu sonuçlar literatürde yer alan diğer sonuçlar ile uyumludur. Annelerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları korumacı yaklaşım düzeyinin artması beraberinde önemli sorunların meydana gelmesine zemin hazırlar. Yapılan araştırmalar annenin korumacı tutumunun vermiş olduğu sınır ihlali, çocuğun kimliğini yok sayma, sürekli olarak koruma davranışı doğrultusunda hareket etme çocuğun ihtiyaçlarını görmeme, dolayısıyla bunları yerine getirememe durumu ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkiyi ön plana çıkarmaktadır (Set, 2020). Araştırmaların çoğu, tanı almış kimselerden çocukken aldıkları ebeveyn bakımı hakkında geriye dönük olarak rapor vermelerini istemiştir. Araştırmacılara göre borderline kişilik bozukluğuna sahip birçok birey 18 yaşından önce ihmal ve duygusal istismar deneyimlerini geriye dönük olarak tanımlar. Bu tür çalışmalarda, borderline danışanlar çocuk olarak aldıkları ebeveynliği oldukça olumsuz bir şekilde tasvir etmektedirler. Genellikle ebeveynlerini ihmalkar, geçersiz kılan, aşırı ilgili ve kayıtsız olarak tanımlar (Bu bireyler ayrıca bakıcılarla olan ilişkileri ve hanelerindeki ambiyansı çatışmalı ve tutarsız olarak tanımlarlar (Sansone ve Sansone, 2009). Elde edilen bu sonuçlar ise araştırmadan elde edilen sonuçlar ile görece benzer bir noktada kabul edilmektedir. Johnson ve arkadaşları (1999) tarafından yürütülen çalışmada aşırı koruyucu tutumlarla yetiştirilen çocukların da bağımlı, paranoid ve obsesif-kompulsif kişilik bozukluklarına yatkın olma riski taşıdığı belirtilmektedir. Bornstein (1992), bağımlı kişilik bozukluğunun erken dönem gelişim süreçleri ve ebeveyn bakımı ile ilgili olduğunu öne sürmektedir.

3. Aracılık Analizleri

a. Reddedicilik-anne ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü

Yapılan araştırmada annenin reddedici tutumu ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan yıkım boyutunun bu ilişkide tam aracı rolü sağladığı görülmüştür. Kişinin duygu düzenleme becerisi çevresi ile olan ilişkisinden önemli oranda etkilenmektedir. Yaş, mizaç, olaylara ve duygulara ilişkin söz konusu tutum ve ebeveynlerin davranışlarına ilişkin tutumların bilinçli olarak algılanışı arasında bir ilişki söz konusudur. Anne babanın ebeveyn tutumu olarak ihmale neden olacak davranışları beraberinde önemli sorunların da gelmesine neden olmaktadır (Enns vd., 2002). Bakım veren konumunda yer alan kimsenin çocuğuna karşı göstermiş olduğu tutum ve davranışların kabulden daha ziyade reddedici bir biçimde algılanıyor olması beraberinde çocukların her davranışına ilişkin bakım verenden bir tür onay arama ihtiyacının doğmasına neden olmaktadır (Morris vd., 2007). Bu ilişkiler, araştırmadan elde edilen sonuçlarla benzerdir. Reddedici ebeveyn tutumları sıcaklık, ilgi ve destekten yoksun olarak, çocuğun özerkliğine ve duygu ifadelerine yer verilmeyen tutumlardır. Bu tutumlar çocuğun bilişsel duygu düzenleme becerisinin olumsuz gelişimine yol açarak aynı zamanda duygusal, sosyal ve psikolojik açıdan olumsuz gelişim göstererek bağımlı kişilik bozukluğuna neden olabileceği düşünülmüştür. Bağımlı kişiler, kendilerini doğru karar verme yetisinden yoksun, yetişkin hayatının gerekliliklerini yerine getiremeyeceklerine inanırlar. Kendilerini özgüvensiz olarak görerek, kendi başarılarını ve becerilerini takdir etmekten yoksun davranışlar gösterirler (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

b. Reddedicilik- anne ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide diğerlerini suçlamanın aracı rolü

Reddedicilik anne tutumu ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan diğerlerini suçlamanın kısmi aracı role sahip olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin sıcaklık ve sevgi içeren tutumları ebeveyn kabulü olarak tanımlanırken çocuklara karşı benimsenen duygusal olarak olumsuz davranışlar ebeveyn reddini kapsamaktadır. Kişilerin,

etraflarında onlar için önemli olan diğer kişilerden olumlu tepkiler alma ihtiyaçlarının biyolojik temelli olduğu belirtilmektedir. Sevilme, bakım, korunma, desteklenme gibi ihtiyaçların bu olumlu tepkileri oluşturduğu söylenmektedir. Bu ihtiyaçlar yetişkinlik döneminde bağlanılan kişi ile birlikte farklılaşarak karmaşıklaşmaktadır (Rohner, 1980). Reddedici ebeveyn tutumuna maruz kalmış çocukların çocukluk dönemi ile beraber yetişkinlik döneminde de olumsuz sonuçlarla karşılaştığı görülmektedir. Bakım veren tarafından reddedilmişlik yaşayan çocuklar ve yetişkinlerde kendilerine ve çevrelerine karşı güvensiz, kaygılı olma görülebilmektedir. Bu kişiler ebeveynleri tarafından yaşadıkları reddedici tutumlar nedeniyle olumlu tepki alabilmek için aşırı bir uğraş göstermektedirler. Olumlu tepkileri alabilmek için bağımlı kişiler, alışkanlık haline gelen isteklerde bulunmaktadırlar (Khaleque ve Rohner, 2002). Kendilerini görme şekilleri, bakım verenleri veya önemli olan diğer kişilerin kendileri hakkında ne düşündükleri ile yakından ilgilenmektedirler. Kendilerini seilmeyi hak etmeyen, iyi ve güzel şeylere layık olmayan kişiler olarak görebilmektedirler. Böylelikle kişi zamanla kendisine duyduğu saygıyı ve sahip olduğu öz yeterlilikliği yitirmeye başlamaktadır (Rohner, 2004). Bu doğrultuda bağımlı kişilerin reddedici ebeveyn tutumu ile kişilerden uzaklaşmak, bağımsız davranışlara sahip olmak yerine sevgi, saygı görme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için diğer kişilere daha çok ihtiyaç duyduğu düşünülmektedir.

c. Reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü

Reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan yıkımın bu ilişkide tam aracı rolü sağladığı görülmüştür. Self defeating kişilik bozukluğu DSM-III'te (1980) bahsedilmiş; DSM-III-R 'de (1987) tartışılmış ancak hiçbir zaman resmi olarak el kitabında kabul edilmemiştir. DSM-IV'te tamamen kaldırılarak DSM-V'ten günümüze diğer belirtilmiş kişilik bozukluğu ve belirtilmemiş kişilik bozukluğu tanımlarının çoğunluklu kullanımının yerini almıştır (Kass vd., 1989; Fiester, 1991). Bu nedenle literatürde ilgili değişkenleri inceleyen yeterli düzeyde çalışma bulunmamaktadır. Literatürde kendine zarar veren / kendini heba eden kişilik bozukluğu / mazoşist kişilik bozukluğu olarak da bilinmektedir. Self defeating kişilik bozukluğunun özellikleri genellikle kendini baltalayan, zevkli

aktivitelerden kaçınan, kendini daimi yenilgiye uğratan, yardım edilme davranışlarını reddeden, olumlu olaylardan sonra suçluluk duygusu veya acı veren bir davranışla karşılık verme olarak görülmektedir. Bu özellikleri nedeniyle kişi duygularını içe yöneltmektedir. Bu durumda kişilerde depresyon, yalnızlık, öfke ve kıskançlık görülebilmektedir (Breines ve Ayduk, 2005).

d. Reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide diğerlerini suçlamanın aracı rolü

Sonuçlar incelendiğinde, reddedicilik-anne ile self defeating kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi olan diğerlerini suçlama boyutunun tam aracı rolü üstlendiği görülmüştür.

Bahsedilen self defeating kişilik bozukluğunun özellikleri göz önüne alındığında kişinin kendini heba veya kurban etme durumu çocukluk döneminde ebeveyn tutumları ile ilişkilendirilebilir. Temel ihtiyaçlardan olan sevilme, fark edilme, desteklenme gibi ihtiyaçlar çocukluk döneminde karşılanmadığında bu ihtiyaçların karşılanabileceği farklı yollar aranmaya başlanmaktadır. Bu ihtiyaçların herhangi bir hastalık, haksızlık, fiziksel eksiklikler vb. nedenlerle karşılanması kendini kurban etme durumunu besleyici niteliğe taşımaktadır. Aynı zamanda çocukluk döneminde bahsedildikten bu ihtiyaçlar karşılanmadığında bazı kişiler savunmacı bağımsızlık geliştirmektedirler (Carlson vd., 2009). Genelde kişiler bu ihtiyaçları görmek istemeyip, reddedici bir tutumla karşılarındaki kişiyi uzaklaştırmaya çalışırlar. Bu bağımsızlık türü reddedilen bireylerin kendilerini reddeden kişileri de reddederek karşı red sürecinin oluşmasına neden olabilmektedir. Tüm bunlar çoğunlukla şiddet döngüsüne ve diğer kişilerarası ilişki sorunlarına yol açabilmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002) . Self defeating kişilik bozukluğunda diğer bir konu haset olarak açıklanmaktadır. En primatif duygu olarak bilinen haset, self defeating kişilik bozukluğunda etraftaki kişilerin başarılarını ve mutluluklarını kötüleme, iyi ve güzel giden durumları sabote etme şeklinde görülmektedir (Özakkaş, 2012).

e. Reddedicilik-anne ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide diğerlerini suçlamanın aracı rolü

Reddedicilikte annenin rolü ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan diğerlerini suçlama

boyunutun tam aracı rolü olduğu araştırma sonuçlarında görölmüştür. Alanda yapılan çalışmalarda borderline kişilik bozukluğu ile ilişkili olan durumlar arasında ebeveyn tutumlarının önemli bir role sahip olduğu ifade edilmektedir. Ebeveynlerin sergilemiş olduğu reddedici, cezalandırıcı ya da destekleyici olmayan tutumlar borderline kişilik bozukluğu ile ilişkilendirilmektedir (Bandelow vd., 2005; Laporte ve Guttman, 2007). Duygu düzenleme güçlüğü boderline kişilik bozukluğunun temel karakterize özelliklerinden biri olarak görülerek yüksek duygusal hassasiyet ve reaktivite ile açıklanabilmektedir (Carpenter ve Trull, 2013). Kernberg'in (1967) aktarım odaklı yaklaşımına göre borderline kişilik bozukluğuna bakıldığında; çocukluk döneminde aşırı kötü ve aşırı iyi olan temsillerin birleştiği görülürken borderline kişilik bozukluğunda bu temsillerin birleşmediği görölmektedir. Bu noktada borderline kişilik bozukluğunun agresyon yönüne odaklanılmaktadır. Bu patolojinin gelişiminde kaygıyı ve diğler olumsuz duyguları tolere etme becerisinde eksiklikler öne sürölürken bu patolojiye sahip kişilerin güçlü ve agresif tutumlar sergileyebilecekleri belirtilmektedir. Bu yaklaşıma göre bebek mizaç olarak agresyon yüklü olarak doğmaktadır. Yetişkinlik döneminde içindeki öfkeyi ve agresyonu kontrol edememekte ve bu agresyonu dışsallaştırmak ve yansıtmaktan zorunda olduğu belirtilmektedir (Clarkin vd., 2012). Kişi kötü ve saldırgan olan kendilik ve nesne imgelerini başka nesnelere yansıtarak dışsallaştırmaya çalışmaktadır. Bunun sonucu olarak, kişi tehlikeli gördüğü nesnelere karşı kendini savunma ihtiyacı göstermektedir. Bu ayırım başarı ile yapılabildiği gibi kuvvetli yansıtmalarda tehlikeli veya saldırgan olarak ele alınan nesne ile özdeşim kurulabilmektedir. Böylelikle kişi yansıtmış olduğu saldırganlık nedeniyle nesneye karşı korku ve kaygı duyabilmektedir. Bu durum ile başa çıkabilmek için yansıtma yaptığı nesneyi kontrol altına almaya çalışma amacı ile saldırıya uğramadan önce kendisi saldırganlık göstermektedir (Kernberg, 1985).

Borderline kişilik bozukluğunda kişiler duygusal tepkilerini düzenleyemez, artmış duygusal tepkiler gösterirler ve duygusal normalliğe yavaş dönüş yaparlar. Bir bakıma yaşadıkları bu duygu düzenleme güçlüğü işlevsel olmayan tepkilere de yol açabilmektedir. Borderline kişilik bozukluğunun nedenlerine bakıldığında, çocuğun uygun olmayan gelişimsel bir bağlam içinde yetişmesi ve bu bağlam içerisinde duygusal tepkilerini nasıl düzenleyeceği, anlayacağını öğrenmek yerine

aşırı duygusal değişkenlikler arasında kalması belirtilmektedir (Linehan, 1993; Crowell vd., 2014). Duygu düzenlemede güçlüklerin özellikle reddedilme ya da terk edilme ile karakterize olup kişiler arası stres faktörleriyle tetiklendiği kabul gören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre borderline kişilik bozukluğu olan kişiler terk edilme veya zarar görme endişesi nedeniyle diğer kişileri suçlayarak veya kötüleyerek olumsuz duyguları hafifletmeye çalışmaktadırlar (Trull vd., 2015). Borderline kişilik bozukluğu olan kişilerin kendilerinin ve diğerlerinin duyguları tanımakta zorlanma ve duyguları daha yoğun olarak yaşamaları nedeniyle bu kişilerde duygularını düzenlemekte zorlanma ve sonuç olarak kişilerarası ilişkilerde problemler görülmektedir (Bland vd., 2004). DSM-V kapsamında değerlendirildiğinde borderline kişilik bozukluğunda yaşanan duygu düzenlemede güçlüğü; dürtüsellik, intihar davranışları, yoğun öfke ve bunları kontrol etmedeki yetersizlik ve ortaya çıkan işlevsiz veya uyumsuz tepkilerle ilişkili olduğu söylenebilmektedir (Putnam ve Silk, 2005).

f. Reddedicilik-baba ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü

Reddedici baba tutumu ile borderline kişilik bozukluğu arasındaki ilişkiye yıkım stratejisi dahil edildiğinde, bahsedilen ilişkide yıkım uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisinin tam aracı rol üstlendiği görülmüştür. Anne ve babaların ebeveynlik şekillerinde görülen düşük sıcaklık ve sert ceza borderline kişilik bozukluğu semptomlarını gösterme ile ilişkilendirilmektedir (Belsky vd., 2012).

Literatür incelemesinde yapılan çalışmalarda kendine zarar verici davranışlar beraberinde özellikle borderline kişilik bozukluğu ve yıkımın aracı rolüyle ilişkilendirilmiştir. Disforik duygular ve öfke temelde bakımverenin reddedici tutum içinde olmasına bağlı olarak gelişerek, kişinin ihtiyaç duyduğu nesne ile arasında kurmuş olduğu ilişki temeline dayalıdır. Bakımveren tarafından düzensiz ilişki biçimi ile hareket etmenin reddedici bir tutum olarak algılanması ve bununla beraber gelen öfke ve hayal kırıklığı hissetme beraberinde kişilik bozuklukları ve yıkım aracı rolüyle ilişkilendirilebilir (Aslan ve Batıgün, 2017).

Westen ve arkadaşlarına (2006) göre borderline kişilik bozukluğu olan kişiler, duygularını düzenlemedeki zorlanmaları nedeniyle yıkım davranışı gösterme eğilimleri olabilmektedir. Borderline kişilik bozukluğu olan bireylerin bazılarında görülen kendini yıkım davranışlarının, kendine zarar verme ya da intihar davranışı gibi, kişilerin duygularını kontrol etme çabası sonucu ortaya çıkıyor olabileceği öne sürülmektedir (Linehan, 1993). Borderline kişilik bozukluğunun gelişiminde rol oynayan bakımverenlerin reddedici tutumlar göstermesinin duygu düzensizliği ile ilişkili olduğu ve bu kişilerde kendine zarar verme davranışının görülebileceği öne sürülmektedir. (Crowell vd., 2009).

g. Reddedicilik-baba ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide yıkımın aracı rolü

Reddedici baba tutumu ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide araştırma sonuçlarında uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan yıkım alt boyutunun tam aracı rol gösterdiği belirtilmiştir. Mevcut çalışmalarda ebeveyn kabulü ile uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve zayıf karar verme becerileri arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Erozkan, 2012; Dural ve Yalçın, 2014). Bu sonuçtan yola çıkarak reddedici ebeveyn tutumları ile uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerileri arasında ilişki olduğu söylenebilir. Bağımlı kişilik bozukluğuna sahip olan kişilerde çocukluk dönemlerinde ebeveyn reddi olduğu belirtilmektedir (Blatt ve Zuroff, 1992). Kişi reddedildiğinde bağlandığı kişiden olumlu tepkiler alabilmek için daha fazla çaba sarf ederek bağımlılığı da beraberinde getirmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002). Elde edilen bulgular ile araştırmadan elde edilen sonuçlar bu noktada birbiri ile uyumludur. Çocuklara yönelik reddedici yaklaşımlar çocukların içe dönük yapıda olup, kişilerarası problemler ve sosyal yeterlilikte güçlük yaşamalarına zemin hazırlamaktadır (Önder ve Gülay, 2007).

VII. SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Sonuç

Yapılan araştırmada elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Yapılan çalışmada, ebeveynlerin çocuklarına olumlu tutumlar göstermeleri halinde bilişsel duygu düzenleme becerilerinde uyumlu beceriler görülüyorken, olumsuz ebeveyn tutumlarının benimsenmesi durumunda uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerileri görülmektedir. Pozitif tekrar odaklanma, plana tekrar odaklanma, pozitif yeniden gözden geçirme gibi uyumlu bilişsel duygu düzenleme becerilerinin anne ve babanın duygusal sıcaklık alt boyutu ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Kendini suçlama, yıkım, düşünceye odaklanma, diğerlerini suçlama gibi uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerilerinin ise aşırı koruyuculuk ve reddedicilik gibi olumsuz ebeveyn tutumları ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Uyumlu bilişsel duygu düzenleme stratejisi olan kabul etme becerisi, duygusal sıcaklık anne boyutu ile negatif; annenin aşırı koruyuculuk tutumu ile pozitif; annenin reddediciliği ile pozitif; babanın duygusal sıcaklığı ile negatif; babanın reddediciliği ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ebeveyn tutumları ve duygu düzenlemenin karşılıklı ilişki içinde olduğu bilinmektedir (Erdoğan vd., 2017). Literatür incelemesinde yapılan araştırmalarda uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi ile olumlu ebeveyn tutumları arasında negatif ilişki görülüyorken; otoriter ve ihmalkar ebeveyn tutumu gibi olumsuz ebeveyn tutumları ile uyumsuz bilişsel duygu düzenleme becerisi arasında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmektedir (Kars vd., 2019). Benimsenen ebeveyn tutumlarının, çocukluktan itibaren yetişkinlik dönemine kadar birçok alanla ilişki olduğu bilinmektedir. Ebeveyn tutumları gibi çocukluk döneminde belirlenemeyen ve seçilemeyen bir etken söz konusu olduğunda geliştirilebilen, düzenlenebilen ve geliştirildiği takdirde kişinin hayatını

olumlu yönde geliştirebileceği düşünülen duygu düzenleme becerisinin önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir.

2. Annenin duygusal sıcaklık düzeyi ile çekingen, şizoid kişilik bozukluğu arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Annenin sıcaklık düzeyinin artması ile beraber ifade edilen kişilik bozukluklarında azalma meydana gelir. Yapılan araştırmalar annenin duygusal olarak yakınlığının, çocuğun anneden algıladığı sıcaklık düzeyinin önemli bir noktada koruyucu bir değere sahip olduğunu ifade etmektedir (Çoban vd., 2021; Williams vd., 2009). Annenin çocuk ile kurmuş olduğu yakın ilişki sayesinde çocuk birçok kazanım ile beraber kişilik bozukluğu geliştirme riskinden de uzaklaşmaktadır Çalışmadan elde edilen bulgular da bu noktada benzerdir (Conroy ve Brown, 2014). Eğer ki annenin göstermiş olduğu ilişki duygusal sıcaklık ile ifade edilirse kişi çekingen, bağımlı, şizoid kişilik bozukluğu ile o kadar az ilişkili olmaktadır.
3. Babanın duygusal sıcaklığı ile pasif agresif, self defeating, paranoid, şizoid ve borderline kişilik bozukluğu arasında negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Tıpkı annenin duygusal olarak sıcaklığı gibi babanın da göstermiş olduğu duygusal sıcaklık kişinin ile pasif agresif, self defeating, paranoid, şizoid ve borderline kişilik bozukluğu geliştirmesine karşı önemli bir etken olarak kabul edilir. Bu noktada alınan yüksek değerler kişileri ile pasif agresif, self defeating, paranoid, şizoid ve borderline kişilik bozukluğuna sahip olma değerlerini düşürmektedir (Çalışkan Sarı ve Şahin Acar, 2018). Duygusal sıcaklık, kişinin pozitif ve sağlıklı bir kişilik gelişimi göstermesi adına önemli ölçüde rol oynayan değişkenlerden biri olarak görülmektedir. Bunun etkisi ile beraber babadan alınan duygusal sıcaklığın bireyin kişilik yapısı üzerinde göstermiş olduğu avantajlar sayesinde bazı kişilik bozukluklarına ilişkin negatif yönlü bir ilişki elde edilmektedir (Sezer vd., 2013; Paz vd., 2021).
4. Reddedicilik-Anne ile Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluğu ile arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Buna göre annenin reddedici bir yapıda olmasının kişinin kişilik bozukluğu geliştirmesine dair önemli bir rolü

olduğu düşünülmektedir. Annenin, çocuğa tutumundaki reddedicilik düzeyi arttıkça, Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluklarının varlığından söz etmek mümkün olmaktadır. Annelerin reddedici tutumlarına ilişkin yapılan çalışmalar kişilerin güvene ilişkin önemli sorunlar ile karşılaştıklarını, benlik ve özerlik gelişiminde sorun yaşadıklarını ve düşmanca tutum içeren davranışlar içinde olduklarını ifade etmişlerdir (Spada vd., 2012; Belsky vd., 2012). Benzer şekilde çalışmalar annenin reddedici tutum düzeyinin artması ile beraber sinirli, uç tepkiler verme ve eleştirel durumlara kapalı olması, olaylara ilişkin şüpheli yaklaşması ile ilişkili tutumlar içinde olduğu ifade edilmektedir (Özgüven, 2010). Bu tutumlar kişinin bağımlı, antisosyal, borderline ve paranoid kişilik bozukluğu özellikleri ile ilişkilendirilmektedir.

5. Aşırı Koruyuculuk-Baba ile Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Histrionik kişilik bozukluğu arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Aşırı Koruyuculuk-Baba puanları arttıkça Obsesif-Kompulsif, Self Defeating, Histrionik kişilik bozukluğu puanları artmaktadır. Bu sonuçlar ilk bakışta beklenen bir durum gibi görülmez ancak babaların aşırı koruyucu tutumlarının kişilerin kişilik bozuklukları üzerinde önemli olduğu düşünülmektedir (Doucet, 2004). Yapılan araştırmaların önemli bir kısmında babaların aşırı korumacı ebeveynliği olumsuz bir noktada görülmekte ve çocukları üzerindeki potansiyel etkisi konusunda ciddi endişeleri olduğunu göstermektedir (Ungar, 2007; Wood, 2004).
6. Aşırı Koruyuculuk-Anne ile Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Self Defeating, Şizoid, Histrionik, Borderline kişilik bozukluğu arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynler, çocuklarını tüm kötülüklerden ve zararlardan korumaya çalışarak; çocukların yapamayacaklarını düşündükleri için sorumluluk vermekten kaçınırlar. Bu tutum ile büyüyen çocuklarda içe dönük, kendine güvensiz, başarılarını göremeyen veya takdir edemeyen, genellikle

başkalarının yardımlarına ihtiyaç duyan kişiler olabildikleri söylenmektedir (Şendil, 2003).

7. Reddedicilik-Baba ile Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluğu arasında pozitif yönlü korelasyon olduğu görülmektedir. Reddedicilik-Baba puanları arttıkça Avoidant, Bağımlı, Obsesif- Kompulsif, Pasif Agresif, Self Defeating, Paranoid, Şizotipal, Şizoid, Histrionik, Narsistik, Borderline, Antisosyal kişilik bozukluğu puanları artmaktadır. Tıpkı annelerin reddedici tutumları sonucunda var olan durum gibi babaların reddedici tutumlarında da benzer sonuçlar ile karşı karşıya kalınmaktadır. Babanın çocuğa karşı reddedici bir tutum içinde olması ile beraber görülen kişilik bozuklukları babanın bu reddetme şeklini ne şekilde yaptığına bağlı olarak önemli değişkenlik göstermektedir (Enns vd., 2002; Ensink vd., 2015; (Ungar, 2007). Bu noktada kişi için esas olan bir ebeveyn tarafından reddedilme duygusu ile karşı karşıya kalmaktır. Her iki ebeveyn için de meydana gelen sürecin benzer sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir.
8. Yıkım ve diğerlerini suçlama bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin reddedici ebeveyn tutumları ile bağımlı, borderline ve self defeating kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiye olumsuz yönde tam aracılık ettiği bulgulara görülürken; reddedici ebeveyn tutumları ile bağımlı kişilik bozukluğu arasındaki ilişkide diğerlerini suçlamanın kısmi aracı role sahip olduğu görülmüştür. Duygu düzenleme becerisindeki işlevsizlik kişinin duygusal yaşantıları, davranışları, sözel ve sözel olmayan ifadeleri düzenlemedeki yetersizlik olarak bilinmektedir (Gross ve Thompson, 2007). Duygu düzenleme becerisinin yeterince gelişmemesinde veya duygu düzenleme güçlüğü olarak görülmesinde etkili rollerden birinin olumsuz ebeveyn tutumları olduğu görülmektedir. Kişinin yaşadığı duygu düzenleme güçlüğü ve dürtüselliğin oluşmasında, kişinin yaşadığı olumsuz çocukluk deneyimlerinin ve genetik faktörlerin rolü olduğu bilinmektedir (Skodol vd., 2002). Bireylerin duygu düzenleme güçlüğüne ve dürtüselliğe sahip olmaları ise kişilerin işlevsel olmayan davranışlar sergilemesine ve psikolojik rahatsızlıklar yaşamalarına yol açabilmektedir. Sergiledikleri bu

davranışlar ve yaşadıkları rahatsızlıklar nedeniyle duygu düzenleme güçlükleri ve dürtüselliklerinde artma görülebilmektedir. Bir başka deyişle, duygu düzenleme gücü hem kişinin işlevsiz davranış sergilemesi ve psikolojik rahatsızlıklar yaşamasının sebebi hem de sonucu olabilmektedir. Borderline kişilik bozukluğuna sahip kişilerin yüz ifadelerinden duyguları tanıyamaması hem de duyguları daha yoğun olarak yaşaması nedeniyle bu kişiler duygularını düzenleyememekte ve sonuç olarak kişilerarası ilişkilerinde problem yaşamaktadırlar (Bland vd., 2004). Bağımlı ve self defeating kişilik bozukluğuna sahip olan kişilerin reddedici ebeveyn tutumu ile yetiştirildiği ve bunun sonucunda ise içe dönük yapıda olup, kişilerarası problemler yaşadıkları belirtilmektedir (Özakkaş, 2012; Breines ve Ayduk, 2015). Bu yaklaşımla yetiştirilen kişilerin kendine yönelik yıkıcı davranışlarda bulunabileceği düşünülmektedir.

B. Öneriler

1. Klinik Uygulamalar

Algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme ve kişilik bozukluklarının birbirleriyle olan ilişkisinin incelendiği bu çalışmada algılanan ebeveyn tutumlarının kişinin bilişsel duygu düzenleme becerisi ve kişilik bozuklukları ile ilişkili olduğu aynı zamanda algılanan reddedici ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişkide bilişsel duygu düzenlemenin aracılık ettiği görülmüştür. Literatür araştırmaları ve bu araştırmanın da sonuçlarından yola çıkarak; ebeveynlerin çocuklarına sergilemiş oldukları her bir tutum, davranış duygu ve iletişim şeklinin çocukluk dönemi ile beraber yetişkinlik dönemindeki duygu düzenleme becerisi ve kişilik gelişiminde önemli bir role sahip olduğu düşünülmektedir. İnsan var olan kişiliği sayesinde dünyayı algılama, yönetme, ilişkilendirme ve var olabilme potansiyellerini ortaya koymakta ve kişiliğinin getirmiş oldukları ile dünyayı algılamaktadır. Kişiliğe ilişkin yapı ise birçok deneyimle ilişkilidir. Bu kişinin doğuştan getirdiği mizaç olabileceği gibi sonradan maruz kaldığı çevre de olabilmektedir. Bu çalışmada üzerinde durulan konulardan biri kişilik bozuklukları ile bu bozuklukların ilişkili olduğu ebeveyn tutumlarıdır. Annelerin ve babaların neyi ne şekilde yaptıkları, yaparken

gerçekleştirmiş oldukları ifade şekilleri ve tepkileri her iki tarafın hayatında da önemli bir role sahiptir. Özellikle klinik ortamda çocuklar ya da ergenler ile çalışırken ebeveyn tutumları üzerinde durulması gereken bir konudur. Ebeveyn tutumlarından alınan veriler sayesinde kişinin sahip olduğu kişilik yapısı ya da kişilik bozukluğuna ilişkin genel bir çerçeve çizmek bu noktada yapılandırılmış bir yöntem ile ilerlemek en sağlıklı yol olarak ifade edilir. Bulgular, araştırmacıların ve uygulayıcıların ebeveynlik tarzında daha sıcak bir tutum içinde olmanın kişilik bozukluklarını hedef alan müdahale programları geliştirirken bu değişkenleri göz önünde bulundurmaları gerektiğini düşündürmektedir. Kişilik bozukluklarının genel protokollerle tedavi edildiği durumlara ek olarak duygu regülasyonunu sağlamaya yönelik bilişsel duygu düzenleme becerisini geliştirecek müdahalelerinde kullanılmasının kişilik patolojisinde eş zamanlı olarak duygulanımsal boyutta da iyileşmeye yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Başka bir deyişle, bulgular, bilişsel duygu düzenlemeyi geliştirebilecek müdahalelerinin ve pozitif ebeveynlik eğitimi biçimlerinin kişilik bozukluklarını önleme ve iyileştirme üzerinde rol oynayabileceğini düşündürmektedir.

2. Gelecekteki Araştırmalar

- Ebeveyn tutumları söz konusu olduğunda çocuklarda ve ergenlerde algılanan ebeveyn tutumlarına ilişkin pek çok çalışma olmasına karşılık ebeveyn tutumları ile kişilik bozuklukları ve bilişsel duygu düzenlemeyi ele alan çalışmaların sayısı yetersiz kalmaktadır. Bu noktada yapılacak gelecek araştırmaların bu alanda olmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Yapılan araştırmalarda daha çok annenin ebeveyn tutumlarının diğer değişkenlerle ilişkisine odaklanılan çalışmaların söz konusu olduğu görülmüştür. Yapılan bu çalışmada babaların da anneler kadar çocukların bilişsel duygu düzenleme ve kişilik bozuklukları ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle yapılacak olan yeni çalışmalarda babanın bakımveren rolünde incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

- Yapılan çalışmalarda anne ve baba tutumlarının incelendiği benzer çalışmalar ve sonuçlar söz konusu olmasına rağmen bu noktada net bir analiz yapacak olan çalışmaların sayısının yetersiz olduğu düşünülmektedir. Gelecek çalışmalarda anne ve baba tutumları arasında var olan benzerlikler, farklılıklar ve sonuçlarına da yer verilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Gelecek çalışmalarda bütünsel bir bakış açısı ile ele almak yerine ilgili değişkenlerin teker teker incelenmesine dayalı bir çalışma yapmanın elde edilen sonuçlar noktasında literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.
- Yapılan çalışmada ve literatürdeki çalışmalarda ebeveynlik tutumları ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişki incelemesine rağmen terapi modelleri yaklaşımlardan hangisinin kişilik bozuklukları veya bilişsel duygu düzenlemede daha etkili olduğu noktasında yeterli içeriğe sahip değildir. Diğer çalışmalarda bu noktalara odaklanarak var olan bu açığın kapanmasının sağlanabileceği önerilmektedir.
- Bu konu ile ilgili yapılacak gelecek araştırmaların; daha büyük, farklı bir örneklem grubu ile farklı duygu düzenleme ölçekleri ve güncel DSM tanı kriterlerine uygun ölçekler kullanılarak değerlendirilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Bu çalışmada demografik değişkenler incelenmemiştir. Yapılacak diğer çalışmalarda demografik değişkenlerin de detaylı bir şekilde ele alınarak benzer değişkenlerle arasındaki ilişkinin incelenmesinin literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.
- Toplumda tanı almamış ancak farklı düzeylerde kişilik özelliklerine sahip bireyler olduğu düşünülmektedir. Literatürde yapılan klinik çalışmaların genellikle borderline kişilik bozukluğu tanısı almış kişilerle yapıldığı görülmektedir. Bu noktada tanı almamış ancak borderline veya diğer kişilik özellikleri gösteren kişilerle özellikle ergenlik dönemindeki bireylerle çalışmada önleme ve tedavi planlarının geliştirilmesinde önemli olabileceği düşünülmektedir.

VIII. KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ALTINTAŞ, E. ve GÜLTEKİN, M. (2014). **Psikolojik Danışma Kuramları**, Ankara, Nobel Yayınları.

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. (2000). **Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders**, 4th Ed text revision.

AMERİKAN PSİKIYATRİ BİRLİĞİ (APA). (2013). **Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-5)**, Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan. (E. Köroğlu, Çev.). Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 5. Baskı.

ARI, R., ÜRE, Ö. ve YILMAZ, H., (2000). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Konya, Mikro Yayınları.

ARNOLD, M. B. (1960). **Emotion and Personality**, New York, Colombia University.

ATKINSON, R. L., SMITH, E. E., NOLEN-HOEKSEMA, S., FREDRICKSON, B., BEM, D. J. ve MAREN, S. (2012). **Psikolojiye Giriş**, Arkadaş Yayınevi.

AYDIN, B. (2002). **Gelişim Psikolojisi**, İstanbul: SFN Baskı.

AYTAÇ: (2000). **İnsanı Anlama Çabası**. Bursa, Ezgi Kitabevi.

BALTAŞ, Z. (2006). **Duygusal Zekâ**. İstanbul, Remzi Kitapevi.

BAŞARAN, İ. E. (2000). **Örgütsel Davranış İnsanın Üretim Gücü**, Ankara, Feryal Matbaa.

BAUMRIND, D. ve THOMPSON, R. A. (2002). **The Ethics of Parenting, Handbook of Parenting** (Ed. Marc H. Bornstein). London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

BAYMUR, F. (1994). **Genel Psikolojisi**, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

- BECK, J. S. (2001). **Bilişsel Terapi: Temel İlkeler ve Ötesi**, Ankara, Türk Psikologlar Derneği.
- BERK, L. E. (2004). **Awakening Children's Minds: How Parents and Teachers Can Make a Difference**. USA, Oxford University Press.
- BORNSTEIN, L. ve BORNSTEIN, M.H. (2007). **Parenting Styles and Child Social Development**. In: R. E. Tremblay, R. G. Barr ve RDeV Peters, (Eds). Encyclopedia on Early Childhood Development. Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development.
- BOWLBY J. A. (1998). **Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory**, London, Tavistock.
- BRIDGE, B. (2003). **Siz Olsaydınız Ne Yapardınız. Duyguların Eğitimi**. İstanbul, Beyaz Yayınları.
- BROOKS, J. B. (2013). **The Process of Parenting**, New York, The McGraw-Hill Companies.
- BUCHANAN, D. A. ve HUCZYNSKI, A. A. (1997). **Organizational Behaviour: An Introductory Text**, Hemel Hempstead, Prentice-Hall.
- BURGER, J. M. (2006). **Kişilik**. İstanbul, Kaknüs Yayınları.
- BUSCAGLIA, L. F. ve EBCİOĞLU, N. (1989). **Kişilik: Tümüyle İnsan Olabilme Sanatı**. İnkılap Kitabevi.
- COWAN, C.P. ve COWAN, P. A. (1987). **Men's Involvement in Parenthood: Identifying the Antecedents and Understanding the Barriers. Men's Transitions to Parenthood: Longitudinal Studies of Early Family Experience**. Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum Associates.
- COWAN, C.P. ve COWAN, P. A. (1988). **Changes in Marriage During the Transition to Parenthood: Must We Blame the Baby The Transition to Parenthood: Current Theory and Research**. Cambridge University Press.
- COZOLINO, L. (2002). **The Neuroscience of Psychotherapy: Building and Rebuilding the Human Brain** (Norton Series on Interpersonal Neurobiology), WW Norton & Company.

- CROWELL, E., KAUFMAN, E. A. ve BEACHAINE, T. P. (2014). A Biosocial Model of BPD: Theory and Empirical Evidence. In **Handbook of Borderline Personality Disorder in Children and Adolescents** (pp. 143-157). New York, Springer.
- CUMMINGS, E. M. BRAUNGART-RIEKER, J. M. ve ROCHER-SCHUDLICH, T. (2003). Emotion and Personality Development in Childhood. R. M. Lerner, M. Ann Easterbrooks, J. Mistry ve I. B. Weiner (Ed), **Handbook of Psychology**. New Jersey, John Wiley & Sons, Inc.
- CÜCELOĞLU, D. (2012). **İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kavramları**, İstanbul, Remzi Kitapevi.
- CÜCELOĞLU, D. (2016). **İnsan ve Davranış: Psikolojinin Temel Kavramları**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- ÇAĞDAŞ, A. (2002). **Anne -Baba-Çocuk İletişimi**. Ankara, Nobel Yayınları.
- DARLING, N. ve STEINBERG, L. (2017). Parenting Style as Context: An Integrative Model. In **Interpersonal Development**, Routledge.
- DEĞİRMENCİ, G. Y. (2020). **Bebeklik Döneminde Gelişim**, Ankara, Vize.
- DENOLLET, J. (2008). **Emotion Regulation**. AJ Vingerhoets.
- DÖNMEZER, İ. (1999). **Ailede İletişim ve Etkileşim: Sağlıklı İnsan, Sağlıklı Aile**, Sistem.
- EISENBERG, N. ve VALIENTE, C. (2002). Parenting and children's prosocial and moral development. **Handbook of Parenting Volume 5 Practical Issues in Parenting**, 111.
- EKSI, A. (1990). **Çocuk, Genç, Ana Babalar**, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- ENGLE, T. L. (1957). **Psychology**, New York, Harcourt, Brace and World, Inc.
- EREN, E. (2000). **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul, Beta Yayınları.
- ERDEN, M., ve AKMAN, Y. (2000). **Gelişim Ve Öğrenme-Öğretme**. Baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- EROĞLU, F. (1996). **Davranış Bilimleri**, İstanbul, Beta Yayınları.

- FORDHAM, F. (2004). **Jung Psikolojisinin Ana Hatları**, İstanbul, Say Yayınları.
- FRIJDA, N. H. (1986). **The Emotions**, Cambridge University Press.
- FRIJDA, N.H. (1994). **The Nature of Emotion: Fundamental Questions**, New York, Oxford University Press.
- GARDNER, F. ve SHAW, D. S. (2008). Behavioral Problems of Infancy and Preschool Children (0–5) (Ed. M. Rutter, D. Bishop, D. Pine: Scott, J. Stevenson, E. Taylor, & A. Thapar). **Rutter's Child and Adolescent Psychiatry**. Oxford: Blackwell.
- GENÇTAN, E. (1988). **Psikanaliz ve Sonrası**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- GENÇTAN, E. (2003). **Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar**, İstanbul, Metis Yayıncılık.
- GOLEMAN, D. (2010). **Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?** , İstanbul, Varlık Yayınları.
- GOTTLIEB, B. H., ve PANCER: M. (1988). Social Networks and the Transition to Parenthood. In G. Y. Michaels & W. A. Goldberg (Eds.), **The Transition to Parenthood: Current Theory and Research** (pp. 235-269). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- GROLNICK, W. S. (2002). **The Psychology of Parental Control: How Well-Meant Parenting Backfires**, Psychology Press.
- GROSS, J. J. (2007). **Handbook of Emotion Regulation**, New York, Guilford Press.
- GROSS, J. J. (2011). **Handbook Of Emotion Regulation**, New York, Guilford Press.
- GROSS, J. J. ve THOMPSON, R.A. (2007). Emotion Regulation: Conceptual Foundations. In **Handbook of Emotion Regulation** (pp.3-24). New York, Guilford Pres.
- GROSS, J.J. ve THOMPSON, R.A. (2007). Emotion regulation: conceptual foundations. (Ed.: J.J. Gross), **Handbook Of Emotion Regulation**, New York, Guilford Press.

- GRUSEC, J. E. ve DAVIDOV, M. (2007). Socialization in The Fam- İly: The Role of Parents. J. E. Grusec ve P. D. Hastings, (Ed.), **Handbook of Socialization** (284-308). New York, Guilford.
- GÜLEÇ, C. ve KÖROĞLU, E. (2000). **Psikiyatri Temel Kitabı**, Ankara, Hekimler Yayın Birliği.
- GÜLER YILDIZ, T. (2017). **Anne Baba Eğitimi**, Ankara, Pegem.
- GÜNEY, S. (2006). **Davranış Bilimleri**, Ankara, Nobel Yayınları.
- HART, C. H., NEWELL, L. D. ve OLSEN, F. (2003). Parenting Skills and Social- Communicative Competence in Childhood. In J. O. Greene & B. R. Burleson (Eds.), **Handbook of communication and Social Interaction Skills** (pp. 753-797). Mahwah, NJ, US, Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- HORNE, P. (1985). Female Correction Officer-A Status Report. **Fed. Probation**, 49, 46.
- HOUSEKNECHT, S. (1988). Voluntary Childlessness. In M. Sussman & S. Steinmetz (eds.), **Handbook of Marriage and the Family** (pp. 369-396). NY, Plenum Press.
- İNANÇ, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2016). **Kişilik Kuramları**, İstanbul, Pagem Akademi.
- İŞERİ E. (2008). **Cinsel istismar. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı**. (Eds FÇ Çetin, A Çoşkun, E İşeri, S Miral, N Motavallı, B Pehlivan Türk), Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 471-478.
- JUNG, C. G. (1996). **Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri (Konferanslar)**, (Translation K. Şipal), İstanbul, Cem Yayınevi.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (2000). **Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile**. İstanbul, Evrim Yayıncılık.
- KARAHAN, T. F. ve SARDOĞAN, M. E. (2012). **Danışma ve Psikoterapide Kuramlar**. Ankara, Nobel Yayınları.
- KERNBERG, O. (2006). **Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm**, (M. Atakay, Çev.), İstanbul, Metis Yayıncılık.

- KHALEQUE, A. ve ROHNER, R. P. (2002). **Perceived Parental Acceptance-Rejection**.
- KOHUT, H. (2006). **Kendiliğin Yeniden Yapılanması**, (O. Cebeci, Çev.), İstanbul, Metis Yayıncılık.
- KOLB, L. C. ve BRODIE, H. K., (1982). **Modern Clinical Psychiatry**, Philadelphia, W.B. Saunders Company.
- KÖKNEL, Ö. (1997). **Kaygıdan Kişiliğe Mutluluk**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- KÖKNEL, Ö. (2004). **Bilinçli Çocuk Yetiştirme**, Ankara, Arkadaş Yayınları.
- KÖKNEL, Ö., (2005). **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- KÖROĞLU, E. ve BAYRAKTAR. (2010). **Kişilik Bozuklukları**, Ankara, HYB Yayıncılık.
- KULAKSIZOĞLU, A. (1999). **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2. Baskı.
- LAZARUS, R. S. (1991). **Emotion and Adaptation**, New York, Oxford University Press.
- LEAHY, R. L., TIRCH, D. ve NAPOLITANO, L. A. (2011). **Emotion Regulation in Psychotherapy, A Practitioners's Guide**, New York, The Guilford Press.
- LEVY, D. M. (1966). **Maternal Overprotection**, New York, W.W.
- LINEHAN, M. (1993). **Cognitive-Behavioral Treatment of Borderline Personality Disorder**, New York, Guilford Press.
- LITTAUER, F. ve LITTAUER, M. (2008). **Kişilik Bulmacası**, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- MACCOBY, E. E. ve MARTIN, J. A. (1983). "Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction in Hetherington EM (Ed.)", **Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality, and Social Development** (Vol. 4, pp. 1–101).

- MAHLER, M. S., PINE, F. ve BERGMAN, A. (2012). **İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu**, (A. N. Babaoğlu, Çev.), İstanbul, Metis Yayınları.
- MASTERSON, J. F. (2011). **Kendilik Psikoterapisi**, (M. Benveniste, P. Özdemir, Çev.). İstanbul, Litera Yayıncılık.
- MCCRAE, R. R., ve COSTA, P. T. (2003). **Personality in Adulthood: A Five-Factor Theory Perspective**, Guilford Press.
- MELOY, J. R. (2009). Antisosyal Kişilik Bozukluğu. G. O. Gabbard, (Ed.), **Gabbard's Treatments of Psychiatric Disorders** (M. Işıntaş, Çev.), Ankara, Rotatıp Kitabevi.
- NAVARO, L. (1989). **Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri**, İstanbul, Ya-Pa Yayınları.
- NAVARO, L. (1999). **Tapmağın Öbür Yüzü-Gerçekten Beni Duyuyor Musun?**, Sistem Yayınları, İstanbul.
- NEWELL, C. H. H. L. D. ve OLSEN, F. (2003). Parenting Skills and Social--Communicative Competence in Childhood. In **Handbook of communication and social interaction skills** (pp. 771-816), Routledge.
- OKAGAKI, L. ve BINGHAM, G.E. (2005). Parents' Social Cognitions and Their Parenting Behaviors. T. Luster ve L. Oka- Gaki, (Ed.), **Parenting: An Ecological Perspective**. Mahwah, N.J., Lawrence Erlbaum.
- ONUR, B. (2000). **Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık, Ölüm**, Ankara, İmge Kitabevi.
- ÖZAKKAŞ, T. (2013). **Bütüncül Psikoterapi**, İstanbul, Litera Yayıncılık.
- ÖZGÜVEN, İ. E. (2010). **Ailede İletişim ve Yaşam**, Ankara, PDREM.
- ÖZTÜRK, O. M. ve ULUŞAHİN, A. (2011). **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, İstanbul, Nobel Tıp Kitapevleri.
- ÖZTÜRK, O. M. ve ULUŞAHİN, A. (2015). **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Ankara, Nobel Tıp Kitapevleri.

- PALKOVITZ, R. (2007). Transitions to Fatherhood. In S. E. Brotherson & J. M. White (Eds.), **Why Fathers Count**. (pp.27-41) Harriman, TN, Men's Studies Press.
- PERRY, J. C. (2009). **C Kümesi Kişilik Bozuklukları**. G. O. Gabbard, (Ed.), **Gabbard's Treatments of Psychiatric Disorders** (E. Uğurlu, Çev.), Ankara, Rotatıp Kitabevi, 835- 854.
- PLUTCHIK, R. (1980). **Emotion: A Psychoevolutionary Synthesis**, New York, Harper & Row.
- ROGERS, C. (2011). **Kişi Olmaya Dair**, İstanbul, Okyanus.
- ROHNER, R. P. (1986). **The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance Rejection Theory**. Newbury Park, CA, Sage Publications.
- ROHNER, R.P. (1975). **They Love Me, They Love Me Not: A Worldwide Study of the Effects of Parental Acceptance and Rejection**, New Haven, HRAF Press.
- RUPPERT, F. (2008). **Trauma, Bonding & Family Constellations**, Steyning: Green Baloon Publishing.
- SARITAŞ, A. D. ve ALTAN-ATALAY, A. (2018). Ergenlik Döneminde Duygu Düzenleme ve Ruh Sağlığı: Ana-Babanın ve Mizacın Rolü (Ed.: T. Bildik) **Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Bozukluklar**, Ankara, Türkiye Klinikleri, 84-9.
- SAYAR, K. ve DİNÇ, M. (2011). **Psikolojiye Giriş**, İstanbul, Dem Yayınları.
- SCHIFFMAN, G. L. ve KANUK, L. L., (2004). **Consumer Behavior**, USA, Pearson Prentice Hall.
- SCHULTZ, D. ve SCHULTZ, S.E. (2007). **Modern Psikoloji Tarihi**, İstanbul, Kaknüs.
- SHERESHEFSKY, P. M. ve YARROW, L. J. (1973). **Psychological Aspects of Pregnancy and Early Postnatal Adaptation**, New York, Raven.
- SOUTHAM-GEROW, M.A. (2013). **Emotion Regulation in Children and Adolescents: A Practitioner's Guide**, New York, The Guilford Press.

- STEINBERG, L. (2007). **Ergenlik**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- ŞENDİL, G. (2003). **Çocuk, Ergen ve Anne Baba**, İstanbul, Çantay Yayınları.
- ŞİMŞEK, Ş., TAHİR, A. ve ÇELİK, A. (2003). **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, İstanbul, Adım Matbaacılık.
- TAŞKIN L. (2015). **Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği**. Ankara, Sistem Ofset Matbaacılık.
- TOPSES, G. ve BULUT SERİN, N. (2012). **Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları**, İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık.
- USAL, A. ve KUŞLUVAN, Z. (2002). **Davranış Bilimleri (Sosyal Psikoloji)**. İzmir, Barış Yayınları/ Fakülteler Kitabevi.
- VASTA, R., HAITH, M. M. ve MILLER: A. (1992). **Child Psychology: The Modern Science**, John Wiley & Sons.
- VOLKAN, V. (2007). **Psikoterapide Nesne İlişkileri**, (A. A. Köşkdere, Çev.), İzmir, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları.
- VOLKAN, V. (2007). **Psikoterapide Nesne İlişkileri**, (A. A. Köşkdere, Çev.), İzmir, Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları.
- YANBASTI, G. (1996). **Kişilik Kuramları**, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- YAVUZER, H. (1996). **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, H. (1998). **Ana Baba Okulu**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, H. (2001). **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Yayınevi.
- YAVUZER, H. (2014). **Eğitim ve Gelişim Özellikleri ile Okul Çağı Çocuğu**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, H. (2015). **Çocuğu Tanımak ve Anlamak**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- YAVUZER, N. (2000). **İletişim ve Etkili Yaşam Kültürü, Çocuklarımız İçin Eğitim Sohbetleri**. Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- YAZGAN İNANÇ, B., BİLGİN, M., ve KILIÇ ATICI, M. (2007). **Gelişim psikolojisi** (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- YAZGAN İNANÇ, B. ve YERLİKAYA, E. E. (2012). **Kişilik Kuramları**, İstanbul, Pegem Akademi.
- YOUNG, P. T. (1994). **Feeling And Emotion**, New York, John Wiley & Sons.
- YÖRÜKAN, T. (2006). **Alfred Adler Sosyal Roller ve Kişilik**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlar.
- YÖRÜKOĞLU, A. (2002). **Çocuk Ruh Sağlığı**, İstanbul, Özgür Yayınları.
- ZEL, U. (2001). **Kişilik ve Liderlik**, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

MAKALELER

- ABİDİN, R. R. (1992). "The Determinants of Parenting Behavior", **Journal of Clinical Child Psychology**, 21, 407-412.
- AKHTAR, S. (1987). "Schizoid Personality Disorder: A Synthesis Of Developmental, Dynamic And Descriptive Features", **American Journal of Psychiatry**, 41:499518.
- AKHTAR, S. (1990). "Paranoid Personality Disorder: A Synthesis of Developmental, Dynamic and Descriptive Features", **American Journal of Psychotherapy**, 44(1), 5-25.
- AKYILDIZ, H. (2006). "Freud'çu, Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat ve Siyaset Teoriler", **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Vol. 11, 1-23.
- ALİSİNANOĞLU, F. (2003). "Çocukların Denetim Odağı İle Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 1(1), 97-107.
- ALLPORT, G. W. (1933). 1. **Attitudes. Terminology**, 219.
- ANLI, İ. ve BAHADIR, G. (2007). "Kendilik Psikolojisine Göre Narsisistik ve Sınır Kişilik Bozukluğu", **Psikoloji Çalışmaları**, 27:1-12.
- ANTONUCCI, T. C. ve MIKUS, K. (1988). "The Power of Parenthood: Personality and Attitudinal Changes During the Transition to

Parenthood.” **The Transition to Parenthood: Current Theory and Research**, 62-84.

ARBEL, N. ve STRAVYNSKI, A. (1991). “A Retrospective Study of Separation in The Development of Adult Avoidant Personality Disorder.” **Acta Psychiatrica Scandinavica**, 83(3), 174-178

ASHIQ, A., RIAZ, M. N. ve RIAZ, M. A. (2018). “Direct and Indirect Effect of Childhood Traumatic Experiences on Cluster-B Personality Disorders in Adults”, **Pakistan Journal of Medical Research**, 57(4): 160-165.

ASLAN, E. (1992). “Benlik Kavramı ve Bireyin Yaşamındaki Etkileri”, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 4(4), 7-14.

ASLAN, B., ve BATIGÜN, A. D. (2017). “Ebeveyn Kabul/Reddi İle İntihar Olasılığı Arasındaki İlişkide Yaşam Amaçlarının Aracı Rolü”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 32(79), 67.

BANDELOW, B., KRAUSE, J., WEDEKIND, D., BROOCKS, A., HAJAK, G. ve RUTHER, E. (2005). “Early Traumatic Life Events, Parental Attitudes, Family History, and Birth Risk Factors in Patients With Borderline Personality Disorder and Healthy Controls.” **Psychiatry Research**, 134(2), 169-179.

BOUCHER, M. È., PUGLIESE, J., ALLARD-CHAPPAIS, C., LECOURS, S., AHOUNDOVA, L., CHOUINARD, R., ve GAHAM, S. (2017). “Parent–Child Relationship Associated With The Development Of Borderline Personality Disorder: A Systematic Review”. **Personality and Mental Health**, 11(4), 229-255.

BARAM, Z. T., DAVIS, E., OBENAU, A., SANDMAN, C. A., SMALL, L., SOLODKIN, A. ve STERN, H. (2012). “Fragmentation and Unpredictability of Early-Life Experience in Mental Disorders”, **American Journal Of Psychiatry**, 167: 907-915.

BARAÑCZUK U. (2019). “The Five Factor Model of Personality and Emotion Regulation: A Meta Analysis”. **Personal Individ Differ**, 139:217-27.

- BARBALET, J. M. (1999). "William James' theory of emotions: Filling in the picture." **Journal for the Theory of Social Behaviour**, 29(3), 251-266.
- BARNOW SPITZER, C., GRABE, H. J., KESSLER, C. ve FREYBERGER, H. J. (2006). "Individual Characteristics, Familial Experience, and Psychopathology in Children of Mothers with Borderline Personality Disorder", **Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry**, 45(8), 965-972
- BARRETT, L. ve RUSSELL, J. (1999). "The Structure of Current Affect: Controversies And Emerging Consensus", **Current Directions in Psychological Science**, 8 (1), 10-14.
- BARRETT-LENNARD, G. T. (1981). "The Empathy Cycle: Refinement of a Nuclear Concept." **Journal of Counseling Psychology**, 28(2), 91.
- BARTHOLOMEW, K., HENDERSON, A. ve DUTTON, D. (2001). "Insecure Attachment and Abusive Intimate Relationships", **Journal of Psychology**, 36(2), 123-145.
- BARYSHNIKOV, I., JOFFE, G., KOIVISTO, M., MELARTIN, T., AALTONEN, K., SUOMINEN, K. ve ISOMETSÄ, E. (2017). "Relationships Between Self-Reported Childhood Traumatic Experiences, Attachment Style, Neuroticism and Features of Borderline Personality Disorders in Patients With Mood Disorders." **Journal of Affective Disorders**, 210, 82-89.
- BASOGLU, C., ONER, O., ATES, A., ALGUL, A., BEZ, Y., EBRİNC, S. ve CETİN, M. (2011). "Temperament Traits and Psychopathy in a Group of Patients with Antisocial Personality Disorder." **Comprehensive Psychiatry**, 52(6), 607-612.
- BAUMRIND, D. (1971). "Current Patterns of Parental Authority", **Developmental Psychology**, 4(1p2), 1.
- BAUMRIND, D. (1991). "The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use", **The Journal of Early Adolescence**, 11(1), 56-95.

- BAYRAKTAR, E. (1997). "Obsesif Kompulsif Bozukluk," **Psikiyatri Dünyası Dergisi**, 1: 25- 32.
- BELSKY D.W., CASPI, A., ARSENEAULT, L., BLEIDORN, W., FONAGY, P. ve GOODMAN, M. (2012). "Etiological Features of Borderline Personality Related Characteristics in a Birth Cohort of 12-Year-Old Children", **Developmental Psychopathology**, 24:251–265
- BELSKY, J. (1985). "Exploring Individual Differences in Marital Change Across the Transition to Parenthood: The Role of Violated Expectations", **Journal of Marriage and the Family**, 47, 1037- 1044.
- BELSKY, J., LANG, M., & ROVINE, M. (1985). "Stability and Change in Marriage across the Transition to Parenthood: A Second Study", **Journal of Marriage and the Family**, 47, 855-865.
- BELSKY, J., SPANIER, G. B. ve ROVINE, M. (1983). "Stability and Change in Marriage across the Transition to Parenthood", **Journal of Marriage and the Family**, 45, 551-566.
- BERTELE, N., TALMON, A., GROSS, J. J., SCHMAHL, C., SCHMITZ, M. ve NIEDTFELD, I. (2022). "Childhood Maltreatment and Borderline Personality Disorder: The Mediating Role of Difficulties with Emotion Regulation", **Journal of personality disorders**, 36(3), 264-276.
- BETTS, J., GULLONE, E. ve ALLEN, J. S. (2009). "An Examination of Emotion Regulation, Temperament, and Parenting Style as Potential Predictors of Adolescent Depression Risk Status: A Correlational Study", **British Journal of Developmental Psychology**, 27(2), 473-485.
- BICKNELL, B. (2014). "Parental Roles in the Education of Mathematically Gifted and Talented Children", **Gifted Child Today**, 37(2), 83-93.
- BİNBAY, T. (2014). "Türkiye’de Psikiyatrik Epidemiyoloji: Yakın Zamanlı Araştırmalarda Temel Bulgular ve Gelecek İçin Öneriler", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 25(4):264-281.

- BLAND, A. R., WILLIAMS, C. A., SCHARER, K. ve MANNING, S. (2004). "Emotion Processing İn Borderline Personality Disorders", **Issues in Mental Health Nursing**, 25(7), 655-672.
- BLATT, S. J. ve ZUROFF, D. C. (1992). "Interpersonal Relatedness and Self-Definition: Two Prototypes For Depression", **Clinical Psychology Review**, 12(5), 527-562.
- BLATT, S. J., & ZUROFF, D. C. (1992). "Interpersonal Relatedness and Self-Definition: Two Prototypes for Depression", **Clinical Psychology Review**, 12(5), 527-562.
- BLATT, S. J., ve ZUROFF, D. C. (1992). "Interpersonal Relatedness and Self-Definition: Two Prototypes for Depression", **Clinical Psychology Review**, 12(5), 527-562.
- BONANNO, GA. Ve BURTON, CL. (2013), "Regulatory Flexibility: An Individual Differences Perspective on Coping and Emotion Regulation", **Psychol Sci**, 8:591-612.
- BORGES, LM. ve NAUGLE, A.E. (2017). "The Role of Emotion Regulation in Predicting Personality Dimensions", **Personal Ment Health**, 11(4):314- 34.
- BORNSTEIN, R. F. (1992). "The Dependent Personality: Developmental, Social, and Clinical Perspectives", **Psychological Bulletin**, 112(1), 3.
- BORNSTEIN, R. F. (2012). "Illuminating a Neglected Clinical Issue: Societal Costs of Interpersonal Dependency and Dependent Personality Disorder", **Journal of Clinical Psychology**, 68(7):766-781.
- BOWLBY, J. (1982). "Attachment and Loss: Retrospect and Prospect", **American Journal of Orthopsychiatry**, 52(4): 664-678.
- BRADLEY, R. H. ve CALDWELL, B. M. (1984). "The Home Inventory and Family Demographics". **Developmental Psychology**, 20, 315-320.
- BRAND, A.E. ve KLIMES-DOUGAN, B. (2010). "Emotion Socialization in Adolescence: The Roles of Mothers and Fathers", **New Directions for Child and Adolescent Development**, 2010(128), 85-100.

- BREINES, J. G. ve AYDUK, O. (2015). "Rejection Sensitivity and Vulnerability to Self-Directed Hostile Cognitions Following Rejection", **Journal of Personality**, 83(1), 1-13.
- BREINES, J. G. ve AYDUK, O. (2015). "Rejection Sensitivity and Vulnerability to Self-Directed Hostile Cognitions Following Rejection", **Journal of Personality**, 83(1), 1-13.
- BROWN, M. Z., COMTOIS, K. A. ve LINEHAN, M. M. (2002). "Reasons For Suicide Attempts And Nonsuicidal Self-Injury In Women With Borderline Personality Disorder", **Journal of Abnormal Psychology**, 111(1), 198.
- BROWN, M. Z., COMTOIS, K. A. ve LINEHAN, M. M. (2002). "Reasons for Suicide Attempts and Nonsuicidal Self-Injury in Women with Borderline Personality Disorder", **Journal of Abnormal Psychology**, 111(1), 198.
- BRUMMELMAN, E., THOMAS, S., NELEMANS, S. A., OROBIO DE CASTRO, B. ve BUSHMAN, B. J. (2015). "My Child is God's Gift to Humanity: Development and Validation of the Parental Overvaluation Scale (POS)", **Journal of Personality and Social Psychology**, 108, 665-679.
- CABELLO, R. ve FERNÁNDEZ-BERROCAL, P. (2015). "Implicit Theories and Ability Emotional Intelligence", **Frontiers in Psychology**, 6, 700.
- CAIN, N. M., ANSELL, E. B., SIMPSON, H. B. ve PINTO, A. (2015). "Interpersonal Functioning in Obsessive-Compulsive Personality Disorder", **Journal of Personality Assessment**, 97(1): 90-99.
- CARLSON, E. A., EGELAND, B. ve SROUFE, L. A. (2009). "A Prospective Investigation of the Development of Borderline Personality symptoms", **Development and Psychopathology**, 21(4), 1311-1334.
- CARLSON, SM., WANG, TS. (2007). "Inhibitory Control and Emotion Regulation in Preschool Children", **Cognitive Development**, 22(4):489-510.

- CARPENTER, R. W. ve TRULL, T. J. (2013). "Components of Emotion Dysregulation in Borderline Personality Disorder: A Review", **Current Psychiatry Reports**, 15, 1-8.
- CARPENTER, R. W. ve TRULL, T. J. (2013). "Components of Emotion Dysregulation in Borderline Personality Disorder: A Review", **Current Psychiatry Reports**, 15, 1-8.
- CARVALHO FERNANDO, S., BEBLO, T., SCHLOSSER, N., TERFEHR, K., OTTE, C., LOWE, B., ... ve WINGENFELD, K. (2014). "The Impact Of Self-Reported Childhood Trauma On Emotion Regulation In Borderline Personality Disorder And Major Depression", **Journal of Trauma & Dissociation**, 15(4), 384-401.
- CASSIDY, J. (1988). "Child Mother Attachment And The Self In Six-Years-Olds". **Child Development**, 59, 121-134, (1988).
- CAUGHY, M. O., RANDOLPH, M. ve O'CAMPO, P. J. (2002). "The Africentric Home Environment Inventory: An Observational Measure of the Racial Socialization Features of the Home Environment for African American preschool children", **Journal of Black Psychology**, 28, 37-52.
- CLARKIN, J. F. (2012). "An Integrated Approach To Psychotherapy Techniques For Patients With Personality Disorder", **Journal of Personality Disorders**, 26(1), 43-62.
- COHEN, P. (2008). "Child Development and Personality Disorder", **Psychiatric Clinics of North America**, 31(3), 477-493.
- COHEN, P., CRAWFORD, T. N., JOHNSON, J. G. (2005). "The Children in the Community Study of Developmental Course of Personality Disorder", **Journal of Personality Disorders**, 19: 466-486.
- COLEMAN, P.K. ve KARRAKER, K. (1998). "Self-efficacy and Parenting Quality: Findings and Future Applications", **Developmental Review**, 18, 47-85.
- COLEMAN, P.K. ve KARRAKER, K. H. (2003) "Maternal Self-Efficacy Beliefs, Competence In Parenting, And Toddlers' Behavior and

Developmental Status”, **Infant Mental Health Journal**, Vol. 24(2), 126-148.

CONNOR-SMITH, JK. ve FLACHSBART, C. (2007). “Relations Between Personality and Coping: a Meta-Analysis”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 93(6):1080-107.

CONROY, M. A. ve BROWN, W. H. (2004). “Early Identification, Prevention, and Early Intervention with Young Children At-Risk for Emotional/Behavioral Disorders: Issues, Trends, and a Call for Action”, **Behavioral Disorders**, 29(3), 224-236.

COOLIDGE, F.I., ESTEY, A.J., SEGAL, D.I. ve MARLE, P.D. (2013). “Are Alexithymia and Schizoid Personality Disorder Synonymous Diagnoses”, **Comprehensive Psychiatry**. 54(2):141-8.

COSTA, Jr. P.T. ve MCCRAE, R.R. (1992). “The Five Factor Model of Personality and its Relevance to Personality Disorders”, **Journal of Personality Disorder**, 6:343- 59.

CRAWFORD, E. ve DEL CASTILLO, D. (2009). “Childhood Emotional Maltreatment and Later Psychological Distress Among College Students: The Mediating Role of Maladaptive Schemas”, **Child Abuse & Neglect**, 33(1), 59-68.

CROWELL, J. A., TREBOUX, D. ve BROCKMEYER, S. (2009). “Parental Divorce and Adult Children's Attachment Representations and Marital Status”, **Attachment & Human Development**, 11(1), 87-101.

CROWELL, S. E., BEAUCHAINE, T. P. ve LINEHAN, M. M. (2009). “A Biosocial Developmental Model of Borderline Personality: Elaborating and Extending Linehan’s Theory”, **Psychological Bulletin**, 135(3), 495.

CUMMINGS, E. M., & DAVIES, P. (1996). “Emotional Security as a Regulatory Process in Normal Development and the Development of Psychopathology”, **Development and Psychopathology**, 8(1), 123-139.

- ÇALIŞKAN, SARI, A ve ŞAHİN ACAR, B. (2018). “Annenin Ebeveyn Tutumlarının ve Çocuğun Annesinin Tutumlarıyla İlgili Algısının Çocuğun Duygu Tanıma Becerilerindeki Rolü”, **Nesne Psikoloji Dergisi**, 6(12), 27-50
- ÇİÇEK, İ., ve ASLAN, A. E. (2020). “Kişilik Ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri: Kuramsal Bir Çerçeve”. **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, 10(1), 137-147.
- ÇOBAN, A., BİLGİN, Z., İDRİSOĞLU, Ö., SÖNMEZ, İ., KÖSE, H.B. ve ÜNLÜ BOZKURT, H. (2021). “Karşılanan Duygusal ve Davranışsal Problemlerin Ebeveyn Tutumları İle İlişkisinin İncelenmesi: İçerik Analizi”, **Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 11(18), 4304-4335.
- DAL, Ö. G. V. ve EROĞLU, A. H. (2015). “Farklı Kişilik Özelliklerine Sahip Bireylerin Risk Algılarının Tüketici Davranışı Açısından İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 20(2), 361-385.
- DALY, M., BRAY, R., BRUCKAUF, Z., BYRNE, J., MARGARIA, A., PEC, N. ve SAMMS- VAUGHAN, M. (2015). “Family and Parenting Support: Policy and Provision in a Global Context”, **Innocenti Insight, UNICEF Office of Research**, Florence.
- DEMİRİZ, S. ve ÖĞRETİR, A. D. (2007). “Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 15(1), 105-122.
- DENHAM, A. (2007). “Dealing with Feelings: How Children Negotiate the Worlds of Emotions and Social Relationships”, **Cognition, Creativity, Comportament/Cognition, Brain, Behavior**, 11(1).
- DENİZ, A. ve ERCİŞ, A. (2008). “Kişilik Özellikleri ile Algılanan Risk Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 22(2), 301-330.

- DICKINSON, K. ve PINCUS, A. (2003). "Interpersonal Analysis of Grandiose and Vulnerable Narcissism", **Journal of Personality Disorders**, 17(3): 188- 207.
- DIEDRICH, A. ve VODERHOLZER, U. (2015). "Obsessive-Compulsive Personality Disorder: A Current Review", **Current Psychiatry Reports**, 17(2): 2-10.
- DOKSAT, M. K. (2008). "Kişilik Bozuklukları", **İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi**, 62(3): 239-254.
- DOUCET, A. (2004). "Fathers and the Responsibility for Children: A Puzzle and a Tension", **Atlantis A Women's Studies Journal**, 28(2), 103-113.
- DURAL, G., & YALÇIN, I. (2014). "Investigation of Relationship Between Parental Acceptance and Psychological Adjustment Among University Students", **Düşünen Adam: Journal of Psychiatry & Neurological Sciences**, 27(3), 22-35.
- DURNA, U. (2005). "A Tipi ve B Tipi Kişilik Yapıları ve Bu Kişilik Yapılarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Vol. 19 No.1, 275-290.
- DWAIRY, M. A. (2008). "Parental Inconsistency Versus Parental Authoritarianism: Associations with Symptoms of Psychological Disorders", **Journal of Youth and Adolescence**, 37(5): 616-626.
- DYAVANOOR B. D. ve JYOTI D. M. (2017). "Parents' Attitudes and Beliefs: Their Impact on Children's Development", **International Journal of Physical Education and Sports Sciences**, 11(18), 241-243
- DYER, E. D. (1963). "Parenthood as Crisis: A Restudy", **Marriage and Family Living**, 25, 196-201.
- EISENBERG, N., CUMBERLAND, A. ve SPINRAD, T. L. (1998). "Parental Socialization of Emotion", **Psychology Inquiry**, 9 (4), 241-273.
- EKMAN, P. (1982). "What Emotion Categories or Dimensions can Observers Judge from Facial Behavior", **Emotions in the Human Face**, 39-55.

- EKMAN, P. (1992). “An Argument for Basic Emotions”, **Cognition and Emotion**, 6, 169-200.
- ENER, T. G., ve FATMA, C. A. N. (2021). “Yetişkinlerin Çocuklukta Algıladıkları Ebeveyn Kabul Veya Reddinin Mükemmeliyetçilik, Benlik Algısı Ve Bağlanma Stilleri İle İlişkisinin İncelenmesi”, **International Journal of Economics Administrative and Social Sciences**, 4(1), 58-73.
- ENNS, M. W., COX, B. J. ve CLARA, I. (2002). “Parental Bonding and Adult Psychopathology: Results from the US National Comorbidity Survey”, **Psychological Medicine**, 32, 997–1008.
- ENSINK, K., BIBERDZIC, M., NORMANDIN, L. ve CLARKIN, J. (2015). “A Developmental Psychopathology and Neurobiological Model of Borderline Personality Disorder in Adolescence”, **Child, and Adolescent Psychotherapy**, 14: 46-69.
- ERDOĞAN, Ö. ve UÇUKOĞLU, H. (2011). “İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumu Algıları İle Atılganlık ve Olumsuz Değerlendirilmekten Korkma Düzeyleri Arasındaki İlişkiler”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 19(1), 51-72.
- ERIKSON, E. H. (1968). “On The Nature of Psycho-Historical Evidence: In Search of Gandhi”, **Daedalus**, 695-730.
- EROZKAN, A. (2012). “Examination of Relationship Between Anxiety Aensitivity and Parenting Styles in Adolescents”, **Educational Sciences: Theory and Practice**, 12(1), 52-57.
- ERTAN, E. A. ve CANKORUR, V. Ş. (2017). “Kişilik Bozukluklarının Tanısı: Yeni Bulgular ile Tanıda Kullanılan Anket ve Ölçekler”, **Kriz Dergisi**, 25(1).
- FIESTER, S. J. (1991). “Self-Defeating Personality Disorder: A Review Of Data And Recommendations For DSM-IV”, **Journal of Personality Disorders**, 5(2), 194-209.

- FIELD, T. (1994). "The Effects Of Mother's Physical And Emotional Unavailability On Emotion Regulation", **Monographs of the society for research in child development**, 208-227.
- FINKENAUER, C., ENGELS, R. ve BAUMEISTER, R. (2005). "Parenting Behaviour and Adolescent Behavioural and Emotional Problems: The Role of Self-Control", **International Journal of Behavioral Development**, 29(1), 58-69.
- FONAGY, P. ve LUYTEN, P. A. (2009). "Developmental, Mentalization Based Approach to the Understanding and Treatment of Borderline Personality Disorder", **Development Psychopathology**, 21(4):1355-81.
- FOSSATI, A., KRUEGER, R. F., MARKON, K. E., BORRONI, S., MAFFEI, C. ve SOMMA, A. (2015). "The DSM-5 Alternative Model of Personality Disorders from the Perspective of Adult Attachment: A Study in Community-Dwelling Adults", **The Journal of Nervous and Mental Disease**, 203(4), 252-258.
- FOSTER, J. D. ve TRIMM IV, R. F. (2008). "On Being Eager and Uninhibited: Narcissism and Approach–Avoidance Motivation", **Personality and Social Psychology Bulletin**, 34(7), 1004-1017.
- FOX, N. A. ve CALKINS, D. (2003). "The Development of Self-Control of Emotion: Intrinsic and Extrinsic Influences", **Motivation and Emotion**, 27(1), 7-26.
- FRIEDLMEIER, W. Ve TROMMSDORFF, G. (1999). "Emotion Regulation in Early Childhood: A Cross-Cultural Comparison Between German and Japanese Toddlers", **Journal of Cross Cultural Psychology**; 30(6):684-711.
- GABBARD, G. O. ve ALLISON, S. E. (2009). "Histriyonik Kişilik Bozukluğu", **GO Gabbard. Gabbard's Treatments Of Psychiatric Disorders**, 823-834.
- GARNEFSKGI, N., KRAAGIJ, V. ve SPGINHOVEN, P. (2001). "Negative Life Events, Cognitive Emotion Regulation and Emotional Problems",

Personality and Individual Differences, Cilt 30, Sayı 8, ss. 1311-1327.

GARNEFSKI, N. ve KRAAIJ, V. (2006). "Relationships Between Cognitive Emotion Regulation Strategies And Depressive Symptoms: A Comparative Study Of Five Specific Samples", **Personality and Individual Differences**, 40, ss. 1659-1669.

GARNEFSKI, N. ve KRAAIJ, V. (2007). "The Cognitive Emotion Regulation Questionnaire", **European Journal of Psychological Assessment**, 23(3), 141–149. doi:10.1027/1015-5759.23.3.141

GENÇOĞLU C., KUMCAĞIZ H. ve ERSANLI K. (2014). "Family Factors Affecting Violent Tendency in Adolescents", **Turkish Studies**, 9, 639-652.

GLADE, A., BEAN, R., VIRA, R. (2005). "A Prime Time for Marital/Relational Intervention: A Review of the Transition to Parenthood Literature with Treatment Recommendations", **American Journal of Family Therapy**, V33 (4), pp. 319-336.

GOLDBERG, W.A. (1988), "Introduction: Perspectives on the Transition to Parenthood The Transition to Parenthood: Current Theory and Research", **Cambridge University Press**. 1-22

GOODNOW, J. J. (1988). "Parents' Ideas, Actions, and Feelings: Models and Methods from Developmental and Social Psychology", **Child Development**, 286-320.

GÖKER, C., ÖNER, Ö. ve ÖZSAN, H. (2007). "Şizoid Kişilik Bozukluğu", **Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences**, 3(12):24-29.

GRAY, J. A. (1990). "Brain Systems That Mediate Both Emotion And Cognition", **Cognition & emotion**, 4(3), 269-288

GRATZ, K. L., WEISS, N. H. ve TULL, M. T. (2015). "Examining Emotion Regulation as an Outcome, Mechanism, or Target of Psychological Treatments", **Current Opinion in Psychology**, 3, 85-90.

- GROSS, J. J. (1998). "Antecedent-And Response-Focused Emotion Regulation: Divergent Consequences for Experience, Expression, and Physiology", **Journal of Personality and Social Psychology**, 74(1), 224.
- GROSS, J. J. ve JOHN, O. P. (2003). "Individual Differences in Two Emotion Regulation Processes: Implications for Affect, Relationships, and Well-Being", **Journal of Personality and Social Psychology**, 85(2), 348.
- GROSS, J.J. (1998). "The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review", **Review of General Psychology**, 2(3), 271-299.
- GROSS, J.J. (2001). "Emotion Regulation in Adulthood: Timing is Everything", **Current Directions in Psychological Science**, 10:214-219.
- GROSS, J.J. (2002). "Emotion Regulation: Affective, Cognitive, And Social Consequences", **Psychophysiology** 39, 281–291.
- GROSS, J.J. (2015). "Emotion Regulation: Current Status and Future Prospects", **Psychological Inquiry**, 26(1), 1-26.
- GUNDERSON, J. G., ve SINGER, M. T. (1975). "Defining Borderline Patients: An Overview". **The American Journal of Psychiatry**, 132(1), 1–10.
- GUNDERSON, J. G. (2009). "Borderline Personality Disorder: Ontogeny Of A Diagnosis", **American Journal of Psychiatry**, 166(5), 530-539.
- HA, H. ve JANG, M. S. (2013). "The Association Between Emotional Abuse and Borderline Personality Trait: The Mediating Effects of Rejection Sensitivity and Social Support", **Korean Journal of Counseling & Psychotherapy**, 25(4), 833-852.
- HARDY, D. F., POWER, T. G. ve JAEDICKE. (1993). "Examining the Relation of Parenting to Children's Coping with Everyday Stress", **Child Development**, 64(6): 1829- 1841.
- HASKAN-AVCI Ö. ve YILDIRIM İ. (2015). "Prevalence of Violence Tendency in Adolescents", **Journal of Theoretical Educational Science**, 8, 106-124.

- HAVIGHURST, S.S., WILSON, K.R., HARLEY, A. E., PRIOR, M. R. ve KEHOE, C. (2010). "Tuning in to Kids: Improving Emotion Socialization Practices in Parents of Preschool Children—Findings from a Community Trial", **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 51(12), 1342-1350
- HAZAN, C. ve SHAVER, P. (1994). "Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships", **Psychological Inquiry**, 5(1), 1-22.
- HAZAR, Ç. (2006). "Kişilik ve İletişim Tipleri". **Selçuk İletişim**, 4(2), 125-140.
- HELSEN, M., VOLLEBERGH, W. ve MEEUS, W. (2000). "Social Support from Parents and Friends and Emotional Problems in Adolescence", **Journal of Youth and Adolescence**, 29(3), 319-335.
- HEPPER, E. G., GRAMZOW, R. H., ve SEDIKIDES, C. (2010). "Individual Differences in Self-Enhancement and Self-Protection Strategies: An Integrative Analysis". **Journal of Personality**, 78(2), 781-814
- HOBBS, D. F. JR. (1968). "Transition to Parenthood: a Replication and an Extension", **Journal of Marriage and the Family** 30, 413-417.
- HUH, H. J., KIM, K. H., LEE, H. K., ve CHAE, J. H. (2017). "The Relationship Between Childhood Trauma And The Severity Of Adulthood Depression And Anxiety Symptoms In A Clinical Sample: The Mediating Role Of Cognitive Emotion Regulation Strategies", **Journal of affective disorders**, 213, 44-50.
- IZARD, C. E. (1971). **The Face of Emotion**.
- IZARD, C. E. (2007). "Basic Emotions, Natural Kinds, Emotion Schemas, and a New Paradigm", **Perspectives on Psychological Science**, 2, 260-280.
- IZARD, C. E. (2009). "Emotion Theory and Research: Highlights, Unanswered Questions, and Emerging Issues", **Annual Review of Psychology**, 60, 1-25.
- JABEEN, F., ANIS-UL-HAQUE, M. ve RIAZ, M. N. (2013). "Parenting Styles as Predictors of Emotion Regulation Among Adolescents", **Pakistan Journal of Psychological Research**, 28(1).

- JOHN O. P. ve GROSS, J. J. (2004). "Healthy and Unhealthy Emotion Regulation: Personality Processes, Individual Differences, and Life Span Development", **Journal of Personality**, 72 (6), 1301– 1334.
- JOHN, O. P., & GROSS, J. J. (2004). "Healthy and Unhealthy Emotion Regulation: Personality Processes, Individual Differences, and Life Span Development". **Journal Of Personality**, 72(6), 1301-1334.
- JOHNSON, J. G., COHEN, P., BROWN, J., SMAILES, E. M. ve BERNSTEIN, D. P. (1999). "Childhood Maltreatment Increases Risk for Personality Disorders During Early Adulthood". **Archives of General Psychiatry**, 56(7), 600-606.
- JOHNSON, J. G., COHEN, P., CHEN, H., KASEN S. ve BROOK, J. S. (2006). "Parenting Behaviors Associated with Risk for Offspring Personality Disorder During Adulthood", **Archives of General Psychiatry**, 63(5), 579-587.
- JOHNSON, J. G., COHEN, P., KASEN SKODOL, A. E., HAMAGAMI, F. ve BROOK, J. S. (2000b). "Age Related Change In Personality Disorder Trait Levels Between Early Adolescence And Adulthood: A Community-Based Longitudinal Investigation". **Acta Psychiatrica Scand**, 102: 265-275.
- JOHNSON, J. G., SMAILES, E., COHEN, P., KASEN BROOK, J. S. (2004). "Anti-Social Parental Behaviour, Problematic Parenting and Aggressive Offspring Behaviour During Adulthood: A 25-year Longitudinal Investigation". **British Journal of Criminology**, 44(6), 915-930.
- KASS, F. (1987). "Self-Defeating Personality Disorder: An Empirical Study". **Journal of Personality Disorders**. 1 (2): 168-173.
- KASS, F., SPITZER, R. L., WILLIAMS, J. B., ve WIDIGER, T. (1989). "Self-Defeating Personality Disorder And DSM-III-R: Development Of The Diagnostic Criteria", **The American journal of psychiatry**, 146(8), 1022-1026.

- KAESS, M., BRUNNER, R. ve CHANEN, A. (2014). "Borderline Personality Disorder in Adolescence". **Pediatrics**, 134(4), 782-793.
- KAISER, A. P. ve HANCOCK, T. B. (2003). "Teaching Parents New Skills to Support Their Young Children's Development". **Infants & Young Children**, 16(1), 9-21.
- KARAAZİZ, M. ve ERDEM ATAĞ, İ. (2013). "Narsisizm ve Narsisizmle İlgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme", **Nesne**, 1(2): 44-59. DOI: 10.7816/nesne-01-0203.
- KARS BEKTAŞ, Ö. ve AKYÜREK, G. (2019). "Ergenlerde Anne-Baba Tutumu, Duygu Düzenleme ve İyilik Hali Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi**, 7 (2), 97-104.
- KARTERUD (2012). "Comments On Personality Disorders With Over-Regulation of Emotions and Poor Self-Reflectivity", **Personal ment Health**, 6(2):167-9.
- KAYA, M. (1997). "Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü", **19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 9 (9), 193-204.
- KELTNER, D. ve GROSS, J. J. (1999). "Functional Accounts of Emotions", **Cognition & Emotion**, 13(5), 467-480.
- KERNBERG, O. (1967). "Borderline Personality Organization", **Journal of the American Psychoanalytic Association**, 15(3), 641-685.
- KERNBERG, O. (1972). "Treatment Of Borderline Patients", **Tactics and techniques in psychoanalytic therapy**. New York: Science House. (pp. 254-90).
- KERNBERG, P. F. (1989). "Narcissistic Personality Disorder in Childhood", **Psychiatric Clinics**, 12(3), 671-694.
- KESEBİR, A, KAVZOĞLU, Ö. ve ÜSTÜNDAĞ, M. F. (2011). "Bağlanma ve Psikopatoloji", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 3(2), 321-342.

KOCAKULA, O. ve ALTUNOĞLU, A. E. (2018). “Obsesif Kompulsif Kişilik Bozukluğunun Karar Süreçlerine Etkisi”, **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, 1(2): 114- 131.

KOLTKO-RIVERA, M. E. (2006). “Rediscovering The Later Version Of Maslow's Hierarchy Of Needs: Self-Transcendence And Opportunities For Theory, Research, And Unification”, **Review Of General Psychology**, 10(4), 302-317.

KOSSON, D. S. VE ARK. (2008). “Assessing Interpersonal Aspects of Schizoid Personality Disorder: Preliminary Validation Studies”, **Journal of Personality Assessment**, 90(2): 185–196. DOI: 10.1080/00223890701845427.

KUCZYNSKI, L. (1984). “Socialization Goals and Mother-Child Interaction: Strategies for Long-Term and Short-Term Compliance”, **Developmental Psychology**, 20, 1061-1073.

KUO, J. R., KHOURY, J. E., METCALFE, R., FITZPATRICK, A. ve GOODWILL, A. (2015). “An Examination of The Relationship Between Childhood Emotional Abuse and Borderline Personality Disorder Features: The Role of Difficulties with Emotion Regulation”, **Child Abuse and Neglect**, 39: 147-155.

KWOK ve WONG, D. (2000). “Mental Health of Parents with Young Children in Hong Kong: The Roles of Parenting Stress and Parenting Self-Efficacy”, **Child & Family Social Work** 5, 57-65.

LAMBORN: D., MOUNTS, N. S., STEINBERG, L. ve DORNBUSCH: M. (1991). “Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents From Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families”, **Child Development**, 62(5), 1049-1065.

LAMPE, L. ve MALHI, G. S. (2018). “Avoidant Personality Disorder: Current Insights.” **Psychology Research and Behavior Management**, 11: 55-66.

LAPORTE, L. ve GUTTMAN, H. (2007). “Recollections of Parental Bonding Among Women with Borderline Personality Disorder as Compared with Women with

- LAULIK, A., CHOU, A., BROWNE, K.D. ve ALLAM, J. (2013). "The Link Between Personality Disorder and Parenting Behaviors: A Systematic Review", **Aggression and Violent Behavior**, 18(6), 644-655
- LEE, E. H., ZHOU, Q., EISENBERG, N. ve WANG, Y. (2013). "Bidirectional Relations Between Temperament and Parenting Styles in Chinese Children", **International Journal of Behavioral Development**, 37(1), 57-67.
- LEMASTERS, E. E. (1957). "Parenthood as a Crises", **Marriage and Family Living**, 19, 352-355.
- LENZENWEGER, M. F. (2008). "Epidemiology Of Personality Disorders", **Psychiatric Clinics of North America**, 31(3), 395-403.
- LEVY-SHIFF, R. (1999). "Fathers Cognitive Appraisal, Coping Strategies, and Support Resources as Correlates of Adjustment to Parenthood", **Journal of Family Psychology**, 13, 554-567.
- LOBBESTAEL, J., ARNTZ, A., ve BERNSTEIN, D. P. (2010). "Disentangling the Relationship Between Different Types of Childhood Maltreatment and Personality Disorders", **Journal of Personality Disorders**, 24(3), 285-295.
- LYNAM, D. R., CHARNIGO, R., MOFFITT, T. E., RAINE, A., LOEBER, R. ve LOEBER, M. S. (2009). "The Stability of Psychopathy Across Adolescence", **Development and Psychopathology**, 21: 1133-1153. doi: 10.1017/S0954579409990083.
- MACCOBY, E. E. (1992). "The Role of Parents in the Socialization of Children: An Historical Overview", **Developmental Psychology**, 28(6), 1006-1017.
- MACIK, D. (2018). "Early Maladaptive Schemas, Parental Attitudes and Temperament, and the Evolution of Borderline and Avoidant Personality Features—the Search For Interdependencies", **Psychiatria Psychologia Kliniczna**, 18(1), 12-18.

- MAHONEY, G. ve BELLA, J. M. (1998). "An Examination of the Effects of Family-Centered Early Intervention On Child and Family Outcomes", **Topics in Early Childhood Special Education**, 18(2), 83-94.
- MANZESKE, D. P. ve STRIGHT, A. D. (2009). "Parenting Styles and Emotion Regulation: the Role of Behavioral and Psychological Control During Young Adulthood", **Journal of Adult Development**, 16, 223-229.
- MARTINEZ, C. R. ve FORGATCH, M. S. (2001). "Preventing Problems with Boys' Noncompliance: Effects of A Parent Training Intervention For Divorcing Mothers", **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 69, 416-428.
- MASLOW, A. H. (1969). "The Farther Reaches Of Human Nature", **The Journal of Transpersonal Psychology**, 1(1), 1.
- MASTEN, A.S. (2001). "Ordinary Magic: Resilience Process in Development", **American Psychologist**, 56, 227-238.
- MAUSS, I. B., BUNGE: A. ve GROSS, J. J. (2007). "Automatic Emotion Regulation", **Social and Personality Psychology Compass**, 1(1), 146-167.
- MCDOWELL, D. J., KIM, M., O'NEIL, R. ve PARKE, R. D. (2002). "Children's Emotional Regulation and Social Competence in Middle Childhood: the Role of Maternal and Paternal Interactive Style", **Marriage & Family Review**, 34(3-4), 345-364.
- MEYER, RAIKES, H. A., VIRMANI, E. A., WATERS ve THOMPSON, R. A. (2014). "Parent Emotion Representations and the Socialization of Emotion Regulation in the Family", **International Journal of Behavioral Development**, 38(2), 164-173.
- MILLER, B. ve SOLLIE, D. (1980). "Normal Stresses During the Transition To Parenthood", **Family Relations**, 29, 459-465.
- MIOTTO, E. C., SATO, J., LUCIA, M., CAMARGO, C. H. ve SCAFF, M. (2010). "Development of An Adapted Version of the Boston Naming Test For Portuguese Speakers", **Revista Brasileira De Psiquiatria**, 32(3), 279-282.

- MOED, A., GERSHOFF, E. T., EISENBERG, N., HOFER, C., LOSOYA, S., SPINRAD, T. L. ve LIEW, J. (2015). "Parent–Adolescent Conflict As Sequences of Reciprocal Negative Emotion: Links with Conflict Resolution and Adolescents' Behavior Problems", **Journal of Youth and Adolescence**, 44, 1607-1622.
- MOED, H. A., GERSHOFF E. T., ve BRINGEWATT E. H. (2017). "Violence Exposure As A Mediator Between Parenting and Adolescent Mental". **Child Psychiatry and Human Development**, 48, 235-247.
- MOILANEN, K. L. (2007). "The Adolescent Self-Regulatory Inventory: the Development and Validation of A Questionnaire of Short-Term and Long-Term Self-Regulation", **Journal of Youth and Adolescence**, 36, 835-848.
- MORRIS, A. S., SILK, J. S., STEINBERG, L., MYERS: S. ve ROBINSON, L. R. (2007). "The Role of the Family Context in the Development of Emotion Regulation", **Social Development**, 16(2), 361-388.
- MYERS, L. B. ve DERAESHAN, N. (2004). "To Forget ot not to Forget: What Do Repressors Forget and When They Forget?", **Cognition and Emotion**, 18, 495-511.
- NAKAGAWA, T., GONDO, Y., ISHIOKA, Y. ve MASUI, Y. (2017). "Age, Emotion Regulation, and Affect in Adulthood: the Mediating Role of Cognitive Reappraisal", **Japanese Psychological Research**, 59(4), 301-308.
- NATSUAKI, M. N., CICCETTI, D. ve ROGOSCH, F. A. (2009). "Examining the Developmental History of Child Maltreatment, Peer Relations and Externalizing Problems Among Adolescents with Symptoms of Paranoid Personality Disorder", **Development and Psychopathology**, 21(4): 1181-1193.
- OATLEY, K. ve JOHNSON-LAIRD, P. N. (1987). "Towards A Cognitive Theory of Emotions", **Cognition and Emotion**, 1, 29–50.

- OBERTS, W. L. ve STRAYER, J. (1987). "Parents' Responses To the Emotional Distress of Their Children: Relations with Children's Competence", **Developmental Psychology**, 23(3), 415.
- OHRENWEND, B.S., ASKENASY, A.R., KRASNOFF, L. ve DOHRENWEND, B.P. (1978). "Exemplification of a Method for Scaling Life Events", **The PERI Life Events Scale Journal of Health and Social Behavior**, 19 (2), 205-229.
- OGATA, S. N., SILK, K. R., GOODRICH, S., LOHR, N. E., WESTEN, D., ve HILL, E. M. (1990). "Childhood Sexual And Physical Abuse İn Adult Patients With Borderline Personality Disorder", **American Journal of Psychiatry**, 147(8), 1008-1013.
- OLIOFF, M. ve ABOUD, F. E. (1991). "Predicting Postpartum Dysphoria in Primiparous Mothers: Roles of Perceived Parenting Self-Efficacy and Self-Esteem", **Journal of Cognitive Psychotherapy**. 5, 3-14.
- ORKUN, M. A., ve BAYIRLI, A. (2019). "Öğrenme Stilleri Modellerinin İncelenmesi", **Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi**, 3(1), 71-83.
- ORUÇLULAR, Y. (2016). "Sınırdaki Kişilik Bozukluğu'nun Nedeni ve Sonucu Olarak Kişilerarası Travma: Gözden Geçirmeye Dayalı Bir Model Önerisi", **Türk Psikoloji Yazıları**, 19(37), 76-88.
- OZAN, E., KARAPINAR, İ., AYDIN, N. ve FİDAN, T. (2008). "Narsisistik Kişilik Bozukluğu: Gelişim Süreçleri ve Yaşamı", **Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar**, 2(1-2): 25-39.
- OZANA, U. R. A. L., GÜVEN, G., SEZER, T., AZKESKİN, K. ve YILMAZ, E. (2015). "Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Bağlanma Biçimleri İle Sosyal Yetkinlik ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal**.
- ÖNDER, A. ve GÜLAY, H. (2007). "Ebeveyn Kabul-Red Teorisi ve Bireyin Gelişimi Açısından Önemi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, (21).

- ÖZCAN, N. A. ve ÇELİK, E. (2018). “Üniversite Öğrencilerinde Riskli Davranışlar ve Duygu Düzenleme Güçlüğü’nün Yordayıcısı Olarak Algılanan Ebeveynlik Tarzları”, **Kadın Araştırmaları Dergisi**, 4(1): 21-49.
- ÖZDEMİR, O. ÖZDEMİR, P. G., KADAK, M. T. ve NASIROĞLU. (2012). “Kişilik Gelişimi”. **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 4(4): 566-589. doi:10.5455/cap.20120433.
- ÖZDEMİR, O., ÖZDEMİR, P., KADAK, M. ve NASIROĞLU. (2012). “Kişilik Gelişimi”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 4(4): 566-589.
- ÖZEN, Y., (2013). "Değerler Felsefesi Açısından İrade ve Bileşenleri (Özgür Bir İrademiz Var mı?)", **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Vol. 9, 1-22.
- ÖZMEN, A. (2006). “Öfke: Kuramsal Yaklaşımlar ve Bireylerde Öfkenin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Etmenler”, **Journal of Faculty of Educational Sciences**. Vol. 39 No. 1, 39- 56.
- PARROTT, W. G. (1993). Beyond Hedonism: Motives For Inhibiting Good Moods and For Maintaining Bad Moods.
- PATTERSON, G. R., ve FISHER, P. A. (2002). “Recent Developments in Our Understanding of Parenting: Bidirectional Effects, Causal Models, and the Search For Parsimony”, **Handbook of Parenting**, 5, 59-88.
- PAZ, Y., ORLITSKY, T., ROTH-HANANIA, R., ZAHN-WAXLER, C. ve DAVIDOV, M. (2021). “Predicting Externalizing Behavior in Toddlerhood From Early Individual Differences in Empathy”, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 62(1), 66-74.
- PEKŞEN AKÇA, R. (2012). “Ana-Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları”, **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, 29, 1-13.
- PENNEBAKER, J. W. (1989). “Confession, Inhibition, and Disease”. **In Advances in Experimental Social Psychology**, Vol. 22, pp. 211-244.

- PENNEBAKER, J. W., ZECH, E. ve RIMÉ, B. (2001). Disclosing and Sharing Emotion: Psychological, Social, and Health Consequences.
- PERRIS, C. ve ANDERSSON, P. (2000). Experiences of Parental Rearing and Patterns of Attachment in Adulthood”, **Clinical Psychology and Psychotherapy**, 7(4), 279–288.
- PETTIT, G. S., LAIRD, R. D., BATES, J. E., DODGE, K. A. ve CRISS, M. M. (2001). “Antecedents and Behavior-Problem Outcomes of Parental Monitoring and Psychological Control in Early Adolescence”, **Child Development**, 72, 583–598.
- PICÓ-PÉREZ, M., RADUA, J., STEWARD, T., MENCHÓN, J. M., ve SORIANO-MAS, C. (2017). “Emotion Regulation in Mood and Anxiety Disorders: A Meta-Analysis of fMRI Cognitive Reappraisal Studies”, **Progress in Neuro-Psychopharmacology Andbiological Psychiatry**, 79(3), 96-104. doi: 10.1016/j.pnpbp.2017.06.001
- POLLAK, D., CICHETTI, D., HORNING, K. ve REED, A. (2000). “Recognizing Emotion in Faces: Developmental Effects of Child Abuse and Neglect”, **Developmental Psychology**, Vol:36, No:5, 679-688.
- PRZEWORSKI, A., NEWMAN, M. G., PINCUS, A. L., KASOFF, M. B., YAMASAKI, A. S., CASTONGUAY, L. G. ve BERLIN, K. S. (2011). “Interpersonal Pathoplasticity in Individuals with Generalized Anxiety Disorder”, **Journal of Abnormal Psychology**, 120(2), 286.
- PURDIE, V. ve DOWNEY, G. (2000). Rejection Sensitivity and Adolescent Girls' Vulnerability to Relationship-Centered Difficulties. **Child Maltreatment**, 5(4), 338-349.
- PUTNAM, K. M. ve SILK, K. R. (2005). “Emotion Dysregulation And The Development Of Borderline Personality Disorder”, **Development and Psychopathology**, 17(4), 899-925.
- PUTNAM, K. M. ve SILK, K. R. (2005). “Emotion Dysregulation and The Development of Borderline Personality Disorder”, **Development and Psychopathology**, 17(4), 899-925.

- RABY, K. L., LABELLA, M. H., MARTIN, J., CARLSON, E. A. ve ROISMAN, G. I. (2017). "Childhood Abuse and Neglect and Insecure Attachment States of Mind in Adulthood: Prospective, Longitudinal Evidence From A High-Risk Sample", **Development and Psychopathology**, 29(2), 347-363.
- RANNEY, R. M., BRUEHLMAN-SENECAL, E. ve AYDUK, O. (2017). "Comparing the Effects of Three Online Cognitive Reappraisal Trainings on Well-Being", **Journal of Happiness Studies**, 18(5), 1319-1338.
- Reich, J. (1987). "Prevalence Of DSM-III-R Self-Defeating (Masochistic) Personality Disorder In Normal And Outpatient Populations". **The Journal of Nervous and Mental Disease**. 175 (1): 52-54.
- REITMAN, D., RHODE, P. C., HUPP: D. ve ALTOBELLO, C. (2002). "Development and Validation of the Parental Authority Questionnaire–Revised", **Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment**, 24(2), 119-127.
- RHODEWALT, F. (1998). "On Self-Aggrandizement and Anger: A Temporal Analysis of Narcissism and Affective Reactions to Success and Failure", **J Person Soc Psychol**, 74(3):672-85.
- RIGGS, A. ve KAMINSKI, P. L. (2010). "Childhood Emotional Abuse and Later Intimate Relationships: Themes From the Empirical Literature", **Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma**, 19(5), 514-537.
- RIMÉ, B., FINKENAUER, C., LUMINET, O., ZECH, E. ve PHILIPPOT, P. (1998). "Social Sharing of Emotion: New Evidence and New Questions", **European Review of Social Psychology**, 9(1), 145-189.
- RIVERS: E., BRACKETT, M. A., KATULAK, N. A. ve SALOVEY, P. (2007). "Regulating Anger and Sadness: An Exploration of Discrete Emotions in Emotion Regulation". **Journal of Happiness Studies**, 8, 393-427. doi:10.1007/s10902-006-9017-2
- RODRIGO, M. J. (2010). "Promoting Positive Parenting in Europe: New Challenges For the European Society For Developmental

- Psychology”, **European Journal of Developmental Psychology**, 7(3), 281-294.
- ROHNER, R. P., KHALEQUE, A. ve COURNOYER, D. E. (2005). “Parental Acceptance-Rejection: Theory, Methods, Cross-Cultural Evidence, and Implications”. **Ethos**, 33(3), 299-334.
- ROHNER, R.P. (2004). “The Parental "Acceptance-Rejection Syndrome": Universal Correlates of Perceived Rejection”. **American Psychologist**, 59 (8), 830-840.
- ROHNER, R.P. ve BROTHERS S. A. (1999). “Perceived Parental Rejection, Psychological Maladjustment, and Borderline Personality Disorder”. **Journal of Emotional Abuse**, 1 (4), 81-95.
- ROHNER, R.P. ve VENEZIANO, R. A. (2001). “The Importance of Father Love: History and Contemporary Evidence”. **Review of General Psychology**, 5 (4), 382-405.
- ROHNER, R.P., BRITNER, P. A. (2002). “Worldwide Mental Health Correlates of Parental Acceptance-Rejection: Review of Cross-Cultural and Intracultural Evidence”. **Cross-Cultural Research**, 36, 16-47.
- ROSENMAN, R. H. ve FRIEDMAN, M. (1977). “Modifying Type A Behavior Pattern”. **Journal of Psychosomatic Research**, 21(4), 323-331.
- RUBİN, K. H., PINE, D. S. ve FOX, N. A. (2009). “Impact of Behavioral Inhibition and Parenting Style on Internalizing and Externalizing Problems From Early Childhood Through Adolescence”, **Journal of Abnormal Child Psychology**, 37(8), 1063-1075.
- RUGANCI, R. N. ve GENÇÖZ, T. (2010). “Psychometric Properties of a Turkish Version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale”, **Journal of Clinical Psychology**, 66(4), 442-455.
- RYAN, R. M. ve DECI, E. L. (2000). “Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being”, **American Psychologist**, 55(1), 68.
- SANDERS, M.R., MARKIE-DADDS, C. ve TURNER, K.M.T. (2003). “Theoretical, Scientific and Clinical Foundations of the Triple P-

- Positive Parenting Programme A population Approach to the Promotion of Parenting Competence”, **Parenting Research and Practice Monograph**, 1: 1-25.
- SANSONE R.A. ve SANSONE LA. (2009). “Borderline Personality and Criminality”, **Psychiatry**, 6–20.
- SARITAŞ, D. ve GENÇÖZ, T. (2011). “Ergenlerin Duygu Düzenleme Güçlüklerinin, Annelerinin Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Çocuk Yetiştirme Davranışları İle İlişkisi”, **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 18(2): 117-126
- SARITAŞ, D., GRUSEC, J. E. ve GENÇÖZ, T. (2013). “Warm and Harsh Parenting As Mediators of the Relation Between Maternal and Adolescent Emotion Regulation”, **Journal of Adolescence**, 36(6), 1093-1101.
- SAWYER, K. S., DENHAM, DENHAM, BLAIR, K., BLAIR, K. ve LEVITAS, J. (2002). “The Contribution of Older Siblings' Reactions To Emotions To Preschoolers' Emotional and Social Competence”, **Marriage & Family Review**, 34(3-4), 182-212.
- SCHACHTER ve SINGER, J. (1962). “Cognitive, Social, and Physiological Determinants of Emotional State”, **Psychological Review**. 69(5), 379.
- SCHAEFER, E. S. (1959). “A Circumplex Model for Maternal Behavior”, **The Journal of Abnormal and Social Psychology**. 59(2), 226.
- SPERRY, L., CARLSON, J., DUBA-SAUERHEBER, J., ve SPERRY, J. (2015). “Diagnosis, Case Conceptualization, Culture, And Treatment”. **Psychopathology and psychotherapy: DSM-5 diagnosis, case conceptualization, and treatment**, 1-14.
- SEÇER, Z. (2017). “Sosyal Olarak Yetkin Okul Öncesi Çocukların Duygu Düzenlemeleri İle Annelerinin Duygu Sosyalleştirme Davranışları Arasındaki İlişkiler”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 25(4), 1435-1452.
- SET, Z. (2020). “Borderline Kişilik Bozukluğunun Gelişimi”. **Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences**, 5(2).

- SEZER, A., KOLAÇ, N. ve EROL, S. (2014). “Bir İlköğretim Okulu 4, 5, ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Anne Baba Tutumları ve Bazı Değişkenler İle İlişkisi”, **Clinical and Experimental Health Sciences**, 3(4), 184-19
- SEZER, Ö. (2010). “Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları ve Bazı Faktörlerle İlişkisi”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. 7(1), 1-19.
- SHEPPES, G., SURI, G., GROS, J. J. (2015). “Emotion Regulation And Psychopathology”. **Annu. Rev. Clin. Psychol.** 11(3), 1-27. doi: 10.1146/annurev-clinpsy-032814-112739.
- SHI, Z., BUREAU, J. F., EASTERBROOKS, M. A., ZHAO, X. ve LYONS-RUTH, K. (2012). “Childhood Maltreatment and Prospectively Observed Quality of Early Care As Predictors of Antisocial Personality Disorder Features”, **Infant Mental Health Journal**. 33(1), 55-69.
- SHINER, R. (2009). “The Development of Personality Disorders: Perspectives From Normal Development”, **Development and Psychopathology**, 4: 715-734.
- SHIPMAN, K. L. ve ZEMAN, J. (2001). “Socialization of Children’S Emotion Regulation in Mother-Child Dyads: A Developmental Psychopathology Perspective”, **Development and Psychopathology**, 13: 317-336.
- SILK, J. S., STEINBERG, L. ve MORRIS, A. S. (2003). “Adolescents' Emotion Regulation in Daily Life: Links To Depressive Symptoms and Problem Behavior”, **Child Development**, 74(6), 1869-1880.
- SIMONELLI, A. ve PAROLIN, M. (2017). “Dependent Personality Disorder”, **Encyclopedia of Personality and Individual Differences**. January.
- SKODOL, A. E. (2012). “Personality Disorders in DSM-5”, **Annual review of clinical psychology**. 8, 317-344.

- SOMERFIELD, M.R. ve MCCRAE., R.R. (2000). “Stress and Coping Research. Methodological Challenges, Theoretical Advances, and Clinical Applications”, **American Psychology**. 55 (6), 620-625.
- SOYSAL, A. (2008). “Çalışma Yaşamında Kişilik Tipleri; Bir Literatür Taraması”, **Çimento Endüstri İşverenleri Sendikası Dergisi**, 22(1).
- SÖYLEMEZ, Y. S., (2014). “Türk Sinemasında Rüya Gerçeği: Semih Kaplanoğlu ve Yusuf Üçlemesi”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Vol. 11 No. 25, 143-157.
- SPADA, M. M., CASELLI, G., MANFREDI C, REBECCHI D, ROVETTO F, RUGGIERO G. M. ve SASSAROLI, S. (2012). “Parental Overprotection and Metacognitions As Predictors of Worry and Anxiety”, **Behavioral and Cognitive Psychotherapy**, 40, 287-29 .
- STEELE, K. R., TOWNSEND, M. L. ve GRENYER, B. F. (2020). “Parenting Stress and Competence in Borderline Personality Disorder Is Associated with Mental Health, Trauma History, Attachment and Reflective Capacity”, **Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation**, 7(1), 1-10.
- STEELE, M., BATE, J., NIKITIADES, A. ve NIELSEN, B. B. (2015). “Attachment In Adolescence and Borderline Personality Disorder”, **Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy**. 14: 16-32. DOI: 10.1080/15289168.2015.1004882.
- SÜMER, N. ve GÜNGÖR, D. (1999). “Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi”, **Türk Psikoloji Dergisi**, C: 14 S: 44, ss. 35-58.
- SÜMER, N. (2010). “Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 13 (25), 42-59.
- SYLVERS P., BRUBAKER N., ALDEN SA., BRENNAN PA. ve LILIENFELD SO. (2008). “Differential Endophenotypic Markers of Narcissistic and Antisocial Personality Features: A Psychophysiological Investigation”, **J Res Personal**, 42(5):1260-70.

- SYMONDS, P. M. (1940). “**The Psychology of Parent-Child Relationships**”. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 91(6), 818.
- ŞAHİN, G., ve ARI, R. (2015). “Okul Öncesi Çocukların Duygu Düzenleme Becerilerinin Bağlanma Örüntüleri Açısından İncelenmesi”, **Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2(5):1- 12.
- ŞENEL, A. F., ve TOLAN, Ö. Ç. (2022). “Ergenlerde İnternet Bağımlılığının Algılanan Ebeveyn Kabul/Reddi, Duygu Düzenleme Ve Psikolojik Belirtiler Bağlamında İncelenmesi”, **Journal of Eurasia Social Sciences (JOESS)**, 13(47), 1-22.
- TAKEBE, M., TAKAHASHI, F. ve SATO, H. (2017). “The Effects of Anger Rumination and Cognitive Reappraisal On Anger-in and Anger-Control”, **Cognitive Therapy and Research**, 41(4), 654-661.
- TAMIS-LEMONDA, C. S., SHANNON, J. D., CABRERA, N. J. ve LAMB, M. E. (2004). “Fathers and Mothers At Play with Their 2- and 3-Year-Olds: Contributions To Language and Cognitive Development”, **Child Development**, 75, 1806-1820.
- TATLIDİL, E. ve TURAN, E. (2007). “Paranoid Kişilik Bozukluğu”, **Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi Psikiyatri**, 3(12): 17-23.
- TAYMUR, İ. ve TÜRKÇAPAR, H. (2012). “Kişilik: Tanımı, Sınıflaması ve Değerlendirmesi”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 4(2): 154-177. doi:10.5455/cap.20120410.
- TEKKE, M. (2019). “The Highest Levels of Maslow’s Hierarchical Needs: Self-Actualization and Self-Transcendence”, **Journal of Qualitative Research in Education**, 7(4).
- TERZİ (2014). “Romantik İlişkilerde Bağlanma Yaralanmalarına Yol Açan Olaylar: Nitel Bir Çalışma”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 12(2), 99-108.
- THOMPSON, R. A. (1991). “Emotional Regulation and Emotional Development”, **Educational Psychology Review**, Cilt 3, Sayı 4, ss. 269-307.

- THOMPSON, R. A. (1994). "Emotion Regulation: A Theme in Search of Definition", **Monographs of the Society For Research in Child Development**, 25-52.
- TORGERSEN, S. ve ALNÆS, R. (1992). "Differential Perception of Parental Bonding in Schizotypal and Borderline Personality Disorder Patients", **Comprehensive Psychiatry**. 33(1), 34-38.
- TOWE-GOODMAN, N. R. ve TETI, D. M. (2008). "Power Assertive Discipline, Maternal Emotional Involvement, and Child Adjustment", **Journal of Family Psychology**, 22(4), 648-651
- TRULL, T. J., LANE, S. P., KOVAL, P. ve EBNER-PRIEMER, U. W. (2015). "Affective Dynamics in Psychopathology." **Emotion Review**, 7(4), 355-361.
- TURKEL, Y. D. ve TEZER, E. (2008). "Parenting Styles and Learned Resourcefulness of Turkish Adolescents", **Adolescence**, 43(169), 143-153.
- TÜRKÇAPAR, H., GÜRİZ, O., ÖZEL, A., IŞIK, B. ve DÖNBAK Örsel, S. (2004). "Antisosyal Kişilik Bozukluğu Olan Hastalarda Öfke ve Depresyonun İlişkisi", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 15(2), 119-124
- UNGAR, M. (2007). "Too Safe For Their Own Good", **Developmental and Behavioral Pediatrics**, 16(4), 244-250.
- UYTUN, M. Ç. ve ÖZTOP, D. B. (2015). "Kişilik Bozukluklarının Çocuk ve Ergenlerde Öncül Bulguları", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 7(4): 368-381. doi: 10.5455/cap.20150224102604.
- VAN DEN BOOM, D. C. (1994). "The Influence of Temperament and Mothering On Attachment and Exploration: An Experimental Manipulation of Sensitive Responsiveness Among Lower-Class Mothers with Irritable Infants", **Child Development**, 65, 1457–1477.
- VAN DIJKE, A., FORD, J. D., van SON, M., FRANK, L. ve VAN DER HART, O. (2013). "Association of Childhood-Trauma-By- Primary Caregiver and Affect Dysregulation with Borderline Personality Disorder

Symptoms in Adulthood”, **Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy**.

VAN ZUTPHEN, L., SIEP, N., JACOB, G. A., DOMES, G., SPRENGER, A., WILLENBORG, B., ve ARNTZ, A. (2018). “Always On Guard: Emotion Regulation in Women with Borderline Personality Disorder Compared To Nonpatient Controls and Patients with Cluster-C Personality Disorder”, **Journal of Psychiatry and Neuroscience**, 43(1), 37-47.

VANWOERDEN, KALPAKCI, A. ve SHARP, C. (2017). “The Relations Between Inadequate Parent-Child Boundaries and Borderline Personality Disorder in Adolescence”, **Psychiatry Research**, 257, 462-471.

VARAN, A. (2005). “Relation Between Parental Acceptance and İntimate Partner Acceptance in Turkey: Does History Repeat İtself?”, **Ethos**, 33 (3), 414-426.

VATAN, S. ve KAHYA, O. (2018). “Duygu Düzenleme Becerileri Ölçeğinin Türkçe’ye Uyarlanması: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması”, **Anatolian Journal of Psychiatry**, 19 (2), 192-201.

VIZARD, E., FRENCH, L., HICKEY, N. ve BLADON, E. (2004). “Severe Personality Disorder Emerging In Childhood: A Proposal For A New Developmental Disorder”, **Criminal Behaviour and Mental Health**, 14: 17–28.

WANG, Y. M., CHEN, J., & HAN, B. Y. (2017). “The Effects of Cognitive Reappraisal and Expressive Suppression on Memory of Emotional Pictures”, **Frontiers in Psychology**, 8(1921), 1-8.

WEBB, T. L., SCHWEIGER GALLO, I., MILES, E., GOLLWITZER, P. M. ve SHEERAN, P. (2012). “Effective Regulation of Affect: An Action Control Perspective On Emotion Regulation”, **European Review of Social Psychology**, 23(1), 143-186.

WEINER, B. ve GRAHAM, S. (1984). “An Attributional Approach To Emotional Development”, **Emotions, Cognition, and Behavior**, 167-191.

- WEISS, H. M. ve CROPANZANO, R. (1996). "Affective Events Theory", **Research in Organizational Behavior**, 18(1), 1-74.
- WESTBROOK, J., ve BERENBAUM, H. (2017). "Emotional Awareness Moderates The Relationship Between Childhood Abuse And Borderline Personality Disorder Symptom Factors", **Journal of clinical psychology**, 73(7), 910-921.
- WESTEN, D. (1991). "Cognitive-Behavioral Interventions in the Psychoanalytic Psychotherapy of Borderline Personality Disorders", **Clinical Psychology Review**, 11, 211-230.
- WESTEN, D. (1991). "Cognitive-Behavioral Interventions in the Psychoanalytic Psychotherapy Of Borderline Personality Disorders", **Clinical Psychology Review**, 11, 211-230.
- WESTEN, D., NAKASH, O., THOMAS, C. ve BRADLEY, R. (2006). "Clinical Assessment of Attachment Patterns and Personality Disorder in Adolescents and Adults", **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 74(6), 1065.
- WOOD, J. ve REPETTI, R.L (2004). "What Gets Dad Involved? A Longitudinal Study of Change in Parental Child Caregiving Onvolvement", **Journal of Family Psychology**, 18(1), 237-249.
- YAKELEY, J. ve WILLIAMS, A. (2014). "Antisocial Personality Disorder: New Direction", **Advances in Psychiatric Treatment**, 20: 132-143. doi: 10.1192/apt.bp.113.011205.
- YAZICI, A. (2007). "William James'in Descartes'in Duygu Kuramına Eleştirisi", **Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi**, Vol. 18, 33-50.
- YEUNG, W. J., LINVER, M. R. ve BROOKS-GUNN, J. (2002). "How Money Matters For Young Children's Development: Parental Investment and Family Processes", **Child Development**, 73, 1861-1879.
- YILDIRIM, A. ve TÜRELİ, D. (2015). "Antisosyal Kişilik Bozukluğunda Nörogörüntüleme", **Psikiyatri Güncel Yaklaşımlar**, 7(1): 98-108. doi: 10.5455/cap.20140607062145.

- YILDIZ, M. (2012). “Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 36(1), 1-30.
- YILMAZ, A. (1999). “Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 3(1), 99-118.
- YÜKÇÜ, ŞB, (2017). “Demircioğlu H. Okul Öncesi Dönem Çocuk- Larının Duygu Düzenleme Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, (44):442-466.
- ZANARINI, M. C. ve WEDIG, M. M. (2014). “Childhood Adversity and the Development of Borderline Personality Disorder”, **Handbook of Borderline Personality Disorder in Children and Adolescents**, 265-276.
- ZANARINI, M. C., WILLIAMS, A. A., LEWIS, R. E., REICH, R. B., VERA, S. C., MARINO, M. F. ve FRAKENBURG, M.D. (1997). “Reported Pathological Childhood Experiences Associated with the Development of Borderline Personality Disorder”, **American Journal of Psychiatry**, 154, 1101–1106.
- ZEIGLER-HILL, V. ve BESSER, A. A. (2013). “Glimpse Behind the Mask: Facets of Narcissism and Feelings of Self-Worth”, **J Personal Assess**, 95:249- 60.
- Wood, J. J., & Repetti, R. L. (2004). What gets dad involved? A longitudinal study of change in parental child caregiving involvement. *Journal of Family Psychology*, 18(1), 237-2
- Wood, J. J., & Repetti, R. L. (2004). What gets dad involved? A longitudinal study of change in parental child caregiving involvement. *Journal of Family Psychology*, 18(1), 237-2
- Wood, J. J., & Repetti, R. L. (2004). What gets dad involved? A longitudinal study of change in

parental child caregiving involvement. Journal of Family Psychology, 18(1), 237-2

ood, J. J., & Repetti, R. L. (2004). What gets dad involved? A longitudinal study of change in

parental child caregiving involvement. Journal of Family Psychology, 18(1), 237-24

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

FORGATCH, M. S., & DEGARMO, D. (2002). "Extending and Testing the Social Interaction Learning Model with Divorce Samples". (Ed. J. B. Reid, G. R. Patterson, & J. Snyder), Antisocial Behavior in Children and Adolescents: A Developmental Analysis and Model for Intervention, 235–256. American Psychological Association. <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F10468-012>, (Erişim Tarihi: 19.07. 2023)

TEZLER

AYDIN, Z. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Empati Becerileri, Kişilik Özellikleri ve Anneden Algıladıkları Çocuk Yetiştirme Stilleri İle Ahlaki Muhakeme Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BEDİRHANBEYOĞLU, H. (2018). Çocukluk Çağı Travmaları, Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri Ve Riskli Davranışlar Arasındaki İlişkiler. (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİLİM, G. (2012). Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları: Duygu Düzenleme, Kişiler Arası Tarz Ve Genel Psikolojik Sağlık Açısından Bir İnceleme. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- DEMİRKAPI, E. Ş. (2014). Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme Ve Kimlik Gelişimine Etkisi Ve Bunların Psikopatolojiler İle İlişkisi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- ÇİNİ, A. (2022). Ebeveyn Kabul-Reddi ile Kişilerarası Problemler Arasındaki İlişkide Zihinselleştirme ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü. (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- KARAGÖZ, B. (2010). Alkol Veya Madde Bağımlısı Bir Grupta Kendini Yaralama Davranışının İncelenmesi: Çocukluk Dönemi İstismarı Ve İhmali İle Duygu Düzenleme Güçlüğü Faktörleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YAMAN, B. (2018). Ebeveyn Tutumlarının Çocukların Mizaç Özellikleri ve Duygu Düzenleme Becerileri Üzerindeki Rolü. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

Ek-1: Etik Onay Formu

Ek-2: Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu

Ek-1: Etik Onay Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 10.11.2022-68342

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88083623-020-68342
Konu : Etik Onayı Hk.

10.11.2022

Sayın Merve YILMAZ

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 03.11.2022 tarihli ve 2022/19 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur. Bilgilerinize rica ederim.

Dr.Öğr.Üyesi Alper FİDAN
Müdür Yardımcısı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSP4NR/D12 Pin Kodu : 29832

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-aydin-universitesi-cbys/>

Adres : Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Şişli/Beşiktaş / 34295 Kültürçekmece / İSTANBUL

Telefon : 444 1 428

Web : <http://www.aydin.edu.tr/>

Kep Adresi : iau.yazisleri@iau.tr

Bilgi için : Tuğba SÜNNETÇİ

Unvan : Yazı İşleri Uzmanı

Tel No : 31002

Ek-2: Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu

Saygıdeğer Katılımcı,

Bu araştırma İstanbul Aydın Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı kapsamında Prof. Dr. Margörit Rita Krespi ÜLGEN danışmanlığında ve Psikolog Merve YILMAZ tarafından gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın amacı algılanan ebeveyn tutumları ile bilişsel duygu düzenleme ve kişilik bozuklukları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Katılacağınız bu araştırma bilimsel bir araştırma olup ileride yayına dönüştürülmesi planlanmaktadır. Bu çalışmada anket tekniği kullanılarak veriler toplanmaktadır. Araştırma kapsamında hedeflenen katılımcı sayısı 500 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katılımcılar istedikleri zaman çalışmaktan çekilme hakkına sahiptir. Siz değerli katılımcılardan çalışmaya gönüllü katılım sağlayarak destek olmanız beklenmektedir. Araştırma kapsamında cevaplandırmanız gereken toplam 4 adet anket formu bulunmaktadır. Her formun başında okumanız gereken açıklamalar ve sonrasında cevaplandırmanız gereken maddeler yer almaktadır. Maddelerin doğru veya yanlış cevapları yoktur. Araştırma kapsamında sizden isim, soy-isim gibi kimliğinizi açık edecek bilgiler istenmemektedir. Diğer bilgiler ise üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Lütfen maddeleri cevaplandırırken size en yakın gelen seçenekleri işaretleyiniz. İçten ve samimi cevaplar vermeniz çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından önem arz etmektedir. Katkılarınız için şimdiden teşekkürler.

Yukarıda ifade edilen hususları okudum ve anladım. Söz konusu çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum ()

Merve YILMAZ

İstanbul Aydın Üniversitesi

Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

Ek-3: Demografik Bilgi Formu

Sosyodemografik Veri Formu

Yaş :
Cinsiyet: Kadın () Erkek () Diğer ()
Meslek : Memur () İşçi/ Özel Sektör () Emekli ()
Çalışma Durumu: Çalışıyor () Çalışmıyor ()
Medeni Hali : Bekar () Evli () Dul () Boşanmış () Diğer ()
Çocuğunuz var mı? Evet () Hayır () Evet ise Belirtiniz :.....
Eğitim Durumu: İlkokul () Lise () Üniversite () Yüksek Lisans/Doktora ()
Gelir Düzeyi : 0-4500 TL () 4500-8000 TL () 8000 TL ve üzeri ()
Yaşadığınız şehir : Köy () İlçe () İl ()
Anne : Sağ () Vefat ()
Baba : Sağ () Vefat ()
Çocukluğunuzda kiminle yaşadınız? Anne () Baba () Anne ve Baba ()
Akraba () Sosyal Kurum () Diğer ()
Psikolojik hastalık öykünüz var mı? Evet () Hayır ()
Evet ise belirtiniz :
Tedavi gördünüz mü? Evet () Hayır ()
Evet ise belirtiniz (ilaç / psikolojik destek vb.) :
Ailede psikolojik hastalık Öyküsü var mı? Evet () Hayır ()
Evet ise belirtiniz :
Ailenizde psikolojik hastalık öyküsü olan kişi tedavi gördü mü? Evet () Hayır ()
Evet ise belirtiniz (ilaç / psikolojik destek vb.) :

Ek-4: Bilişsel Duygu Düzenleme Ölçeği

BDDÖ

Olaylarla nasıl başa çıkarsınız?

Herkes zaman zaman olumsuz ya da tatsız olaylarla karşılaşır ve herkes bu olaylara kendi yöntemiyle tepki verir. Lütfen aşağıdaki soruları cevaplayarak olumsuz ya da tatsız olaylar yaşadığınızda genel olarak ne düşündüğünüzü belirtiniz. (neredeyse)

hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	(ne He
1. Suçlanacak kişinin ben olduğumu düşünürüm.	1	2	3	4
2. Olanları kabul etmek zorunda olduğumu düşünürüm.	1	2	3	4
3. Sık sık, yaşadığım olayla ilgili ne hissettiğim hakkında düşünürüm.	1	2	3	4
4. Yaşadığım şeyden daha güzel şeyler düşünürüm.	1	2	3	4
5. Yapabileceğimin en iyisinin ne olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4
6. Bu durumdan bir şeyler öğrenebileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4
7. "Her şey çok daha kötü olabilirdi" diye düşünürüm.	1	2	3	4
8. Sık sık, yaşadığım olayın diğer insanların başına gelen olaylardan çok daha kötü olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4
9. Suçlanacak kişinin başkaları olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4
10. Olanlardan sorumlu olan kişinin	1	2	3	4

kendim olduğunu düşünürüm.				
11. Durumu kabul etmem gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4
12. Zihnim yaşadığım olayla ilgili ne düşündüğüm ve ne hissettiğimle meşgul olur.	1	2	3	4
13. Yaşadığım olayla ilgisi olmayan güzel şeyler düşünürüm.	1	2	3	4
14. Bu durumla en iyi nasıl başa çıkabileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4
15. Olanların sonucunda daha güçlü bir insan olabileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4
16. Diğer insanların başından çok daha kötü şeyler geçtiğini düşünürüm.	1	2	3	4
17. Yaşadığım şeyin ne kadar korkunç bir şey olduğunu düşünür dururum.	1	2	3	4
18. Olanlardan başkalarının sorumlu olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4
19. Durumla ilgili yaptığım hatalar hakkında düşünürüm.	1	2	3	4
20. Durumla ilgili hiçbir şeyi değiştiremeyeceğimi düşünürüm.	1	2	3	4
21. Yaşadığım olayla ilgili neden bu şekilde hissettiğimi anlamak isterim.	1	2	3	4
22. Olanları düşünmek yerine güzel bir şey düşünürüm.	1	2	3	4
23. Durumu nasıl değiştirebileceğimi düşünürüm.	1	2	3	4
24. Durumun olumlu yanları da olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4

25. Diğer şeylerle karşılaştırıldığında yaşadığım şeyin o kadar da kötü olmadığını düşünürüm.	1	2	3	4
26. Sık sık, yaşadığım durumun bir insanın başına gelebilecek en kötü durum olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4
27. Durumla ilgili başkalarının yaptığı hataları düşünürüm.	1	2	3	4
28. Temelde durum bizzat benden kaynaklanmış olmalı diye düşünürüm.	1	2	3	4
29. Bu durumla yaşamayı öğrenmem gerektiğini düşünürüm.	1	2	3	4
30. Durumun bende uyandırdığı duygular üzerine kafa yorırım.	1	2	3	4
31. Yaşadığım güzel şeyler hakkında düşünürüm.	1	2	3	4
32. Duruma dair yapabileceğim en iyi şeyi planlarım.	1	2	3	4
33. Durumun olumlu yönlerini bulmaya çalışırım.	1	2	3	4
34. Kendime hayatta bundan daha kötü şeylerin olduğunu söylerim.	1	2	3	4
35. Sürekli bu durumun ne kadar berbat olduğunu düşünür dururum.	1	2	3	4
36. Sorunun temelinde diğer insanların yattığını düşünürüm.	1	2	3	4

Ek-5: SCID-II Kişilik Envanteri

1. Başkalarının sizi eleştirmesi, sözlerinizi veya davranışlarınızı onaylamaması sizi incitir mi?
2. Ailenizin dışında, kendinizi gerçekten yakın hissettiğiniz hiç kimsenin olmadığı duygusuna kapılır mısınız?
3. Gerçekten istendiğinizden emin olmadıkça, insanlara yaklaşımdan kaçınır mısınız?
4. İnsanlarla çok yakın olmanızı gerektirecek durumlardan kaçınır mısınız?
5. Topluluk içindeyken, yanlış bir şey söylemek, ya da cevap verememek korkusu ile konuşmadığınız olur mu?
6. Başkalarının önünde, kızarmak, ağlamak ya da sinirli görünmekten korkar mısınız?
7. Başkalarına kolay gelen birçok şey size zor ya da tehlikeli gelir mi?
8. Günlük işlerinizi yaparken sık sık başkalarına danışma ihtiyacı duyar mısınız?
9. Sizinle ilgili önemli konularda kararları başkalarının mı vermesini istersiniz?
10. Yanıldıklarını düşünseniz bile, başkalarının fikrine karşı çıkmaktan çekinir misiniz?
11. Bir işi tek başınıza yapmak size zor gelir mi?
12. İnsanlara kendinizi kabul ettirmek için, kimsenin yapmak istemediği işleri üstlenir misiniz?
13. Yalnız kalmaktan rahatsız olur musunuz?
14. Bir yakınıınızdan temelli ayrıldığınızda kendinizi çok kötü hisseder misiniz?
15. Terk edilmekten veya yalnız kalmaktan çok korkar mısınız?
16. İşlerinizi en mükemmel şekilde yapmaya çalışırken çok zaman kaybeder misiniz? (Bu nedenle geç kaldığınız ya da işinizi bitiremediğiniz olur mu?)

17. İşleri sıralı ve düzenli yapmaya özen gösterir misiniz? Ayrıntılarında önemli olduğuna inanır mısınız?
18. Başkalarının, işleri aynen sizin söylediğini gibi yapmaları için ısrar eder misiniz?
19. Sizden başka kimsenin doğru yapmayacağını düşündüğünüz için, işleri başkasına bırakmaktan kaçınır mısınız?
20. Çalışmaya düşkünlüğünüz nedeniyle, arkadaşlarınıza, ailenize ya da eğlenmeye zaman ayıramadığınız olur mu?
21. Karar vermekte zorlanır mısınız? Örneğin, işleri hangi sıra ile yapacağınıza karar veremediğiniz olur mu?
22. Sık sık, uygunsuz bir şey yapmış olabileceğinizi düşünüp endişelenir misiniz?
23. Çevrenizde toplum kurallarına aykırı davrananlara kızar mısınız?
24. İnsanlara yakınlık göstermekte zorluk çeker misiniz?
25. İnsanlara bir şey vermek ya da ayırmak size zor gelir mi?
26. Eski, artık kullanmadığınız eşyaları atmakta zorlanır mısınız?
27. İşlerinizi son ana ertelediğiniz ve bu nedenle zamanında bitiremediğiniz olur mu?
28. Sevmediğiniz, istemediğiniz bir işi yapmanız istendiğinde sinirlenir ya da bozulur musunuz?
29. Bazı insanlar, istemedikleri bir işi yapmaları beklendiğinde ağırdan alır ya da işi yapmazlar. Sizin de böyle davrandığınız olur mu?
30. İnsanlar sizden sık sık aşırı istekte bulunurlar mı?
31. Aslında yapmak istemediğiniz işleri kolay unuttur musunuz?
32. Başkalarının düşündüğünün aksine, görevlerinizi ve size düşen sorumlulukları iyi yaptığınıza inanır mısınız?
33. Yapacağınız iş konusunda başkalarının size akıl öğretmesine kızar mısınız?
33. İnsanlar, üzerine düşeni yapmayarak onları engellediğinizden yakınır mı?

34. Amirleriniz genellikle sizden daha yetersiz ve beceriksiz midir?
35. Arkadaşlarınız ya da sevdiklerinizin size genellikle kötü davranan ya da sizden faydalanan kişiler midir?
36. Genelde hayal kırıklıklarını ve üzücü olayları siz mi davet edersiniz?
37. Başkalarının yardımını sık sık geri çevirir misiniz?
38. Başkaları size, genellikle ihtiyacınız olmayan konularda mı yardım teklif ederler?
39. Bir başarı karşısında, bunu hak etmediğinizi düşünerek suçluluk duyar mısınız? Bu yüzden başarınızı baltalamak ister misiniz?
40. Söylediğiniz ya da yaptığınız bir şeyin başkalarını kızdırdığını görüp şaşırdığınız yada bozulduğunuz olur mu?
41. Eğlenmeye pek fırsat bulmadığınız ya da eğlence fırsatlarını kaçırdığınız olur mu?
42. Eğlenceli ortamlarda bile kendinizi neşeli hissetmediğiniz, eğlenmeye çalışmanıza rağmen eğlenemediğiniz olur mu?
43. Başarılı olmak ya da istediğinizi elde etmek için yapmanız gerekenleri genellikle ihmal eder misiniz?
44. Başkalarının işine yardım ettiğiniz halde kendi işinizi ihmal ettiğiniz olur mu?
45. Size iyi davranan insanları sıkıcı, kötü davrananları ise yakın bulduğunuz olur mu?
46. Kendinizden çok başkalarının yararına olacak şeyleri mi yaparsınız?
47. Başka insanlara istemedikleri halde yardım etmeye çalışır mısınız?
48. Eğer dikkat etmezseniz insanların sizi kullanacağını ya da zarar vereceğini düşünür müsünüz?
49. Arkadaşlarınızın sadakat ve güvenirliliğinden zaman zaman kuşkuya düştüğünüz olur mu?
50. İnsanların söylediği ya da yaptığı şeylerdeki gizli ima ve tehlikeleri sezer misiniz?
51. Sizi kızdıran ya da kötülük yapan insanları zor mu affedersiniz?

52. Başkalarının sizin hakkınızda bir şeyler bilmesinden tedirgin olur musunuz?
53. Alınan bir insan mısınız?
54. Kıskanç bir insan sayılır mısınız?
55. Eşinizin(ya da sevgilinizin) sizi aldattığından kuşkulandığınız olur mu?
56. Aralarında konuşan insanlar gördüğünüzde acaba benim hakkımda mı konuşuyorlar diye düşündüğünüz oldu mu?
57. İlgisiz gibi görünen bazı olay ya da durumların, özellikle sizinle ilgili olduğu duygusuna hiç kapıldınız mı?
58. Bir toplantıda tanımadığınız birkaç kişinin olması sizi rahatsız eder mi?
59. Hiç olağan dışı (ya da doğaüstü) olaylarla tanık oldunuz mu?
60. Büyüye, ruhlara ya da altıncı hisse inanır mısınız?
61. Eşyaları, gölgeleri ya da sesleri başka şeylerle karıştırdığınız oldu mu?
62. Kimseyi göremeseniz bile, etrafınız da bir şeyin ya da bir kişinin varlığını hissettiğiniz oldu mu?
63. Hiç, bir insanın yüzünün ya da aynaya bakarken kendi yüzünüzün değiştiğini gördünüz mü?
64. İnsanlara yakın olmaktan sıkılır mısınız? Örneğin, ailenizin ya da arkadaşlarınızın yanında değilken daha mı rahat olursunuz?
65. Başkaları ile birlikte çalışmaktansa, işlerinizi yalnız yapmayı tercih eder misiniz?
66. Hiçbir zaman çok kızmayan ya da çok neşelenmeyen bir insan sayılır mısınız?
67. Başka bir insanla cinsel ilişki kurmakta ilgisiz misiniz?
68. Başkalarının hakkınızda söylediklerine (iyi ya da kötü) aldırmayan, önem vermeyen biri misiniz?
69. Başkalarının sizi övmesi, beğenmesi ya da yaptıklarınızı onaylaması çok hoşunuza gider mi?
70. Karşı cinsten insanlarla beraber olmak, konuşmak ya da şakalaştıktan hoşlanır mısınız?

71. Güzel görünmek sizin için önemli bir şey midir?
72. Bazı insanların duyguları çok güçlüdür ve duygularını herkesin içinde gösterirler. Örneğin, fazla samimi olmadığı insanlara bile sarılabilir ya da kızınca bağırıp çağırırlar. Siz de böyle biri misiniz?
73. İnsanların size bakması, sizinle hoşlanması hoşunuza gider mi?
74. Olaylar ya da insanlar karşısında kolay parlayıp, çabuk yatıştır mısınız?
75. Duygularınız çabuk değişir mi? (Örneğin, ağlarken gülmeye başladığınız olur mu?)
76. Sizce kendi ihtiyaçlarınız başkalarının isteklerinden önce mi gelir?
78. Hiç, insanlar size, sadece kendinizle ilgilendiğiniz söylediler mi?
79. Bir şey istediğinizde, fazla bekleyemez, bunun hemen olmasını için ısrar eder misiniz?
80. İnsanlar sizi eleştirdiğinde çabuk bozulur ya da kırılır mısınız? Bunun, uzun süre etkisinde kalır mısınız?
81. İnsanlardan isteklerinizi yapmalarını bekler misiniz? Bunun için başkalarını kullandığınız oldu mu?
82. İnsanlardan yararlanmaya hakkınız olduğunu düşünür müsünüz?
83. Başkalarınca anlaşılmayan bir takım yetenek ve üstünlükleriniz var mı?
84. Zaman zaman özel bir insan olduğunuzu düşünür müsünüz? Başkaları, kendini beğenmiş biri olduğunuzu düşünür mü?
85. Sorunlarınızın çok özel olduğunu, bu nedenle çok az kişinin sizi anlayabileceğini düşünür müsünüz?
86. Çok başarılı, güçlü, ünlü, çekici ya da sevilen bir kişi olduğunuzu hayal eder misiniz?
87. Bazı kuralların ya da yasakların size uygulanmaması gerektiğini düşünür müsünüz?
88. İnsanların size dikkat etmesine ya da hayran olmasına önem verir misiniz?
89. İnsanlar, onların duygularını anlayamadığınızdan yada acılarına katılamadığınızdan şikayet ederler mi?

90. İnsanların başarılarını ya da sahip oldukları şeyleri kıskanır mısınız?
91. İnsanlara karşı olan duygularınızda sık değişmeler olur mu? Örneğin çok sevdiğiniz birinden kısa bir süre sonra nefret ettiğiniz oldu mu?
92. Hiç, başınızı derde sokabilecek şeyler yaptığınız oldu mu? Aklınıza estiği gibi para harcadığınız, örneğin nasıl ödeyeceğinizi düşünmeden, taksitle gereksiz şeyler aldığınız oldu mu?
93. Hiç, daha yeni tanıştığınız biriyle yattığınız oldu mu?
94. Hiç, fazla içki ya da uyuşturucu kullandığınız oldu mu?
95. Hiç, tehlikeli araba kullandığınız oldu mu?
96. Hiç, aşırı yemek yediğiniz oldu mu?
97. Hiç marketlerden ufak tefek bir şeyler aşırduğunuz oldu mu?
98. Moraliniz sık bozulur mu? Örneğin sık sık üzüntülü, sıkıntılı ya da sinirli dönemleriniz oldu mu?
99. Hiç, kendinizi kaybedecek kadar öfkelendiğiniz oldu mu?
100. Karşınızdakini dövecek ya da kavga edecek kadar kızar mısınız?
101. Hiç, kendinizi öldürmeye ya da yaralamaya kalkıştınız mı? Ya da böyle bir şeye niyetlendiniz mi?
102. Hiç, bilerek, kendinize zarar verebileceğiniz bir kazaya sebep oldunuz mu?
103. Değişik yerlerde ya da değişik kişilerle beraberken kendinizi farklı biri gibi hissettiğiniz, bu nedenle zaman zaman kim olduğunuzu bilemediğiniz oldu mu?
104. Geleceğiniz, iş planlarınız, ya da hayattan ne istediğiniz konusunda karar veremediğiniz ya da ne istediğiniz bilemediğiniz oldu mu?
105. Ne gibi insanlarla arkadaşlık etmek istediğinizi bilemediğiniz duygusuna kapılır mısınız?
106. Hiç, değer yargılarınız ya da inançlarınız konusunda kuşkuya düştüğünüz oldu mu?

107. Sık sık boşluk hissi ya da can sıkıntısı duyar mısınız?
108. Önem verdiğiniz birinin sizi terk edeceğinden çok korkar mısınız?

BUNDAN SONRAKİ SORULAR 15 YAŞINDAN ÖNCEKİ HAYATINIZLA İLGİLİDİR.

109. 15 yaşından önce okuldan kaçır mıydınız?
110. Çocukken hiç evden kaçtınız mı?
111. Kavgacı bir çocuk muydunuz?
112. 15 yaşından önce kavgada, alet kullanır mıydınız?
113. Hiç başka bir insanı sizinle cinsel ilişkiye zorladınız mı?
114. Çocukken hayvanlara eziyet eder miydiniz?
115. Kavga dışında bilerek başka çocukların canını yakar mıydınız?
116. Hiç, size ait olmayan şeylere tasarlayarak zarar verdiniz mi?
117. Hiç, yangın çıkardınız mı?
118. Çocukken yalan söyler miydiniz?
119. 15 yaşından önce hırsızlık yaptınız mı?
120. 15 yaşından önce yan kesicilik yaptınız mı? Ya da adam soydunuz mu?

Ek-6: Kısıtlanmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu

EK C

KISALTILMIŞ ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI ÖLÇEĞİ-ÇOCUK FORMU (KAET-Ç)

Aşağıda çocukluğunuz ile ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Anketi doldurmadan önce aşağıdaki yönergeyi lütfen dikkatle okuyunuz:

1. Anketi doldururken, anne ve babanızın size karşı olan davranışlarını nasıl algıladığınızı hatırlamaya çalışmanız gerekmektedir. Anne ve babanızın çocukken size karşı davranışlarını tam olarak hatırlamak bazen zor olsa da, her birimizin çocukluğumuzda anne ve babamızın kullandıkları prensiplere ilişkin bazı anılarımız vardır.
2. Her bir soru için anne ve babanızın size karşı davranışlarına uygun seçeneği yuvarlak içine alın. Her soruyu dikkatlice okuyun ve muhtemel cevaplardan hangisinin sizin için uygun cevap olduğuna karar verin. Soruları anne ve babanız için ayrı ayrı cevaplayın.

1. Anne ve babam, nedenini söylemeden bana kızarlardı ya da ters davranırlardı.

	Hiç bir zaman	Arada Sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

2. Anne ve babam beni överlerdi.

	Hiç bir zaman	Arada Sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

3. Anne ve babamın yaptıklarım konusunda daha az endişeli olmasını isterdim.

	Hiç bir zaman	Arada Sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

4. Anne ve babam bana hak ettiğimden daha fazla fiziksel ceza verirlerdi.

	Hiç bir zaman	Arada Sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

5. Eve geldiğimde, anne ve babama ne yaptığımı hesabını vermek zorundaydım.

	Hiç bir zaman	Arada Sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

6. Anne ve babam ergenliğimin uyarıcı, ilginç ve eğitici olması için çalışırlardı.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

7. Anne ve babam, beni başkalarının önünde eleştirirlerdi.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

8. Anne ve babam, bana bir şey olur korkusuyla başka çocukların yapmasına izin verilen şeyleri yapmamı yasaklardı.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

9. Anne ve babam, her şeyde en iyi olmam için beni teşvik ederlerdi.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

10. Anne ve babam davranışları ile, örneğin üzgün görünerek, onlara kötü davrandığım için kendimi suçlu hissetmeme neden olurlardı.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

11. Anne ve babamın bana bir şey olacağına ilişkin endişeleri abartılıydı.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

12. Benim için bir şeyler kötü gittiğinde, anne ve babamın beni rahatlatmaya ve yüreklendirmeye çalıştığını hissettim.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

13. Bana ailenin "yüz karası" ya da "günah keçisi" gibi davranılırdı.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

14. Anne ve babam, sözleri ve hareketleriyle beni sevdiklerini gösterirlerdi.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

15. Anne ve babamın, erkek ya da kız kardeşimi(lerimi) beni sevdiklerinden daha çok sevdiklerini hissedirdim.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

16. Anne ve babam, kendimden utanmama neden olurdu.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

17. Anne ve babam, pek fazla umursamadan istediğim yere gitmeme izin verirdi.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

18. Anne ve babamın, yaptığım her şeye karıştıklarını hissedirdim.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

19. Anne ve babamla, aramda sıcaklık ve sevecenlik olduğunu hissedirdim.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

20. Anne ve babam, yapabileceklerim ve yapamayacaklarımla ilgili kesin sınırlar koyar ve bunlara titizlikle uyarlardı.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

21. Anne ve babam, küçük kabahatlerim için bile beni cezalandırırlardı.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

22. Anne ve babam, nasıl giyinmem ve görünmem gerektiği konusunda karar vermek isterlerdi.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

23. Yaptığım bir şeyde başarılı olduğumda, anne ve babamın benimle gurur duyduklarını hissedirdim.

	Hiç bir zaman	Arada sırada	Sık sık	Her zaman
Anne	1	2	3	4
Baba	1	2	3	4

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad: Merve YILMAZ

ÖĞRENİM DURUMU

Lisans: İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü,
2016.

Yüksek Lisans: İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Klinik
Psikoloji

AKADEMİK ÇALIŞMALAR

Fibromiyaljide EMDR Tedavisi (Ege 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi
/Bildiri)

KATILDIĞI EĞİTİMLER

Aile Danışmanlığı Eğitimi (Yeditepe Üniversitesi)

Bilişsel Davranışçı Terapi (Hakan Türkçapar)

EMDR 1., 2. Ve İleri Düzey Teknikler Eğitimi (Davranış Bilimleri Enstitüsü)

